

VLERËSIMI STRATEGJIK MJEDISOR I HARTËS ZONALE KOMUNALE SUHAREKË 2021--2025

2021

Përmbajtja

Direktiva VSM e BE-së	7
Direktiva të tjera të BE-së.....	7
Strategjia 2020 e BE-së	7
Objektivat Zhvillimore të Mijëvjeçarit të KB	8
Konventa Århus, Konventa Espoo dhe Protokolli i Kievit	9
Konventa Århus.....	9
Konventa ESPOO dhe Protokolli i Kievit	9
Historiku Legjislativ, Organet Administrative Përgjegjëse.....	10
Ligji i Kosovës për Planifikim Hapësinor	10
Ligji i Kosovës për Vlerësimin Strategjik të Mjedisit (VSM)	10
Planet dhe programet e tjera të rëndësishme.....	11
Pozita gjeografike e Komunës së Suharekës	22
Turizmi	43
Infrastruktura rrugore	44
SIPËRFAQJA E RRJETIT RRUGOR NË KOMUNËN E SUHAREKËS	47
Analiza SWOT.....	100
Zonat me Probleme Mjedisore	100
Zonat që kanë nevojë për Mbrojtje Mjedisore	100
Agrumente të Analizës SWOT	101
Pikat e forta	101
Pikat e dobëta	101
Mundësitë	101
Kërcënimet	102
SHKALLA QË HZK-ja NDIKON NË PLANET E TJERA	105
Rreziqet natyrore në mjedisin fizik	110
Mjedisi i ndërtuar dhe kultura.....	110
Cilësia e ajrit.....	110
Zhurma dhe Kundërmimi.....	111
Burimet ujore dhe furnizimi me uje	112
Grumbullimi i mbetjeve të ngurta.....	114
Furnizimi me energji	114

PARIME, OBJEKTIVA E KRITERE MJEDISOREVI. QËLLIMET E VSM-së PËR HARTËN ZONALE KOMUNALE TË SUHAREKËS	116
ZHVILLIMIN KOMUNAL.....	122
VIII. VSM - VLERËSIMI STRATEGJIK MJEDISOR I KOMPONENTEVE KRYESORE MJEDISORE .	123
IX. KUSHTET ZHVILLIMORE të HZK-së KUNDREJT OBJEKTIVAT TË VSM-së	124
XI. PROBLEME TË MJEDISIT NË SUHAREKË DHE PËRGJIGJA QË JEPET PËRMES KUSHTEVE ZHVILLIMORE TË PËRGJITHSHME, KUSHTEVE ZHVILLIMORE DHE MASAVE NË HZK.....	140
MONITORIMI	150
PERFUNDIME	155
LITERATURA	157

LISTA E SHKURTIMEVE

MMPHI – Ministria e Mjedisit i Planifikimit Hapësinor dhe

AKMM - Agjencia Kosovarë për Mbrojtjen e Mjedisit

BE - Bashkimi Evropian

KK - Komuna Suharekës

GIS – Sistemi i Informacionit Gjeografik

GNP - Grimcat e Ngurta Pezull

NOQ - Ndotsë Organike të Qëndrueshem

OBSH - Organizata Botërore e Shëndetësisë

OJQ - Organizata Jo Qeveritare

VBJ – Vendbanime jo Formale

OZHM - Objektivat e Zhvillimit të Mijëvjeçarit

PZHK - Plani Zhvillimor Komunal

HZK - Harta Zonale Komunale

PRRH – Plani Rregullues i Hollësishëm

TeR - Termat e Referencës

UNDP - Programi i Zhvillimit i Kombeve të Bashkuara

UNEP - Programi i Mjedisit i Kombeve të Bashkuara

VNM - Vlerësim i Ndikimit në Mjedis

VSM - Vlerësim Strategjik Mjedisor

ZVM - Zona e Veçanta e Mbrojtura

HYRJE

HYRJE

Hartimi i raportit të VSM-së për Programe, Plane Zhvillimore dhe Projekte të mëdha është detyrim ligjor. Qëllimi i raportit të VSM-së për Hartën Zonale Komunal të Suharekës është që të bëjë identifikimin, përshkrimin dhe vlerësimin e ndikimeve të rëndësishme që mund të rezultojnë nga zbatimi i Planit Zhvillimor Komunal, si edhe të japë alternativën më të favorshme për zhvillimin e tij nga pikepamja mjedisore. Në raportin e VSM-së duhet të përfshihen edhe propozimi i masave për menjanimin dhe zbutjen e ndikimeve të dëmshme që dalin nga propozimet për kushtet zhvillimore dhe masat e HZK.

Metodologjia e ndjekur është në përputhje me Direktivën e BE: 2001/42/EC „Mbi Vlerësimin e Efekteve të disa Planeve dhe Programeve në Mjedis“ dhe ligjin për Vlerësimin Stragjik Mjedisorë, i cili është transpozimi i direktives së BE 2001/42/EC.

VSM-ja duhet të përfshijë pikat e mëposhtme:

- Një përmbledhje të informacionit bazë për vlerësimin mjedisor;
- Përshkrim të Vizionit, prioritet dhe objektivave kryesore të Planit Zhvillimor Komunal të Suharekës dhe marrëdhëniet e tij me politikën, Planin dhe Programet e tjera që kanë lidhje me të dhe reflektimi i tyre në HZK;
- Përshkrim të aspekteve të gjendjes aktuale të mjedisit si edhe zhvillimin e pritshëm të tij në rast se nuk zbatohet plani;
- Përshkrim të karakteristikave mjedisore të zonave që ka të ngjarë të ndikohen në mënyrë të konsiderueshme nga plani;
- Përshkrim të problemeve ekzistuese mjedisore të cilat kanë lidhje me planin;
- Përshkrim të objektivave për mbrojtjen e mjedisit të përcaktuara në nivel kombëtar ose ndërkombëtar, të cilat kanë të bëjnë me Planin dhe Programin si dhe mënyrat në të cilat këto objektiva janë marrë parasysh gjatë përgatitjes së raportit;
- Përshkrim të ndikimeve të mundshme dhe të konsiderueshme në mjedis duke përfshirë shëndetin publik, florën, faunën, biodiversitetin, tokën, klimën, ajrin, ujën, peizazhin, zonat natyrore, vlerat materiale, trashëgiminë kulturore si dhe ndërveprimin ndërmjet këtyre faktorëve;
- Përshkrim të masave të parashikuara për të parandaluar, reduktuar ose lehtësuar ndikimet negative në mjedis, të cilat mund të rezultojnë nga zbatimi i planit.
- Një përmbledhje për përzgjedhjen e alternativave të shqyrtuara, duke përfshirë vështirësitë e ndryshme ose mungesën e të dhënave që hasen gjatë përpilimit të raportit.
- Përshkrimin e masave të parashikuara për monitorimin e ndikimeve.

HZK për numurin e madh dhe diversitetin e gjerë të problematikës që trajton, kërkon konsultimin e një game të konsiderueshme dokumentacioni. Bëhet fjalë për plane, raporte, projekte, studime dhe literaturë teknike nga sektorë të ndryshëm ekonomik dhe social. Ky dokumentacion përveç materialeve që dispononte vetë grupi hartues i VSM-s, u siguroi nga komuna e Suharekës institucione të tjera publike dhe kerkimet në internet.

Raporti i Vlerësimi Strategjik Mjedisor të HZK është dokument i pari i llojit të tij që hartohet për këtë qëllim, dhe si i till besohet se do mundësojë që zhvillimet e ardhshme të jenë në harmoni me legjislacionin vendor të mjedisit, si dhe me direktivat dhe konventat ndërkombëtare.

KORNIZA LIGJORE DHE INSTITUCIONALE

Direktiva VSM e BE-së

Direktiva e BE-së 2001/42/EC mbi vlerësimin e efekteve të planeve dhe të programeve të caktuara në mjedis u aprovua më 27.06.2001. Kjo direktivë vlen për një varg të gjerë të planeve dhe të programeve publike (p.sh. mbi shfrytëzimin e tokës, transportin, energjinë, mbeturinat, bujqësinë, etj.). Kjo direktivë nuk ju referohet politikave. Direktiva (Parlament i Evropian..., 2001) thotë që planet dhe programet në kuptim të Direktivës VSM duhet të përgatiten dhe të aprovohen nga një autoritet (në nivel kombëtar, rajonal apo lokal) dhe të urdhërohen nga dispozitat legislative, rregulluese ose administrative.

Një VSM është i obligueshëm për planet/programet si vijon:

- Përgatiten e planeve për bujqësi, pylltari, peshkim, energjetikë, industri, transport, menaxhim të mbeturinave/ ujit, telekomunikim, turizëm, planifikimin të qytetit & venditosen shfrytëzimet e tokës dhe të cilat vendosin kornizën për miratimin e zhvillimit të ardhshëm të projekteve të shënuara në listën e Direktivës për Vlerësimin e Ndikimit Mjedisor (VNM);
- Janë përcaktuar për të kërkuar një vlerësim sipas Direktivës së Vendbanimeve. Gjerësisht, për planet/programet që nuk janë të përfshira më lart, shtetet anëtare duhet ta kryejn një procedurë të shoshitjes për ta përcaktuar nëse planet/programet ka mundësi të kenë efekte domethënëse mjedisore. Nëse kanë efekte domethënëse nevojitet një VSM. Procedura e shoshitjes bazohet në kriteret e përcaktuara në Shtojcën II të Direktivës.

Procedura VSM mund të përmbledhet si vijon: raporti VSM përgatitet dhe në të identifikohen efektet domethënëse të mundshme në mjedis dhe alternativa të arsyeshme të planit ose të programit të propozuar. Autoritetet publike dhe mjedisore informohen dhe konsultohen lidhur me projektin e planit ose të programit dhe përgatitet raporti VSM. Raporti VSM dhe rezultatet ekonsultimeve merrën parasysh para aprovimit. Kur të aprovohet plani ose programi, informohen autoritetet mjedisore dhe opinioni dhe informatat përkatëse vihen në dispozicion të tyre. Në mënyrë që të identifikohen efektet e pa parashikueshme të pafavorshme në një fazë të hershme, efektet domethënëse mjedisore të planit ose të programit duhet të monitorohen.

Direktiva të tjera të BE-së

Ekzistojnë shumë direktiva të tjera të BE-së me të cilat Direktiva VSM ka lidhje të qarta dhe të cilat janë të rëndësishme nëse janë duke ushqyrtuar çështjet mjedisore dhe të. Sipas Marsden (2008) VSM-ja ka lidhje të ngushta procedurale me Direktivën VNM, në veçanti me që vlerësimi i mjedisit për sektorët e shënuar nën këtë të fundit duhet ta vendosë kornizën për projektet e shënuara nën këtë të parën. Po ashtu ka lidhje të ngushta procedurale me Direktivën për Vendbanimet, e cila përmendet qartë në direktivën VSM. Direktiva Kornizë për Ujërat bashkërisht me Direktivën për Vendbanimet përmban kërkesat e veta jo vetëm për paraqitjen e planeve dhe të programeve, por po ashtu edhe të vlerësimit, duke nxitur nevojën për procedura të bashkërenduara ndërmjet ligjeve të ndryshme.

Strategjia 2020 e BE-së

Përveç dokumenteve të sipërpërmendura legislative të BE-së, strategjia 2020 e BE-së me prioritetet, objektivat dhe nismat më të mëdha¹ është dokument i rëndësishëm i politikave si për vetë

¹http://ec.europa.eu/europe2020/index_en.htm

BE-në ashtu edhe për rajonet fqinje, në veçanti Ballkanin Perëndimor me që bashkëpunimi rajonal me këtë rajonë është identifikuar si njëri prej prioriteteve të politikave për BE-në. Në kuadër të strategjisë 2020 të BE-së (Komisioni Evropian, 2010) zgjerimi i mundshëm i BE-së me vendet e Ballkanit Perëndimor është identifikuar si mjet i jashtëm i politikave për zhvillim dhe vende pune. Prioritetet e strategjisë janë “zhvillimi i shpejtë, i qëndrueshëm gjithëpërfshirës”. Janë shtatë nisma të mëdha, prej të cilave *Evropa efikase sa ju përket burimeve dhe Një politikë industriale për epokën e globalizimit* janë drejtpërdrejt të lidhur me çështje të qëndrueshmërisë, por nismat e tjera si *Agjenda digjitale për Evropën, Unioni i përtëritjeve, Rinia në lëvizje, Një agjendë përshkathësi dhe vende të reja pune dhe Platforma evropiane kundër varfërisë* dotë mundeshin poashtu të kontribuonin në parimin e zhvillimit të qëndrueshëm po të zbatoheshin në mënyrë efikase. Në strategji poashtu përfshihen objektivat e matshëm që duhet të arrihen gjatë periudhës së zbatimit, nuk ka dyshim që është plotësisht e dobishme sipër shtetet anëtare aktuale ashtu edhe për ato të ardhshmet që të bashkëpunojnë në mënyrë që t'i arrijnë objektivat mjedisore të strategjisë siç është zvogëlimi prej 20% i emetimeve të gazrave të serrave, 20% rritje të shkallës së energjisë nga gjëra tepër të ritshme dhe nga efikasiteti i energjisë. Prandaj është e arsyeshme që drejtimi i këtyre objektivave të integrohet në strategjitë dhe në planet e veprimit mjedisore kombëtare, rajonale dhe lokale, përfshirë procedurat për vlerësimin strategjik të mjedisit.

Objektivat Zhvillimore të Mijëvjeçarit të KB

KB kan një rol aktiv në zhvillimin e Kosovës, edhe pse Kosova nuk është shtet anëtar, KB vepron në Kosovë përmes misionëve dhe projekteve të ndryshme në mënyrë që t'isigurojë kushtet për jetë të qetë dhe normale për të gjithë banorët e Kosovës dhe për avancimin e stabilitetit rajonal në Ballkanin Perëndimor. Objektivat strategjike të KB janë aprovuar në vitin 2000, kur udhëheqësit botërorë u mbledhën në NjuJork për të marrë pjesë në Samitin e Mijëvjeçarit, pjesëmarrësit aprovuan Deklaratën e Mijëvjeçarit të KB (Asambleja e Përgjithshme e KB, 2000) me qëllimin kryesor të përgjithshëm për ta zvogëluar varfërinë me afatin e fundit kohor vitin 2015. Kjo nismë iahte bërë e njohur si Objektivat Zhvillimore të Mijëvjeçarit². Ishin 7 objektiva me qëllime specifike, një prej objektivave i kushtoheshin qëndrueshmërisë mjedisore, në mënyrë që të sigurohej vendosja e qëllimeve në vijim:

- Integrimi i parimeve të zhvillimit të qëndrueshëm në politikat dhe programet vendit dhe kthim i mbrapsht i humbjes së burimeve mjedisore;
- Zvogëlimi i humbjeve të biodiversitetit duke arritur deri më 2010 një zvogëlim domethënës të shkallës së humbjes;
- Përgjysmimi i përqindjes së popullsisë pa qasje të qëndrueshme tek uji i sigurt i pijshëm dhe higjiena publike themelore deri në vitin 2015;
- Deri më 2020 të arrihet një përmirësim i rëndësishëm në jetë të sëpaku 100 banorëve të lagjeve të varfra.

Edhe pse në këto 15 vitet e fundit u bë një progres i dukshëm në arritjen e OZHM-ve, shumë objektiva nuk u arritën. Për të përshpejtuar progresin dhe avancuar zhvillimin përtej vitit 2015, Asambleja e Përgjithshme e OKB-së, më 25 shtator 2015 miratoi axhendën e zhvillimit të post 2015, duke vendosur objektivat dhe pikësynimet e reja për 15 vitet e ardhshme. Axhenda e re përcakton shtatëmbëdhjetë Objektiva për Zhvillim të Qëndrueshëm (OZHQ) ose Sustainable Development Goals (SDG), të cilat kanë si afat vitin 2030 dhe kërkojnë të ndërtojnë e plotësojnë atë që OZHM nuk

²http://ec.europa.eu/europe2020/index_en.htm

e arritën. Në këtë axhendë të re të zhvillimit, mjedisi konsiderohet të kenë rol kyç në të gjitha dimensionet e zhvillimit të qëndrueshëm, për sa qështjet mjedisore kanë lidhje me disa probleme kryesore globale dhe kanë ndikim në të gjitha aktivitetet njerëzore dhe në cilësinë e jetës së njeriut. Kjo është arsyeja pse mjedisit i janë dhënë objektiva të posatshme (OZHQ nr. 11, 13 dhe 15) por edhe objektiva tjera substancialisht përmbajn çshtjet mjedisore. Këto objektiva janë të rëndësishme që të kenë një qasje gjithëpërfshirëse në trajtimin dhe adresimin e problemeve globale të mjedisit.

Konventa Århus, Konventa Espoo dhe Protokoli i Kievit

Konventa Århus

Kjo Konventë (Konventa për qasje në informata, pjesëmarrje publike në vendimmarrje dhe qasje në drejtësi për çështjet mjedisore) është aprovuar më 25 qershor 1998 në qytetin danez të Aarhus (Århus) në Konferencën e Katërt Ministrore si pjesë e procesit “Mjedisi për Evropën”. Ajo hyri në fuqi më 30 tetor 2001.

Konventa Århus vendosë një numër të drejtave të opinionit në lidhje me mjedisin. Sipas konventës (Konventa UNE CE mbi Qasjen...,1998) ‘Nga palët në këtë Konven të kërkohet t’i hartoj në dis pozitë e nevojshme ashtu që autoritetet publike (në nivel kombëtar, rajonal apo lokal) do të kontribuojnë që këto të drejta të bëhene efektive. Konventa parashikon:

- Të drejtën e secilit që të marrë informata për mjedisin të cilat i mbajnë autoritetet publike. Këtu mund të përfshihen informatat lidhur me gjendjen e mjedisit, por po ashtu edhe politikat ose masat e ndërmarra. Kërkuesit kanë të drejtë t’i marrin këto informata brenda një muaji pas bërjes së kërkesës dhe pa treguar arsyen pse ju nevojiten ato. Përveç kësaj, sipas Konventës autoritetet publike janë të obliguara që në mënyrë aktive t’i shpërndajnë informatat për mjedisin të cilat iposedojnë;
- Të drejtën për të marrë pjesë në vendimmarrjen për mjedisin. Autoritetet publike duhet t’i bëjnë përgatitjet që t’ia mundësojnë opinionit të influencuar dhe organizatave jo qeveritare për mjedisin që të bëjnë komente, për shembull, lidhur me propozimet për projektet të cilat ndikojnë në mjedis, ose për planet dhe programet që kanë të bëjnë me mjedisin, që këto komente të merren parasysh në vendimmarrje dhe informatat të ofrohen në vendimet përfundimtare dhe në arsyet për atë vendim;
- Të drejtën për rishikimin e procedurave për kundërshtimin e vendimeve publike të cilat janë marrë pa i respektuar dy të drejtat e sipërpërmendura ose të drejtën mjedisorenë për gjithësi.

Konventa ESPOO dhe Protokoli i Kievit

Konventa Espoo (EIA) (Konventa UNECE mbi..... Mjedisor, 1991) përcakton obligimet e palëve për ta vlerësuar ndikimin në mjedis të aktiviteteve të caktuara në një fazë të hershme të planifikimit. Poashtu i formulon obligimet e përgjithshme të shteteve për ta njoftuar njëra tjetrën dhe për t’u këshilluar me njëra tjetrën lidhur me të gjitha projekte të mëdha që janë në shqyrtim dhe që ka gjasa të kenë ndikim të rëndësishëm të pafavorshëm në mjedis përtej kufijve. Konventa u aprovua më 1991 dhe hyri në fuqi më 10 shtator 1997. Siç thekson Marsden (2008).

Protokoli i Kievit është i rëndësishëm për t’u përmendur në kontekst të vlerësimit strategjik të mjedisit, meqë dotë mund të konsiderohej si njëri prej instrumenteve më të rëndësishme ndërkombëtare që parashtron kushte për vlerësimin e propozimeve strategjike (Marsden, 2008). Protokoli është aprovua në një takim të jashtëzakonshëm të Palëve pjesëmarrëse në Konventën ESPOO, të mbajtur më 21 maj 2003 dhe kërkon nga Palët e saj që t’i vlerësojnë pasojat mjedisore të projekteve të planeve dhe të programeve të tyre zyrtare. Vlerësimi i Strategjiki Mjedisit (VSM) ndërmerret shumë më herët në procesin vendimmarrës se sa vlerësimi i ndikimit mjedisor të projektit (NMP) dhe prandaj konsiderohet si mjet kryesor për zhvillimin qëndrueshëm. Protokoli poashtu

parashikon pjesëmarrje të gjerë publike në vendimmarrjen qeveritare në shumë sektorë të zhvillimit. Protokollin kërkon që vlerësimistrategjikimjedisit kryhet për planet dhe programet të cilat përgatiten për bujqësi, pylltari, peshkim, energjetikë, industripërfshirë minierat, transport, zhvillimi rajonal, menaxhim të mbeturinave, menaxhim të ujërave, telekomunikim, turizëm, planifikimi të qytetit ose tëfshatitoseshfrytëzimtëtokës,dhe tëcilatvendosinkornizënpër miratimine zhvillimit të ardhshëm për projektet. Sugjerimet për promovimin e pjesëmarrjes publike dhe përfshirja e aktorëve po ashtu janë në përputhje me protokollin.

Historiku Legjislativ, Organet Administrative Përgjegjëse

Ligji i Kosovës për Planifikim Hapësinor

Ligji për Planifikimin Hapësinor është aprovuar në shtator 2003 dhe është ndryshuar në nëntor 2008 (Ndryshimi i Ligjit për Planifikim Hapësinor, Ligjinr. 03/L-106), ndërkaq në korrik të viti 2013 është aprovuar Ligji i ri i Planifikimit (Ligji Nr. 04/L-174) duke pasur si qëllim kryesor:

- Rregullimin e të gjitha çështjeve që kanë të bëjnë me planifikimin hapësinor dhe urban;
- Duhet t'i respektojë parimet e mbrojtjes së burimeve natyrore të dhe ta përkrahë zhvillimin e qëndrueshëm;
- Duhet t'i përkrahë proceset gjithëpërfshirëse dhe pjesëmarrëse dhe duhet t'i përfshijë të gjitha palët e interesuara dhe komunitetet
- Përkrahja e zhvillimeve hapësinore evropiane që janë duke ndodhur etj.

Sipas Ligji Nr. 04/L-174 në Kosovë ekzistojnë 2 nivele të planifikimit (Qendror dhe lokal) dhe llojet e planeve janë Plani Hapësinor i Kosovës, Harta Zonale e Kosovës, Planet Hapësinore për Zona të Veçanta, Planet Zhvillimore Komunale (PZHK), Harta Zonale e Komunës, dhe Planet Rregulluese Urbane të Hollësishme. Për të gjitha ato lloje të planeve është i obligueshëm rishikimi dhe mundësitë për pjesëmarrje të opinionit. PZHK si lloji më i rëndësishëm për detyrën aktuale është plani multi-sektorial për gjithë territorin e komunës që i përcakton objektivat afatgjata për zhvillimin ekonomik, shoqëror dhe hapësinor. Ai duhet ta përfshijë periudhën prej së paku 8 vjetëve dhe ta përfshijë një Plan për zhvillimin e hapësirave urbane dhe fshatrave brenda komunës. Te gjitha nivelet e Planeve duhet te përfshijnë zhvillimin e qendrueshëm si dhe për secilin Plan obligohet përgaditja e raportit të VSM paralelisht me Planin.

Sipas Ligji Nr. 04/L-174 Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor (MMPH) është përgjegjëse për bashkërendimin e planifikimit hapësinor në Kosovë dhe për propozimin për politikat për zhvillim hapësinor në fushën e planifikimin hapësinor, si dhe për hartimin e dokumenteve dhe të raporteve përkatëse për planifikimin hapësinor, shqyrtimin dhe monitorimin e të gjitha dokumenteve planifikuese në mbarë territorin e Kosovës. Ndërsa autoritetet lokale janë përgjegjës për zbatimin zhvillimet urbane të nivelit lokal të cilat duhet të jenë në harmonime politikat dhe programet nacionale si dhe duke rrespektuar përgjegjësitë që dalin nga Ligji Nr. 04/L-174.

Ligji i Kosovës për Vlerësimin Strategjik të Mjedisit (VSM)

Ligji Nr. 03/L-230 nënvizon rëndësinë e integritetit të parimeve për mbrojtjen e mjedisit gjatë përgatitjes, aprovimit dhe realizimit të Planeve dhe të Programeve përkatëse nëse është e qartë që këto të fundit kanë ndikime domethënëse në mjedis. Lista e Planeve dhe e Programeve të obligueshme është e përcaktuar në kuadër të ligjit. Ato Plane nuk mund të aprovohen ose t'i dorëzohen organit legjislativ për aprovim pa raportin VSM. Nëse mendohet që VSM nuk nevojitet vendimi për katë s' duhet të jetë në formë të shkruar dhe duhet t'i përfshijë arsyet e tij. Raport i VSM-së identifikon, përshkruan dhe vlerëson ndikime të mundshme të rëndësishme në mjedis nga zbatimi i Planit ose Programit dhe vlerëson alternativat e arsyeshme. Kërkesat përcaktohen në Ligj në mënyrë që t'iu ofrojnë qasje në dokumente të VSM-së organeve këshilluese dhe opinionit të

përgjithshëm. Projekti i dokumenteve VSM-së është një dokument për diskutim publik. Në kuadër të ligjit përcaktohet kërkesa të posaçme për raste të këshillimeve ndërkufitare. Para se të aprovohet raporti VSM, ministria duhet ta shqyrtojë atë dhe të pajtohet me të. Po ashtu janë përcaktuar procedurat për informimin lidhur me aprovimin e vendimeve, për monitorimin dhe mbikëqyrjen. Shtojcat e ligjit përmbajnë kritere të caktuara për përcaktimin e rëndësisë së mundshme të ndikimeve në mjedis dhe informatat e nevojshme që duhet të ofrohen në raportet VSM si edhe kriteret për vlerësimin e raporteve të VSM-së.

Planet dhe programet e tjera të rëndësishme

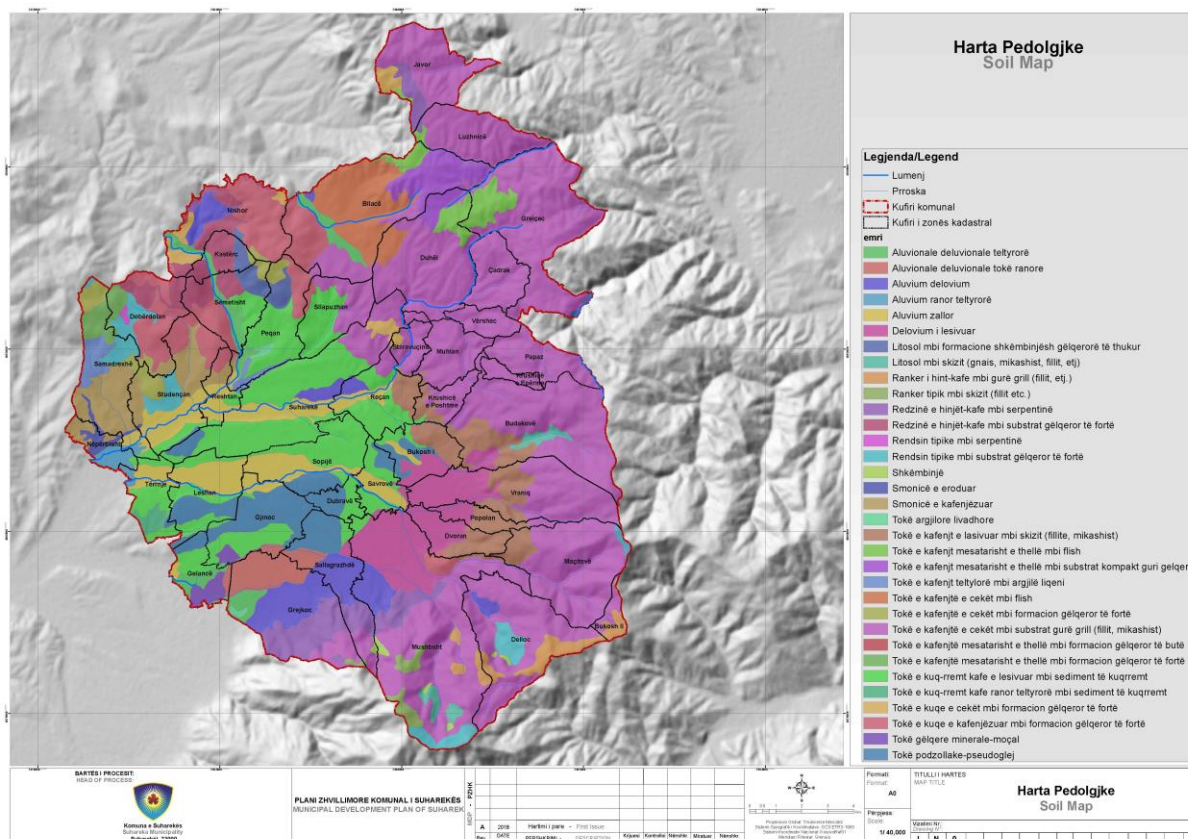
Përveç legjislacionit raporti i VSM-së duhet të merr parasysh edhe Planin Hapsinore të Kosovës 2010-2020+, Strategjin për Mjedisin dhe Planie Veprimit në Mjedis, si dhe disa Plane, Programe dhe dokumente të ndryshme të politikave të përgatitura dhe të lëshuara rishtazi nga autoritetet nacionale dhe institucionet e tjera relevante për të vazhduar më tutje me zbatimin e objektivave strategjike dhe të kërkesave ligjore.

ANALIZA E GJENDJES EKZISTUESE

KUSHTET FIZIKO-GJEOGRAFIKE

Pedologjia

Territori i Komunës së Suharekës tregon llojllojshmërinë e dukshme pedologjike e cila pasqyrohet në gjetjen e numrit më të madh të grupeve themelore të tokave dhe numrit të madh të njësive kualifikuese të rendit të ulët si dhe të zvogëlimit të tyre gjë që tërë territorit i jep një pamje mozaike. Nëse përjashtohet toka skeletore e cila paraqitet në vendin e saj ekzistues, tokat tjera janë nga substratet e bartura. Ato janë formuar pjesërisht nga sendimentet e liqeve, pjesërisht me bartjen fluviale të lokacioneve e pjesërisht me bartjen recente të rrjedhave të ujit. Prezenca e një numri të madh të tokave të cilat sipas karakteristikave dhe mundësive të shfrytëzimit në bujqësi dallohen mjaft e që është rezultati i ndikimit të faktorëve të ndryshëm të formimit.

Harta 1 Përbërja pedologjike

Pseudoglejet—Në masë të vogël ndodhen edhe në territorin e Suharekës. Relievi i këtyre tokave është i rrafshët e vende valore. Prodhimtaria bujqësore në këto toka është e kufizuar kështu që me qëllim të shfrytëzimit intensiv të saj duhet të bëhen drenazhet sipërfaqësore dhe të ndërmerren masa agromerilacione në mënyrë që të thellohen shtresat e lavrës dhe të rritet kapaciteti i saj dhe lëshueshmëria e ujit. Boniteti i kësaj toke është i klasës IV— VI.

Tokat aluviale—Është tokë e luginave dhe lumenjve me përbërje të llojllojshme mekanike. Është tokë aluviale me përbërje deltinore, janë toka më produktive që mundësojnë formën më intensive të

prodhimeve bujqësore. Mirëpo në disa pjesë të tokave aluviale për shkak të mos rregullimit të shtratit të lumenjve shpesh vërshohen apo dheu bartet me erozion anësor. Këto sipërfaqe duhet sanuar me masa gjegjëse hidroteknike. Këto sipërfaqe janë të bonitetit klasorë të I-rë dhe bëjnë pjesë në tokat me produktivitet të lartë bujqësorë.

Tokat bujqësore të kategorisë I, II, III dhe IV janë të mbrojtura me ligjin mbi tokat bujqësore dhe konsiderohet se sipërfaqja e tokës pjellore në komunën e Suharekës përbën 53% të sipërfaqes totale të kësaj komune.

Edhe pse territori i komunës është i mbuluar mirë me rrjetin e lumenjve (sipërfaqe ujore) sasia e ujit të lumenjve është e pamjaftueshme për ujitjen e tokave bujqësore.³

Kosova humb një pjesë të madhe të tokës bujqësore, në forma të ndryshme si:

- Humbja e përhershme tokës bujqësore e cila shkaktohet nga vendbanimet, komunikacioni, industria, veprimtaritë komerciale – shërbyese - tregtare, akumulimet e ujit, shfrytëzimi joracional i pyjeve, etj.
- Humbjet e përkohshme të tokës bujqësore bëhen nga proceset e erozionit dhe të vërshimeve, degradimet e ndryshme, gërryerjet e lumenjve, deponitë e mbeturinave komunale, deponitë e mbeturinave industriale etj.

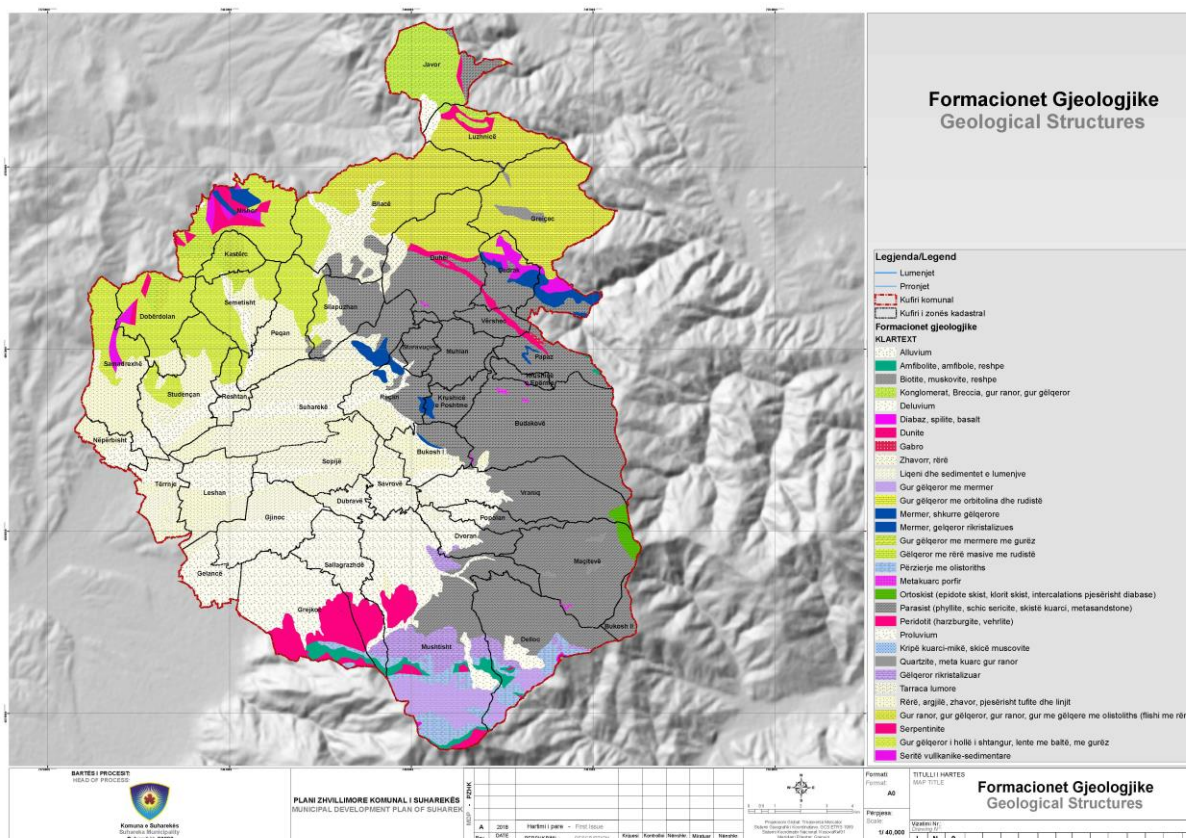
Gjeologjia dhe tokat

Komuna e Suharekës kufizohet me nën rrëzën e Prizrenit në një anë dhe Podrimën pjellore në anën tjetër. Pjesët veriore të komunës janë nën mergel, argjilë, argjilë me thëngjill gëlqeror, santon mastrihit, rrethina e Carralevës gjendet nën flishin e shkumësit të epërm, doneve mastrihite ku vende vende lajmërohet dijabazi në formacion brijor të dinaroideve, serpentine dhe perioditeve serpentine. Pjesa më e madhe e territorit në pjesën juglindore të komunës gjendet nën rrasat e gjelbërta, metabolizite, ku lajmërohet dhe anfiboliti e në jug ka dhe gëlqere dhe dolomit.⁴

Terrenet në të cilat shtrihen vendbanimet dhe ato për rreth saj, janë të përbërjes gjeologjike të ndryshme. Vendbanimet shtrihen kryesisht në lymoret e lumenjve të përbërjes së ndryshueshme dhe vërshimeve dhe ranishtave të vjetërsisë holocentrike (kvartale). Zona e gjerë e vendbanimeve nga veriperëndimi, perëndimi dhe jugu, shtrihet mbi mergel, argjilë me thëngjill, rërë dhe zhavorr të vjetërsisë pliocene (terciere).

³ PZHK Suharekë 2008 – 2018, fq.93

⁴ PZHK Suharekë 2008 – 2018, fq.88

Harta 2 Formacionet gjeologjike

Terreni në të cilin shtrihen vendbanimet si dhe terrenet në jug, lindje dhe perëndim të tyre në shikim të ekspozicionit gjenden në zonën e rrafshinës, ndërsa një pjesë më e vogël nga drejtimi në zonën jugore dhe perëndimore të ekspozicionit. Pjerrësitë në të cilat gjendet vendbanimi i Suharekës janë në mes të 2⁰ dhe 5⁰. Nga veriu dhe lindja pjerrësirat janë më të mëdha për shkak të ngritjes më të madhe të terrenit.

Suhareka shtrihet në terrenet të cilat janë morfologjikisht më të përshtatshme për zgjerimin e tij topografik. Në veri dhe lindje të vendbanimit, terrenet ngrihen në formë të trasesë ndërsa nga jugu dhe perëndimi hapen rrafshinat e fushës së Prizrenit. Nga shikimi i ekspoziturës terrenet në të cilat shtrihet vendbanimi i Suharekës dhe ato të cilat shtrihen nga jugu, lindja dhe perëndimi gjenden në zonën jug-lindore të ekspozicionit, ndërsa nga verilindja në zonën jugore dhe perëndimore të ekspozicionit. Marrë në përgjithësi kushtet geomorfologjike të vendbanimit të Suharekës dhe rrethinës së saj janë të përshtatshme për zhvillim të mëtejshëm.

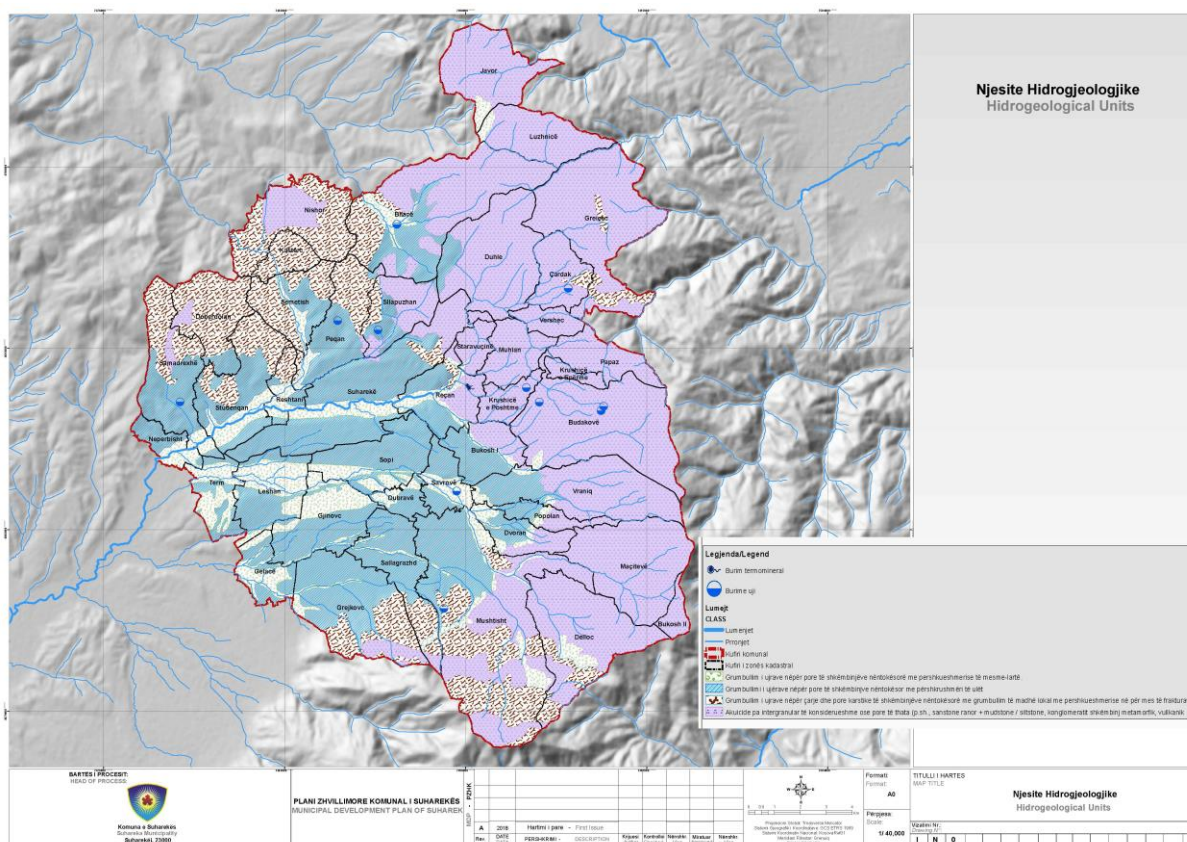
Sa i përket mbulueshmërisë së përgjithshme prej 36,099ha të sipërfaqes së tokës, me pyje janë të mbuluara 15,074ha ose 41.7%, toka bujqësore janë 19,373ha ose 53.7% si dhe sipërfaqe tjetër 1,652ha ose 4.6%.

Karakteristikat hidrografike

Komuna e Suharekës ka rrjet të zhvilluar hidrografik, gjegjësisht ka një numër të madh të lumenjve (përroskave) që kalojnë nëpër territorin e komunës.

Lumenjtë e vegjël janë lumenj me tipare karakteristike për përroskat malore apo lumenj të vegjël, me oscilime shumë të mëdha të sasirave të ujit gjatë vitit. Gjatë kohës së thatë në shumicën e këtyre lumenjve ka pak ose nuk ka ujë fare, kurse gjatë kohës me reshje shpesh ndodh që të ketë vërshime lokale.

Të gjithë ujërat burojnë dhe rrjedhin në territorin e komunës përpos disa përroskave si përroska e Carralevës, Topillës dhe lumit të Bllacës që burimin e kanë në territorin e komunës së Suharekës kurse pjesa më madhe e tyre vazhdojnë rrjedhën dhe derdhen në territorin e komunave tjera.

Harta 3 Shtirja hidrogeologjike

Lumi më i madh i komunës dhe arteria kryesore hidrografike është Lumi Toplluha. Ky lum formohet nga rrjedhat e burimeve të ujit duke filluar nga Qafa e Duhlës e deri në Malet e Budakovës dhe përroskat lokale duke e formuar Lumin e Suharekës dhe si degë e burimeve të ujit nga Pagarusha dhe Nishori (Lumi i Semetishtit). Toplluha është një ndër degët e majta të lumit (më të madh në Kosovë)

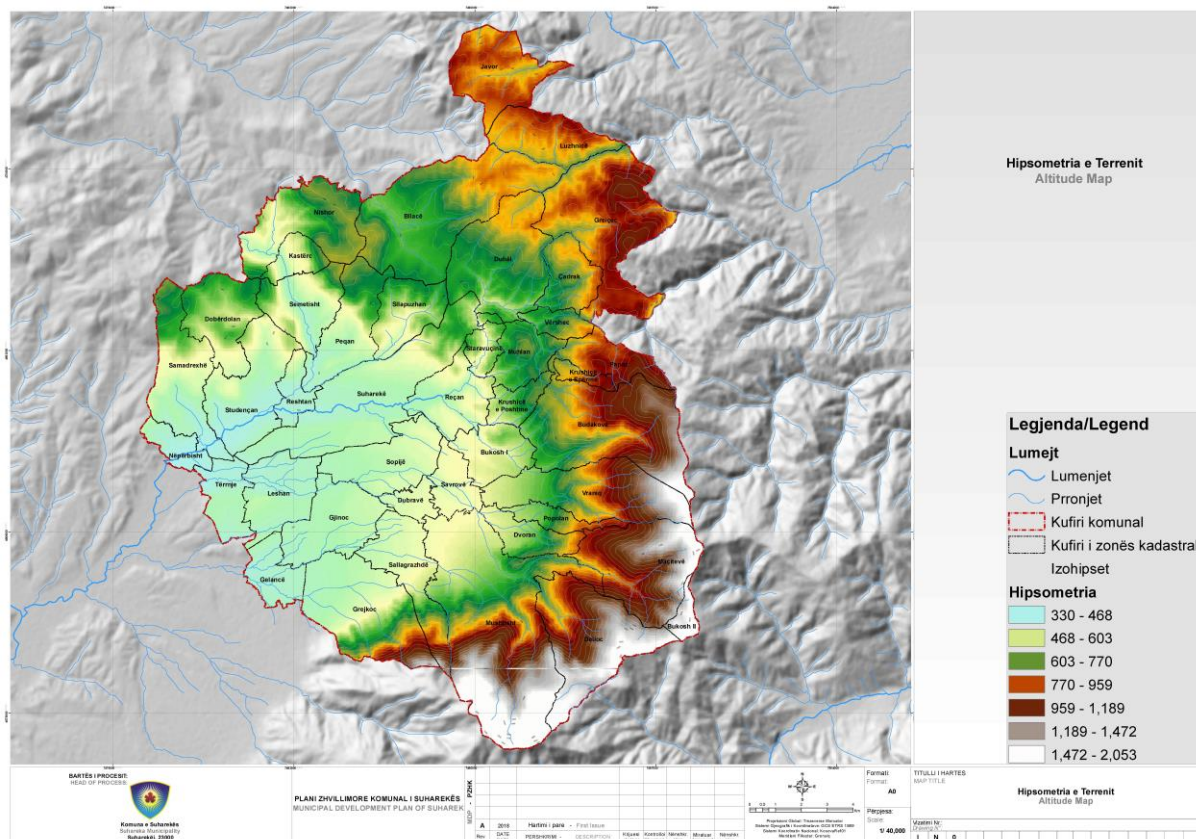
Drini i Bardhë. Sipërfaqja e pellgut të Toplluhës⁵ është $F=510.0km^2$, kurse gjatësia e lumit është $15.5km$.

Pellgu i Lumit të Sopisë formohet nga Lumi i Vraniqit nga burimet e ujit nga bjeshka e Jezercit dhe dega tjetër nga Lumi i Zi që formohet nga pellgjet e ujërave me rrjedhë nga gryka e Dellocit dhe Lumit Maqiteva. Pellgu i Lumit të Sopisë bashkohet me lumin Toplluha në territorin e Komunës së Mamushës dhe derdhet në Drinin e Bardhë. Lumi i Bardhë me burim nga Bjeshka e Mushtishtit me rrjedhë nën Sallagrazhdë dhe Gelancë, bashkohet me Lumin e Grejkocit nën fshatin Gelancë dhe vazhdon rrjedhën territorin e Komunës së Prizrenit duke u bashkuar me lumin Toplluha në fshatin Zojz dhe vazhdon rrjedhën e derdhjes në drejtim të Lumin Dri.

Mbi gjysma e sipërfaqes së pellgut të lumit Toplluha është tokë punuese, rreth 30% livadhe dhe kullosa, 10% male dhe pjesa tjerët është djerrinë.

Lartësia mbidetare

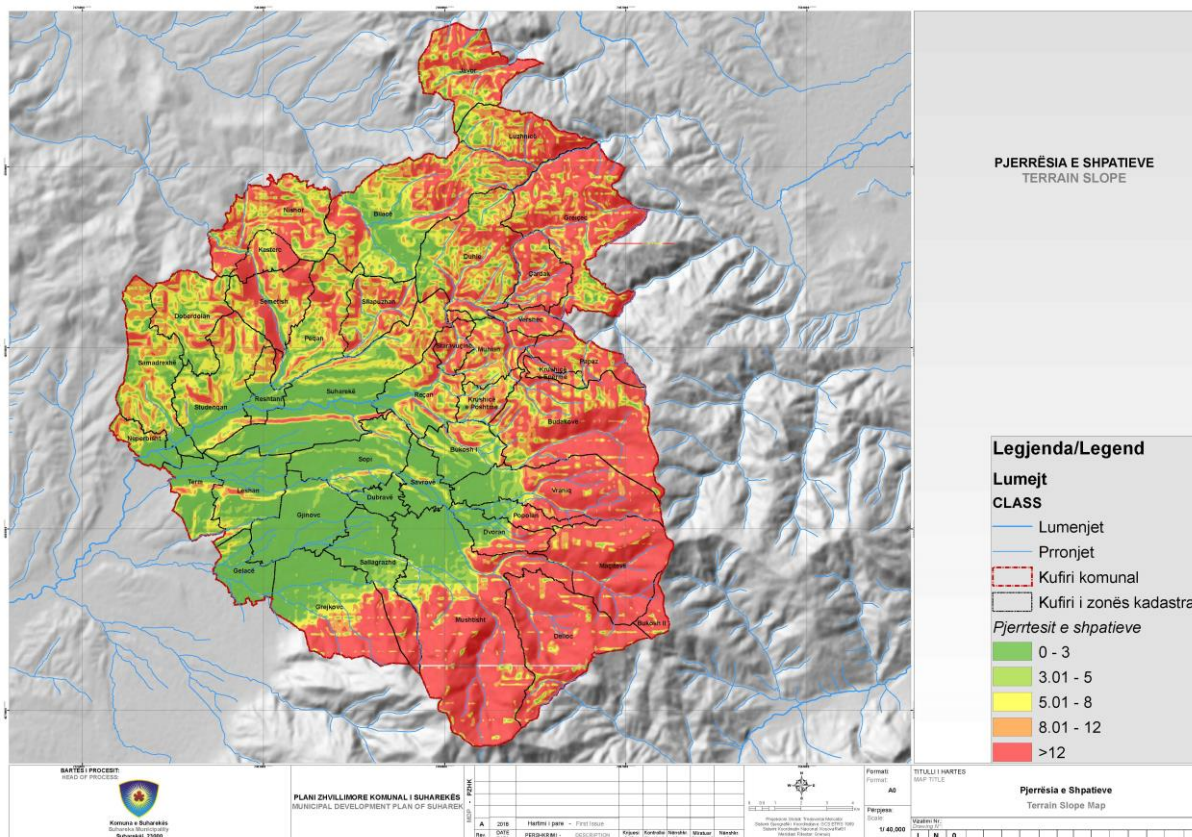
Komuna e Suharekës është e rrethuar me male të larta dhe atë në veriperëndim me malet e Pagarushës dhe të Temeqinës me lartësi mbidetare prej 796 deri 828 m, në veri me ato të Carralevës 922 deri 1048m, në lindje me malet e Jezercit 1677m (Kryet e Ahishtes) dhe në juglindje me malet e Sharrit (Dera e Pashës) 2092m, ndërsa në perëndim shtrihet në rrafshina (ultësira) e Prizrenit.

Harta 4 Hipsometria e terrenit dhe lartësitë mbidetare

⁵ Plani Hapësinor u Kosovës (Strategjia e Zhvillimit Hapësinor) 2010 – 2020+

Lartësia mesatare mbidetare në komunë është 455 m. Vetë qyteti i Suharekës gjendet në lartësi mbidetare prej 400 m. Sipërfaqja e komunës është 361 km² që mbulon 3.3% të territorit të Kosovës.⁶

Harta 5 Pjerrësitë e shpatëve

Kushtet klimatike

Temperatura mesatare vjetore e ajrit në Suharekë është 11⁰C. Në muajin gusht lajmërohet maksimumi absolut prej 38.2 ⁰C. Amplituda absolute është 52.3 ⁰C. Komuna e Suharekës gjendet në jug të Kosovës dhe ka klimë kontinentale me ndikim mesdhetar.

Në vijim janë radhitur vlerat kyçe klimatike:

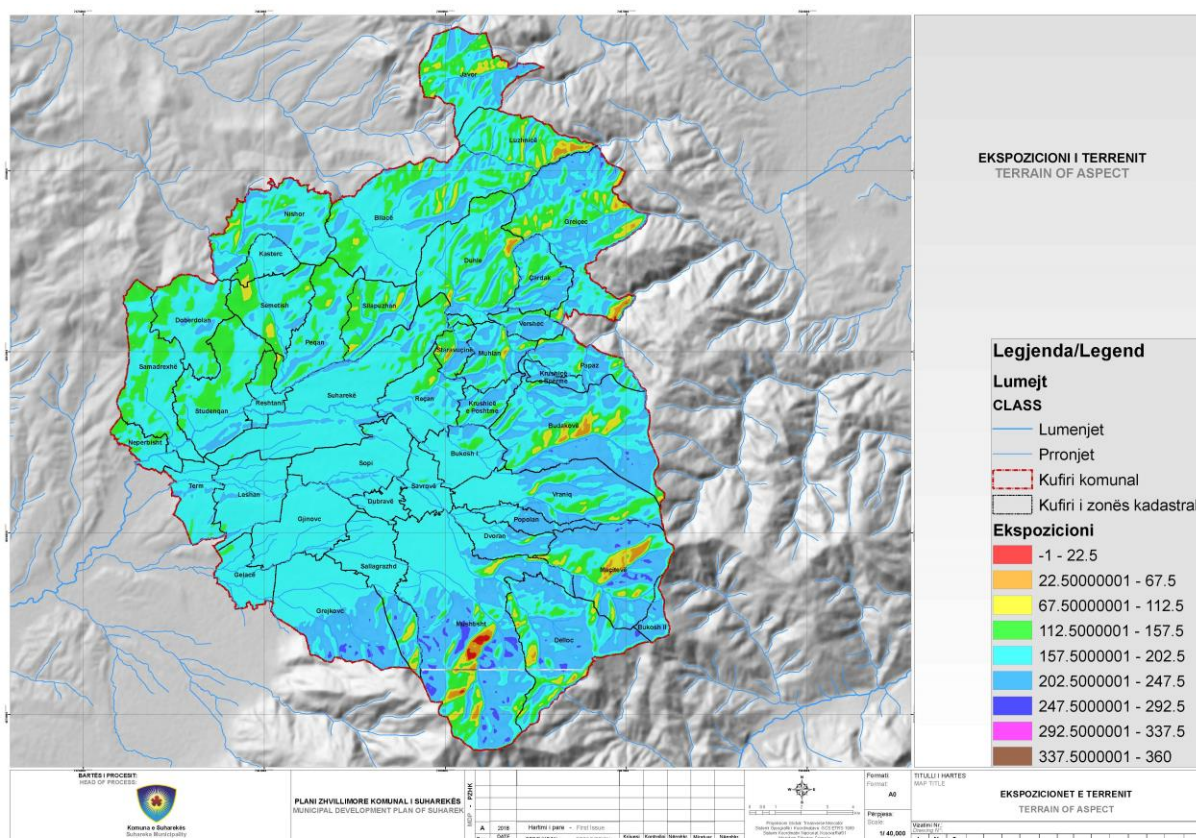
- Vlerat mesatare relative vjetore e lagështisë në Suharekë është 74.3%. Lagështia më e ulët relative e ajrit në Suharekë është në muajin gusht 63.2%.
- Në Suharekë është vranësira më e vogël në muajin gusht (2.7), ndërsa vranësira mesatare vjetore është 5.0 të dhjetat e qiellit.
- Vlera mesatare e të reshurave në Suharekë është 674.0 mm. Të reshurat më të mëdha janë në muajin tetor ndërsa më të vogla në muajin shkurt dhe janar.
- Të reshurat më të mëdha në Suharekë janë gjatë muajit mars 169.6 mm, ndërsa sasia minimale e të reshurave në këtë territor është 410.0 mm.

⁶ Agjencia e Statistikave të Kosovës, Prishtinë, 2013

- Në Suharekë më së shpeshti fyejnë erërat nga verilindja (193%), lindja (32%), dhe jugperëndimi (32%), ndërsa më së paku fyejnë erërat nga jugu (33%), dhe veriperëndimi (13%). Shpejtësinë mesatare më të madhe e kanë erërat nga jugperëndimi (4.6m/sec) dhe verilindja (3.6m/sec).

Tabela 1 Vlerat mesatare klimatike

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	m. vjet.
Temp. max .	16.4	20	25.5	26.3	32.3	36.5	37	38.2	35	30.2	23.8	22	38.2
Temp. min.	-14.1	-12.4	-10.4	-3	1	7	6	6.2	1.5	-1.8	-9	-11	-14.1
Temp. mes.	0	1.7	5.3	11.5	15.7	19.8	22.7	22.3	18.2	11.7	7.2	3.3	11.6
Lagështia %	84.5	76.6	75.4	75.0	75.0	69.4	63.6	63.2	68.1	71.8	85.7	34.2	74.3
Shtypja atmosferë	954.1	949.6	938.4	942.6	948.5	950.1	948.4	948.2	948.6	948.6	948.7	948.6	947.9
Shpjjet. e erës m/s	1.0	1.5	2.5	2.7	1.9	2.4	2.2	1.9	1.8	1.8	2.2	2.6	2.0
Reshjet - shi	33.0	12.0	26.0	47.0	89.0	124.0	36.0	37.0	31.0	136.0	70.0	33.0	674.0
Reshjet - borë	0.4	3.9	4.2	2.1	0.3	0.1	0.4	3.9	4.2	2.1	0.3	0.1	0.4

Harta 6 Ekspozizioni i terrenit

Biogjeografia

Komuna e Suharekës ndodhet në pjesën verilindore të luginës së Prizrenit, në kufijtë të shpateve të Prizrenit në një anë dhe e Podrimës në anën tjetër.

Lartësia mesatare mbidetare është 455m. Nëpër luginë të Drinit të Bardhë me klimë kontinentale të kësaj ane ka ndikim klima mesdhetare e cila mundëson kushte të mira për zhvillimin e vegetacionit.

Lumi kryesor i Suharekës është Toplluha i cili rrjedhë nëpër vendbanim të Suharekës. Gjatë pjesës më të madhe të vitit në shtratin e tij ka sasi relativisht të vogël të ujit. Në kohën e të reshurave të mëdha lajmërohen valët vërshuese, me erozion të theksuar.

Flora

Sipërfaqet bujqësore-ekonomike janë sipërfaqe të punuara (23,378ha), ku bujqësia është njëra ndër degët kryesore të veprimtarive ekonomike. Sipërfaqja e punuar, respektivisht arat dhe kopshtet (12,918ha) shfrytëzohen kryesisht për prodhimin e grunajave (grurit, misrit, elbit dhe thekrës), të bimëve industriale dhe perimeve (grosha, patatja, domatja, specat, sallata etj) dhe bimëve për kafshë (tërfoja dhe jonxha). Pemishtet përfshijnë sipërfaqen prej 426ha. Pemëtaria nuk është një degë aq e zhvilluar ekonomike. Në to kryesisht kultivohen kumbullat, mollët dhe qershitë. Ndërkaq falë pozitës gjeografike, kualitetit të tokës dhe kushteve tjera shumë të mira për zhvillimin e vreshtarisë e që sipas të dhënave nga “Departamenti të Vreshtarisë dhe Verëtarisë” deri në fund të vitin 2018 në prodhimtari kanë qenë 513.84ha vreshta.

Livadhet përfshijnë sipërfaqen prej 2,753ha ndërsa kullosat 5,578ha. Sipërfaqet e pashfrytëzuara ekonomike janë pyjet dhe zabelet. Gjendja ekzistuese e pyjeve dhe e fondit të pyjeve edhe pse janë ndërmarrë masa me qëllim të kultivimit, kujdesit dhe zhvillimit të pyjeve, nuk janë aq të mira edhe pse kushtet janë të volitshme. Sipërfaqe pyjore përbëjnë 15,561ha prej tyre 1,600ha janë pyje të larta. Pyjet e komunës së Suharekës shtrihen në lartësi mbidetare 455m deri 1760m.

Këto pyje janë kryesisht pyje gjethore (lisi dhe ahu) ndërsa haloret janë mjaft të pranishme. Si lloje përcjellëse të pyjeve lisore janë: shegët, gorniçet, dardhat e egra, gështenja etj., ndërsa të kaçubave pyjore: murrizi, thana, trëndafili i egër, etj.

Sipas të dhënave të marra nga Drejtoria për Bujqësi, Zhvillim Rural dhe Pylltari në komunën e Suharekës, ekonomia pyjore ka dy njësi:

1. “Biraqi” dhe
2. “Kryet e Ahishtës — pyjet e Mushtishtit”.

Në “Biraq” dominon bingu dhe ceri furs gjendet edhe qarri, pisha, mështekna, qershia, lajthia, thana, etj, ndërsa në “Kryet e Ahishtës — pyjet e Mushtishtit” dominon ahu pastaj pisha (të gjitha llojet), breu, mështekna, verri, plepi, rakiti, etj.

Kushtet për zhvillimin e pylltarisë janë mjaft të volitshme. Kemi rritje të shpejt të masës drurore prej 1.70m³ deri 5.30m³ për hektar/1vit.

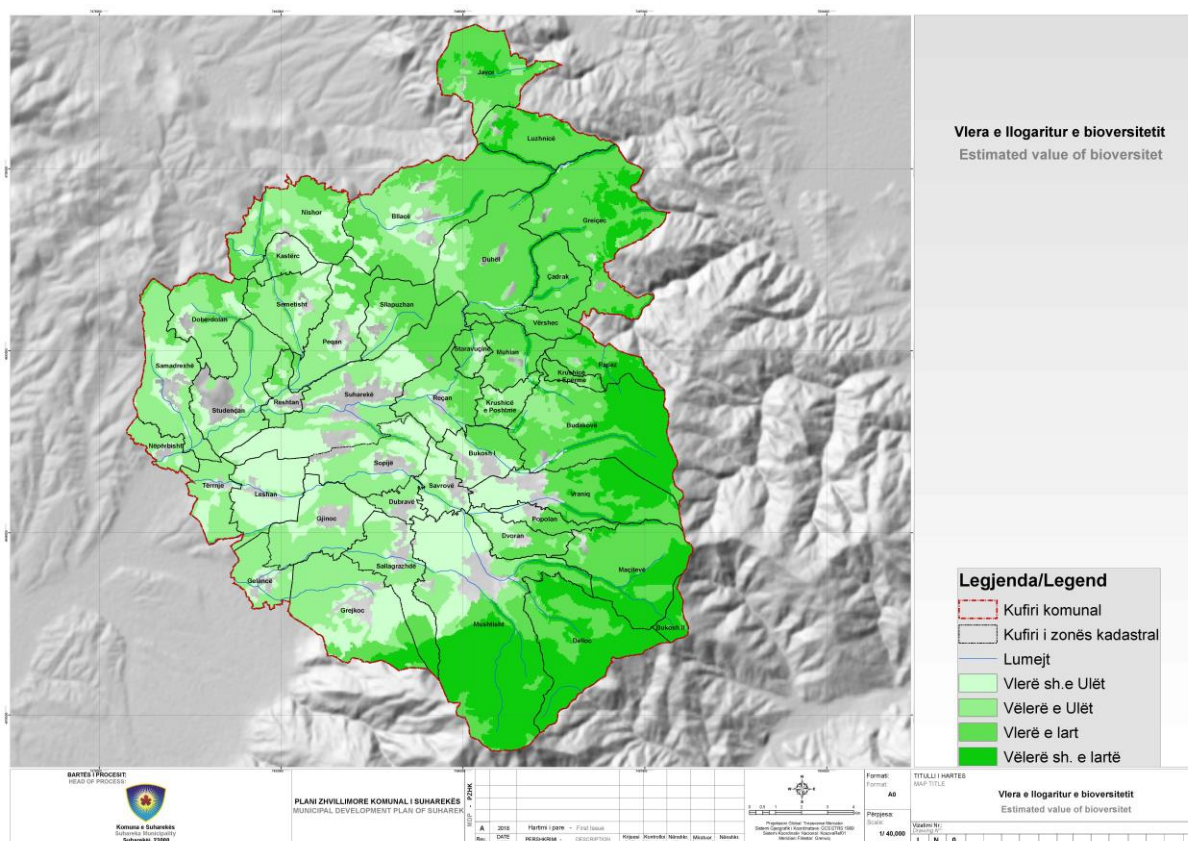
Si pasoj e rrethanave të pasluftës këto pyje kanë pësuar dëme të shumta nga mekanizmat shtetëror para lufte dhe nga dëmtues individual pas luftës. Megjithatë falë bonitetit të lartë të tokës ato janë ripërtërirë vet, janë në fazën e rritjes dhe zhvillimit intensiv.

Fauna

Në ujërat e kësaj komune ekzistojnë këto lloje peshqish: krapoliq, brocak, mustak të përrojeve, dylmorë, por ka edhe ngjala. Në këto ujëra ka edhe gaforre, bretkosa dhe gjarpërinj të ujtit.

Nga kafshët shtëpiake kultivohen: gjedhët, delet, dhitë dhe shpezët. Në zhvillimin e blegtorisë ndikojnë përveç të tjerash pjesët e imta të sipërfaqeve të punuara dhe kullosat e pakta dhe të pa begatshme.

Nëpër livadhe jetojnë stërqoka, sorra, thëllëza, shkurtëza, kukuvajka, lajmërohen edhe derrat, dhelprat, ujkit.

Harta 7 Zonat e biodiversitetit

POZITA GJEOGRAFIKE

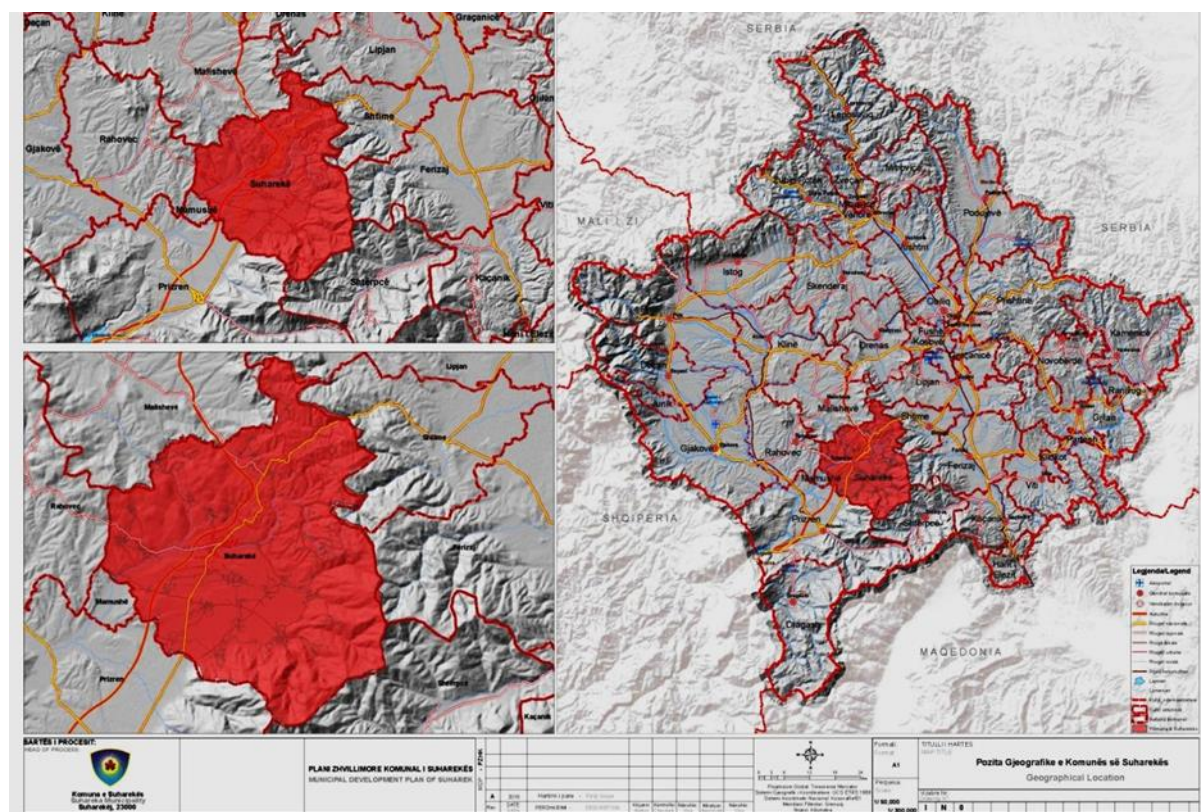
Pozita gjeografike e Komunës së Suharekës

Komuna e Suharekës gjendet në pjesën jugore të Kosovës. Kufizohet me komunën e Prizrenit, Mamushës, Rahovecit, Malishevës, Lipjanit, Shtimes, Ferizajt dhe Shtërpçës.

Shtrihet në gjerësi gjeografike veriore prej 42°15' – Parku Nacional “Sharri” (jugu), 42°30' – Malet e Berishës dhe Javori (veriu). Gjatësia gjeografike lindore: 20°45' - komuna e Rahovecit (perëndim), 21°00' - Malet e Jezercit, Guri i Dellocit (lindje).

Komuna e Suharekës është e rrethuar me male të larta dhe atë në veriperëndim me malet e Pagarushës dhe të Temeqinës me lartësi mbidetare prej 796 deri 828m, në veri me ato të Carralevës 922 deri 1048m, në lindje me malet e Jezercit 1677m (Kryet e Ahishtës) dhe në jug-lindje me malet e Sharrit 2092m (Dera e Pashës) derisa në perëndim shtrihet rrafshina (ultësira) e Prizrenit.

Lartësia mesatare mbidetare në komunë është 455m. Sipërfaqja e kësaj komune është 361.78km² (që mbulon 3.3 % të territorit të Kosovës. Nga sipërfaqja e komunës (prej 36099ha) 15,074ha ose 41.7% janë të mbuluara me pyje, 19,373ha ose 53.7% janë tokë bujqësore dhe 1652ha ose 4.6% sipërfaqe tjetër.

Harta 1. Pozita Gjeografike e Komunës së Suharekës

Zonat e mbrojtura

Trashëgimia është gjithçka që kemi trashëguar nga e kaluara duke përfshirë monumentet, objektet arkeologjike dhe objektet e tjera të trashëgimisë, trashëgimia arkitekturore, trashëgimia fetare, flora, fauna, habitatet e kafshëve të egra, gjeologjia dhe topografia, peizazhet, gjenealogjia, muzika tradicionale, lojërat, ngjarjet dhe performancat, folklori, artefaktet popullore, gojëdhënat dhe historia e vendit.

Trashëgimia përfshin elemente materiale dhe jo materiale të cilat pasqyrojnë kulturën dhe kreativitetin e komuniteteve njerëzore që nga kohërat më të lashta, si dhe diversitetin e pasur dhe bukurit e mjediseve natyrore.

Asetet e trashëgimisë natyrore

Marrë në përgjithësi kushtet gjeomorfologjike të komunës janë mjaft të përshtatshme për zhvillimin e saj të mëtejshme. Në territorin e komunës ka pasuri të lëndëve të para, të metaleve dhe jometaleve.

Minerali i kromit gjendet në disa vende por prania e tij është më e theksuar në zonën midis Mushtishtit dhe Grejkocit. Për ta zbuluar këtë mineral gjatë dhe pas Luftës së Dytë Botërore janë bërë hulumtime në lokalitetet: Qafa e Malit për në Manastirin e Shën Treshit, Buhork, Leskë (mbi livadhe) në lindje nga Grejkoci tek Guri i Arave dhe në veri-lindje të xhamisë së Grejkocit. Një pjesë e vogël e kësaj hapësire është në kuadër të Parkut Nacional “Sharri”.

Minerali i hekurit ndodhet në shpatiet veriore të Rusenicës deri nën Rrafshin e Uthullave dhe gjendet pranë serialit të rrasave serpentine. Janë konstatuar tri shfaqje të magnetitit të cilat nuk tregojnë ndonjë orientim të caktuar dhe nuk janë të lidhura reciprokisht dhe shtrihen në një hapësirë të vogël në kuadër të parkut nacional.

Sa u përket jometaleve, në territorin e komunës së Suharekës ka argjilë, shkëmbinj karbonat dhe rrasa grafitë. Me rëndësi ekonomike janë argjila për përpunimin e tullave dhe shkëmbinjtë karbonit për materiale ndërtimore. Grafitet gjenden në jug të fshatit Mushtisht në kontakt të terciarit dhe të rrasave klorite-sericite por depërtimi në thellësi i tyre nuk është hulumtuar. Gjithashtu në Biraq në bazë të hulumtimeve të bëra është gjetur një hapësirë ku mund të bëhet shfrytëzimi i gurit për prodhimin e materialit ndërtimor si bazë për asfalt. Kjo pjesë është 90% në pronësi private.

Sipërfaqja pyjore është 15.074ha ose 41.7% e sipërfaqes së përgjithshme territoriale nga e cila në pronësi shoqërore 8,689 ha ose 57.6% si dhe në pronësi private janë 6,389 ha ose 42.4%. Pjesa më e madhe janë shkurre, kurse një pjesë e vogël pyje të larta gjetherënëse, me rritje vjetore 3.8m³/ha, kurse të pyjet e larta 3.05m³/ha.

Trashëgimia natyrore:

- Guri i Dellocit
- Burimi i ujit mineral në Reqan
- Rezervati natyror i Rusenicës
- Parku natyror Rahavan
- Lisi në Bllacë
- Parku Kombëtar i Malit Sharr

Mirëmbajtja e parqeve pyjore, dhe sidomos e parkut nacional “Sharri” që është mjaft i pasur me pyje halore, nuk është nën kompetencat e komunës, kjo bën që pasuritë natyrore të jenë nën mëshirën e fatit (vështirë të mbrojtura). Shfrytëzimi i resurseve të natyrës ndërlidhet më së shumti me sektorin e ekonomisë për shkak të përfitimeve të mëdha, zhvillimi ekonomik e posaçërisht me sektorin e industrisë, ndërsa me shumicën e sektorëve tjerë është në konflikt.

Tabela 2 Asetet e trashëgimisë natyrore nën mbrojtje

Lokacioni	Kategoria	I mbrojtur	Sipërfaqja (ha)
Rusenica	Rezervat i natyrës	X	300.00
Malet e Sharrit	Park kombëtar	X	39,000.00
Rahavane	Peizazh i mbrojtur	X	

Për shkak të rritjes ekonomike është i domosdoshëm të bëhet shfrytëzimi racional i resurseve, gjithmonë duke pasur parasysh ruajtjen dhe mbrojtjen e mjedisit. Pyjet me të gjithë biodiversitetin e tyre në këtë komunë paraqesin një atraksion të posaçëm, duke pasur parasysh faktin se një pjesë e tyre është pjesë e Maleve të Sharrit, që gjendet në pjesën jug-lindore (në jug të Mushtishtit dhe të Dellocit) dhe përbëjnë 18 % të sipërfaqes që përfshihet në regjion të Prizrenit nga sipërfaqja e përgjithshme e parkut nacional “Sharri”.

Asetet e trashëgimisë kulturore dhe turistike

Përgjatë zonës së gjerë të komunës së Suharekës janë regjistruar disa lokalitete arkeologjike, në disa prej të cilave janë kryer gërmime kohë pas kohe.

Reshtani është një vendbanim neolitik i pozicionuar në prapatokën e Suharekës (në aksin ku sot kalon autostrada Suharekë-Prizren). Ky lokalitet është hulumtuar në vitet 1966/67, gërmime të cilat kishin karakter sondazhi. Gjatë muajit mars të vitit 2011, një sipërfaqe e konsiderueshme e këtij lokaliteti është incizuar me instrumente gjeofizike dhe po gjatë këtij viti janë zhvilluar gërmime me karakter shpëtimi që kapte një sipërfaqe prej 250m². U evidentuan tri horizonte banimi të neolitit të mesëm dhe fillimit të neolitit të vonë (4200-3800 p.e.s.). Në shtresën kulturore të trashësisë 2 metra, janë zbuluar gjurmë të tri horizonteve të banimit të shtëpive me gjithë vatër dhe hendeqe. Në bazë të fragmenteve të qeramikës së zbuluar, si në formë, ashtu dhe në ornamentikë, është konstatuar se krahas Kulturës së Vinçës, kemi një prani shumë të fuqishme edhe të kulturës adriatikase të Danilos.

Lokaliteti arkeologjik i njohur si Hisar, i cili gjendet në një rrafshnaltë të gjerë dhe të sheshtë në mes të qytezës së Suharekës dhe Prizrenit, njihet si një lokalitet i rëndësishëm i popullit dardan. Ai ka ekzistuar që nga epoka e neolitit të vonë deri në epokën e hekurit dhe njëhej si një zonë e zhvilluar në epokën e bakrit. Kjo konfirmohet nga shumë artefakte të punuara nga bakri apo hekuri të cilat janë përdorur për kultivimin e tokës apo për rituale.

Nekropoli i Gjinocit, i cili ndodhet 200 metra në të majtë të rrugës nga Suhareka në Prizren, është i shënuar nga një kodrinë (tuma ilire) dhe është një zbulim unik i kulturës dardane i cili është konstruktuar gjatë periudhës së hekurit të vonë, sipas Guidës Arkeologjike të Kosovës.

Një lokalitet i ngjashëm arkeologjik u zbulua në afërsi të fshatit Shirokë, 1.5 kilometra në jug të Suharekës, me indikacione të konstruksioneve tipike të varrezave tumule, me formë rrethore dhe ndërtuar me dhe gurë të lumenjve. Byzylykë krahu dhe dore dhe varëse me ornamente mbresëlënëse u gërmuan nga ky nekropol që daton në shekujt 6-8 p.e.s.

Lokaliteti arkeologjik i tipit fortifikatë në Kasterc, i pozicionuar rreth 12 kilometra në veriperëndim të Suharekës (Therandës) respektivisht i njohur edhe si Hisari i Kastercit, është dëshmuar të jetë një qendër arkeologjike shumëshiresore duke vazhduar shfrytëzimin që nga kohërat parahistorike, më saktësisht nga një vendbanim i mbrojtur eneolitik, e më pas riformësohet në një fortifikatë të kohës së perandorit Justinian dhe për t'u ripërdor si një varrezë gjatë kohës së mesjetës. Në këtë lokalitet arkeologjik, hulumtimet e para me karakter sondazhi arkeologjik janë zhvilluar në vitin 1986, duke nxjerrë një pasqyrë të përgjithshme. Hulumtimet arkeologjike vazhduan edhe gjatë vitit 2010 dhe 2011 duke zbuluar një sipërfaqe prej rreth 500 metrash katrorë dhe nxorën në dritë një kishë paleokristiane dhe material të veçantë të luajtshëm arkeologjik, në përbërje si vegla pune prej hekuri, qeramikë, stoli, vathë, unaza, byzylykë, monedha etj.

Figura 1. Gjetje arkeologjike në Reshtan

Në territorin e Komunës së Suharekës ka mjaft objekte të trashëgimisë kulturore ndërsa numri i përgjithshëm i tyre apo i lokaliteteve me vlerë kulturo-historike dhe mjedisore në komunën e Suharekës është diku rreth 75. Kur këtij numri i shtohen edhe objektet e propozuara për mbrojtje, siç janë: përmendorja e viktimave civile të luftës dhe vendi i masakrimit të familjeve Berisha në Suharekë; përmendoret individuale ose kolektive të UÇK-së; shtëpia e Ramë Bllacës në Bllacë; kulla e Pashës në Mushtisht; kulla e Jonuz Tafollit në Qadrak; mullinjtë e Breshancit; mulliri i Dragaqinës; mulliri i Semetishtit; mulliri i Budakovës; mulliri i Suharekës etj. mund të thuhet se komuna jonë disponon me një pasuri të konsiderueshme të trashëgimisë. Këto objekte janë të shpërndara në tërë territorin e komunës, më një përqendrim më të shtuar në pjesët qendrore dhe lindore. Njëzetedy (22) lokacione të trashëgimisë arkitektuale janë nën mbrojtje të përkohshme⁷.

Tabela 3 Asetet e trashëgimisë arkitektuale nën mbrojtje

Lokacioni	Sipërfaqja (ha)	Gjendja	I mbrojtur
-----------	-----------------	---------	------------

⁷ Lista e Trashëgimisë Kulturore për Mbrojtje të Përkohshme (10.10.2018-10.10.2019), 3409/2018-02, dt.03.10.2018

Kisha e Virgjërshës së Shenjte në Hodegetri, Mushtisht			X
Kisha e Shën Gjergjit, Reçan			X
Manastiri i Treshit të Shenjte, Mushtisht			X
Gërmadhat e murgores në kodrën e Matos, Mushtisht			X
Gërmadhat e murgores Rusenica, Mushtisht			X
Rrënojat e kishës mesjetare në Mushtisht			X
Kështjella - Qyteti i Grajqevcit, Grajqevc			X
Shkolla fillore - Muzeu, Suharekë			X
Mulliri i Berishëve, Suharekë			X
Xhamia e Bardhe, Suharekë			X
Tyrbe Lezi, Suharekë			X
Mulliri i familjes Loshi, Vraniq			X
Mulliri i familjes Bytyqi, Breshanc Suharekë			X
Mulliri i vjetër i familjes Buzhala, Buzhalë			X
Mulliri i vjetër i Elez Ramë Buzhalës, Buzhalë			X
Xhamia e Budakovës, Budakovë			X
Kulla e Jonuz Hasan Tafollit, Qadrak			X
Shtëpia e Ibrahim Ramë Bllacës, Bllacë			X
Xhamia e fshatit *, Semetisht			X
Xhamia e Gazi Mehmed Pashës, Leshan			X
Shtëpia e Xhevdet Gashit, Dubravë			x
Shtëpia muze e Fadil Vatës, Sallagrazhdë			x

Nëntë (9) lokacione të trashëgimisë arkitekturale janë nën mbrojtje të përkohshme.

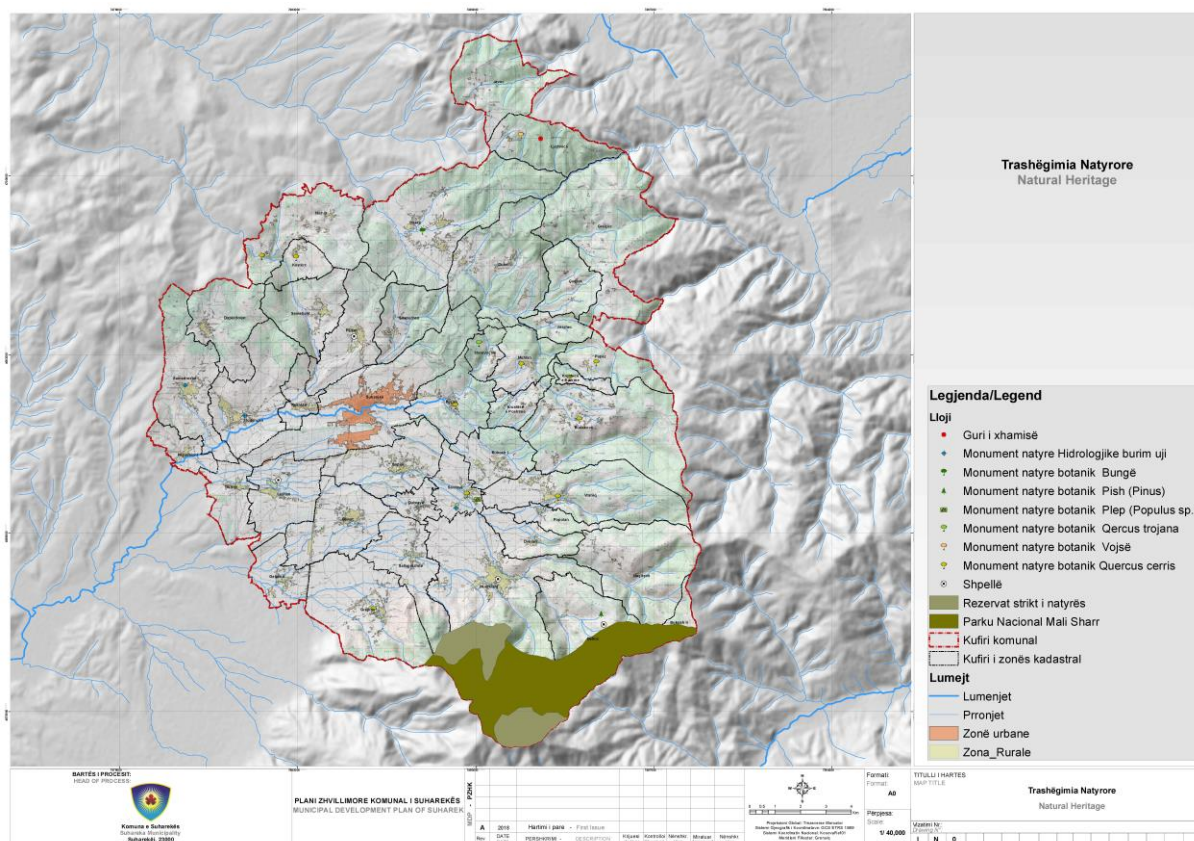
Tabela 4 Asetet e trashëgimisë arkitekturale nën mbrojtje

Lokacioni	Sipërfaqja (ha)	Gjendja	I mbrojtur
Lokaliteti shumëstresor në Hisare, Hisare, Suharekë			X
Fortifikata/Kalaja "Hisari i Kastercit", Kasterc			X
Vendbanim Parahistorik dhe Antik e Vone në Reshtan, Reshtan			X
Tuma në Neprebisht, Neprebisht, Suharekë			X
Tuma Ilire në Leshan, Leshan, Suharekë			X
Tuma Ilire në Gjinoc, Gjinoc, Suharekë			X
Lokaliteti arkeologjik romak në Peçan të Ulët, Peçan i Ulët, Suharekë			X
Nekropoli mesjetar në Bllacë			X
Mbeturinat e të Dëftuarit të Shën Merisë në Peçan			X

Sa i përket objekteve fetare në veçanti, si rezultat i zhvillimeve dhe ndikimeve të ndryshme në të kaluarën, ekzistojnë ndërtesa që u përkasin tri konfesionëve:

- islam (22 xhami - shumica të rinovuara pas luftës);
- ortodoksë (6 kisha) dhe

- katolik (një kishë).

Harta Lokacionet e trashëgimisë kulturore dhe natyrore

Rreziqet natyrore

Vërshimet, rrëshqitjet e borës, bora e madhe, era e fortë, breshri, akulli, thatësira, paraqitja masive e sëmundjeve ngjitëse të njerëzit, të shtazët dhe të bimët dhe fatkeqësi të tjera, që i shkakton natyra.

Fatkeqësitë e tjera nënkupton fatkeqësitë e mëdha në trafikun rrugor, ajror dhe hekurudhor, zjarret, fatkeqësitë në xeherore, shkatërrimi i digave dhe fatkeqësitë e tjera ekologjike dhe industriale, që i shkakton njeriu me punë dhe me sjellje, gjendja e jashtëzakonshme, emergjente, temperaturat e larta, kolapsi teknik i sistemeve energjike të furnizimit me rryme, telekomunikacioni dhe teknologjisë informative, aktet terroriste dhe mënyrat e tjera të rrezikimit masiv. Territori i komunës së Suharekës vazhdimisht është ballafaquar dhe mundë ballafaqohet me fatkeqësi natyrore dhe të tjera, kështu që Drejtoria e Shërbimeve Publike, Mbrojtëje dhe Shpëtim ka përgjegjësi për menaxhimin e këtyre situatave emergjente, siç që janë:

- Zjarret
- Vërshimet
- Tërmetet
- Fatkeqësitë e tjera elementare

Njëra ndër fatkeqësitë natyrore më sfiduese është Tërmeti, dihet se në pikëpamje sizmologjike, Komuna e Suharekës si edhe pjesa më e madhe e Kosovës paraqet një rajon me aktivitet sizmik të lartë, i cili është goditur në të kaluarën dhe mund të goditet edhe në të ardhmen nga tërmete autoktone shumë të fortë, të cilët i kanë vatrën të cekëta.

Thatësira

Thatësia mund të konsiderohet si rrezik për kulturat bujqësore gjatë sezonit verorë, kryesisht gjatë muajve korrik dhe gusht kur temperaturat janë më të larta dhe të reshurat janë më të rralla.

Vërshimet

Përmytjet janë fatkeqësi elementare të cilat kërkojnë vëmendje të posaçme. Përmytjet konsiderohen dukuri të cilat paraqiten në sezone të caktuara, të cilat janë të rrezikshme për jetën e njeriut dhe sjellin dëme të konsiderueshme materiale. Përmytjet nuk mund të parandalohen, por dëmet e tyre mund të amortizohen dhe menaxhohen. Uji i cili grumbullohet nga reshjet ose shkrirja e bores patjetër duhet ta gjejë një rrugë të lëvizjes së tij. Në këtë rast është e rëndësishme që atij t'i krijohen kushte për një shkarkim sa më të lirë pa pengesa.

Komuna e Suharekës vite me radhë ballafaqohet me problemin e vërshimeve si të lokaliteteve të banuara, ashtu edhe tokave bujqësore. Po ti bëhet një analizë e kësaj gjendje të shkaktuar nga këto vërshime mund të vijmë deri te këto konkluzione:

- a. Dëmet ekonomike
- b. Rrezikimi i shëndetit të njeriut
- c. Ndotje permanente e ambientit
- d. Përhapje e epidemive etj.

Në komunën e Suharekës është me rëndësi të trajtohen ujërat që shkaktojnë përmytje e që vinë si rezultat:

- I dëmtimit të argjinaturave të lumenjve dhe dëmtimi i shtratit të lumenjve.
- I përrenjve në zonat malore gjatë motit të lig me shira intensive bëhen shumë rrëmbyeshëm dhe të bartin material që e gjejnë në rrugën e tyre dhe kanë fuqi të madhe
- Në zonën e rrafshët ku për shkak të mungesës së pjerrësisë së terrenit ujit të shiut ose nga bora e shkrirë nuk lëviz, por qëndron deri në momentin sa të thithet nga shtresa e tokës.

KUSHTET SOCIO-EKONOMIKE

Ndarja administrative

Komuna e Suharekës gjendet në pjesën jugore të Kosovës. Kufizohet me komunën e Prizrenit, Mamushës, Rahovecit, Malishevës, Lipjanit, Shtimes, Ferizajt dhe Shtërpçës.

Shtrihet në gjerësi gjeografike veriore prej 42°15' – Parku Nacional “Sharri” (jugu), 42°30' – Malet e Berishës dhe Javori (veriu). Gjatësia gjeografike lindore: 20°45'- komuna e Rahovecit (perëndim), 21°00'- Malet e Jezercit, Guri i Dellocit (lindje).

Popullsia

Komunën e Suharekës, si njësi territoriale, e përbëjnë: qyteti i Suharekës, lagjet urbane dhe fshatrat. Territori i Komunës përfshin⁸ Suharekën dhe këto 42 vendbanime: Bllacë, Budakovë, Bukosh, Breshanc, Delloc, Dobërdelan, Dragaqinë, Dubravë, Duhël, Dvoran, Greikoc, Greiçec, Gelancë, Gjinoc, Javor, Kastërc, Krushicë e Epërme, Krushicë e Poshtme, Leshan, Luzhnicë, Maqitevë, Mohlan, Mushtisht, Neprebisht, Nishor, Papaz, Peqan, Popolan, Qadrak, Reshtan, Reqan, Savrovë, Samadrexhë, Sallagrazhdë, Semetisht, Sllapuzhan, Sopijë, Stravuçinë, Studençan, Tërnrje, Vërshec dhe Vraniç.

Sipas të dhënave të fundit zyrtare të Agjencisë së Statistikave të Kosovës⁹ të vitit 2020, Komuna e Suharekës ka 41 vendbanime¹⁰, ku jetojnë 57,203 banorë rezidentë në një sipërfaqe prej **361.78** km² me dendësi banimi prej 158 banorë rezidentë/km².

Tabela 5 Karakteristikat hapësinore të Komunës

Sipërfaqja km ²	Numri i banorëve rezident 2011	Numri i banorëve jo-rezident 2011	Dendësia (banorë/km ²)	Lartësia mesatare mbidetare
361.78	59,722	28,418	165	455 m – 1760 m

Të dhënat bazohen në regjistrimin e fundit zyrtar të vitit 2011, i cili rezulton se në Komunë jetojnë gjithsejtë 59,722 banorë dhe 9145 ekonomi familjare.¹¹

Bazuar në regjistrimin e popullsisë të vitit 2011, vërehet një përqendrim i lartë prej 49,300 banorë në zonat rurale, ndërsa në zonë urbane banojnë 10,422 banorë. Bazuar në të dhënat e Regjistrimit civil komunal, numri i popullsisë në fund të vitit 2019 në Komunën e Suharekës është 57203 banorë resident.

⁸ Neni 7 i Statutit të komunës së Suharekës, 01-Nr-8336 Dt. 11.11.2008

⁹ Agjencia e Statistikave të Kosovës, Vjetari Statistikor i Republikës së Kosovës, 2020

¹⁰ Vendbanimi Breshanc shtrihet brenda ZK Nishor, poashtu edhe vendbanimi Dragaqinë shtrihet brenda ZK Duhël, kështu që të në të dhënat statistikore të ASK-së nuk figurojnë këto dy vendbanime, respektivisht brenda Nishorit përfshihen të dhënat edhe për Breshancë si dhe brenda Duhles të dhënat edhe për Dragaqinë.

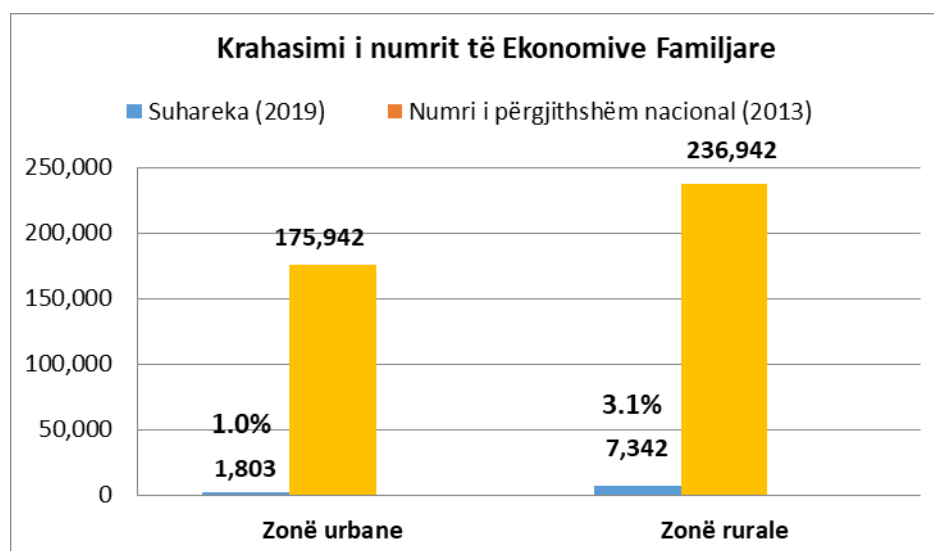
¹¹ Agjencia e Statistikave të Kosovës, Vjetari Statistikor i Republikës së Kosovës 2017, Prishtinë, 2017

Krahasimi i karakteristikave demografike për ekonomitë familjare¹² të nivelit republikan sipas të dhënave nga ASK, dhjetor 2013 ndërkaq statistika për të dhënat komunale paraqiten sipas statistikave të ASK të vitit 2011 dhe paraqitet në tabelën vijuese.

Tabela 6 Krahasimi i karakteristikave demografike në nivel nacional

	Ekonomi Familjare		
	Zonë urbane	Zonë rurale	Gjithsejtë
Suhareka (2011)	1,803	7,342	9,145
Numri i përgjithshëm nacional (2013)	175,942	236,942	412,884

Paraqitja grafike e karakteristikave demografike për ekonomitë familjare të komunës së Suharekës në raport me nivelin republikan sipas të dhënave nga tabela 3, shihet si në diagramin 1.

Grafika 1. Krahasimi i Numrit të Ekonomive Familjare për Zonën Urbane dhe Rurale

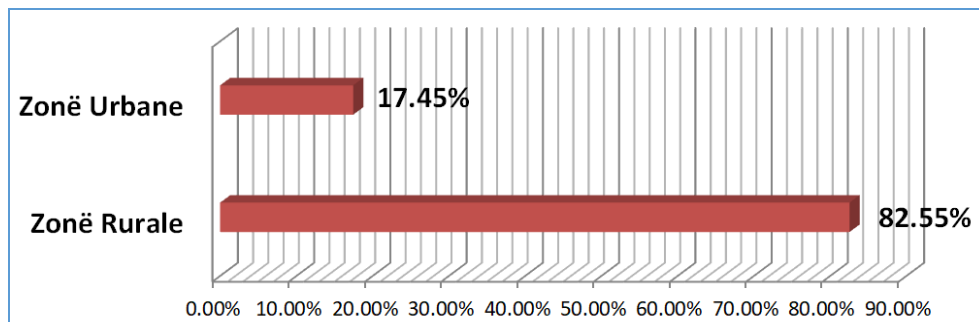
Të dhënat statistikore të karakteristikave demografike (ASK, 2011) sipas regjistrimit të ekonomive familjare numrit të banorëve shihen si në paraqitje tabelare 4.

Tabela 7 Karakteristikat demografike të Komunë (ASK, 2011)

	Zonë rurale		
	Zonë urbane	Zonë rurale	Gjithsejtë
Ekonomitë familjare	1,803	7,342	9,145

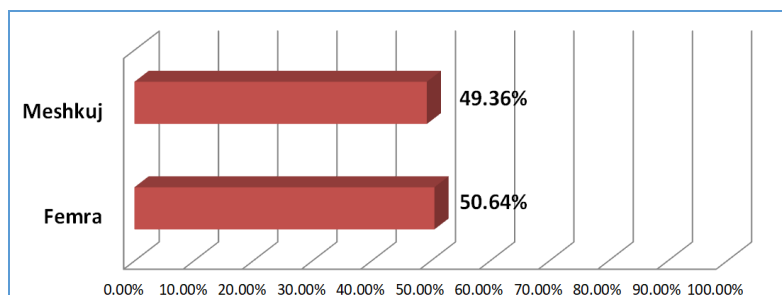
¹² Agjencia e Statistikave të Kosovës, Vjetari Statistikor i Republikës së Kosovës 2013, Prishtinë, 2017

Numri i banorëve	10,422	49,300	59,722
Femra	5,268	24,976	30,244
Meshkuj	5,154	24,324	29,478

Grafika 2 Përqindja e banorëve sipas zonave urbane dhe rurale

Në tetëvjeqarin e fundit kemi një ndryshim të dukshëm të ngritjes së ekonomive familjare sa i përket zonave të ndërtimit, kështu tetë vitet e fundit kemi ngritje të madhe të shifrave në ndërtimin e ekonomive familjare në zonat urbane afërsisht 150 %, shikuar të dhënat nga tabela 5.

Grafika 3. Përqindja e banorëve sipas gjinisë

Në tabelën 5 është paraqit trendi i ngritjes së ekonomive familjare në zonat urbane dhe në ato rurale gjat 8 viteve të fundit, ku vërehet se në zonat urbane kemi ngritje rreth 160% ndërkah në zonat rurale trendi i ngritjes së ekonomive familjare është 33%.

Tabela 8 Krahassimi i ngritjes së Ekonomive Familjare sipas zonave rurale dhe urbane ne komunë të Suharekës

	Ekonomi Familjare		
	Zonë urbane	Zonë rurale	Gjithsejtë
ASK (2011)	1,803	7,342	9,145
DBFE (2018)	4,693	9,767	14,460

Bazuar në regjistrimin e popullsisë të vitit 2011, vërehet një dallim i vogël gjinor ku 30,244 banorë janë të gjinisë femërore me 48.57%, ndërsa 29,478 banorë janë meshkuj.

Bazuar në regjistrimin e popullsisë të vitit 2011, grupmosha me më së shumti banorë është ajo e 20-64 vjeç me 31,743 banorë, e përcjellë nga grupmosha 5-14 vjeç me 12,211 banorë, grupmosha 15-19 vjeç me 6,466 banorë dhe grupmosha 0-4 vjeç me 5,198 banorë.

Tabela 9 Numri dhe përqindja e banorëve sipas grupmoshave

	0 - 4 vjeç	5 - 14 vjeç	15 - 19 vjeç	20 - 64 vjeç	≥ 65 vjeç
Nr. i banorëve	5,198	12,211	6,466	31,743	4,104
% e banorëve	8.70%	20.45%	10.83%	53.15%	6.87%

Bazuar në regjistrimin e popullsisë të vitit 2011, dominon komuniteti shqiptar me gjithsejtë 98.92% banorë, komuniteti ashkali me 0.83% banorë dhe ai rom me 0.07% banorë.

Tabela 10 Numri dhe përqindja e banorëve sipas komuniteteve

	Shqiptar	Serb	Turk	Boshnjak	Rom	Ashkali	Egjiptian	Goran	Tjerë	N.J.N.D.
Nr. Banorëve	59,076	2	4	15	41	493	5	0	15	49
% e banorëve	98.92%	0.005%	0.01%	0.03%	0.07%	0.83%	0.01%	0.00%	0.03%	0.08%

Në Komunën e Suharekës dominon religjioni islam me gjithsej 98.33% besimtarë, komuniteti i besimit katolik me 0.59% dhe religjione tjera me 0.06% besimtarë.

Tabela 11 Popullsia sipas përkatësisë së religjionit

	Islam	Ortodoks	Katolik	Të tjerë	Pa religjion	Pa përgjigje	Nuk janë në dispozicion
Nr. i banorëve	58,722	8	355	35	53	467	82
% e banorëve	98.33%	0.01%	0.59%	0.06%	0.09%	0.78%	0.14%

Bazuar në regjistrimin e popullsisë të vitit 2011, vërehet një përqendrim i lartë i ekonomive familjare në zonë rurale rreth 80.82%, ndërsa në zonë urbane rreth 19.72%.

Tabela 12 Numri dhe përqindja e ekonomive familjare dhe anëtarëve sipas zonave urbane dhe rurale

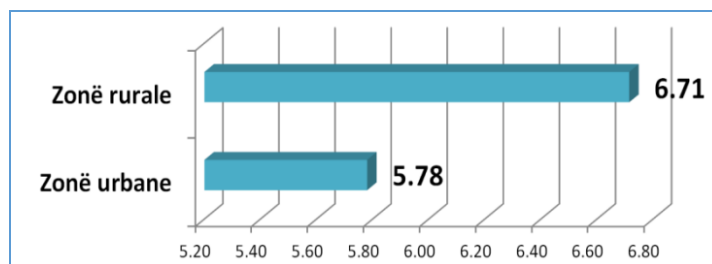
	Ekonomi familjare		Banor	
	Numri	%	Numri	%
Zonë urbane	1,803	19.72%	10,422	17.45%
Zonë rurale	7,342	80.28%	49,300	82.55%

Sa i përket numrit të anëtarëve për ekonomi familjare, me 18.18% dominon numri i ekonomive familjare me 5 anëtarë, me 16.77% 6 anëtarë dhe me 14.94% mbi 10 anëtarë.

Tabela 13 Numri dhe përqindja e ekonomive familjare sipas numrit të anëtarëve

Anëtarë	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10>
Nr. i ekonomive familjare	152	426	588	1,203	1,663	1,534	1,151	649	413	1,366
% e ekonomive familjare	1.66%	4.66%	6.43%	13.15%	18.18%	16.77%	12.59%	7.10%	4.52%	14.94%

Sa i përket numrit mesatar të anëtarëve për ekonomi familjare, në zonat rurale mesatarja është 6.71 anëtarë për ekonomi familjare, ndërsa në zonën urbane është 5.78.

Grafika 4 Numri mesatar i anëtarëve për ekonomi familjare sipas zonave urbane dhe rurale

Migrimet Demografike

Derisa popullsia nga Prishtina, Gjakova, Mitrovica, Gjlani, Prizreni e Peja kryesisht emigruan para vitit 2000, popullsia nga Malisheva dhe Suhareka vazhdojnë të kenë emigrim më të lartë sidomos pas vitit 2000.

Bilanc pozitiv të migrimit ndërkombëtar kishin vetëm dy komuna: Juniku me 10.3% dhe Ranillugu me 2.8% përderisa Hani i Elezit kishte bilanc negativ të migrimit prej vetëm -0.02%.¹³

Popullsia e Suharekës kryeson me bilancin më të lartë negativ të migrimit me 40.2% në 1000 banorë pastaj Klina me 29.1%, Mitrovica me 28.3% si dhe Gjakova me 25.4%.¹⁴

Tabela 14 Komunitat me bilancin më të lartë negativ të migrimit

Suharekë	Klinë	Mitrovicë	Gjakovë	Vushtrri	Viti	Malishevë	Istog	Skenderaj	Obiliq	Rahovec
-40.2	-29.1	-28.3	-25.5	-22.2	-21.9	-21.4	-21.2	-19.1	-15.9	-15.7

Bazuar në të dhënat e ASK të vitit 2014, jashtë vendit jetojnë gjithsej 27,905 banorë të Komunës së Suharekës, që paraqet një përqindje të lartë prej 46.72%, prej të cilëve 12,426 banorë janë të gjinisë femërore dhe 15,479 banorë janë të gjinisë mashkullore.

Sa i përket vendeve ku kanë emigruar banorët e Komunës së Suharekës, 8427 banorë jetojnë në Gjermani, 7703 banorë jetojnë në Zvicër, 6378 banorë jetojnë në Itali dhe 1216 banorë jetojnë në Austri.

Tabela 15 Numri i banorëve sipas shteteve në të cilat emigruan

Gjermani	Zvicër	Itali	Austri	Suedi	Amerikë	Francë	Angli	Belgjikë	Sloveni	Te tjerë
8427	7703	6378	1216	450	122	407	141	161	1854	1046
30.20%	27.60%	22.86%	4.36%	1.61%	0.44%	1.46%	0.51%	0.58%	6.64%	3.75%

Numri më i madh i emigrantëve nga Komuna në vitin 2014 i takon grupmoshës 30-34 vjeç me 3014 banorë, vijuar nga grupmosha 10-14 vjeç me 2862 banorë dhe grupmosha 5 - 9 vjeç me 2836 banorë.

¹³ Agjencia e Statistikave të Kosovës, Migrimi Kosovar, Prishtinë, 2014

¹⁴ Agjencia e Statistikave të Kosovës, Migrimi Kosovar, Prishtinë, 2014

Tabela 16 Numri i emigrantëve sipas grupmoshave

0-4	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70-74	75-79	80+	N.J.N.D.
2831	2836	2862	2374	2465	2780	3014	2763	2289	1509	865	513	385	170	73	33	13	130
10.1%	10.2%	10.3%	8.5%	8.8%	10.0%	10.8%	9.9%	8.2%	5.4%	3.1%	1.8%	1.4%	0.6%	0.3%	0.1%	0.05%	0.5%

Gjatë viteve 2005-2009 emigruan 7070 banorë, gjatë viteve 1995 – 1999 emigruan 6449 banorë, kurse gjatë viteve 2000 – 2004 emigruan 5085 banorë.

Tabela 17 Numri i emigrantëve sipas viteve

>1960	60-64	65-69	70-74	75-79	80-84	85-89	90-94	95-99	2000-04	2005-09	2010+	N.J.N.D.
21	38	106	289	289	630	1227	4083	6449	5085	7070	1610	1008
0.08%	0.14%	0.38%	1.04%	1.04%	2.26%	4.40%	14.63%	23.11%	18.22%	25.34%	5.77%	3.61%

Arsyeja e emigrimit të banorëve jashtë Kosovës: Bashkimi familjar me 18,510 banorë, punësimi jashtë vendit me 7563 banorë dhe lufta e viteve 1998 – 1999 me 544 banorë.

Tabela 18 Numri i banorëve sipas arsyeve të emigrimit

Punësimi	Studimi	Familjare	Lufta 1998/99	Të tjera	Nuk ka të dhëna
7563	87	18510	544	393	808
27.10%	0.31%	66.33%	1.95%	1.41%	2.90%

Bazuar në të dhënat e ASK të vitit 2014, nga vendet e jashtme janë kthyer 3873 banorë, me 1365 të kthyer nga Gjermania, 697 të kthyer nga Zvicra, 612 nga Sllovenia dhe kështu me radhë.

Tabela 19 Numri i banorëve të kthyer sipas shteteve në të cilat imigruan

Gjermani	Serbi	Zvicër	Maqedoni	Shqipëri	Mali i Zi	Slloveni	Austri	Itali	Kroaci	Bosnje	Suedi
1365	81	697	84	157	24	612	90	458	65	59	32
36.7%	2.2%	18.7%	2.3%	4.0%	0.6%	15.8%	2.3%	11.8%	1.7%	1.5%	0.8%

Krahasuar me Komunitet tjera, Komuna e Suharekës radhitet e njëzeta sa i përket numrit të banorëve që kanë emigruar drejt Komunave tjera me bilancin negativ -2.3 në 1000 banorë.

Tabela 20 Komunitet me bilancin më të lartë pozitiv të migrimit

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----

Graçanicë	Klllokot	Kosovë	Prishtinë	Partesh	Ranillug	Ferizaj	Novobërdë	Junik	Prizren	Hani i Elezit	Gjilan	Pejë	Istog	Gjakovë	Shtime	Vushtrri	Mamushë	Lipjan	Suharekë
23.2	22.5	17	15.2	12.3	7.4	5.3	5.2	5.2	4.8	3.8	2.7	1.2	1.1	-0.2	-0.5	-0.6	-1.1	-2.3	-2.3
1. Numri i emigrantëve kombëtar nga Komuna është 6747 që përbën 11% të popullsisë rezidente. ¹⁵																			
Numri i emigrimit kombëtar		Përqindja e emigrimit në raport me popullsinë rezidente të komunës								Pjesëmarrja e përgjithshme e emigrimit kombëtar									
6,747		11.3								3.43									

Krahasuar me Komunitet tjerë, në Komunën e Suharekës kanë imigruar 5358 banor, kryesisht për shkaqe familjare dhe të punësimit.

Tabela 21 Arsyet e imigrimit në Komunë

Punësimi		Arsimi apo trajnime		Familjare		Luftës		Tjera	
Gjithsej	%	Gjithsej	%	Gjithsej	%	Gjithsej	%	Gjithsej	%
151	2.8	61	1.1	4,035	75.3	68	1.3	1,043	19.5

Periudha më e lartë e imigrimit është para vitit 1980 kur 1604 banor kanë imigruar në Komunë. Gjatë periudhës së pasluftës në vitin 2000 kanë imigruar në Komunë 194 njerëz, kurse në vitin 2010 imigruan 229 banorë.

Tabela 22 Imigrimi në Komunë sipas viteve <1980 - 1995

<1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
1604	113	84	99	87	87	95	94	92	104	120	96	93	112	112	120
29.9%	2.1%	1.6%	1.8%	1.6%	1.6%	1.8%	1.8%	1.7%	1.9%	2.2%	1.8%	1.7%	2.1%	2.1%	2.2%

Tabela 23 Imigrimi në Komunë sipas viteve 1995 - 2011

1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
118	113	136	119	194	124	120	103	136	137	174	151	165	197	229	30
2.2%	2.1%	2.5%	2.2%	3.6%	2.3%	2.2%	1.9%	2.5%	2.6%	3.2%	2.8%	3.1%	3.7%	4.3%	0.6%

¹⁵ Agjencia e Statistikave të Kosovës, Migrimi Kosovar, Prishtinë, 2014

Shfrytëzimi i tokës

Kategoritë e shfrytëzimit të tokës së komunës janë:

1. Vendbanimet
2. Toka e punueshme
3. Vegjetacioni i lartë
4. Zonat me interes të veçantë
5. Lumenjtë
6. Sipërfaqet për transport
7. Qendrat

1. VENDBANIMET

Sipërfaqja e vendbanimeve nënkupton sipërfaqen e ndërtuar të qendrave urbane Suharekës, subqendrave, qendrave locale dhe fshatërave. Në kuadër të saj përfshihen banimi, infrastruktura sociale dhe fizike.

2. TOKA E PUNUESHME

Paraqet tokën e cila është e shfrytëzuar për :

2a) BUJQËSI- që paraqet zonën e shfrytëzuar për kultivimin e kulturave të ndryshme bujqësore: arë, kopsht, pemishte, livadh, kullosë si dhe tokat tjera shfrytëzimi optimal i të cilave përfshinë prodhimin bujqësor dhe zhvillimin e blegtorisë duke marrë parasyh vetitë natyrore dhe kushtet ekonomike.

2b) KULLOSA- tokë e mbuluar kryesisht me vegjetacion natyror bimor e cila shërben për kullotjen, lëshuarjen dhe pushimin e bagëtisë.

3. VEGJETACIONI I LARTË

Këtu përfshihen të gjitha sipërfaqet mbi 0.2 ha të populluara në mënyrë të dendur me bimësi drunore.

4. ZONAT ME INTEREST TË VEÇANTË

Janë zonat të cilat për vlerat që I kanë ose shërbimet që I ofrojnë janë më interes të posaçëm në nivel kombëtar: Kjo zonë është paraparë për zhvillimin e prodhimit dhe eksploatimit industrial dhe në të janë përcaktuar kushtet vijuese të përgjithshme zhvillimore për përdorimet e lejuara, brenda zonës së veçantë janë, si më poshtë:

Përdorime të Prodhimit parësor, si: Miniera dhe Karriera

Përdorime të Prodhimit dytësor, si: Prodhim Energjetik

Shërbime Terciare, si: Shërbime Komunitare, si: Burg, Varreza, Repart Ushtarak,

Rrjete të Transporte Logjistikës dhe Infrastrukturës si: Rrjete transportesh si: Rrugë të kategorive magjistrale dhe regjionale, transport hekurudhor, transport ajror, transport ujor; Shërbime Komunale, si: Rrjete të gjenerimit dhe transmetimit të energjisë elektrike, gazit, energjisë termike, impiante te grumbullimit te grumbullimit dhe trajtimit të ujërave të zeza dhe mbetjeve.

Kushtet e përgjithshme zhvillimore për përdorimet e ndaluara, brenda zonës së veçantë janë, si më poshtë:

Përdorime të Prodhimit parësor si: Bujqësi, Pylltari, Akuakulturë dhe Peshkim.

Përdorim të Banimit.

Kushtet e përgjithshme zhvillimore për përdorimet e lejuara me kusht, brenda zonës së veçantë janë, si më poshtë:

Rrjete të Transporteve Logjistikës dhe Infrastrukturës, si: Rrugë të kategorive lokale dhe në vendbanime, parkim, stacione shërbimi, shërbime komunale të rendit të shpërndarjes sekondar dhe terciar.

5. LUMENJTË

Të gjitha ujërat sipërfaqësor të vazhdueshëm ose peridik siç janë: lumenjtë, pellgjet, liqenet dhe sipërfaqe të ngjajshme.

6. SIPËRFAQET PËR TRANSPORT

Sipërfaqet për transport përbëhen nga korridoret për transport:

6a) Rrugët nacionale- janë korridore të cilat lidhin Kosovën me vendet fqinje.

6b) Rrugët rajonale-nënkupton rrugën publike që lidh dy ose më shumë qytete të mëdha

6c) Rrugët kryesore lokale-janë rrugët publike që lidhin qendrat e bashkësive lokale brenda komunës së Suharekës.

6ç) Rrugët lokale-janë rrugët publike që lidhin vendbajimet me rrugën kryesore lokale brenda komunës së Suharekës.

6d) Rrugët malore- shfrytëzohet për mirëmbajtjen dhe monitorimin e zonave malore, pyjeve si dhe për zhvillimin e turizmit.

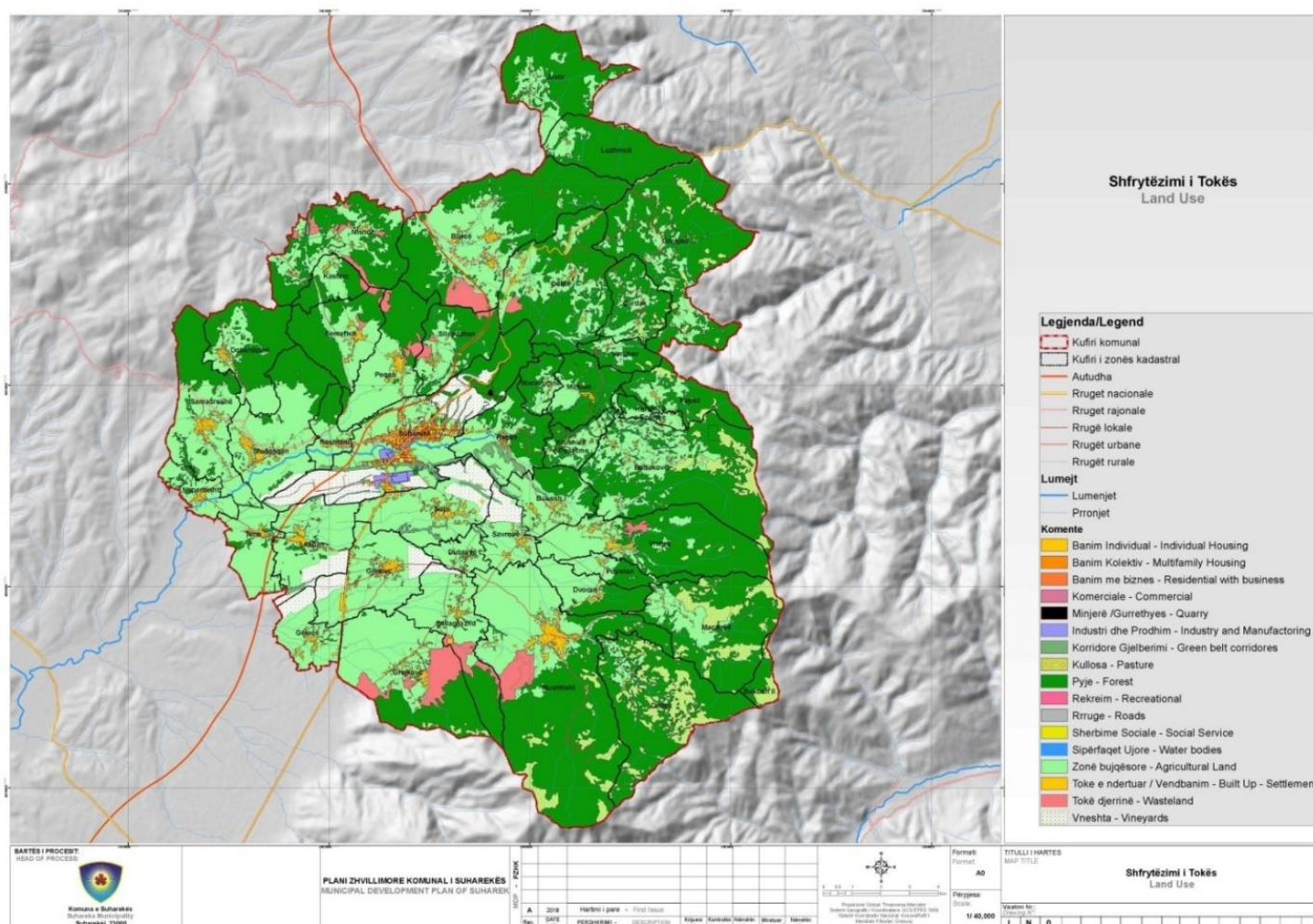
6dh) Rrugët turistike- paraqet rrugën publike që lidh pika të rëndësishme atraktive natyrore dhe kulturore në territorin e komunës.

7. QENDRAT

7a) Qendra kryesore- paraqesin qendrat urbane ku gjenden të gjitha shërbimet në nivel komunal

7b) Subqendra- janë qendra lokale ku ofrohen veprimtaritë shërbyese të decentralizuara me qëllim të zvogëlimit të qarkullimit të panevojshëm në drejtim të qendrës kryesore- Suharekës, për shërbimet të cilat mund të ofrohen në kuadër të subqendrave.

7c). Qendrat lokale- janë qendrat e bashkësive lokale ku ofrohen shërbimet në nivel të bashkësisë lokale.

Harta e Shfrytëzimit të tokës

Tradhëgimia kulturore

Përgjatë zonës së gjerë të komunës së Suharekës janë regjistruar disa lokalitete arkeologjike, në disa prej të cilave janë kryer gërmime kohë pas kohe.

Reshtani është një vendbanim neolitik i pozicionuar në prapatokën e Suharekës (në aksin ku sot kalon autostrada Suharekë-Prizren). Ky lokalitet është hulumtuar në vitet 1966/67, gërmime të cilat kishin karakter sondazhi. Gjatë muajit mars të vitit 2011, një sipërfaqe e konsiderueshme e këtij lokaliteti është incizuar me instrumente gjeofizike dhe po gjatë këtij viti janë zhvilluar gërmime me karakter shpëtimi që kapte një sipërfaqe prej 250m². U evidentuan tri horizonte banimi të neolitit të mesëm dhe fillimit të neolitit të vonë (4200-3800 p.e.s.). Në shtresën kulturore të trashësisë 2 metra, janë zbuluar gjurmë të tri horizonteve të banimit të shtëpive me gjithë vatër dhe hendeqe. Në bazë të fragmenteve

të qeramikës së zbuluar, si në formë, ashtu dhe në ornamentikë, është konstatuar se krahas Kulturës së Vinçës, kemi një prani shumë të fuqishme edhe të kulturës adriatikase të Danilos.

Lokaliteti arkeologjik i njohur si Hisar, i cili gjendet në një rrafshnaltë të gjerë dhe të sheshtë në mes të qytezës së Suharekës dhe Prizrenit, njihet si një lokalitet i rëndësishëm i popullit dardan. Ai ka ekzistuar që nga epoka e neolitit të vonë deri në epokën e hekurit dhe njihej si një zonë e zhvilluar në epokën e bakrit. Kjo konfirmohet nga shumë artefakte të punuara nga bakri apo hekuri të cilat janë përdorur për kultivimin e tokës apo për rituale.

Nekropoli i Gjinocit, i cili ndodhet 200 metra në të majtë të rrugës nga Suhareka në Prizren, është i shënuar nga një kodrinë (tuma ilire) dhe është një zbulim unik i kulturës dardane i cili është konstruktuar gjatë periudhës së hekurit të vonë, sipas Guidës Arkeologjike të Kosovës.

Një lokalitet i ngjashëm arkeologjik u zbulua në afërsi të fshatit Shirokë, 1.5 kilometra në jug të Suharekës, me indikacione të konstruksioneve tipike të varrezave tumule, me formë rrethore dhe ndërtuar me dhe gurë të lumenjve. Byzylykë krahu dhe dore dhe varëse me ornamente mbresëlënëse u gërmuan nga ky nekropol që daton në shekujt 6-8 p.e.s.

Lokaliteti arkeologjik i tipit fortifikatë në Kasterc, i pozicionuar rreth 12 kilometra në veriperëndim të Suharekës (Therandës) respektivisht i njohur edhe si Hisari i Kastercit, është dëshmuar të jetë një qendër arkeologjike shumëstresore duke vazhduar shfrytëzimin që nga kohërat parahistorike, më saktësisht nga një vendbanim i mbrojtur eneolitik, e më pas riformësohet në një fortifikatë të kohës së perandorit Justinian dhe për t'u ripërdorur si një varrezë gjatë kohës së mesjetës. Në këtë lokalitet arkeologjik, hulumtimet e para me karakter sondazhi arkeologjik janë zhvilluar në vitin 1986, duke nxjerrë një pasqyrë të përgjithshme. Hulumtimet arkeologjike vazhduan edhe gjatë vitit 2010 dhe 2011 duke zbuluar një sipërfaqe prej rreth 500 metrash katrorë dhe nxorën në dritë një kishë paleokristiane dhe material të veçantë të luajtshëm arkeologjik, në përbërje si vegla pune prej hekuri, qeramikë, stoli, vathë, unaza, byzylykë, monedha etj.

Vazo kultit e gjetur në Reshtan, komuna e Suharekës, koha e Neolitit (foto:MKRS)

Ibrik me dy dorëza nga lokaliteti arkeologjik, shek. 8 deri shek. 6 para Erësonë, komuna e Suharekës (foto:MKRS)

Figura 2. Gjetje arkeologjike në Reshtan

Në territorin e Komunës së Suharekës ka mjaft objekte të trashëgimisë kulturore ndërsa numri i përgjithshëm i tyre apo i lokaliteteve me vlerë kulturo-historike dhe mjedisore në komunën e Suharekës është diku rreth 75. Kur këtij numri i shtohen edhe objektet e propozuara për mbrojtje, siç janë: përmendorja e viktimave civile të luftës dhe vendi i masakrimit të familjeve Berisha në Suharekë; përmendoret individuale ose kolektive të UÇK-së; shtëpia e Ramë Bllacës në Bllacë; kulla e Pashës në

Mushtisht; kulla e Jonuz Tafollit në Qadraq; mullinjtë e Breshancit; mulliri i Dragaqinës; mulliri i Semetishtit; mulliri i Budakovës; mulliri i Suharekës etj. mund të thuhet se komuna jonë disponon me një pasuri të konsiderueshme të trashëgimisë. Këto objekte janë të shpërndara në tërë territorin e komunës, më një përqendrim më të shtuar në pjesët qendrore dhe lindore. Njëzetedy (22) lokacione të trashëgimisë arkitekturale janë nën mbrojtje të përkohshme¹⁶.

ZONAT ME INTEREST TË VEÇANTË

Janë zonat të cilat për vlerat që i kanë ose shërbimet që i ofrojnë janë më interes të posaçëm në nivel kombëtar:

Marrë në përgjithësi kushtet gjeomorfologjike të komunës janë mjaft të përshtatshme për zhvillimin e saj të mëtejshme. Në territorin e komunës ka pasuri të lëndëve të para, të metaleve dhe jometaleve.

Minerali i kromit gjendet në disa vende por prania e tij është më e theksuar në zonën midis Mushtishtit dhe Grejkocit. Për ta zbuluar këtë mineral gjatë dhe pas Luftës së Dytë Botërore janë bërë hulumtime në lokalitetet: Qafa e Malit për në Manastirin e Shën Treshit, Buhork, Leskë (mbi livadhe) në lindje nga Grejkoci tek Guri i Arave dhe në veri-lindje të xhamisë së Grejkocit. Një pjesë e vogël e kësaj hapësire është në kuadër të Parkut Nacional “Sharri”.

Minerali i hekurit ndodhet në shpatiet veriore të Rusenicës deri nën Rrafshin e Uthullave dhe gjendet pranë serialit të rrasave serpentine. Janë konstatuar tri shfaqje të magnetitit të cilat nuk tregojnë ndonjë orientim të caktuar dhe nuk janë të lidhura reciprokisht dhe shtrihen në një hapësirë të vogël në kuadër të parkut nacional.

Sa u përket jometaleve, në territorin e komunës së Suharekës ka argjilë, shkëmbinj karbonat dhe rrasa grafitë. Me rëndësi ekonomike janë argjila për përpunimin e tullave dhe shkëmbinjtë karbonit për materiale ndërtimore. Grafitet gjenden në jug të fshatit Mushtisht në kontakt të terciarit dhe të rrasave klorite-sericite por depërtimi në thellësi i tyre nuk është hulumtuar. Gjithashtu në Biraq në bazë të hulumtimeve të bëra është gjetur një hapësirë ku mund të bëhet shfrytëzimi i gurit për prodhimin e materialit ndërtimor si bazë për asfalt. Kjo pjesë është 90% në pronësi private.

Sipërfaqja pyjore është 15.074ha ose 41.7% e sipërfaqes së përgjithshme territoriale nga e cila në pronësi shoqërore 8,689 ha ose 57.6% si dhe në pronësi private janë 6,389 ha ose 42.4%. Pjesa më e madhe janë shkurre, kurse një pjesë e vogël pyje të larta gjetherënëse, me rritje vjetore 3.8m³/ha, kurse të pyjet e larta 3.05m³/ha.

Trashëgimia natyrore:

- Guri i Dellocit
- Burimi i ujit mineral në Reqan
- Rezervati natyror i Rusenicës
- Parku natyror Rahavan
- Lisi në Bllacë

¹⁶ Lista e Trashëgimisë Kulturore për Mbrojtje të Përkohshme (10.10.2018-10.10.2019), 3409/2018-02, dt.03.10.2018

- Parku Kombëtar i Malit Sharr

Mirëmbajtja e parqeve pyjore, dhe sidomos e parkut nacional “Sharri” që është mjaft i pasur me pyje halore, nuk është nën kompetencat e komunës, kjo bën që pasuritë natyrore të jenë nën mëshirën e fatit (vështirë të mbrojtura). Shfrytëzimi i resurseve të natyrës ndërlidhet më së shumti me sektorin e ekonomisë për shkak të përfitimeve të mëdha, zhvillimi ekonomik e posaçërisht me sektorin e industrisë, ndërsa me shumicën e sektorëve tjerë është në konflikt.

Tabela 24 Asetet e trashëgimisë natyrore nën mbrojtje

Lokacioni	Kategoria	I mbrojtur	Sipërfaqja (ha)
Rusenica	Rezervat i natyrës	X	300.00
Malet e Sharrit	Park kombëtar	X	39,000.00
Rahavane	Peizazh i mbrojtur	X	

Për shkak të rritjes ekonomike është i domosdoshëm të bëhet shfrytëzimi racional i resurseve, gjithmonë duke pasur parasysh ruajtjen dhe mbrojtjen e mjedisit. Pyjet me të gjithë biodiversitetin e tyre në këtë komunë paraqesin një atraksion të posaçëm, duke pasur parasysh faktin se një pjesë e tyre është pjesë e Maleve të Sharrit, që gjendet në pjesën jug-lindore (në jug të Mushtishtit dhe të Dellocit) dhe përbëjnë 18 % të sipërfaqes që përfshihet në regjion të Prizrenit nga sipërfaqja e përgjithshme e parkut nacional “Sharri”.

Prodhimtaria bujqësore

Sipërfaqja e përgjithshme e tokës në komunën e Suharekës është 36, 099ha. Nga kjo sipërfaqe 19,377ha (53.7%) - tokë bujqësore pjellore, 1652ha (5%) - tokë jopjellore apo djerrinë si dhe 15,074ha (42%) -pyje.

Nga sipërfaqja e përgjithshme e tokës bujqësore, 12,666ha është tokë e punueshme, 1652ha të pa kultivuara dhe 2250ha livadhe dhe kullosa. Kjo tokë është e mbjellë me kulturat bujqësore si drithëra, vreshta, perime dhe pemë.

Sipas të dhënave nga Drejtoria për Bujqësi, Zhvillim Rural dhe Pylltari në Komunën e Suharekës gjatë viteve 2014-2017 janë 4481ha të mbjella me drithëra, 949ha me hardhi të rrushit, 646 ha të kultivuar me perime dhe 279ha me pemë. Toka tjetër përbën 2250ha me livadhe, 2010ha të shndërruar në kullosa dhe 2300ha të mbetura djerrinë.

Perimkultura - Është mjaft e përhapur në Komunën e Suharekës. Gjatë vitit 2017 janë mbjellë 531 ha me perime, ku si kulturë kryesore është domatja, speci, patatja, shalqiri, pjepri, qepa, etj. Viteve të fundit ka marr hov kultivimi i perimeve në ambient të mbyllur (sera), ku sipas shënimeve të fundit janë mbjellë 27ha.

Vreshtaria - Komuna e Suharekës është e njohur për kultivimin e hardhisë së rrushit dhe prodhimtarinë e rrushit dhe verës.

Sipas të dhënave nga “Departamentit të Vreshtarisë dhe Verëtarisë” deri në fund të vitin 2018 në prodhimtari kanë qenë 513.84ha vreshta që i përkasin sektorit privat, të mbjella në 2589 parcela të veçanta. Për shkak të politikave subvencionuese qeveritare dhe granteve të ndryshme ndërkombëtare kërkesat e fermerëve janë në rritje e sipër për kultivimin e kulturës së hardhisë së rrushit.

Tabela 25. Sipërfaqja e vreshtave sipas destinimit të varieteteve

Destinimi	Sipërfaqja [ha]	Përqindja [%]	Nr. vreshtave
Tryeze	257.98	50.20 %	1434
Vere	255.86	49.80 %	1155
Gjithsej	513.84		2589

Pemëtaria—Komuna e Suharekës ka kushte të volitshme klimatike—tokësore shumë të favorshme për kultivimin e pemëve. Më së shumti kultivohen mollët, dardhat, kumbullat, qershizat, pjeshkat, kajsitë, arrat dhe gështenjat. Kjo veprimtari ka filluar të ringjallet, momentalisht me pemë janë të mbjella mbi 50 hektarë. Sipas të dhënave të drejtoratit për Bujqësi, Blegtori dhe Pylltari viteve të fundit sidomos nga 2012 e deri e deri me 2017 janë mbjell mbi 30 hektar me kultura të mollës, gjithë ashtu me tendencë të rritjes të këtyre sipërfaqeve. Në ekonominë familjare ngritja e kopshteve me pemë ka marr hov shumë të madh dhe sot kemi të ngritura 250 ha me lloje të ndryshme të pemëve në oborre dhe kopshte të shtëpive.

Tabela 26 Prodhimtaria vjetore Drithërave, Foragjereve, Perimeve, Pemëve në tonelata

Drithëra				Foragjere			Perime					Pemë				
Gruri	Misri	Elbi	Tërshëre	Jongja	Tërfili	Misri foragjer	Domate serra	Spec	Tranguj serra	Patate	Qepë	Molla	Kumbulla	Dardha	Pjeshka	Ftua
5.3	4.2	3.2	4	10	6.5	30	190	40	42	38	31	50	27	42	30	31

Shpeztaria—Mbajtja e shpendëve është mjaft e përhapur në ekonominë familjare. Gati çdo familje posedon një sasi të vogël të shpendëve, që kryesisht shfrytëzohen për nevojat familjare. mbas lufte kanë qenë 4 mini ferma për mbajtje të shpezëve (me kapacitet 3000-4000 krerë). Sipas të dhënave të fundit (janar 2018) nga numri i përgjithshëm i fermave të pulave vojse është 7 ferma me kapacitet prej 2000-28000, pula vojse. Fondi i shpezëve është 39700 copë pula vojse.

Blegtoria—Sipërfaqja poseduese e livadheve, terreni i përshtatshëm për kulloso si dhe interesimi i vazhdueshëm i fermerëve për blegtorinë dhe shpezërinë janë potenciale të rëndësishme për zhvillimin ekonomik dhe zbutjen e problemeve sociale në fshatra. Para luftës fondi i bagëtive ka qenë i pasur me gjedh (rreth 15,234 krerë). Gjatë luftës ky fond u përgjysmua dhe kap shifrën prej 7943 krerë lope qumështore.

Gjedhtaria - Sipas të dhënave nga Drejtoria për Bujqësi, Blegtori dhe Pylltari, numri i përgjithshëm i gjedhëve, viçave dhe mështjerrave ka qenë 11,298 krerë

Të regjistruar janë gjithsejtë: 34 ferma të deleve me kapacitet prej 30-400 krerë dele, pra numri i përgjithshëm i deleve është 2,700 krerë. Ndërsa kemi 14 ferma të dhive me kapacitet prej 20-100 krerë dhi, numri përgjithshëm është 344 krerë dhi.

Në vitin 2019 komuna ka një numër prej 9500 gjedhesh, nga të cilat 4000 lopë qumështore të cilat mbarështohen çdo vit, të gjitha gjedhet janë të matrikuluara me numra të veshit dhe të regjistruar në sistemin e identifikimit dhe regjistrimit në gjithsejtë 2008 prona blegtorale.

Tabela 27 Fondi blegtoral për vitin 2019

Gjela	Pula	Lopë	Mëshqerra	Dele	Qengja	Cjap	Dhi	Derra	Dose
1018	3970	4000	5500	2700	4700	50	420	25	45

Dominojnë fermat me nga 2-5 lopë qumështorë, ku janë gjithsejtë 230 miniferme të lopëve, ndërsa janë afër 40 ferma me mbi 10 lopë qumështore.

Fermat të viqave për majmëri janë 5 ferma me kapacitet prej 10-100 viça. Sipas të dhënave të fundit (janar 2018) nga Drejtorati për Bujqësi, Blegtori dhe Pylltari, në komunën e Suharekës ekzistojnë 2650 ekonomi familjare që jetojnë nga bujqësia. Nëse kalkulohe me numrin mesatar të anëtarëve të familjes do të jenë përafërsisht 13,800 banorë që merren me bujqësi. Ndërsa 2,216 ekonomi familjare jetojnë nga blegtoria.

Tabela 28 Prodhimtaria blegtorale për vitin 2019

Mish gjedhi (t)	Mish viçi (t)	Qumësht (l)
670	40	14,540,000

Bletaria—Suhareka ka kushte të përshtatshme për zhvillimin e bletarisë, mbasi ka shumë livadhe me lule, drurë akacie, si dhe një ambient ekologjikisht të pastër nëpër pyje. Ekzistojnë "Shoqatat e Bletarëve", e cila po ndihmon zhvillimin e mëtejshëm të veprimtarisë së fermerëve / apo bujqve në fushën e bletarisë. Aktualisht në territorin e Suharekës ekzistojnë mbi 6000 koshere bletësh. Janë të regjistruar diku rreth 503 bletar të cilit kanë nga 10- 400 shoqëri me bletë.

Teknikat bujqësore -Për lëvrimin e tokës, mbjelljet, korret dhe shirjet, spërkatjen e kulturave bujqësore, si dhe punëve të tjera në bujqësi përdoren traktorët (kryesisht tipi 539 IMT), rimorkio, plugje, freza, autokombajna dhe vegla e makineri të tjera bujqësore. Megjithatë është e domosdoshëm që ky sektor të modernizohet më tej nëpërmjet futjes në përdorim të makinerive dhe teknologjive të reja si ato për mbjelljet e bimëve, spërkatjen dhe vjeljen e pemëve

Turizmi

Pejzash i bukur në tërë komunën është bazë për zhvillimin e turizmit të qëndrueshëm të koncentruar në turizëm ekologjik. Në këtë rast qyteti po ashtu ka potencialet e tij natyrore dhe pejzashore të cilat i japin bazën që turizmi të filloi që nga aty, si një ambient që në të njëjtën kohë shndërrohet në pikë fokale informative dhe akomoduese për aktivitetet turistike që lidhen me qytetin dhe resurset e tij e po ashtu edhe si pikë kohezive e të gjitha aktiviteteve turistike që ndodhin jashtë territorit urban.

Komuna e Suharekës rajon me turizëm të qëndrueshëm rekreativ dhe eksperiencë në natyrë, bazuar në pasuritë natyrore dhe ambiente atraktive për adhuruesit e natyrës ka zona mjaft të përshtatshme dhe interesante për zhvillimin e turizmit që ndodhen në kompleksin e masivit të malit Sharr, i cili shtrihet në pjesën Verilindore dhe Juglindore të Mushtishtit, si dhe në zonën e Maleve të Carralevës. Bukuritë natyrore, vegjetacioni i pasur bimor, ujqor dhe lartësia mbidetare 1500m–2400m, klima mesdhetare alpine, zgjojnë kërshërinë e vizitorëve si gjatë verës ashtu edhe gjatë dimrit.

Vende interesante të trashëgimisë kulturore dhe arkeologjike për t'u vizituar:

Kalaja e Kastercit, Lokaliteti arkeologjik parahistorik në Shirokë dhe Reshtan, Kulla e Pashës në Mushtisht, Shtëpia e Ramë Bllacës në Bllacë, Kulla e Jonuz Tafollit në Qadrak, mullinjtë e Breshancit, mulliri i Dragaqinës, mulliri i Budakovës, mulliri i Semetishtit, mali i Sharrit, guri i Dellocit, Buqalla në Reqan, Xhami e Gazi Mehmet Pashës në Leshan, Xhamia e Bardhë në Suharekë, Muzeu në Suharekë. Ndërkaq nga historia më re e Kosovës ka përmendore dhe lapidare individuale ose kolektive të dëshmorëve, Kompleksi Memorial Parku i Dëshmorëve, përmendorja e viktimave civile të luftës në Suharekë dhe Kompleksi Memorial i viktimave të familjes Berisha në Suharekë.

Infrastruktura rrugore

Me qëllim të përmbushjes së normave dhe standardeve teknike të projektimit, hartimi i hartës zonale për infrastrukturë rrugore është bazuar në :

- Ligjin NR. 05/L-088 për rregullat e trafikut rrugor
- Ligjin mbi rrugët
- Normat teknike të planifikimit hapësinor
- Udhëzimin administriv (MI) Nr. XX/2017 për sinjalizim dhe rregullat e trafikut rrugor
- Ligjet dhe rregulloret mbi mbrojtjen e mjedisit dhe mbrojtjes në punë.
- Ligjin për mbrojtjen e mjedisit.
- Në pozicionet për të cilat në Republikën e Kosovë nuk ka standarde të aprovuara, projektuesi mund të rekomandojë edhe përdorimin e standardeve të reja, për përafrimin me normat e BE-se (EURO COD), si dhe të praktikave më të mira ndërkombëtare në projektim dhe zbatim.
- **RRUGËT PUBLIKE TË MOTORIZUARA**

Lloji (kategorizimi) i rrugëve në Komunën e Suharekës

Rrjeti rrugor në Komunën e Suharekës është i kategorizuar në këtë mënyrë: në autoudhë, rrugë nacionale dhe rrugë rajonale, që janë nën administrimin e Ministrisë së Infrastrukturës (MI), ndërsa nën administrimin e komunës janë rrugët lokale kryesore, rrugë lokale dhe rrugë tjera të pa kategorizuara.

Me qëllim të shfrytëzimit të tokës dhe planifikimit të transportit është paraqitur hierarkia e rrugëve në komunën e Suharekës (Tabela 49):

Tabela 29 Kategorizimi i rrugëve

Kategoria	Përgjegjësi
-----------	-------------

1	Autoudhë	Ministria e Infrastrukturës
2	Rrugë nacionale	Ministria e Infrastrukturës
3	Rrugë rajonale	Ministria e Infrastrukturës
4	Rrugë kryesore lokale	Komuna
5	Rrugë lokale	Komuna
6	Rrugë tjera	Komuna

Kjo hierarki e rrugëve ka për qëllim të ndikojë që trafiku t'i gjejë vijat më të përshtatshme dhe të minimizojë ndërhyrjet nëpër zonat në të cilin kalon. Ajo shërben edhe si bazë për përcaktimin e prioriteteve të sigurisë në rrugë, mirëmbajtjes dhe menaxhimit të trafikut.

Autoudhë

Nëpër territorin e komunës së Suharekës kalon një pjesë e autoudhës “Ibrahim Rugova” apo “Ruga e Kombit” që lidh Republikën e Kosovës me Republikën e Shqipërisë, ndërsa Kosovës i krijon mundësi për dalje në det.

Projekti i autoudhës është në përputhje me standardet kombëtare dhe ndërkombëtare dhe specifikacionet, me një shpejtësi të projektuar prej 100-130 km/orë. Shtrirja e autoudhës nëpër territorin e komunës së Suharekës përfshinë rreth 17.5 km dhe përgjatë territorit të komunës janë dy kyçje në autoudhë.

-

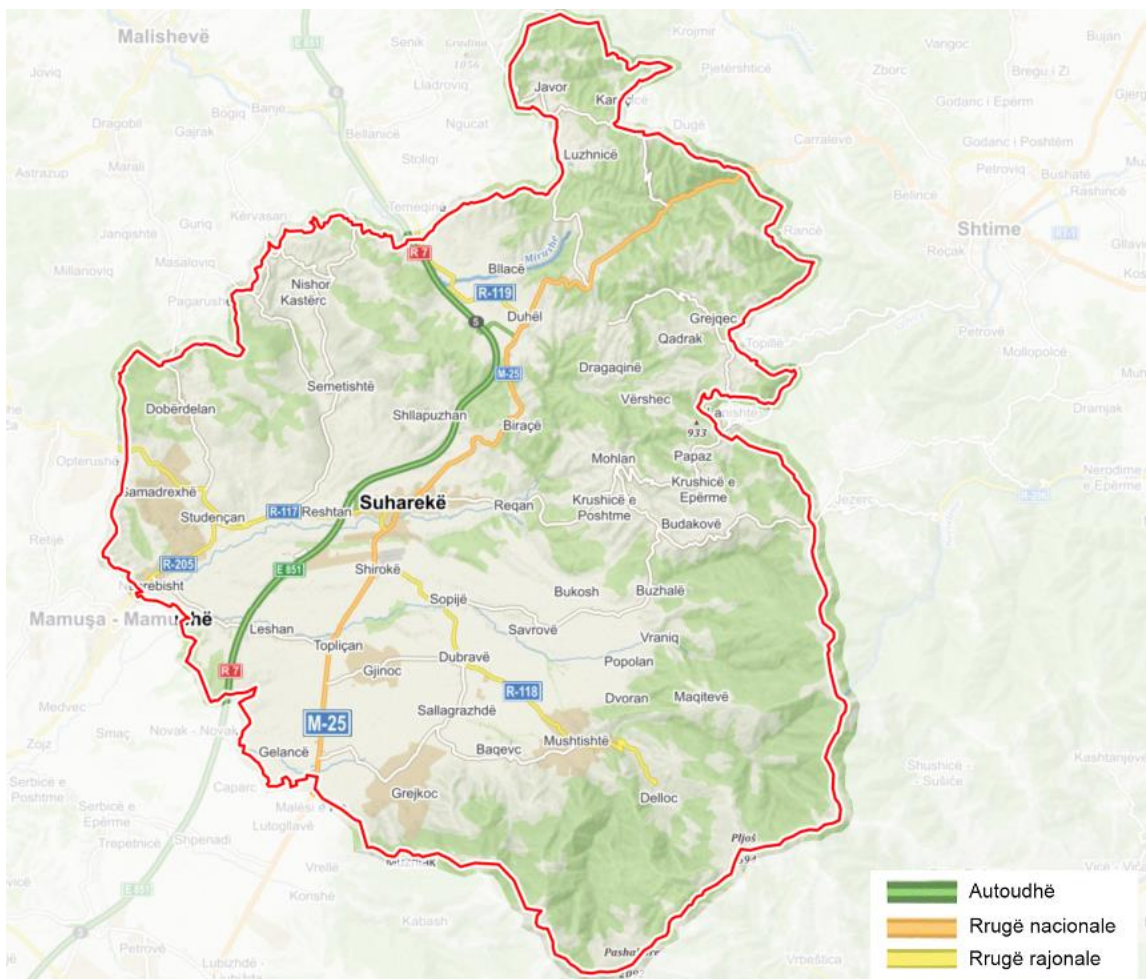

Figura 3 Autoudha, rruga nacionale dhe rrugët rajonale në komunën e Suharekës

Rruga nacionale

Rruga nacionale M-25 Prishtinë-Prizren paraqet arterien kryesore të qarkullimit rrugor që kalon nëpër territorin e komunës së Suharekës. Kjo rrugë nacionale mundëson lidhje me pjesët qendrore dhe perëndimore të Kosovës, duke e përfshirë edhe kryeqytetin, ndërsa përmes degëzimeve mundëson lidhjen me shtetet fqinje, Shqipërinë dhe Maqedoninë e Veriut.

Rrugët Rajonale

Rrugët rajonale nëpër territorin e Komunës së Suharekës janë: Rruga rajonale (R117) e cila lidhet me rrugën nacionale M25 dhe mundëson lidhjen e Suharekës me Rahovecin si dhe në vazhdim me Gjakovën, ndërsa përmes rrugës rajonale (R118), Suhareka lidhet me Mushtishtin dhe vendbanimet tjera brenda territorit të komunës. Rruga rajonale (R119) e cila gjithashtu lidhet me rrugën nacionale M25 përmes fshatit Duhel e lidhë Suharekën me Malishevën, ndërsa përmes rrugës rajonale (R205) Suhareka lidhet me komunën e Mamushës. Ky rrjet i rrugëve rajonale përveç që lidhë komunën e Suharekës me komunat fqinje, ajo në vete përfshinë edhe qendrën kryesore lokale si dhe subqendrën e Mushtishtit. Ndërsa përmes nacionales respektivisht rrugës kryesore lokale bëhet përfshirja e të gjitha qendrave në rrjetin e trafikut. Kjo përfshirje ka shumë rëndësi për një zhvillim të balancuar të komunës.

Rrugët lokale

Rrjeti i rrugëve lokale, sipas ligjit mbi rrugët, janë rrugët që lidhin vendbanimet e një komune, ku kompetencë mbi kategorizimin dhe ndryshimin e tyre i takon qeverisë lokale. Nisur nga kjo si dhe koncepti i organizimit të rrjetit të rrugëve në nivel të komunës, rrugët lokale janë kategorizuar në:

- Rrugë kryesore lokale
- Rrugë lokale
- Rrugë tjera
- Rrugë malore

Rrjeti rrugor brenda komunës, në bazë të rëndësisë së lidhjeve funksionale në mes tyre, përbën bazën e diferencimit të standardeve kualitative të nevojshme për llojet e ndryshme të rrugëve dhe për përcaktimin e prioritetëve të përmirësimit të domosdoshëm si dhe vendimet për ndërtimin e rrugëve të reja. Rrjeti i trafikut brenda konceptit kryesor të zhvillimit ka për qëllim të përcaktojë hierarkinë e lidhjeve të rrjetit të vendbanimeve.

SIPËRFAQJA E RRJETIT RRUGOR NË KOMUNËN E SUHAREKËS

Sipërfaqja e rrjetit aktual rrugor në komunën e Suharekës është dhënë në Tabelën 50.

Tabela 30 Rrjeti rrugor në komunën e Suharekës

Kategoria	Km	Gjerësia (m)	Sipërfaqja (m ²)
Autoudhë	17.50		
Rrugë nacionale	28.86		
Rrugë rajonale	18.67		
Rrugë lokale	119.77		

KAPACITETET DHE KUSHTET TEKNIKE PËR PROJEKTIM DHE NDËRTIM

Kapaciteti i rrugëve

Kapaciteti është definuar si madhësia maksimale e qarkullimit të automjeteve të cilat mund të kalojnë nëpër pjesën e vëzhguar të shiritit qarkullues të rrugës në periudhën e caktuar kohore nën ndikimin e kushteve të komunikacionit në rrugë.

Kapaciteti i autoudhës "Ibrahim Rugova" – R7

Gjatësia e autoudhës që kalon nëpër territorin e komunës së Suharekës është 17.5 km. Në aspektin e projektimit, kjo autoudhë është projektuar sipas standardeve dhe me elemente gjeometrike sipas kriterëve teknike për autoudhë. Bazuar në shpejtësinë e lëvizjes së automjeteve në autoudhë (100-130 km/h), gjerësinë e korsive të trafikut dhe numrin e tyre (2+1), kapaciteti potencial sillet 3500 – 4000 aut/h/kahe.

Kapaciteti i rrugës nacionale M25

Rruga nacionale M25 e cila lidhë Prishtinën me Prizrenin kolon nëpër pjesën qendrore të Suharekës. Rruga nacionale Prishtinë-Prizren paraqet arterien kryesore të qarkullimit rrugor që në territorin e komunës së Suharekës. Kjo rrugë ka karakter nacional dhe është nën menagjimin e Ministrisë së Infrastrukturës (MI). Bazuar në gjerësinë dhe numrin e korsive të trafikut (nga një korsi për secilën kahe), kapaciteti potencial për kahe sillet rreth 1200 - 1500 aut/h.

Kapaciteti i rrugëve rajonale R117, R118, R119 dhe R205

Rrugët rajonale të cilat kalojnë nëpër territorin e Komunës së Suharekës janë rrugë dy kahore me nga një korsi të trafikut për secilën kahe. Gjerësia e korsisë sillet nga 3.0 – 3.5 m. Bazuar në gjerësinë dhe numrin e korsive (nga një korsi për secilën kahe), kapaciteti potencial për rrugët rajonale për kahe sillet rreth 1100 - 1300 aut/h.

Kapaciteti i rrugëve lokale

Pjesa më e madhe e rrjetit rrugor në qytetin e Suharekës është e përbërë nga rrugë lokale. Gjendja dhe elementet gjeometrike të këtyre rrugëve janë të ndryshme, duke filluar nga 4.0 – 6.5 m. Bazuar në gjerësitë dhe gjendjen e rrugëve, kapaciteti i rrugëve lokale sillet nga 500 – 800 aut/h/kahe.

Kushtet e përgjithshme teknike për projektim dhe ndërtim

Projektet për rrugët e reja duhet të hartohen në përputhje me të gjitha normat dhe standardet për projektim që parashikon legjislacioni në fuqi. Projektimi duhet të sigurojë respektimin e standardeve, madje edhe atyre gjate zbatimit. Është përgjegjësi e projektuesit saktësia dhe respektimi i të gjitha standardeve dhe normave përkatëse.

Në pozicionet për të cilat në Republikën e Kosovë nuk ka standarde të aprovuara, projektuesi mund të rekomandojë edhe përdorimin e standardeve të reja, për përafrimin me normat e BE-se (EURO COD), si dhe të praktikave më të mira ndërkombëtare në projektim dhe zbatim.

Gjatë hartimit të projekteve duhet të mbahen parasysh të gjitha normat dhe standardet e miratuara për personat me aftësi të kufizuar, të verbrit, etj. Në projekte të parashikohet infrastruktura e nevojshme për këtë kategori.

Brezi mbrojtës rrugor

Në qendrat e banuara, për ndërtimet ekzistuese dhe të reja, riparimet, rikonstruksionet dhe zgjerimet, janë vendosur kriteret për mbrojtjen e rrugës, të matura nga kufiri rrugor.

Sipas normave teknike të planifikimit hapësinor, brezi mbrojtës rrugor është një hapësirë e vazhdueshme tokësore, në të dy anët e rrugës, distanca e të cilit kalkulohet nga cepi përfundimtar i brezit mbrojtës rrugor, dhe shërben përveç për mbrojtjen e rrugës dhe trafikut që realizohet nëpër të, gjithashtu edhe për kufizimin e llojit dhe shtrirjes së zhvillimit në të (Fig.25).

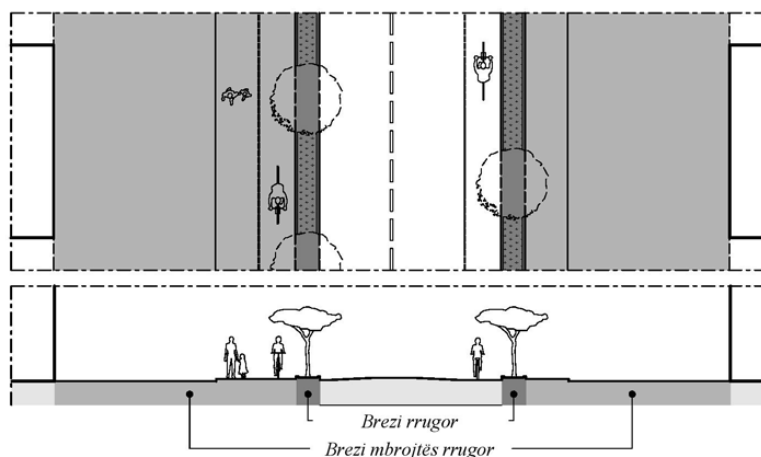

Figura 4 Brezi mbrojtës rrugor

Kërkesat për brezat mbrojtës, brezat e gjelbër, brezat mbrojtës rugorë si dhe kërkesat për ngarkesat boshtore rugore, janë sipas tabelës 51.

Kategoria e rrugës		Brezi i gjelbër ¹	Brezi mbrojtës	Brezi mbrojtës rugor ⁵		Ngareksa boshtore		
				Distanca 1 ²	Distanca 2 ³			
Autoudhë		35 m	2 m	100 m	40 m	11.5 t		
Rrugë nacionale		35 m	2 m	60 m	20 m			
Rrugë regjionale		22 m	2 m	40 m	10 m			
Rrugë të rrjetit primar	Rrugë tranzite urban	10 m	1 m	30 m	10 m	6 t		
	Rrugë tranzite rurale							
	Rrugë përmbledhëse							
Rrugë sekundare	Rrugë servitore	8 m						
	Rrugë industriale							
	Rrugë banesore	/				1 m	/	/
	Rrugë qasëshe	/				1 m	/	/
Shtigjeve për çiklist		3 m						
Vendparkimet		2.5 m						
Shtigje për këmbësorë				0.75 m ⁴				

- 1- Përjashtimisht, për shkak të mungesës së hapësirës për planifikim të një brezi të gjelbër, ky kusht nuk është obligues.
- 2- Distanca 1: ndalon hapjen e minierave, ndërtimin e liqeneve artificiale, fabrikave dhe ndërtesave të tjera të ngjashme.
- 3- Distanca 2: ndalon ndërtimin e ndërtesave të banimit, administrative, hapjen e puseve të ujit dhe hapjen e gropave septike, ngritjen e instalimeve të transmetuesve elektrikë dhe të ngjashme.
- 4- Përgjatë shtigjeve për këmbësorë, korsive të rrugëve, dhe vend parkimeve jashtë rrugore.
- 5- Brezi mbrojtës rugor nuk vlen për rrugët urbane brenda vendbanimeve.

Rrugët në kompetencë të Ministrisë së Infrastrukturës (MI)

Autoudha

Nëpër Komunën e Suharekës kalon një pjesë e autoudhës “Ibrahim Rugova” – R7. Në aspektin e projektimit dhe normave teknike të planifikimit, me qëllim të ruajtjes së brezit mbrojtës rugor, duhet të respektohen kriteret:

- Brezi mbrojtës rugor ndalon hapjen e minierave, ndërtimin e liqeneve artificiale, fabrikave dhe ndërtesave të tjera të ngjashme, në distancë më të vogël se **100 m nga autoudhat**.
- Brezi mbrojtës rugor ndalon hapjen e minierave, ndërtimin e liqeneve artificiale, fabrikave dhe ndërtesave të tjera të ngjashme, në distancë më të vogël **40 m nga autoudha**.
- Brezi mbrojtës rugor nuk vlen për rrugët urbane brenda vendbanimeve.

Kushtet teknike për përmirësimin e sigurisë në rrugën nacionale N-25 dhe atyre rajonale R117, R118, R119 dhe R205

Rruga nacionale N-25 e cila lidhë Prishtinën me Prizrenin kalon nëpër pjesën qendrore të qytetit të Suharekës dhe paraqet arterien kryesore të qarkullimit rrugor që në territorin e komunës së Suharekës. Kjo rrugë ka karakter nacional dhe është nën menaxhimin e Ministrisë së Infrastrukturës (MI).

Pjesa e rrugës nacionale ekzistuese (rruga N-25) është rreth 28.56 km e gjatë. Përgjatë kësaj rruge janë identifikuar "pikat e nxehta" të ndryshme, në afërsi të madhe të shtrirjes së kësaj rruge, që i ngrit shqetësimet të sigurisë në trafik, mjedisore dhe sociale. Këto "pikat e nxehta" janë identifikuar sipas kategorive (ndërtesa banimi, biznese, trashëgimi kulturore, habitate të ndjeshme etj)¹⁷. Pronat e shumta ngjitur me shtrirjen e rrugës do të ndikoheshin nga zhurma dhe ndotja e ajrit.

Nëpër territorin e Komunës së Suharekës kalojnë katër rrugë rajonale: Rruga rajonale (R117) e cila lidhet me rrugën nacionale N-25 dhe mundëson lidhjen e Suharekës me Rahovecin si dhe në vazhdim me Gjakovën, ndërsa përmes rrugës rajonale (R118), Suhareka lidhet me Mushtishtin dhe vendbanimet tjera brenda territorit të komunës. Rruga rajonale (R119) e cila gjithashtu lidhet me rrugën nacionale M25 përmes fshatit Duhel e lidhë Suharekën me Malishevën, ndërsa përmes rrugës rajonale (R205) Suhareka lidhet me komunën e Mamushës.

Me qëllim të rritjes së kapacitetit dhe shkallës së sigurisë për pjesët e rrugëve nacionale dhe rajonale, duhet të përmirësohen dhe plotësohen kriteret:

- Shpejtësi e lejuar, për pjesë të caktuara të rrugës, të jetë në varësi të kushteve të sigurisë, ndërsa në afërsi të udhëkryqeve dhe rrethrotullimeve shpejtësia e lëvizjes të kufizohet në 40 km/h;
- Vendkalimet për këmbësorë të jenë në funksion të mobilitetit,
- Të gjitha objektet afariste të cilat janë të vendosura në të dy anët përgjatë rrugëve, duhet të plotësojnë kriteret teknike dhe të sigurisë me rastin e kyçës në rrugë, në përputhje me Udhëzimin administrativ për kyçje teknike në rrugët nacionale dhe rajonale (MI- Drejtoria e rrugëve);
- Me qëllim të rritjes së sigurisë gjatë kyçës nga rrugët dytësore në rrugët kryesore, të eliminohen kyçet e pakontrolluara, ndërsa kyçet e lejuara të pajisen me sinjalizimin adekuat dhe korsitë për ngadalësim dhe përshpejtim, duke respektuar kriteret e sigurisë dhe standardet për kyçje në rrugë kryesore;
- Gjatë projektimit të rreth rrotullimeve, të eliminohen hyrjet tangjenciale në rreth rrotullim;
- Në përputhje me numrin e korsive në degët hyrëse, të respektohen standardet e projektimit për të gjitha elementet projektuese të rreth rrotullimit;
- Të respektohet me përpikmëri sinjalizimi adekuat në afërsi dhe hyrje të rreth rrotullimeve dhe udhëkryqeve, në përputhje me Udhëzimin administrativ (MI) Nr. XX/2017 për sinjalizim dhe rregullat e trafikut rrugor.

Kushtet e përgjithshme teknike për projektim dhe ndërtim të rrugëve të reja

Në përputhje me Planin Zhvillimor Komunal, përpos rrugëve tjera të planifikuara në vendbanime dhe lokale, Komuna e Suharekës ka planifikuar ndërtimin e rrugëve të ndryshme që lidhin shumë vendbanime brenda territorit të Komunës.

Në kuadër të PZHK-së është planifikuar ndërtimi i rrugëve të reja, profili i të cilave sillet rreth 9.5 m. Rrugët e planifikuara janë:

1. Ndërtimi i rrugës transit në pjesën perëndimore Zonë Industriale–kyqja në Autoudhë (Reshtan);

¹⁷ Përmbledhje jo-teknike e ESIA – WB11-KOS-TRA-01 Projekti për Lehtësimin e Infrastrukturës për Ballkanin Perëndimor

2. Ndërtimi i rrugës Zonë Industriale – Studenqan – Neprabisht-Samadrexhë;
3. Ndërtimi i rrugës së re Mushtisht (L.Bahqevc)-Sallagrazhde-Greikoc;
4. Ndërtimi i rrugës së re Greikoc – Korishë;
5. Ndërtimi i rrugës Peqan – Reshtan (“udha e gatë”) dhe
6. Ndërtimi i rrugës së Mushtisht-Savrovë.

Në përputhje me Normat Teknike të Planifikimit Hapësinor¹⁸, në vijim janë paraqitur kushtet zhvillimore për ndërtimin e rrugëve të planifikuara nga PZHK, profili i të cilave sillet rreth 9.5 m:

- Dy korsi me gjerësi minimale prej 2.75 m ;
- Shteg për këmbësorë, së paku në njërën anë të rrugës me gjerësi minimale prej 1.5 m;
- Nëse janë paraparë shtigje për çiklist, atëherë shtegu duhet të jetë së paku në njërën anë të rrugës me gjerësi minimale prej 1.5m. Nëse gjatë projektimit paraqiten probleme të shtrirjes së shtegut për çiklist, atëherë në pjesë të caktuara të rrugës, gjerësia mund të jetë 1.0 m.
- Brez i gjelbër – gjelbërim me gjerësi minimale prej 1.0 m.
- Varësisht nga shtrirja gjatësore e rrugës duhet vlerësuar nevojën për ndriçim në pjesë të caktuara të rrugës, në varësi nga kushtet e sigurisë në trafik.
- Në përshtatje me gjerësinë e korsive, shpejtësia maksimale e lejuar për këtë rrugë është 40 km/h, ndërsa në pjesë të caktuara të rrugës (në të cilat ka nevojë për qetësimin e trafikut) shpejtësia duhet të jetë më e ulët se 40 km/h.

Gjithashtu, në kuadër të PZHK-së është planifikuar edhe ndërtimi i rrugëve të reja, profili i të cilave sillet rreth 8.5 m. Rrugët e planifikuara me këtë profil janë:

1. **Ndërtimi i rrugës transite në pjesën lindore Shirokë – Biraç (Unaza Lindore I),**
2. **Ndërtimi i rrugës transite në pjesën lindore Shirokë – Biraç (Unaza Lindore II),**
3. **Ndërtimin e rrugës së re përreth autoudhës Reshtan - Peqan - Sllapuzhan.**

Në përputhje me Normat Teknike të Planifikimit Hapësinor¹⁹, kushtet zhvillimore për ndërtimin e rrugëve të planifikuara nga PZHK, profili i të cilave sillet rreth 9.5 m, është si në vijim:

- Dy korsi me gjerësi minimale prej 2.75 m ;
- Shteg për këmbësorë, së paku në njërën anë të rrugës me gjerësi minimale prej 1.5 m;
- Brez i gjelbër – gjelbërim me gjerësi minimale prej 1.0 m.
- Varësisht nga shtrirja gjatësore e rrugës duhet vlerësuar nevojën për ndriçim në pjesë të caktuara të rrugës, në varësi nga kushtet e sigurisë në trafik.
- Në përshtatje me gjerësinë e korsive, shpejtësia maksimale e lejuar për këtë rrugë është 40 km/h, ndërsa në pjesë të caktuara të rrugës (në të cilat ka nevojë për qetësimin e trafikut) shpejtësia duhet të jetë më e ulët se 40 km/h.

Në disa pjesë të këtyre rrugëve, profili i tyre është i ndryshëm dhe është i adoptuar nga profilet që dalin nga Planet Rregulluese. Për këto rrugë, duhet të ruhet profilet minimale në përputhje me normat teknike të planifikimit hapësinor, për rrugët transite ndërmjet vendbanimeve-fshatrave.

Projekti për rrugët e reja në nivel lokal duhet të hartohet në përputhje me të gjitha normat dhe standardet për projektim që parashikon legjislacioni në fuqi. Projektimi duhet të sigurojë respektimin e standardeve, madje edhe

¹⁸ Udhëzimi Administrativ MMPH Nr. 08/2017 për normat teknike të planifikimit hapësinor, 2017.

¹⁹ Udhëzimi Administrativ MMPH Nr. 08/2017 për normat teknike të planifikimit hapësinor, 2017.

atyre gjate zbatimit. Është përgjegjësi e projektuesit saktësia dhe respektimi i të gjitha standardeve dhe normave përkatëse.

Në pozicionet për të cilat në Republikën e Kosovë nuk ka standarde të aprovuara, projektuesi mund të rekomandojë edhe përdorimin e standardeve të reja, për përafrimin me normat e BE-se (EURO COD), si dhe të praktikave më të mira ndërkombëtare në projektim dhe zbatim.

Harta zonale nuk kufizon përzgjedhjen e tipit të udhëkryqeve të trafikut në rrjetin rrugor. Por, për përzgjedhjen e tipit të udhëkryqit, paraprakisht duhet të bëhet analiza e lokacionit dhe fluksit të qarkullimit në hyrje. Në varësi të këtyre kushteve, duhet të caktohet tipi adekuat i udhëkryqit të trafikut (udhëkryq i rregulluar me rregulla të trafikut, udhëkryq i rregulluar me shenja të trafikut, udhëkryq i rregulluar me semafor, rreth rrotullim i trafikut apo udhëkryq me disnivel).

Në hartimin e projektit të merren parasysh të gjitha normat dhe standardet e miratuara për personat me aftësi të kufizuar, të verbrit, etj. Në projekt të parashikohet infrastruktura e nevojshme për këtë kategori.

Projektet dhe elaborati gjeodezik

Qëllimi i hartimit të dokumentacionit gjeodezik është që të formohet baza e shënimeve për punimin e dokumentacionit teknik- projektit, bartjen e shënimeve në terren dhe mirëmbajtjen e të dhënave gjeodezike gjatë eksploatimit të rrugës. Gjithsesi të bashkëngjiten të dhënat për koordinatat e pikave të rrjetit gjeodezik të vërtetuar nga organi kompetent.

Projektuesi duhet të incizoj gjendjen ekzistuese të terrenit në aspektin horizontal dhe vertikal, duke u lidhë në rrjetin gjeodezik referent të Republikës së Kosovës “KosovaRef 01 apo Pozicionimi Satelitor i Kosovës (KOPOS)“.

Të gjitha matjet gjeodezike, llogaritjet dhe barazimet duhet të bëhen me saktësi sipas Komizave të Matjeve Kadastrale në Republikën e Kosovës.

Të gjitha matjet dhe punët gjeodezike duhet të kryhen sipas Ligjit për Kadastër të Republikës së Kosovës. Të gjitha objektet e incizuara në terren si: objektet ekzistuese, largpërçuesit, shtyllat elektrike, urat, lëshesat, pikat gjeodezike, pikat detale, kufijtë e njësive kadastrale, rrethojat prej materiali të ndryshëm, instalimet nëntokësore dhe mbitokësore (të paraqiten me shenja topografike përkatëse sipas çelësit topografik) të vizatohen- paraqiten në planin e situacionit në përpjesë $P = 1 : 1\,000$, e cila do të shërbejë si bazë për hartimin e projektit ndërtimor dhe projekteve të veçanta.

Gjerësia e incizimit gjeodezik duhet të jetë minimum 50.00 m majtas dhe 50.00 djathtas nga aksi i rrugës ekzistuese, te objektet, udhëkryqet, devijimet e rrugës dhe rrugët lidhëse në gjerësi të nevojshme si dhe të gjitha njësit kadastrale me të cilat kufizohet toka rrugore (për shkak të elaboratit të shpronësimit).

Në bazë të incizimeve të bëra duhet të dorëzohet elaborati gjeodezik i cili do të jetë pjesë e veçantë dhe përbërëse e projektit ndërtimor.

Elaborati i shqyrtimeve Gjeoteknike (Gjeomekanike)

Për punimin e projektit kryesor të rrugës dhe strukturave (mureve mbrojtëse dhe urave, pjerrësive të skarpateve) duhet të bëhen shqyrtimet gjeoteknike.

Shqyrtimet gjeoteknike, përfshijnë punimin e shpimeve adekuate dhe sondave, me qëllim të definimit të profilit gjatësor gjeoteknik dhe aftësisë bartëse të tokës.

Në bazë të nxjerrjes së sondave dhe ekzaminimeve laboratorike, duhet të punohet Elaborati Gjeoteknik. Numri i shpimeve do ta përcakton projektuesi, ashtu që niveli i ekzaminimeve të ep numër të mjaftueshëm të dhënave për përcaktimin e stabilitetit të gjërmimit, mbushjes, përcaktimit të konstruksionit të rrugës dhe fundimit të objekteve.

Në Elaborat të paraqitet Raporti me të dhënat e nevojshme, pas shqyrtimeve gjeomekanike. Projektuesi duhet të punoj elaboratin e mbrojtjes së mjedisit. Gjatë projektimit nevojitet që të parashihen të përdoren materialet që kanë

testet e pranuar ndërkombëtare, në pikëpamje të mbrojtjes së mjedisit dhe punëtorëve. Duhet të parashihet deponimi i materialeve tepriç sipas rregullativës për deponimin e hedhurinave. Në lokacionet ku parashihet që niveli i zhurmës të jetë për 5dB më e lartë se lejuar, duhet të parashihen barriera për pengimin e zhurmës, sipas tipit dhe standardeve të aprovuara në shtetet e BE. Për parandalimin e erozioneve të dëmshme duhet që në vend të drunjtëve të prerë të parashihet mbjellja e fidanëve të reja dhe të mbjellët bari në pjerrësitë e mbushjeve dhe gërmimeve. Dislokimi i rrjedhave të ujërave atmosferike, mund të bëhet vetëm në rastet e domosdoshme. Duhet ti largohemi mbushjeve shumë të ulëta, në pjesët e rrugës nëpër teren të rrafshët. Gjatë projektimit duhet ti largohemi gërmimeve të thella. Mbrojtja e ujërave nëntokësor duhet të bëhet përmes drenazheve adekuate.

Projekti i sinjalizimit dhe pajisjes së rrugës

Në bazë të shënimeve nga projekti ndërtimor (situacioni- planimetria), projektuesi duhet të hartoj projektin e sinjalizimit dhe pajisjeve të rrugës, në përputhje me rregullativen ligjore në fuqi mbi projektimin e sinjalizimit horizontal dhe vertikal (Udhëzim administrativ (MI) Nr. XX/2017 për sinjalizim dhe rregullat e trafikut rrugor).

Projekti i strukturave (Urave, nënkalimeve, mbikalimeve dhe mureve mbrojtëse)

Projektuesi duhet të punoj projektin kryesor të urave, mbikalimeve, nënkalimeve për automjete dhe këmbësor, mureve mbrojtëse dhe strukturave tjera.

Pozicioni, gjatësia dhe forma e mureve mbrojtëse dhe strukturave do të caktohet nga projektuesi.

Elaborati i Shpronësimit

Ligjet dhe Standardet për Hartimin e Elaboratit të Shpronësimit

Gjatë punimit të “Hartimi i Elaboratit të Shpronësimit”, hartuesi i këtyre Elaboreteve duhet ti përmbahet Ligjeve dhe plotësimeve të tyre:

- Ligjit për Kadastër.
- Komizave për matje kadastrale në Republikën e Kosovës.
- Ligjit mbi RDPP.
- Ligjit mbi Shpronësimin e pronave të paluajtshme.
- Ligjit mbi rrugët të Republikës Kosovës.
- Ligjeve dhe rregulloreve mbi mbrojtjen e mjedisit dhe mbrojtjes në punë.

Në përputhje me normat e planifikimit dhe me qëllim të përmbushjes së strukturës dhe kërkesave për qarkullim rrugët duhet të plotësojnë normat e planifikimit si në vijim:

- Për shpejtësi të lejuar për qarkullim
 - ≤ 40 km/h, gjerësia e korsisë duhet të jetë: 2.75 m;
 - ≤ 60 km/h, gjerësia e korsisë duhet të jetë: 3.00 m;
 - ≤ 80 km/h, gjerësia e korsisë duhet të jetë: 3.25 m;
 - $\geq 80-100$ km/h, gjerësia e korsisë duhet të jetë: 3.50 m;
 - ≥ 100 km/h, gjerësia e korsisë duhet të jetë: 3.75 m.
- Shtegu për këmbësorë me gjerësi minimale 1.20 m. Nëse gjatë projektimit paraqiten probleme të shtrirjes së shtegut për këmbësorë, atëherë në pjesë të caktuara të rrugës, gjerësia mund të zvogëlohet, por nuk duhet të jetë më e vogël se 0.80 m.
- Korsitë për biçikleta janë pjesë e rrugës, e destinuar për qarkullimin e biçikletave, e shënuar me shenja përkatëse të komunikacionit. Korsitë për biçikleta mund të planifikohen në rrugë ku shpejtësia e lëvizjes së automjeteve nuk kalon 50 km/h.
- Për shkak të sigurisë së lëvizjes, në pjesët e rrugës jashtë vendbanimit të projektohen shtigjet për çiklist të ndara fizikisht nga pjesa e rrugës qarkulluese, ndërsa në vendbanime, nëse nuk ka sipërfaqe të mjaftueshme për shteg të ndarë për çiklist, atëherë të projektohet korsi e shënuar për çiklist në sipërfaqen qarkulluese të rrugës,

- Korsi /shteg për çiklist në të dy anët e mugës me gjerësi minimale 1, 5 m. Nëse gjatë projektimit paraqiten probleme të shtrirjes së shtegut për çiklist, atëherë në pjesë të caktuara të mugës, gjerësia mund të jetë 1.0 m.
- Nëse korsitë/shtigjet për çiklist projektohet vetëm në njërën anë për lëvizje në dy kahe, atëherë gjerësia e korsisë duhet të jetë me gjerësi 2.0m -2.5m.
- Nëse në pjesën e mugës është e nevojshme qetësimi i trafikut (në afërsi të shkollave ose institucioneve tjera arsimore), duhet të vendosen masat për qetësimin e trafikut dhe sinjalizimi përkatës për reduktimin e shpejtësisë në 20-30 km/h (zonë 30km/h).
- Sinjalizimin horizontal dhe vertikal i cili mundëson informimin, orientimin dhe sigurinë e lëvizjes për të gjithë pjesëmarrësve në trafik.
- Elementet horizontale dhe vertikale të trasesë së re duhet t'i përshtaten mugës ekzistuese duke bërë përmirësimet e domosdoshme të kthesave horizontale dhe vertikale në disa pjesë të trasesë.
- Pjesët e mugëve të cilat shtrihen në vendbanim duhet të jenë të ndriçuara sipas normave teknike për ndriçimin e mugëve publike.
- Brezi mbrojtës rrugor duhet të jetë në përputhje me normat teknike të planifikimit hapësinor (Tabela 2);
- Gjatë projektimit, projektuesi duhet të ketë konsideratë për kryqëzimet me largpërquesit, rrjetin e telefonisë, rrjetin e ujësjellësit si dhe instalimet tjera që janë trupin e mugës, brezin e mugës dhe brezin mbrojtës të Rrugës dhe kyçet e objekteve rreth mugës. Për të gjitha instalimet nëntokësore dhe mbitokësore, projektuesi duhet të ofroj zgjidhje teknike për dislokimin eventual si dhe parametat me parallogaritë.
- Ndërtimi i mugëve kryesisht duhet të bëhet konformë PZHU-së të Komunës. Në pjesët e mugës kur hase në zgjerimin e mugës, projektuesi duhet të propozoj zgjidhje alternative e cila do t'i prezantohet Komisionit për aprovim.
- Vendimi për shtrirjen e trasesë së mugës (nëpër trasenë sipas Planit Zhvillimor Urban ose trase të re do të merret, pas shqyrtimit të varianteve të prezantuara nga projektuesi në Projektin ideor dhe arsyeshmërinë e dhënë zgjidhjes së variantit më të favorshëm).
- Elementet (horizontale) kryesore të trasesë së mugës në Planin e Situacionit (kthesat horizontale, kalueset, drejtuesit), elementet (vertikale) në profilin gjatësor (kthesat vertikale, pjentësitë gjatësore, përdredhjet e mugës, rëniet tërthore) dhe profilet tërthore, duhet të punohen në bazë të rregulloreve për projektimin e mugëve.
- Rënia tërthore e mugës në drejtim, duhet të jetë në të dy anët e mugës, min. 2.5 %, ndërsa në kthesa horizontale në njërën anë të mugës (varësisht nga rreza e kthesës).
- Zgjidhja e largimit të ujërave nga muga duhet të jetë kryesisht tipi i mbyllur (kanalizim atmosferik) për pjesën urbane dhe pjesërisht tipi i hapur (kanale atmosferike) për pjesën rurale.
- Dimensionimi i konstruksionit të mugës të bëhet duke u bazuar në kategorinë e tokës, kategorinë e mugës, numrit të parashikuara të automjeteve dhe ngarkesave boshtore prej 115 KN.
- Strukturat (ura dhe objekte tjera inxhinierike) duhet të projektohen sipas normave Evropiane EUROCOD.
- Në segmente të caktuara hapësira e llië nga niveleta e re e përvetësuar e mugës deri te pika më e ultë e strukturave duhet të jetë min. 4.80m.
- Në rrugët lokale (të cilat menaxhohen nga Komuna), Komuna do të caktoj lokacionet e ndaljes së transportit publik dhe normat teknike të hollësishme, duke pasur parasysh kushtet e përzgjedhjes së lokacionit dhe kërkesat teknike për vendndaljet e autobusëve/ stacioneve dhe të siguroj për to infrastrukturën e nevojshme.
- Në pjesët e rrugëve në të cilat ekzistojnë kushtet teknike, vendndalimet për autobus të planifikohen jashtë sipërfaqes së rrugës. Ndërsa, nëse vendndalimet planifikohen në korsinë e trafikut (në rrugë), atëherë projektimi të bëhet në përputhje me standardet e projektimit, duke marrë parasysh karakterin e rrugës.
- Për lokacionet e vendndaljeve për autobus, të krijohen kushte të sigurisë me sinjalizimin

përkatës në afërsi të vendndaljeve për autobus

- Kualiteti i të gjitha materialeve të cilat përdoren për ndërtim, si dhe dimensionet e shtresave të konstruksionit të mugës, duhet të jenë në përputhje me standardet dhe normat bashkëkohore për ndërtimin e rrugëve. Projektuesi mund të rekomandojë edhe përdorimin e standardeve të reja, për përafrimin me normat e BE-se (EURO COD, EN), si dhe të praktikave më të mira ndërkombëtare në projektim dhe zbatim.

Rrugët lokale – përmirësimi i elementeve gjeometrike

Sipas normave teknike të Planifikimit Hapësinor, rrugët lokale janë rrugët që lidhin vendbanimet rurale apo fshatrat, me përjashtim të atyre që zyrtarisht janë kategorizuar si rrugë nacionale apo regjionale.

Rrjeti rrugor në Komunën e Suharekës përbëhet nga rrugë me gjerësi të ndryshme. Në kuadër të PZHK-së dhe PZHU-së, përpos ndërtimit të rrugëve të reja është paraparë edhe përmirësimi i rrugëve ekzistuese.

Në përputhje me Normat e Planifikimit Hapësinor, me rastin e përmirësimit të rrugëve ekzistuese, rrjeti i infrastrukturës rrugore duhet të plotësojë normat e planifikimit si në vijim:

- ≤ 40 km/h, gjerësia e korsisë është : 2.75 m;
- ≤ 60 km/h, gjerësia e korsisë është: 3.00 m;

Numri i korsive përcaktohet në baze të intensitetit të rrjetit.

Minimumi i gjerësisë së profilin për infrastrukturën e rrugëve publike urbane që do të shërbejnë gjatë përcaktimit të vijave rregulluese që përcaktojnë profilin e infrastrukturës rrugore publike janë:

- Rrugë transite nëpërmjet vendbanimeve-fshatrave-9,50 m;
- Rrugë pëmbledhëse /shpërndarëse-10,50 m;
- Rrugë servitore-9,00 m;
- Rrugë banesore-8,50 m;
- Rrugë industriale-10,00 m;
- Rrugë qaseshe /dy kahëshe-5,50 m; dhe
- Rrugë qaseshe /një kahëshe -3.5 m.

Kriteret për projektim

Kushtet e lokacionit (kushtet për zgjedhjen e vendndodhjes së udhëkryqeve sipërfaqësore në planin e situacionit dhe në profilin gjatësor).Distanca ndërmjet udhëkryqeve dhe qasja e kontrolluar (respektimi i kriterëve të sigurisë gjatë kështës në rrugë varësisht nga kategoria). Plotësimi i kushteve të sigurisë për udhëkryqet sipërfaqësore, si: të vërehet në kohë adekuate, i dukshëm dhe i kuptueshëm, me dukshmëri të mjaftueshme në të gjitha degët hyrëse të udhëkryqit, i përshtatshëm për lëvizje, respektivisht të mundësojë lëvizje adekuate dhe të sigurt në varësi të strukturës së automjeteve.

Për funksionimin e mirë dhe funksional të udhëkryqeve sipërfaqësore, është e nevojshme ndarja e fluksit të trafikut në hyrje të udhëkryqeve (drejt, majtas, djathtas). Në hyrje të udhëkryqeve me sipërfaqe të mjaftueshme dhe me qarkullim më të madh të automjeteve, rrjedha e qarkullimit të trafikut mund të ndahet fizikisht (përmes ishujve kahëzues) me qëllim të zvogëlimit të pikave të konfliktit. Pjesa funksionale e udhëkryqeve sipërfaqësore duhet të përmbajë: zonat e perceptimit, rreshtimit, konfliktit dhe nxitimit.

Kriteret e rregullimit të trafikut dhe të projektimit

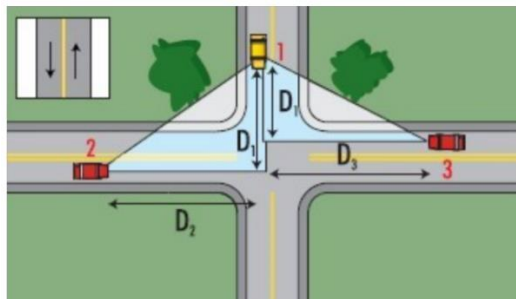
Kriteret për rregullimin e trafikut

- Rregullat e sjelljes që përcaktohen me ndihmën e sinjaleve të komunikacionit;
- Përkufizimi i qartë i drejtimit kryesor (rruges kryesore) dhe dytësor (rrugës dytësore);

- Vendosja e prioritetëve në përdorimin e rrugëve të zakonshme.

Kriteret e projektimit – zgjidhje projektuese e cila duhet të siguroj :

- Dukshmërinë e mjaftueshme
- Funksionalitetin dhe
- Ekonomicitetin.

Shpejtësia projektuese (km/h)	Distanca: D ₁ D ₂ ose D ₃ (m)
30	25
50	45
70	65
90	90
100	105
120	135

Figura 5 Distanca e nevojshme e dukshmërisë në hyrje të udhëkryqit

Rrezja e rumbullakësimit (harku) në udhëkryqe sipërfaqësore

Me qëllim të akomodimit të të gjitha automjeteve (varësisht nga struktura e automjeteve) dhe plotësimit të kriterëve të sigurisë gjatë lëvizjes nëpër udhëkryqe sipërfaqësore, në udhëkryqe duhet të plotësohen kriteret minimale teknike për rrezet e rumbullakësimit.

Tabela 31 Vlerat minimale të rrezes së rumbullakësimit (harkut) në udhëkryqe

Lloji i automjeteve	Rrezja e rumbullakësimit R(m)		
	Kthimi majtas	Kthimi djathtas	
		Me ishull ndarës	Pa ishull ndarës
Automjetet	6	10	6
Kamiona dhe BUS	10	12	10
Kamionat me rimor.	12	15	12
Autobusët e mëdhenj	15	25	15

Ndriçimi i rrugëve duhet të projektohet në atë mënyrë që të siguroj :

- Dukshmëri të mirë dhe ngasje të sigurt në kushte natës,
- Vërejtjen me kohë të rrezikut potencial, orientim të mirë dhe siguri të përgjithshme për këmbësorë,
- Të gjithë pjesëmanësve në trafik, vërejtje të sipërfaqeve të nevojshme dhe detale të rëndësishme të mjedis gjatë lëvizjes.

Niveli i ndriçimit të rrugëve duhet të jetë në përputhje me Normat Teknike të Planifikimit, Ligjin për rrugët dhe aktet nënligjore për ndriçimin e rrugëve. Projektuesi mund të rekomandojë edhe përdorimin e standardeve të reja, për përafrimin me normat e BE-se (EN -The European Norm for Road Lighting), si dhe të praktikave më të mira ndërkombëtare në projektim dhe zbatim.

Kriteret për përzgjedhjen e udhëkryqeve sipërfaqësore

Në fazat fillestare të analizës konceptuale të zgjidhjes, propozimi optimal për një kategori të caktuar të kryqëzimit sipërfaqësor duhet të përcaktohet në bazë të kriterëve të krahasimit të përcaktuara në figurën në vijim (Fig27).

Përveç parametrave të përgjithshëm për zgjedhjen e një varianti më të favorshëm, kriteret për përzgjedhjen e udhëkryqeve sipërfaqësore duhet të shprehen edhe me aspektin e mundësive financiare në mënyrë që të bëhet vendimi për një kategori të caktuar kryqëzimi sa më i besueshëm që të jetë e mundur.

KRITERET E KRAHASIMIT		
PËRZGJEDHJA FUNKSIONALE E KRYQËZIMIT		
Qarkullim i njëjtë ose përafërsisht i njëjtë në të gjitha hyrjet e kryqëzimit		+
Qarkullimi në hyrje ndryshon dukshëm	+	
KUSHTET E QARKULLIMIT NË RRUGËN KRYESORE		
Sigurimi i prioritetit në rrugën kryesore	+	
Kontinuiteti i prioritetit në rrugën kryesore	+	
Kontinuiteti dhe mbajtja e shpejtësisë në rrugën kryesore	+	
Zvogëlimi i shpejtësisë (qetësimi i trafikut)		+
KUSHTET E QARKULLIMIT NË RRUGËN DYTËSORE		
<i>Automjetet motorike</i>		
Qarkullim i njëjtë ose i përafërt (-40%)		+
Qarkullim ndryshon dukshëm (> 40%)	+	
<i>Autobusët e transportit publik</i>		
Qarkullim i ulët i autobusëve (< se 30 autobus/h)		+
Qarkullim i lartë i autobusëve (> se 30 autobus/h)	+	
<i>Qarkullimi i këmbësorëve</i>		
Qarkullim i ulët i këmbësorëve (< se 400 këmbësorë/h)		+
Qarkullim i lartë i këmbësorëve (> se 400 këmbësorë/h)	+	
<i>Qarkullimi i biçikletave</i>		
Qarkullim i ulët i biçikletave (< se 100 biçikleta/h)		+
Qarkullim i ulët i biçikletave (< se 100 biçikleta/h)	+	
PËRMIRËSIMI I KAPACITETIT		+
PËRMIRËSIMI I PRITJEVE (HUMBJET KOHORE)		+
PËRMIRËSIMI I SIGURISË (ZVOGËLIMI I AKSIDENTEVE)		+
PIKAT KONFLIKTUOZE NË KRYQËZIM		
Konflikt i lartë (më tepër pika konfliktuozë)	+	
Konflikt i ulët (më pak pika konfliktuozë)		+

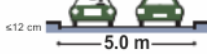
Figura 6 Kriteret për përzgjedhjen e udhëkryqeve sipërfaqësore

Në fazat fillestare të përmirësimit të elementeve gjeometrike të rrugëve dhe udhëkryqeve, duhet të identifikohen problemet e sigurisë, kapacitetit dhe çasjes. Varësisht nga karakteri i rrugëve dhe ngarkesa e trafikut në hyrje të kryqëzimeve, është e nevojshme të projektohen edhe tipet e kryqëzimeve. Krahas parametrave të përgjithshëm, duhet të respektohen kriteret teknik për përzgjedhjen dhe vendosjen e udhëkryqeve sipërfaqësore, me qëllim që përmirësimi të sigurisë, ri-rijes së kapacitetit dhe kontrollimin e çasjes në rrugë.

Kushtet për kufizimin e shpejtësisë në rrugët lokale

Duke marrë parasysh, gjerësitë e ndryshme të rrugëve në Komunën e Suharekës, për rrugët lokale, shpejtësia e lëvizjes duhet të kufizohet në varësi të gjerësisë së rrugëve dhe strukturës së qarkullimit.

Kushtet për kufizimin e shpejtësisë për rrugët lokale janë dhënë në Fig.27.

Klasifikimi funksional i rrjetit rrugor

Me rastin e klasifikimit funksional të rrjetit rrugor në nivel lokal, duhet pasur parasysh kyçjet e rrugëve varësisht hierarkisë dhe funksionit të tyre. Më rastin e kyçjes në rrjetin rrugor, te merren në konsideratë kriteret e sigurtë, si:

Për rrjetin rrugor primar:

- Rrugët mbledhëse (nga rrjeti rrugor sekondar) të kyçet në rrugët kryesore urbane (rrjetin rrugor primar).

Për rrjetin rrugor sekondar:

- Rrugët për qasje të kyçen në rrugë lokal,
- Rrugët lokale të kyçen në rrugët mbledhëse.

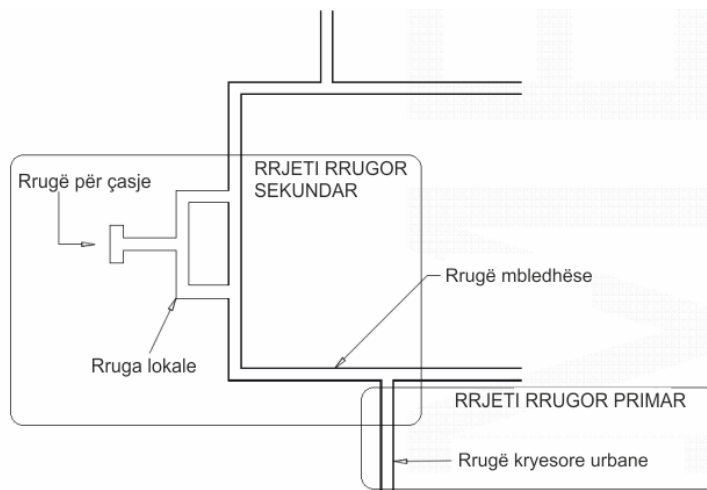

Figura 7 Klasifikimi funksional i rrjetit rrugor.

Ndërtimi dhe mirëmbajtja e rrugëve pyjore

Infrastruktura e transportit pyjor është baza për menaxhimin racional të ekosistemit pyjor. Duke krijuar një rrjet optimal të rrugëve primare pyjore, nëse ato shpërndahen siç duhet dhe vendosen siç duhet, ato mundësojnë përmbushjen e planifikuar të rrugëve pyjore të përcaktuara nga Plani Zhvillimor Komunal.

Infrastruktura pyjore e transportit duhet të planifikohet, ndërtohet dhe mirëmbahet në mënyrë që përveç respektimit të rrethanave teknike dhe ekonomike, si dhe kushteve ekologjike të tokës pyjore, ndikon minimalisht në florën dhe faunën, biodiversitetin e pyjeve dhe ekosistemin në tërësi.

Gjatë planifikimit të rrugëve pyjore duhet marrë parasysh jo vetëm rëndësinë e rrugës pyjore, por edhe përshtatjen në mjedis, mbijetesën dhe zhvillimin e fshatrave malorë, si dhe nevojat turistike dhe rekreative.

Me rastin e ndërtimit dhe mirëmbajtjes së infrastrukturës pyjore të transportit duhet që:

- Të mos rrezikohen burimet ujore,
- Të evitohen proceset e erozionit,
- Të evitohet prishja e ekuilibrit të tokës së paqëndrueshme dhe rritjen e rrezikut të rrëshqitjeve të dheut,
- Të ruhen zonat e rëndësishme për mbijetesën e kafshëve të egra dhe biodiversitetin,
- Shtrirja e rrugëve nuk guxon të ketë ndikim në trashëgiminë natyrore dhe kulturore.

Kriteret teknike për ndërtimin e rrugëve pyjore

- Kategoria më e ulët e rrugës pyjore lejon një gjerësi minimale të rrugës prej 3.0 m (në këtë rast do të jetë 3.5 m me 0.5 m trotuar në të majtë dhe në të djathtë). Gjithashtu, është e domosdoshme që të bëhet i mundur përballëkalimi në çdo 400 m.
- Pjerrësia gjatësore e lejuar, për kategorinë më të ulët të rrugës pyjore pas ndërtimit / rindërtimit lejon një pjerrësi gjatësore deri në 12% (dmth. 8.3 °).

Trafiku i pa motorizuar

Për të favorizuar përdorimin e rrugës nga këmbësorët dhe biçikletat, si dhe për të promovuar një kulturë të re për trafik të pa motorizuar, paraprakisht duhet të krijohen kushtet për lëvizje të lirë dhe të sigurt.

Sipërfaqet për lëvizje të këmbësorëve

Këmbësori është pjesëmarrësi më i shpeshtë, më i ngadalshëm dhe më i pasigurt nga të gjithë pjesëmarrësit në trafik. Secili drejtues i mjeteve është edhe këmbësor potencial. Sjellja e tij individuale kërkon edhe siguri të veçantë, kryesisht në kushte urbane, aty ku drejtimet e tij të lëvizjes ballafaqohen me pjesëmarrësit tjerë në trafik. Për këtë arsye këmbësorët kanë nevojë për sipërfaqet e tyre të lëvizjes.

Meqenëse në PZHK dhe PZHU janë paraparë masat për përmirësimin e shkallës së sigurisë për këmbësorë, atëherë për përmirësimin e kushteve të sigurisë për këmbësorë në rrjetin ekzistues duhet respektuar këto kritere:

- Shtegu i këmbësorëve nënkupton sipërfaqen e rregulluar për lëvizjen e këmbësorëve dhe duhet të jetë i ndarë nga korsite automobilistike,
- Gjerësia minimale e shtegut për këmbësorë për një kahe (varg) të këmbësorëve duhet të jetë min. 0.80 m,
- Gjerësia minimale e shtegut për këmbësorë për lëvizje në dy kahe duhet të jetë min. 1.60 m,
- Për të siguruar lëvizjen e papenguar të personave me aftësi të kufizuara, gjerësia e shtigjeve për këmbësorë duhet të jetë të paktën 1.80 m, përjashtimisht 1.50 m, ndërsa gjerësia e kalimeve ndërmjet pengesave fikse duhet të jetë të paktën 0.90 m.
- Rampat për qasje të personave me aftësi të kufizuara në hapësirë janë të ndërlidhura dhe të përshtatura për orientimin dhe me pjerësi të cilat nuk mund të jenë më të mëdha se 5%, përjashtimisht 8%.

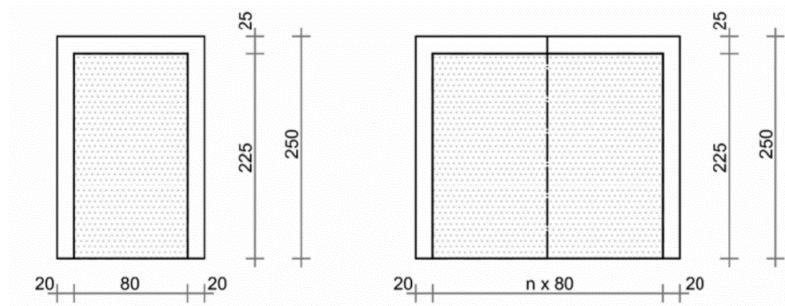
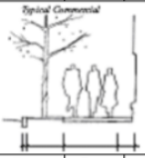

Figura 8 Gjerësia minimale e shtegut për këmbësorë

Gjerësitë e rekomanduara të sipërfaqeve për këmbësorë, varësisht nga karakteri dhe funksioni i rrugëve janë dhënë në Fig. 30.

Sipërfaqja për këmbësorë	Funksionimi/aplikimi	Forma e propozuar			
4,5 m	Rekomandohet në zonat për këmbësorë, posaqërisht nëse gjerësia e koridorit është 24.5 m				
		Zona e skajorit	Zona e gjelbër	Zona e ecjes/levizjes	Zona para ndërtësive
		0,15 m	1,2 m	2,4 m	0,75 m
3,6 m	Rekomandohet për trotualet në qytet dhe rrugët lokale posaqërisht nëse gjerësia e koridorit është 18.2 m	 			
		Zona e skajorit	Zona e gjelbër	Zona e ecjes/levizjes	Zona para ndërtësive
		0,15 m	1,2 m	1,8 m	0,45 m
3,3 m	Rekomandohet për trotualet në rrugët lokale dhe shërbyese posaqërisht nëse gjerësia e koridorit është 15.2 m				
		Zona e skajorit	Zona e gjelbër	Zona e ecjes/levizjes	Zona para ndërtësive
		0,15 m	1,2 m	1,8 m	0,15 m

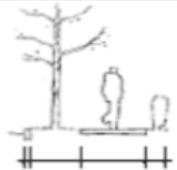
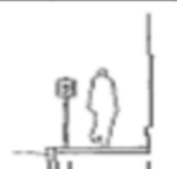
3,0 m	Rekomandohet për trotualet në rrugët lokale dhe shërbyese në zona të banuara posaqërisht nëse gjerësia e koridorit është 15.2 m				
		Zona e skajorit	Zona e gjelbër	Zona e ecjes/lëvizjes	Zona para ndërtesave
		0,15 m	0,9 m	1,8 m	0,15 m
2,7 m	Nuk rekomandohet për ndërtim dhe rindërtim të reja. E pranuar për gjendje ekzistuese vetëm në kushte të imponuara (kur nuk ka mundësi zgjerimi të trotuarit). Kjo është gjerësi minimale e trotuarit, në të cilin ende është e mundur mbjellja e drunjëve. Gjerësia minimale e zonës së gjelbër është 0.9 m.				
		Zona e skajorit	Zona e gjelbër	Zona e ecjes/lëvizjes	Zona para ndërtesave
		0,15 m	0,9 m	1,5 m	0,15 m
Më pak se 2,7 m	Nuk rekomandohet. E pranuar për gjendje ekzistuese vetëm në kushte të imponuara (kur nuk ka mundësi zgjerimi të trotuarit).				
2,25 m		Zona e skajorit	Zona e gjelbër	Zona e ecjes/lëvizjes	Zona para ndërtesave
2,10 m		0,15 m	0,6 m	1,50 m	0,00 m
1,65 m			0,45 m	1,50 m	
1,20 m			0,30 m	1,20 m	
			0,0 m	1,20 m	

Figura 9 Gjerësitë e rekomanduara të sipërfaqeve për këmbësorë

Vendkalimet për këmbësorë

Vendkalimet për këmbësorë janë vende kritike në të cilat kryqëzohen lëvizjet e këmbësorëve dhe qarkullimi i automjeteve. Prandaj, në procesin e vendosjes së vendkalimeve për këmbësorë, nga projektuesi duhet të verifikohen:

- Arsyeshmëria e vendkalimit për këmbësorë;
- Përshtatshmëria e lokacionit;
- Sinjalizimi adekuat për vendkalimin e këmbësorëve.

Kushtet për vendosjen e lokacioneve për vendkalim të këmbësorëve

Për shënimin e vendkalimeve për këmbësorë, duhet të plotësohen kushtet si në vijim:

- Sigurimi adekuat i dukshmërisë;
- Gjerësia minimale e vendkalimit për këmbësorë duhet të jetë 3.0 m, ndërsa në pjesët e rrugëve në të cilat kërkesa për kalimin e rrugës është e madhe (lëvizjet grupore), atëherë gjerësia duhet të jetë 5.0 m.

- Nëse në afërsi të vendkalimeve për këmbësorë janë të vendosura parkingjet gjatësore në rrugë, atëherë me qëllim të sigurimit të dukshmërisë, në vendkalim të këmbësorëve duhet të ngushtohet rruga për gjerësinë e parkingut gjatësor (Fig.31) ;
- Distanca nga vendkalimi tjetër të jetë më e madhe se 100 m;
- Në pjesët e rrugës në të cilat ka frekuentim të më të madh të këmbësorëve, vendkalimet për këmbësorë të projektohen me ndriçim të vendkalimit dhe të përdoret sinjalizimi me dritë vezulluese në gjysmëportal, i cili paralajmëron ngasësit për ngritje të vëmendjes në afërsi të vendkalimit për këmbësorë.
- Vendkalimet për këmbësorë duhet të sigurojnë çasje të lehtë dhe të sigurt personave me aftësi të kufizuara, në përputhje me legjislacionin në fuqi dhe standardet e projektimit për këtë kategori.

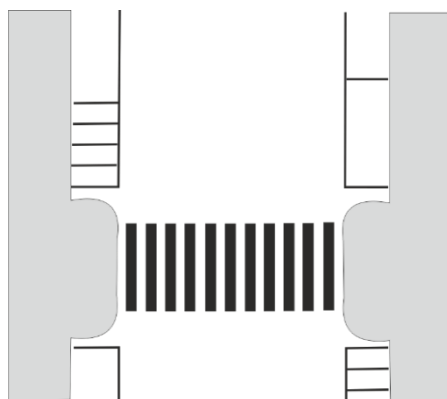

Figura 10 Vendkalimet për këmbësorë me qëllim të rritjes së dukshmërisë

Kriteret teknike dhe të sigurisë për vendndodhjen e vendkalimeve për këmbësorë janë dhënë në Tabelën 33.

Figura 11 Distanca dhe vendndodhja e vendkalimeve për këmbësorë

Emërtimi	Lloji i udhëkryqit	Distanca min. (m) ndërmjet udhëkryqeve	Rregullimi i kthimit majtas	Tipi i kalimit të këmbësorëve	Kalimi i këmbësorëve
Rrugë urbane-Arterie	Mundësisht jo në disnivel	300	E ndaluar në rrafsh	Në disnivele ose me semafor	Në kryqëzim
Rrugë kryesore urbane-përmbledhëse	Të organizuara në rrafsh	100	E kontrolluar	Me semafor ose me zebra	Në kryqëzim ose në pjesë të rrugës
Rrugë servitore-banesore	Të organizuara në rrafsh	100	E kontrolluar ose me rregulla të qarkullimit	Me zebra	Në kryqëzim ose në pjesë të rrugës
Rrugë lokale-qasëshe	Të paorganizuar	-	E lejuar	Me zebra	-

Korsitë dhe shtigjet për biçikleta

Në kuadër të Udhëzimit administrativ të MMPH për normat teknike të planifikimit hapësinor, sipërfaqet e dedikuara për lëvizje të biçikletave, ndahen në korsi dhe shtigje për biçikleta (Fig.34).

Korsitë për biçikleta janë pjesë e rrugës, e destinuar për qarkullimin e biçikletave, e shënuar me shenja përkatëse të komunikacionit. Korsitë për biçikleta planifikohen në rrugë ku shpejtësia e lëvizjes së automjeteve nuk kalon 50 km/h.

Shtigjet për biçikleta janë hapësirë qarkulluese e destinuar për qarkullimin e biçikletave, e zbatuar ndaras nga profili tërthor i rrugës i shënuar me shenjat e duhura të komunikacionit. Shtegu mund të jetë i përbashkët për biçikleta dhe këmbësor.

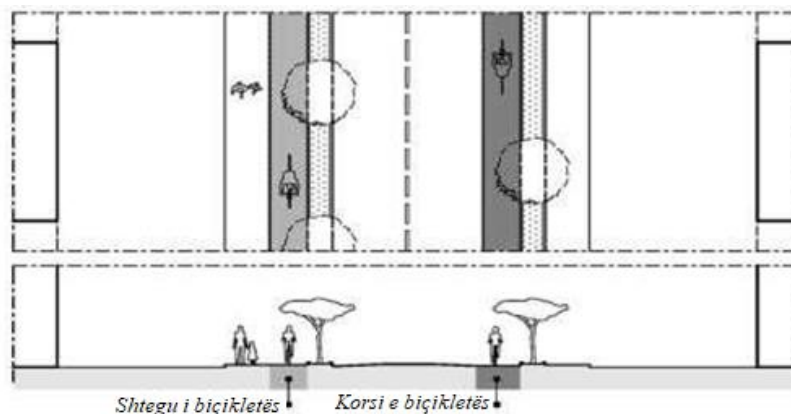

Figura 12 Shtegu dhe korsi për biçikleta

Komuna e Suharekës ka një konfiguracion mjaft të përshtatshëm të terrenit për zhvillimin e çiklizmit. Mirëpo edhe përkundër këtij terreni mjaft të përshtatshëm për zhvillimin e çiklizmit, një formë e tillë e lëvizjes nuk është promovuar sa duhet. Në kuadër të Planit Zhvillimor Komunal janë paraparë shtigjet për çiklist, por ende nuk është arritur që të ndërtohen shtigje të reja dhe funksionalizohen shtigjet ekzistuese.

Numri i vogël i çiklistëve të cilët lëvizin nëpër rrugët e qytetit të Suharekës, ndajnë rrugën e përbashkët me automjetet motorike, respektivisht nëpër trotualet e dedikuara për lëvizjen e këmbësorëve.

Sipas standardeve të projektimit dhe normave të planifikimit (Udhëzimit administrativ të MEA) për përmirësimin e sipërfaqeve për lëvizje të biçikletave në rrugët ekzistuese dhe për rrugët e reja të planifikuara, duhet që:

- Shtigjet për biçikleta jashtë vendbanimeve duhet të planifikohen si të ndara, me një brez të gjelbër të gjerësisë adekuate dhe pa pengesë mbrojtëse, nga profili i tërthor i rrugës. Përgjatë mungesës së hapësirës për planifikim të një brezi të gjelbër, shtegu për biçikleta duhet të sigurohet me një pengesë mbrojtëse nga çeliku.
- Gjerësia optimale/minimale dhe lartësia e shtegut për biçikleta jashtë vendbanimit: shteg njëdrejtues, në të dyja anët e rrugës:
 - me gjerësi: 1.50/ 1.00 m,
 - me lartësi: 2.50 m.

Për arsye të sigurisë nuk rekomandohet zbatimi i korsive për biçikleta jashtë vendbanimeve.

Në pjesët e rrugëve në të cilat shpejtësia e lëvizjes planifikohet të jetë më e madhe se 50 km/h, atëherë duhet të planifikohet edhe brezi mbrojtës.

Gjerësia minimale e brezit mbrojtës të korsive dhe shtigjeve për biçikleta duhet të jetë: ≥ 0.75 m përgjatë kufizimit me korsi të rrugës, por vetëm nëse ajo është e ndare me sipërfaqe të ngritur dhe ≥ 0.75 m përgjatë kufizimit me shtigje për këmbësor apo vend-parkim gjatësor, por vetëm nëse ajo është e ndare me sipërfaqe të ngritur, të gjelbër apo me elemente standarde ose të ngjashme.

Parkimi i biçikletave duhet të vendoset ashtu që të mos pengojë qarkullimin e këmbësorëve si dhe aty ku mund të sigurohet kontrolli,

Kriteret teknike për vendosjen e sipërfaqeve për parkim të biçikletave të jenë në përputhje me normat teknike të planifikimit dhe standardet teknike,

Vend-parkimet për biçikleta duhet të përbehen nga: hapësira e vend-parkimit prej 1.20 m²/ biçiklete dhe hapësira qaseshe ne vend-parkim, me gjerësi: 1.50/ 1.80 m.

Në vendet ku ka mundësi të vendosjes së parkingjeve për biçikleta, të respektohen normat dhe standardet teknike për parkingje të biçikletave.

Figura 13 Numri i vend-parkingjeve për biçikleta

Përshkrimi i përmbajtjes së ndërtesës	Numri minimal i vend-parkimeve për biçikleta (VPB)
Përmbajtjet tregtare dhe komunale	5 VPB/ 100 m ² të bruto sipërfaqes se ndërtuar (BSN) për vizitor
Përmbajtjet e bizneseve dhe publike	1 VPB/ 100 m ² të bruto sipërfaqes se ndërtuar (BSN) për të
Përmbajtjet arsimore	1 VPB/ 5 nxënës, për vizitor + 1 VPB/ 10 të punësuar
Përmbajtjet kulturore- teatro dhe muze	10 VPB/ 100 ulëse, për vizitor
Përmbajtjet shëndetësore- spitale	10 VPB/ 100 shtretër, për vizitor
Përmbajtjet sportive dhe rekreative	10 VPB/ 100 ulëse, për vizitor

Kriteret për planifikimin e infrastrukturës për biçikleta

Me rastin e planifikimit ose përmirësimit të infrastrukturës ekzistuese për biçikleta në kushte urbane, duhet të merren parasysh kriteret teknik dhe të sigurisë për infrastrukturën për biçikleta. Kriteret teknike për përdorimin, respektivisht mospërdorimin e sipërfaqes së përbashkët nga këmbësorët dhe çiklistët.

Figura 14 Kriteret për shfrytëzimin e infrastrukturës së përbashkët nga çiklistët dhe këmbësorët

Këmbësorë/h nëse gjerësia e shtegut është 1	Planifikimi i shtegut
< 100	Sipërfaqe e përbashkët
100-160	Vetëm ndarje vizuale
160 – 200	Ndarje vizuale dhe ndarje në nivel
>200	Nuk mund të shfrytëzohet sipërfaqja e njejtë

Figura 15 Gjerësia e sipërfaqeve për lëvizje të biçikletave

Lloji i sipërfaqes për biçikleta	Optimale	Minimale
Korsia për biçikleta	1, 50	1, 00
Shtegu njëkahorë për biçikleta	2, 00	1, 50
Shtegu dykahorë për biçikleta	2, 50	2, 00
Rruga për biçikleta	3, 50	2, 50

SISTEMI I TRANSPORTIT PUBLIK

Kushtet e përzgjedhjes se lokacionit dhe kërkesat teknike për vendndaljet e autobusëve/ stacioneve, përcaktohen me anë të rregulloreve të veçanta.

Në rrugët lokale (të cilat menaxhohen nga Komunitat), Komuna do të caktoj lokacionet e ndaljes së transportit publik dhe normat teknike të hollësishme, duke pasur parasysh kushtet e përzgjedhjes se lokacionit dhe kërkesat teknike për vendndaljet e autobusëve/ stacioneve dhe të siguroj për to infrastrukturën e nevojshme.

Ndërtimi i vend ndaljeve për autobusë komunal

Në PZHK është paraparë ndërtimi 16/24 vend ndaljeve për autobusë lokal komunal. Elementet teknike minimale për ndërtimin e vendndaljeve për autobusë janë dhënë në Tabelat 38 dhe 39.

Figura 16 Elementet teknike minimale horizontale në varësi të shpejtësisë së hyrjes

Shpejtësia hyrëse (km/h)	a (m)	b (m)	a' (m)	b' (m)	l (m)	R1 (m)	R2 (m)	R3 (m)	R4 (m)
30	16,00	15,00	3,80	4,00	3,10	40,00	30,00	20,00	40,00
40	17,00	15,00	5,30	4,00	3,10	60,00	40,00	20,00	40,00
60	25,00	15,00	4,80	4,00	3,60	80,00	60,00	20,00	40,00

Figura 17 Gjatësia e vendndaljes dhe zona e pritjes së autobusit në varësi të shpejtësisë së hyrjes, llojit të autobusit dhe numrit të autobusëve që ndalojnë në ndalesë në të njëjtën kohë.

Shpejtësia hyrëse (km/h)	30, 40, 50, 60	30		40		60	
Gjatësia (m)	L_a	L	L'	L	L_a	L	L'
një autobus	13,00	44,00	51,80	45,00	13,00	44,00	51,80
dy autobus	26,00 *	57,00	64,80	58,00	26,00 *	57,00	64,80

Shënim: * Është marrur parasysh distanca 1.0 m ndërmjet dy autobusëve të cilët qëndrojnë në vendndalje të autobusëve

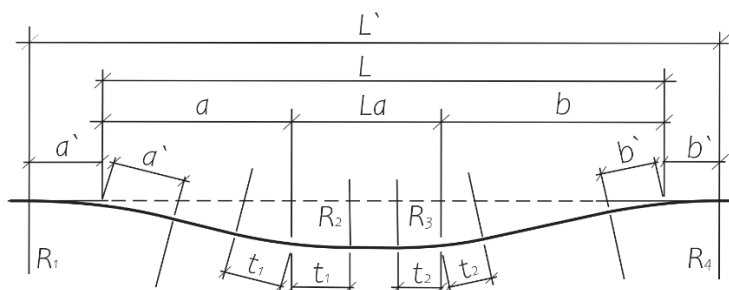

Figura 18 Elementet teknike minimale horizontale të vendndaljes së autobusit

Varësisht nga kushtet e lokacionit, vendndaljet për autobus mund të vendosen jashtë sipërfaqes së rrugës dhe në sipërfaqe të rrugës. Në pjesët e rrugës në të cilat plotëshen kushtet teknike dhe të sigurisë, rekomandohet vendosja e vendndaljeve për autobus jashtë sipërfaqes së rrugës. Me qëllim të përmbushjes së kushteve të sigurisë, rekomandohet distanca ndërmjet vendndaljeve për autobus në të dy anët e rrugës (Fig.41 dhe 42).

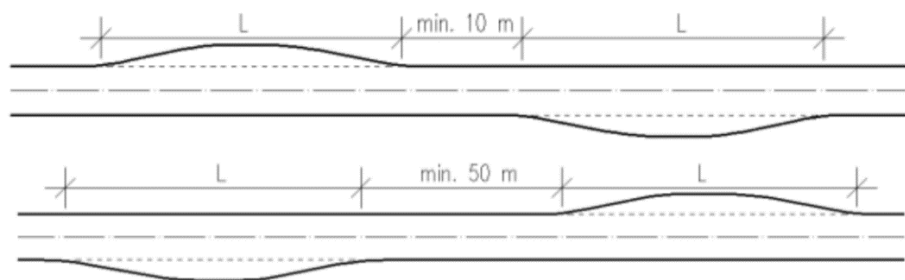

Figura 19 Distanca në mes të vendndaljeve për autobus në çifte jashtë jashtë ruges

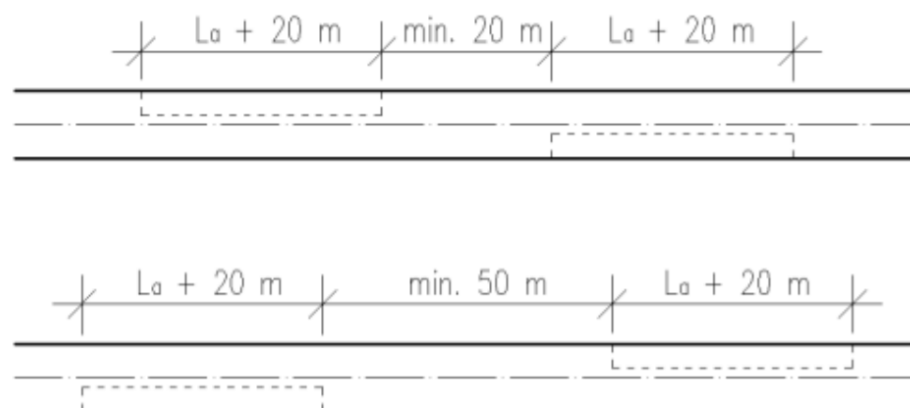

Figura 20 Distanca në mes të vendndaljeve për autobus në çifte në sipërfaqe të rrugës

Vendparkimet

Vendparkimi është hapësirë e projektuar, e shënuar dhe teknikisht e pajisur për të akomoduar dhe lënë një automjet. Vendparkimet mund të jenë të akomoduar në vend-parkime të rregulluara, në rrugë dhe në garazhe.

Problemi i parkimit, ka rezultuar për shkak të rritjes së qytetit, rritjes së numrit të mjeteve motorike, pa përgatitja e qyteteve për pranim të automjeteve dhe rritjes së standardit të jetesës së popullatës. Në situatën e tillë, për zgjidhjen e këtij problemi, domosdo, duhet një mënyrë e organizuar, planifikuar dhe profesionale. Të interesuar për zgjidhje, janë jo vetëm ngasësit (si shfrytëzues), por edhe tregtarët, aktivitetet biznesore dhe aktivitetet e tjera në qytet, të cilat janë shkaktar për afrimin e automjeteve, dhe në fund, vetë qyteti i cili është i interesuar për funksionimin e plot efektiv të trafikut, prandaj edhe të parkimit.

Sipas PZHK dhe PZHU lidhur me vend-parkimet, janë dhënë disa standarde të nevojshme në varësi të objekteve.

Standardet numrin e vendparkimeve, varësisht nga përmbajtja, janë dhënë në tabelën vijuese :

Numri i vend-parkimeve për automjete në varësi nga përmbajtja			
Përmbajtja	Lloji i ndërtesës, përshkrimi i përmbajtjes së ndërtesës	Numri minimal i vend-parkimeve (VP) apo vendeve për garazhin për 100 m ² të bruto sipërfaqes së ndërtuar (BSN)	
Banimi	Ndërtesat e banimit të mesëm dhe të lartë/ ndërtesat e banimit dhe biznesit	2 VP/ 100 m ² , por jo me pak se numri i njësive të banimit për pjesën e ndërtesës së banimit	Nga numri i obligueshëm i VP, se paku 20% duhet të jetë për shfrytëzim publik, ndërsa gjatë hartimit të planeve operative, për pjesë të pa ndërtuara, të planifikohen edhe se paku 10% për shfrytëzim publik
	Ndërtesat e banimit të ulët/ ndërtesat e banimit dhe biznesit	2 VP/ 100 m ² , por jo me pak se numri i njësive të banimit për pjesën e ndërtesës së banimit	Gjatë hartimit të planeve operative për pjesë të pa-ndërtuara, domosdoshmërisht të planifikohet

			edhe 1 VP/ 1 ndërtesë të banimit të ulet
	Ndërtesat e banimit të ulet- vilat (deri në 4 njësi maksimal)	3 VP/ njësi banimi	-
Hoteleria dhe turizmi	Ndërtesat e hoteleve deri në 3*	0.2 VP/ një shtrat	-
	Ndërtesat e hoteleve me 4*	0.5 VP/ një shtrat	-
	Ndërtesat e hoteleve me 5*	0.75 VP/ një shtrat	-
	Ndërtesat e restoranteve, kafeneve dhe të përmbajtjeve të tjera të ngjashme	4 VP/ 100 m ²	-
Tregtia dhe përmbajtjet komunale	Ndërtesa e tregtisë	4 VP/ 100 m ² të hapësirës shitëse	-
	Ndërtesa/ hapësirat e tregjeve	3 VP/ 100 m ² të hapësirës shitëse	-
	Ndërtesat e depove	1 VP/ 100 m ²	-
Biznes dhe publik	Ndërtesat e bizneseve	4 VP/ 100 m ²	Për sipërfaqe me të vogla se 100 m ² , të sigurohen se paku 2 VP
	Ndërtesat administrative (publike)	2 VP/ 100 m ²	
Industria dhe zanatet	Ndërtesat e industrive	1 VP/ 100 m ²	-
	Ndërtesat e zanateve	2 VP/ 100 m ²	-
Kultura dhe arsimi	Ndërtesat e kopshteve/ qerdrave të fëmijëve	1 VP/ 100 m ²	-
	Ndërtesat e shkollave fillore	0.5 VP/ 100 m ²	Për ndërtesat e sallave të sporteve në kompleks të shkollës, kalkulohe vetëm hapësira e sallës
	Ndërtesat e shkollave të mesme	1 VP/ 100 m ²	-
	Ndërtesat e fakulteteve dhe instituteve	1 VP/ 100 m ²	Për sipërfaqet e komplekseve, nr. i VP përcaktohet në përputhje me rregulloret e veçanta, përkatësisht me plane operative.
	Ndërtesat e kinemave, teatrove, sallave për mbledhje publike	1 VP/ 100 m ²	-
	Ndërtesat religjioze- xhamitë, kishat, etj	1 VP/ 100 m ²	-
	Ndërtesat e muzeve, galerive dhe bibliotekave	1 VP/ 100 m ²	-
	Ndërtesat/ sallat e kongreseve	1 VP/ 100 m ²	-
Shëndetësia dhe mirëqenia sociale	Ndërtesat e spitaleve, klinikave, qendrave të rehabilitimit dhe të përmbajtjeve të tjera të ngjashme	1 VP/ 100 m ²	-
	Ndërtesat e ambulancave, poliklinikave dhe shtëpive të shëndetit	3 VP/ 100 m ²	Numri i VP duhet të jetë jo me i vogël se numri i ambulancave
	Shtëpitë për të moshuar	0.5 VP/ 100 m ²	-
Sporti dhe rekreacioni	Ndërtesat e sporteve në shërbim të ndërtësive të banimit (fushat sportive dhe fushat e lojës të hapura për fëmijë)	-	Numri i VP përcaktohet në përputhje me rregulloret e veçanta
	Ndërtesat e sporteve të hapura dhe të mbyllura pa spektator	-	Numri i VP përcaktohet në përputhje me rregulloret e veçanta.
	Ndërtesat e sporteve dhe fushave sportive me spektator	-	Numri i VP përcaktohet në përputhje me rregulloret e veçanta.
Terminalët e udhëtareve	Ndërtesat e terminaleve të autobusëve	-	Për ndërtesat e terminaleve duhet të hartohet projekti i teknik i trafikut, me kalkulimin e numrit të VP, në veçanti për: Vendqëndrimet (ngarkim/ shkarkim); parkim afat-shkurtë; parkim afat-gjatë
	Ndërtesat e terminaleve të trenit	-	
	Ndërtesat e terminaleve të aeroporteve	-	

Figura 21 Numri i vendparkimeve varësisht nga përmbajtja

Sipas normave të planifikimit hapsinor, janë katër llojet themelore të parkimit:

- **Vendparkim rrugor**, nënkupton vend-parkimin në muge dhe mund të jetë vend-parkim në formë gjatësore, të pjerët dhe tërthore;
- **Vendparkim jashtërrugor publik**, nënkupton vend-parkimin jashtë rrjetit rrugor, por të qasshëm si edhe rrugët publike;
- **Vendparkim jashtërrugor privat**, nënkupton vend-parkimin si pjesë përbërëse e një ndërtese, të një qendre biznesi ose komerciale;
- **Vendparkim jashtërrugor privat për banor**, nënkupton vend-parkimin jashtë rrjetit rrugor të ndërlidhur me ndërtesat e banimit individual dhe në bashkëpronësi. Vendparkimi rrugor për automjete

Vendparkimi rrugor është pjesë e profilit tërthor rrugor të vendbanimeve. Vend-parkimet rrugore mund të planifikohen në format në vijim:

- Parkimi i automjeteve për nevoja të ndërtesës së banimit projektohet me dokumentet e planifikimit hapësinor si hapësirë nëntokësore, mbitokësore i hapur ose i mbuluar, në kuadër të objektit garazhe ose i kombinuar.
- Numri i vend parkimit të automjeteve për njësitë e banimit duhet të jetë minimum një vend parkim për një banesë.
- Numri i vend parkimit të automjeteve për njësitë afariste, në kuadër të ndërtesës, duhet të jetë minimum një vend parkim për 30 m² neto sipërfaqe afariste, nëse me dokumente të planifikimit hapësinor nuk parashihet ndryshe.
- Largësia nga vend parkimi i fundit deri te hyrja e ndërtesës duhet të jetë jo me shume se 100 m nëse me dokumente të planifikimit hapësinor nuk parashihet ndryshe.

Dimensionet minimale për hapësirat e parkimit në varg për automjete motorike standarde do të jenë si më poshtë:

- Vend parkimi në 90° - 250 cm x 455 cm;
- Vendparkimi në 60° - 250 cm x 485 cm;
- Vendparkimi në 45° - 250 cm x 485 cm;
- Vendparkimi në 30° - 250 cm x 425 cm;
- Vendparkimi paralel - 215 cm x 640 cm;
- Vendparkimi i rrethuar - 270 x 550 cm;
- Varësisht nga pozita e parkingut në buzë të rrugës:

Vendparkimet për qëllime të veçanta

Vend-parkimet për qëllime të veçanta iu përkasin vend-parkimeve të rezervuara për qasje të personave me aftësi të kufizuara:

- Vendparkimet për qasje të personave me aftësi të kufizuara, përveç hapësirës normale për parkim të automjetit, përmbajnë edhe hapësirë shtesë për hyrje/dalje nga automjeti;
- Së paku 5% e numrit të gjithmbarshëm të parkingjeve duhet të jenë për qasje të personave me aftësi të kufizuara;
- Vendparkimi duhet të jetë i vendosur me afër hyrjes në ndërtesë dhe duhet të plotësoj këto kushte:
- Dimensionet bazë të vendparkimit, gjatësor, në pjerësi dhe pingul, për një automjet janë: 3.70 x 5.00 m;
- Dimensionet bazë të vendparkimeve, gjatësore, në pjerësi dhe pingul, për dy automjete janë: 5.90 x 5.00 m, me një distancë vend-kalim shtesë për hyrje-dalje ndërmjet tyre prej 1.50 m;
- Vendkalimi shtesë për hyrje-dalje nga vendparkimi në shtigjet e këmbësorëve të siguruar me guin skajor nuk

lejohej të ketë pjentësi më të madhe të se 10% dhe gjerësi më të vogël se 1.20 m.

- Vendparkimet për qasje të fëmijëve në automjete transportuese të veçanta:
- Vendparkimet për qasje të fëmijëve të vegjël deri në 6 vjeç në automjete transportuese të veçanta, shënohen në mënyrë që të ju lehtësojnë prindërve marrjen e fëmijëve dhe të pajisjes së tyre. Përveç hapësirës normale për parkim të automjetit, këto vend-parkime pëmbajnë edhe hapësirë shtesë për hyrje/ dalje nga automjeti;
- Gjerësia shtesë në të dyja anët e vend-parkimit është nga 1.00 m, apo 2.00/ 2.30 m në tërësi.

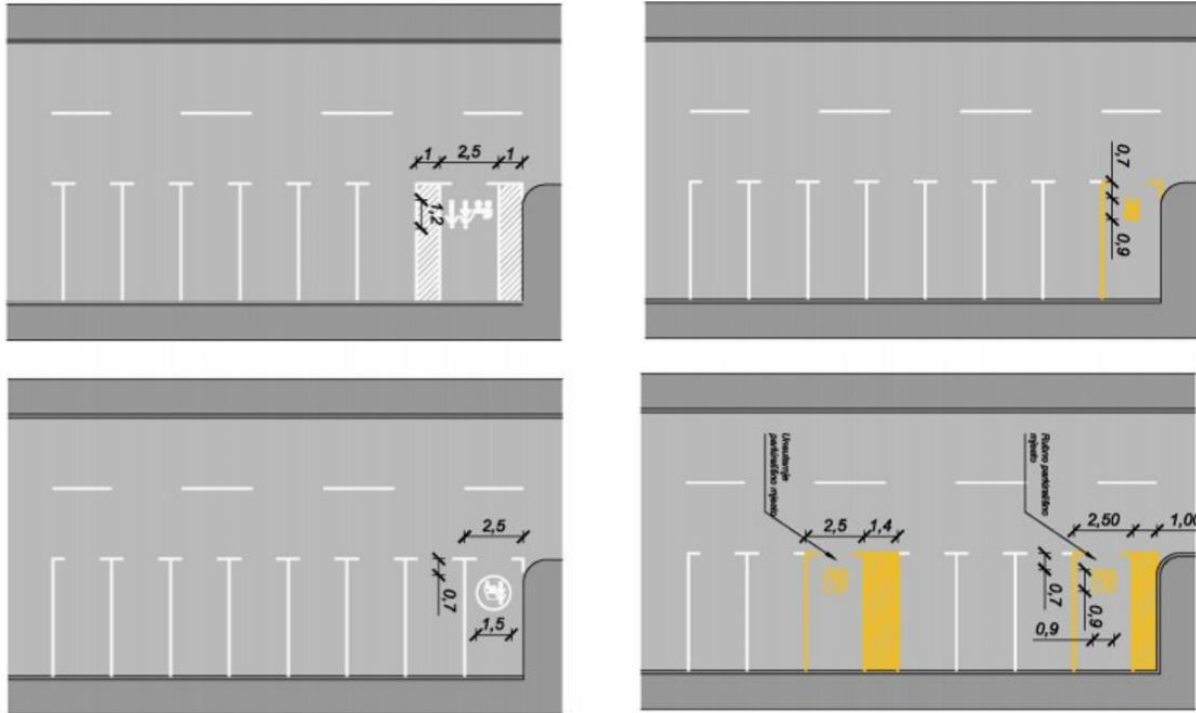

Figura 22 Vend-parkimet për qëllime të veçantë

Lëvizshmëria dhe rregullimi i qarkullimit dhe transportit

Me qëllim që njerëzit të ecin në mënyrë të sigurt, të përshtatshme, efikase dhe të qetë, u nevojitet një mjedis dhe infrastrukturë e projektuar mirë për të përmbushur nevojat e tyre të udhëtimit. Prandaj, me qëllim të sigurimit të qasjes sa më të lehtë për lëvizjet ditore dhe shërbime tjera, përmirësimin e shkallës së sigurisë, zvogëlimin e ndotjes së ambientit, rritjen e efikasitetit dhe ekonomicitetit gjatë transportit të njerëzve dhe të mallrave, rritjen e atraktivitetit dhe kualitetin e mjedisit urban, është e nevojshme që për Komunën e Suharekës të hartohet PLANI I MOBILITETIT TË QËNDRUESHËM URBAN.

Nevoja për hartimin e planit të mobilitetit urban, është paraparë edhe me PZHK të Suharekës, në të cilin është potencuar se, për përmirësimin e lëvizshmërisë dhe sigurisë publike në infrastrukturë të transportit është vendosur si objektivi Hartimi i Planit të Mobilitetit.

Qëllimi i hartimit të planit të mobilitetit për Suharekën duhet të definojë plane të veprimit afatshkurtër/afatmesëm dhe një planifikim afatgjatë strategjik për funksionalizimin e rrjetit rrugor dhe për ta bërë Suharekën një vend me transport të qëndrueshëm, atraktiv për të jetuar dhe të sigurt për të gjithë pjesëmarrësit në trafik

Infrastruktura e energjisë elektrike

Qyteti i Suharekës me rrethinë furnizohet me energji elektrike nga nënstacioni :

NS Suhareka 110/35/10(20) kV në kuadër të të cilit janë të instaluar dy trafo.

T1-110/35/10 kV me fuqi 31.5 MVA

T2-110/10(20) kV me fuqi 31.5 MVA

Për furnizimin e këtij nënstacioni janë të ndërlidhura tri linja linjave 110 kV, konkretisht linjave të paraqitura në figurën 1 në vijim :

Linja nr. 179/2 NS Suhareka-NS Ferizaji 1.

Linja nr. 179/3 NS Suhareka-NS Prizreni 3

Linja nr. L158 NS Suhareka-NS Rahoveci20.

Nënstacioni Suhareka është rindërtuar në tërësi dhe tani i gjithë konsumi i qytetit dhe rrethinës së Suharekës do të furnizohet nga ky nënstacion, pasi që edhe daljet të cilat kane qenë nga nënstacioni 35/10kV janë transferuar në nënstacionin 110/35/10(20) kV Suhareka.

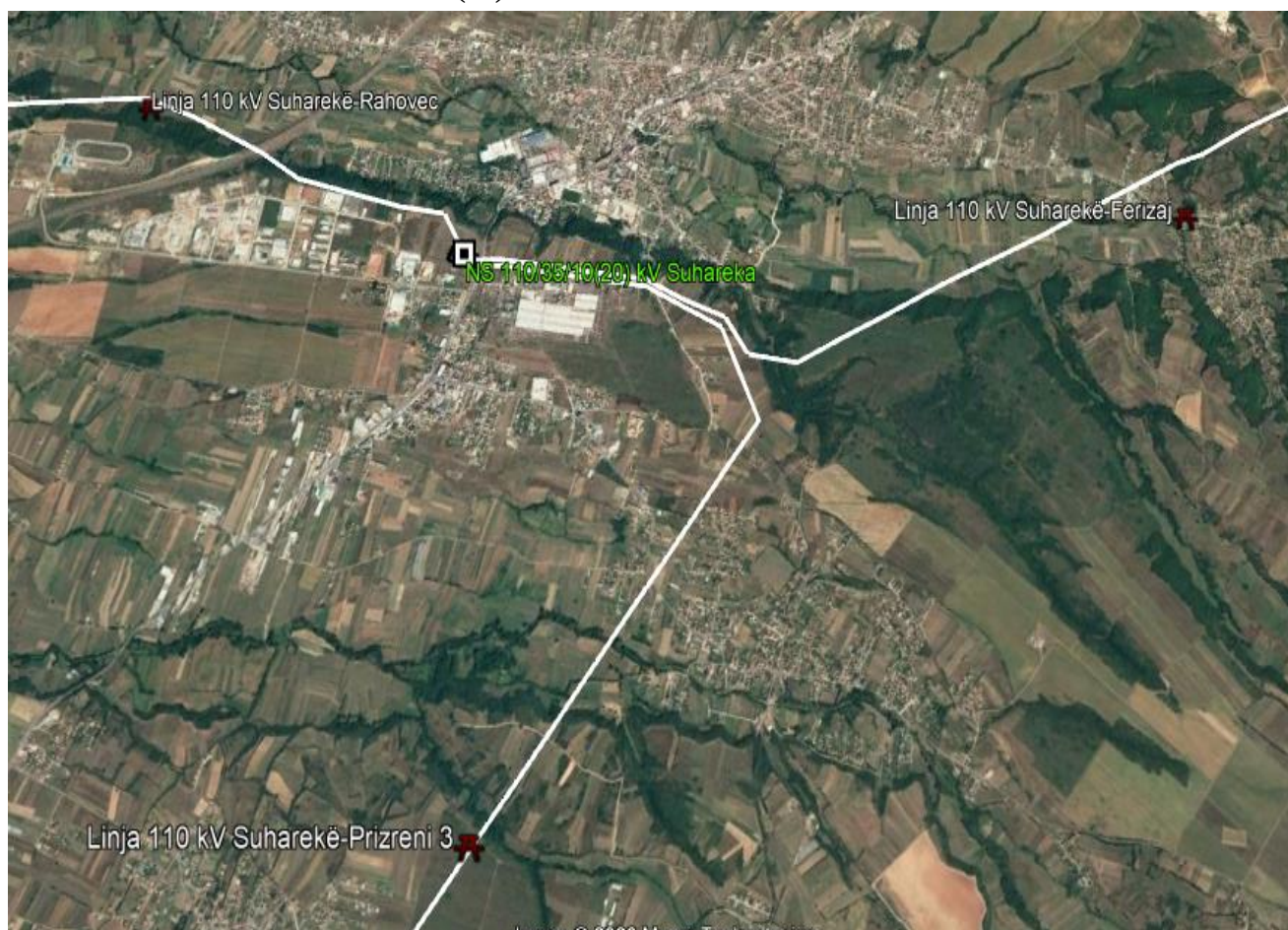

Figura 23 Shtrirja e linjave transmetuese energjetike 110kV në Suharekë

Ndërsa ne tabela 1 është paraqitur Infrastruktura për shpërndarjen e energjisë elektrike trafot, linjat (ajrore) te tensionit të lartë dhe tensionit të mesëm si dhe fuqia e trafove te instaluar ne nivelin 10(20) kV.

Tabela 32 Infrastruktura energjetike e instaluar ne komunën e Suharekës –linjat , trafot e tensionit të lartë, linjat e tensionit të mesëm dhe fuqia e instaluar ne daljet 10(20)MVA.

I. Linjat 110 kV				
	Linja 110 kV NS Suhareka –NS Ferizaji 1.			30.425 km
	Linja 110 kV NS Suhareka –NS Prizreni 3.			8.862 km
	Linja 110 kV NS Theranda –NS Rahoveci*.			16.447 km
Trafo T1- 110/10(20) kV - 31.5 MVA			Trafo T2- 110/35/10(20) kV - 31.5 MVA	63 MVA
II. Linjat ajrore dhe kabllloviqe 35 dhe 10(20) kV				
1.	Linja 35 kV #			14.59 km
2.	Linja 10(20) kV #			259.88 km
III. Linjat ajrore- dhe kabllloviqe –daljet nga NS suhareka 10(20) kV				
1.	Suhareka	Dalja 10 kV	Mushtishti	P _{inst} -daljeve 68.4 MVA
2.	Reshtani	Budakova	Gjinovci	
3.	Peqan	Studenqani	Shiroka	
4.	Shirokë		Mamushë	
¹ Linja 110kV nr L158 NS Suhareka-NS Rahoveci. Eshte leshuar ne pune ne Qetshor 2020				

Ndërsa në tabelën e mëposhtme nr 2 janë paraqitur te gjitha trafot ne te tria nivelet e tensionit si dhe gjatësia e linjave ne nivelin e tensionit te ulet.

Në Suhareke ka te instaluar dy trafo 110kV, 10 transformatorë 35/10 kV, 380 transformatorë 10(20)/0.4 kV dhe 6 transformatorë 10/0.4 kV si dhe rreth 980km rrjete te tensionit 0.4 kV.

Tabela 33 Numri i transformatorëve ne te gjitha nivelet e tensionit dhe gjatësia e linjave 0.4 kV ne km.

Nr i trafove ne nivelet përkatëse te tensionit	110/10(20) kV	10(20)/0.4 kV	10/0.4 kV
	2	380	6
Linja e tensionit t ulet 0.4 kV (km)	980		

Sipas shënimeve qe janë marre nga KEDS dhe janë paraqitur ne tabelën nr 3 është numri i përgjithësohen i konsumatorëve ne tre sektorët , komercial , publik dhe ne amvisëri.

Tabela 34 Numri i klientëve sipas kategorive te klientëve

Klient të amvisërisë	Klient publik	Klient komercial
14,389	129	2,504

Nga analiza për numrin e banoreve sipas vendbanimeve, dhe te dhënave mbi konsumatorët, daljet si dhe shënimet e trafove te instaluar neper lokalitete e komunës se Suharekës është bere analiza e gjendjes se nevojave për instalime te reja te këtyre trafove dhe ne tabelën me poshtë janë përmbledhur këto te dhëna dhe janë paraqitur ne varësi nga dalja përkatëse, pastaj nr i banoreve ne atë lokalitet si dhe fuqia e angazhuar dhe mungesa e konstatuar.

Tabela 35 Lista e vendbanimeve sipas numrit të banoreve, fuqisë së instaluar dhe asaj të nevojshme

Nr.	Vendbanimi	Dalja nga NS	Banorë (2020)	Nr i njësive të banimit	Fuqia (kVA)	
					E instaluar	E nevojshme
1	Suharekë	Suhareka, Reshtani, Shiroka, Gjinovci	12,362	3,569	27,460	2500
2	Leshan	Mamusha	1,748	387	1,230	410
3	Tërnjë		927	333	650	570
4	Neprebisht		820	195	650	160
5	Javor	Malishevë	524	61	250	0
6	Luzhnicë		172	30	160	0
7	Studençan	Studençan	3,617	757	2,560	480
8	Samadrexhë		3,486	733	2,570	410
9	Reshtan		1,214	380	1,770	0
10	Dobërdelan		1,218	290	1,010	320
11	Peqan	Peqan	2,513	430	1,900	0
12	Sllapuzhan		1,121	218	500	410
13	Duhël		1,855	314	1,370	0
14	Nishor		1,291	192	1,250	0
15	Bllacë		3,598	746	2,230	650
16	Semetisht		1,688	300	1,070	160
17	Kastërc		467	70	500	0
18	Sopijë	Mushtisht	3,475	544	1,360	850
19	Dubravë		849	198	1,320	0
20	Dvoran		153	39	260	0
21	Delloç		175	20	360	0
22	Savrovë		1,127	245	570	500
23	Maçitevë		454	70	260	250
24	Bukosh		1,274	268	920	250
25	Vraniq		2,150	512	1,810	410
26	Mushtisht		3,400	815	3,660	0
27	Popolan		274	60	160	250
28	Gelancë	Gjinoc	1,225	296	1,410	0
29	Greikoc		2,655	614	1,660	800
30	Gjinoc		2,264	494	1,870	250
31	Sallagrazhdë		1,408	332	2,050	0
32	Staravuqinë	Budakovë	271	45	160	160
33	Reqan		1,278	200	420	500
34	Mohlan		475	90	160	250
35	Budakovë		1,856	293	1,170	160
36	Krushicë e Ep.		192	65	160	160
37	Krushicë e Po.		482	75	410	0
38	Dragaçinë		230	30	160	0

39	Greçec		617	87	480	0
40	Papaz		311	47	160	160
41	Vërshec		186	21	160	0
42	Çadrak		179	24	160	100
Fuqia në Total					68,400	11,120

Tabela 36 Projektet-Plani i Veprimt

Projektet në realizim e sipër dhe në proces të tenderimit (kategoria: përforcim rrjeti)			
N	Emërtimi i Projektit	Përshkrimi teknik	Viti
5	Linja e re 110kV NS Rahoveci – NS Suhareka	- 15 km, Al/Çe 240 mm ² , - Fusha e linjës 110 kV në NS Suhareka, Projekti ndërlidhet me projektin e ri-vitalizimit të pajisjeve të TL në NS Rahoveci	Q2: 2020
Projektet në realizim e sipër dhe në proces (kategoria: ri-vitalizimit të nënstacioneve)			
Nr	Emërtimi i Projektit	Përshkrimi teknik	Viti
3	Ri-vitalizimi i pajisjeve të TL në NS Suhareka	Ndërrimi i dy fushave të linjave 110 kV, dhe një fushe lidhëse 110 kV. Kalim në sistem të zbarave të dyfishta. - Ndërrimi i dy fushave transformatorike 10 kV dhe një 35 kV. Projekti do të koordinohet me projektin e linjës së re: Rahovec- Suharekë	Q4: 2020
Lista e projekteve të planifikuara për përforcimin në rrjetin e transmisionit 2017-2026			
Nr	Emërtimi i Projektit	Përshkrimi teknik	Viti
6	Zëvendësim transformatori në NS Suhareka, T1=31.5 MVA	Transformator TR2 110/10(20) kV, 40 MVA. Siguria e furnizimit të konsumit të Suharekës; Plotësim i kriterit N-1 në Transformim. Reduktim i humbjeve në shpërndarje.	Q2- 2022

- Shfrytëzimi dhe rregullimi i hapësirës brenda shiritave (korridoreve) të mbrojtura të linjave duhet të jetë në pajtim me udhëzimet e posaçme teknike dhe kushteve të organeve përgjegjëse ose personave juridik të autorizuar.
- Ndërtimi mbi kanalet kabllorike të linjave është i ndaluar, përjashtimisht është i lejuar ndërtimi i parkingjeve, terreneve sportive, infrastrukturës së ulët por duke siguruar qasje të lirë për hapjen e këtyre kanaleve.
- Hapësira nën largpërçues në parim nuk është e dedikuar për ndërtim të objekteve ndërtimore për banim, rekonstruktiv të objekteve banesore, rritje të bimëve të larta etj.
- Në rast të rindërtimit në objekte ndërtimore banesore – kur rritet lartësia e këtyre objekteve, kjo duhet të bëhet në pajtim me normat dhe standardet teknike ashtu që të mos cenohet korridori i linjave.

- Kabllot e tensionit të lartë 110 kV e edhe nivelit më të lartë, duhet të ndërtohen në trase përgjatë rrugëve në pjesët e tyre ku frekuenca e transportit është më e vogël dhe duke shmangur këmbët e urave, trotualet etj. .
- Në vendet ku linja ajrore kalon në kabllorë duhet të sigurohet hapësira për rreth shtyllës për vendosje të pajisjeve të TL me qasje të pa penguar në pajtim me rregulloret teknike.
- Gjatë ndërtimit të një linje energjetike kabllorë nëse kryqëzohet apo edhe ndërtohet në afërsi të infrastrukturës tjetër, atëherë duhet të respektohen normat mbi distancat përkatëse, ashtu që të mos manifestohen ndikime tjera negative.
- Rikonstruktimi i infrastrukturës energjetike duhet të bëhet duke shfrytëzuar korridoret ekzistuese dhe në pajtim me rregulloren teknike, gjithnjë ku kjo është e mundur.
- Në të gjitha rrugët e asfaltuara, e posaçërisht në zona urbane në njërin anë të trotuarit, duhet rezervuar për ndërtimin e kanalit kabllorik për shtrirjen e linjave dhe instalimeve tjera.

Rekomandimet nga Plani shtesë investues për vitet 2019-2028.

Duke u bazuar në planet zhvillimore sektoriale të hartuara si pjesë e Planit Zhvillimor Komunal, të Suharekës, si dhe rekomandimet dhe duke marrë për bazë gjendjen ekzistuese të rrjetit energjetik është analizuar në tërësi, në të njëjtin janë nxjerrë përfundimet si dhe nevojat për zgjerimin e kapaciteteve energjetike në komunën e Suharekës.

Rekomandimet nga Plani shtesë investues për vitet 2019-2028:

- Rritja dhe përmirësimi i kapaciteteve të tensionit të mesëm në nënstacionet ekzistuese 110/35kV (zgjerimi i NS 110/10(20) kV me transformatorë të ri.
- Rehabilitimi i përgjithshëm i sistemit dhe ngritja e kapaciteteve të tensionit të mesëm për të mundësuar ndryshimin e nivelit të operimit të tensionit të rrjetit nga 10 kV në 20 kV.
- Zëvendësimi i transformatorëve 10/0.4 kV me transformatorë 20(10)/0.4 kV .
- Zëvendësimi i linjave 10kV të vjetërsuara dhe të mbingarkuara me linja të reja 20kV.
- Zëvendësimi i shtyllave të drurit me shtylla betoni duke i zëvendësuar edhe pajisjet tjera përcjellëse 20kV (izolatorë, konzolla, etj).
- Zëvendësimi i kabllorëve të vjetra me vaj 10kV me kabllorë të reja të nivelit XLPE 20kV
- Zëvendësimi i përçuesve, shtyllave dhe transformatorëve 10/0,4 kV të dëmtuar, për të qenë në pajtueshmëri me standardet dhe për të garantuar siguri publike dhe të furnizimit.
- Zëvendësimi i linjave të vjetra 10kV (përçuesi, shtyllat, etj) me linja të reja 10(20)kV, aty ka janë të vjetërsuara dhe të cilat paraqesin rrezik për rrethin.
- Shtimi i fuqive të transformatorëve tek ata të ngarkuar mbi 70%, apo ndërrimi i këtyre transformatorëve me transformatorë më pak të ngarkuar.
- Rikonstruimi dhe ri konfigurimi i rrjetave 10(20)kV dhe 0.4 kV me prioritet në qendra të qytetit me rrjet të ri kabllor për të mundësuar furnizim unazor si siguri furnizimi.

Projektet në realizim e sipër dhe në proces të tenderimit (kategoria: përfundim rrjeti)			
N	Emërtimi i Projektit	Përshkrimi teknik	Implementimi
1	Linja e re 110kV NS Rahoveci – NS Suhareka	- 15 km, Al/Çe 240 mm ² , - Fusha e linjës 110 kV në NS Suhareka, Projekti ndërlidhet me projektin e ri-vitalizimit të pajisjeve të TL në NS Rahoveci	Q2: 2020
Projektet në realizim e sipër dhe në proces (kategoria: ri-vitalizimit të nënstacioneve)			

2	Ri-vitalizimi i pajisjeve të TL në NS Suhareka	Ndërimi i dy fushave të linjave 110 kV, dhe një fushe lidhëse 110 kV. Kalim në sistem të zbarave të dyfishta. - Ndërimi i dy fushave transformatorike 10 kV dhe një 35 kV. Projekti do të koordinohet me projektin e linjës së re: Rahovec- Suharekë	Q4: 2020
Lista e projekteve të planifikuara për përfundimin në rrjetin e transmisionit 2017-2026			
3	Zëvendësim transformatori në NS Suhareka, T1=31.5 MVA	Transformator TR2 110/10(20) kV, 40 MVA. Siguria e furnizimit të konsumit të Suharekës; Plotësim i kriterit N-1 në Transformim. Reduktim i humbjeve në shpërndarje.	Q2-2022

Projekti 3012			
Nr.	Kategoria e projektit	Objektiva:	Implementimit
3012	Zvogëlimin e humbjeve teknike Daljet e përfshira: Mushtisht	Zgjidhja e problemit të mbingarkesës të linjave, zvogëlimin e humbjeve teknike dhe rënies të tensionit dhe rritjen e qëndrueshmërisë	2020
Investimi i propozuar: Një largpërçues i ri duhet të instalohet në të njëjtën rrugë të linjës ekzistuese të daljes Mushtisht deri në lokacionin e propozuar për stabiliment shpërndarës të ri me zbarë të dyfishtë. Dy degët e kësaj dalje që furnizojnë fshatrat Vraniq dhe Dubravë do të furnizohen nga ky trafostacion i ri. Edhe një kiosk duhet gjithashtu të instalohet në lokacionin e paraqitur. Ky kiosk do të furnizojnë degët për fshatrat Maqiteve dhe Baqevc.			
Projekti 3013			
Nr.	Kategoria e projektit	Objektiva:	Implementimit
3013	Zvogëlimin e humbjeve teknike. Daljet e përfshira: Peqani	Zgjidhja e problemit të mbingarkesës të linjave, zvogëlimin e humbjeve teknike dhe rënies të tensionit dhe rritjen e qëndrueshmërisë	2018
Investimi i propozuar: Është propozuar të ndërtohet një kiosk i ri afër fshatit Peqan. Seksioni i linjës i daljes ekzistuese Peqani deri në këtë kiosk të ri duhet të përmirësohet / vendoset në 70mm ² .			
Projekti 3014			
Nr.	Kategoria e projektit	Objektiva:	Implementimit
3014	Zvogëlimin e humbjeve teknike. Daljet e përfshira: Studenqani	Zgjidhja e problemit të mbingarkesës të linjave, zvogëlimin e humbjeve teknike dhe rënies të tensionit dhe rritjen e qëndrueshmërisë	2018
Investimi i propozuar: Një kioske e re duhet të instalohet në lokacionin e propozuar afër fshatit Studenqan. Linja kryesore aktuale deri në këtë kioske duhet të rritet (pjesa ekzistuese e dyfishtë 50mm ² duhet të rritet në 70mm ² , i ri duhet të ndërtohet pas asaj në kiosk). Kioski do të furnizojë degët perëndimore dhe veriore të daljes. Seksioni i degës perëndimore duhet gjithashtu të rritet në 50mm ² .			

Nr	Projekti	Implementimi
1	Ndërtimi i NS të ri 35/10(20) në Mushtisht me fuqi prej 8MVA.	2022
2	Rehabilitimi i linjës 10 kV për kalim në nivelin 35 kV në Mushtisht	2022
3	Investimi në daljet 10 kV në Budakove	2022-2025

Burimet e Ripërtitshme :

Ndërtimi i parkut me erë në Budakobvë me fuqi 46 MW

Zhvillimi dhe përmirësimi i rrjetit energjetik për nevojat e konsumit në komunën e Suharekës.

- Shfrytëzimi dhe rregullimi i hapësirës brenda shiritave (korridoreve) të mbrojtura të linjave duhet të jetë në pajtim me udhëzimet e posaçme teknike dhe kushteve të organeve përgjegjëse ose personave juridik të autorizuar.
- Ndërtimi mbi kanalet kabllorike të linjave është i ndaluar, përjashtimisht është i lejuar ndërtimi i parkingjeve, terreneve sportive, infrastrukturës së ulët por duke siguruar qasje të lirë për hapjen e këtyre kanaleve.
- Hapësira nën largpërçues në parim nuk është e dedikuar për ndërtim të objekteve ndërtimore për banim, rekonstruktiv të objekteve banesore, rritje të bimëve të larta etj.
- Në rast të rindërtimit ne objekte ndërtimore banesore – kur rritet lartësia e këtyre objekteve, kjo duhet te behet ne pajtim me normat dhe standardet teknike ashtu qe te mos cenohet korridori i linjave.
- Kabllot e tensionit te lartë 110, 35, 20 kV e edhe nivelit me te lart, duhet te ndërtohen ne trase përgjatë rrugëve ne pjesët e tyre ku frekuenca e transportit është me e vogël dhe duke shmangur këmbët e urave, trotuaret etj .
- Ne vendet ku linja ajrore kalon ne kabllorike duhet te sigurohet hapësira për rreth shtyllës për vendosje te pajisjeve te TL me qasje te pa penguar ne pajtim me rregulloret teknike.
- Gjatë ndërtimit te një linje energjetike kabllorë nëse kryqëzohet apo edhe ndërtohet ne afërsi te infrastrukturës tjetër, atëherë duhet te respektohen normat mbi distancat përkatëse, ashtu qe te mos manifestohen ndikime tjera negative.
- Rikonstruktimi i infrastrukturës energjetike duhet te bëhet duke shfrytëzuar korridoret ekzistuese dhe ne pajtim me rregulloren teknike, gjithnjë ku kjo është e mundur.
- Në të gjitha rrugët e asfaltuara, e posaçërisht ne zona urbane në njërën anë të trotuarit, duhet rezervuar për ndërtimin e kanalit kabllorik për shtrirjen e linjave dhe instalimeve tjera.

Forma e kanalit dhe pushtave për shtrirjen e rrjetit dhe instalimeve elektrike.

Rekomandimet dhe rregulloret e lartshënuara obligojnë që SEE dhe SK të realizohen ashtu që:

Në të gjitha rrugët e asfaltuara, në njërën anë të trotuarit, të rezervuar për këtë qëllim në thellësi mbi 750mm të ndërtohet i ashtuquajtur "kanalizimi kabllorik" – fig.1.

Numri dhe dimensionet e gypave fleksibil të vendosur në kanalizimi kabllorik përcaktohet në varësi nga nevoja dhe do të ishte dashur të definohet në projektin detal – zbatues.

Zakonisht një kanalizim kabllorik përmban gypa të brinjëzuar me diametër prej 100mm, 160mm dhe 200mm që përforcohen me rërë.

Në këta gypa vendosen :

- Linja të tensionit 10(20)kV me kablllo XHP 49A 240mm². Me këtë bëhet furnizimi i trafostacioneve të blinduara me herës 10(20)/0.4kV dhe fuqi 400kVA, 630kVA dhe 1000kVA.
- Linja e tensionit 400/231V me kablllo PP00 4x95mm² për furnizimin e ndërtesave për banim kolektiv.
- Linja e tensionit 400/231V me kablllo PP00 4x25mm² ose 4x16mm² për furnizime të ndriçimit publik dhe banimeve individuale.
- Linja të kablllove të komunikimit (kablllo me fije optike apo STP 4x0.75mm²).

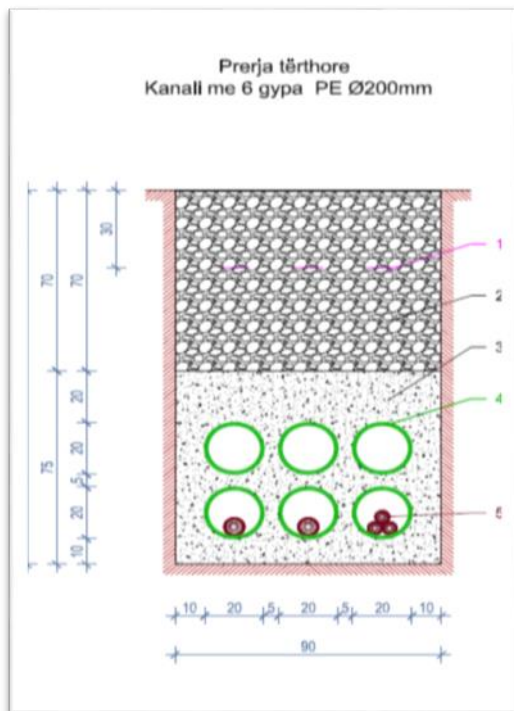

Figura 24 Përgjatë trasës së kanalizimit kabllorik duhet ndërtuar puseta me dimensione dhe forma të ndryshme sipas rastit dhe formave të përvetësuar nga KEDS.

- Pusetat kanë thellësi së paku 1.5-2.0 m dhe dimensione të brendshme së paku 1.8mx1.2m.
- Puseta e përbashkët është e ndarë me mur betoni 20cm në atë për rrymë dhe në atë për komunikim dhe kanë hyrje (vrime) të ndara.
- Pusetat për kryqëzime të linjave të tensionit të ulët dhe linjave telekomunikuese mund të ndërtohen si të ndara dhe mund të kenë edhe dimensione më të vogla (por jo më të vogla se 1.2x1.2x1.2m)
- Hyrja në Puseta bëhet nëpër vrimën me formë rrethore ose katrore me diameter së paku 75cm. Në kapak duhet shkruar për puseta rryme – Elektri, ndërsa për ato të komunikimit – Telecom.
- Trafostacionet 10(20)/0.4 kV duhet të kenë fuqi të mjaftuashme për të furnizuar të gjithë konsumatorët me tension 230/400 $\pm 10\%$ V. Në rast se transformatorët furnizojnë objekte me banesa kolektive, me qëllim të ruajtjes së ambientit përreth objekteve, atëherë kur të ka mundësi teknike, rekomandohet që transformatorët të vendosen në mbrendi të objektit të ndërtuar.
- Trafostacionet e vendosur në mbrendi të objektit do të duhet të plotësojnë kushtet teknike të parapara me standarde për objekte të tilla, që janë
- Vendi ku montohen trafostacionet duhet të ketë qasje për pirun, karroca të jete të mbrojtur nga vërshimet dhe të sigurohet ventilimi sipas rastit.

Ndërtimi i ndriçimit publik

Realizimi i ndriçimit publik të hapësirave publike në vendbanime, në varësi të karakteristikave të përmbajtjeve të veçanta (banim, ndërtesa publike, rrugët, hapësirat për qarkullim monumentet e kulturës, hapësirat për rekreacion etj) edhe pse hapësirat sportive dhe rekreative duhet të trajtohen me projekt të veçantë për ndriçim.

- Kushtet e ndërtimit të ndriçimit publik do të trajtohen me leje ndërtimore dhe ne baze të planeve detale rregulluese, si dhe zgjidhjeve të bazuara në kushtet dhe teknologji, duke respektuar kërkesat e organeve për trashëgimi kulturore, ato komunale dhe të ndërmarrjeve energjetike.
- Shpërndarja e linjave të tensionit të ulet TU të ri dhe ekzistuese nuk do trajtohen por ato duhet të realizohen në bazë të lejeve të përcaktuara dhe kushteve teknike mbi zonat e sigurisë, gjithnjë ku është e mundur.
- Me këtë plan parashihet shfrytëzimi racional i burimeve shtesë si ato eficientë apo edhe të ripërtitshme -nëse ka, duke siguruar funksionalitet dhe akomodim të këtyre stabilimenteve në hapësira publike dhe tjera, gjithnjë duke u përshtatur me rrethinën dhe në pajtim me normat teknike

Ndërtimi i rrjetit të ndriçimit publik të rrugëve dhe hapësirave tjera për rreth në zonën e planifikuar, duhet të plotësojë parametrat fotometrik të dhëna sipas normave evropiane EN 13201.

Gjatë realizimit të ndriçimit të rrugëve duhet të kihet parasysh këta faktorë meritues për kualitetin e ndriçimit:

- Niveli i shkëlqimit të sipërfaqes së rrugës
- Shpërndarja e njëtrajtshme e shkëlqimit gjatësor dhe të përgjithshëm.
- Kufizimin e verbimit momental për shkak të ndriçimit jo komfort, (zvogëlimin e blinkimit).
- Lëvizje vizuale e trafikut.
- Aspekteve estetike dhe akomodimit të pajisjeve në hapësirat përkatëse
- Zgjedhja e llojit të ndriçimit të bëhet sipas standardit evropian në fuqi EN 13201

Llambat ndriçuese duhet të vendosen në shtyllat dy dhe tre pjesëshe të parapara për montim në themelet e betonit të përpunuara, ashtu që sipas nevojës të mund të demontohen, ndërsa furnizimi i ndriçimit duhet të bëhet me kablo nëntokësore duke aplikuar kablo standarde (PPOO 4x25 mm) 0.6/1 kV për ndriçimin e rrugëve dhe PPOO 4x16 mm² për hapësira të rregulluara.

- Gjatë projektimit të ndriçimit për hapësira të rregulluara kujdes i veçantë ti kushtohet pamjes estetike dhe vendosjes adekuate të ndriçimit.
- Sistemi i ndriçimit përshihet të jetë për gjithë natën, dhe me mundësi të zvogëlimin të fuqisë pas orës 24.00, ndërsa kujdesi i kushtohet zgjedhjes së poqave për mirëmbajtje sa më të thjeshtë (lehtë).
- Në rast kur ka mundësi buxhetore të cilat detyrimisht i kthehen investitorit është mirë të parashihet sistemi i kombinuar nga furnizimi me energji elektrike dhe panele solare në periudhat kur ka rrezatim nga dielli.
- Me projekte të veçanta duhet të parashihen sisteme eficientë të ndriçimit.
- Rrënja maksimale e tensionit në instalimin e ndriçimit nuk guxon të jetë më e madhe se 5% kur furnizimi bëhet nga nënstacioni.
- Gjatë realizimit të instalimit të ndriçimit duhet të aplikohen masat e mbrojtjes nga tensioni i goditjes (mbrojtja direkte dhe indirekte), në këtë nënkuptohet shtrirja e për tokëzuesit të përbashkët të gjitha shtyllave të instalimit të ndriçimit me shirit tokëzimi Fe –Zn 25x4 mm dhe lidhja e tij me shtylla dhe me për tokëzuesin e nënstacioneve.
- Gjithashtu të realizohet mbrojtja selektive e secilit qark dhe e secilës poqë veçanërisht.
- Të realizohen pajisje për matjen e energjisë së shpenzuar të ndriçimit si dhe komandimi (kyçje – shkyçje) të realizohen ose nga foto-celulat ose me mekanizëm inkuadrues i orës.
- Ndriçimi i rrugëve, shesheve dhe hapësirave tjera të nevojshme do të bëhet me ndriçim artificial.
- Kur jemi të rrugët një zonë e trajtuar ka disa nivele të klasifikimit të rrugëve, dhe varësisht nga kjo bëhet edhe klasifikimi i ndriçimit, dhe atë për rrugët automobilistike kemi klasë
- M5 – 0,5 cd/m² –rrugë lokale me shpejtësi të ulet 10 e deri 40 km/h.
- M1 – 2,0 cd/m² auto udhët.

Ndriçimi i këtyre hapësirave duhet të reflektoj një harmoni ndërmjet objekteve që ndriçohen, natyrës dhe ambientit për rreth.

Për ndriçimin sa me të njëtrajtshme poqë do të vendoset në shtylla me lartësi të ndryshme, duke filluar nga 3 m në trotuare e deri 10-12 m në rrugë, të shpërndara nga njëra tjetra nga 6-50 m.

Vendosja bëhet varësisht nga kërkesat për ndriçim dhe rëndësisë së rrugëve

- Rrugët me gjerësi deri 12 m ndriçuesit vendosen vetëm në njërin anë.
- Rrugët me gjerësi deri 18 m ndriçuesit varen mbi rrugë.
- Rrugët me gjerësi deri 40 m ndriçuesit vendosen në dy anët e rrugëve .
- Ndriçimi i rrugëve në kryqëzim duhet të jetë me i madhe se i atyre që kryqëzohen.
- Gjithashtu edhe ndriçimi i shesheve duhet të jetë me i madhe se i rrugëve prej 50%

Kërkesat e përafërta për ndriçim të rrugëve janë

- Rrugët kryesore në qytet 4-8 lux/m².
- Për rrugë banimi 1-2 lux /m².

Dukuritë e shpërndarjeve jo të njëtrajtshme pastaj reflektime si dhe ndotje fotometrike dhe ndriçimet e deformuara duhet të evitohen. Rrjeti i ndriçimit do të shtrihet përkaj rrugëve dhe do të jetë pjesë e atyre projekteve ekzistuese (zgjerim), por në rast të caktuar mund të ndërtohet edhe si rrjet i veçantë .

Kyçja në tension mund të realizohet edhe në nënstacionet e tensionit 20/04 kV në anën e tensionit të ulët por në fazën e ndërtimit duhet të lihen dalje rezerve për kyçje me tension 230/400 V si dhe kuadri për matjen e energjisë elektrike .

Gjithashtu në vendet ku veç ekziston rrjeti i ndriçimit ai duhet të mirëmbahet dhe të adaptohet në raport me kërkesat e këtij plani dhe të behën ndërhyrjet e nevojshme .

Për shtrirjen e kabllorëve për ndriçim vlejnë normat për shtrirjen e kabllorëve tjerë të tensionit të ulët ashtu që të ruhen distancat ndërmjet kabllorëve dhe instalimeve tjera.

Investitori është i obliguar që të sigurojë dokumentacionin e nevojshëm për marrjen e lejes së ndërtimit dhe mbikëqyrjen profesionale të punimeve dhe lejes për shfrytëzim.

Pas përfundimit të punimeve investitori është i obliguar të paraqesë kërkesë për pranim teknik dhe pas kësaj të parashtoj kërkesë për lejen e përdorimit të objektit.

Infrastruktura e ujësjellësit

Kushtet zhvillimore për rritjen e resurseve të ujit

Kushtet zhvillimore të përcaktuara për rritjen e resurseve të ujit bazohen në Udhëzimin Administrativ për Hartën Zonale.

Më tej këto dokumente përcaktojnë kushte dhe sigurojnë zhvillimin dhe shfrytëzimin e qëndrueshëm të resurseve ujore, të cilat janë të domosdoshme për shëndetin publik, mbrojtjen e mjedisit, zhvillimin socio-ekonomik të Kosovës dhe kornizën institucionale për administrimin e resurseve ujore.

Në Planin Zhvillimor Komunal janë përcaktuar sipërfaqet (Pikat) dhe hapat e nevojshëm për rritjen e resurseve të ujit për komunën e Suharekës si:

Kjo nënkupton që për përmbushjen e nevojave për furnizim me ujë të popullsisë dhe ekonomisë së komunës së Suharekës do të nevojiten burime të reja dhe rritje të kapaciteteve të ujit dhe rezervuarëve të konsiderueshme.

Për mbulimin e këtyre nevojave janë planifikuar zhvillimi i resurseve të reja ujore si vijon:

1. Ngritja e kapaciteteve prodhuese te ujit të pijshëm dhe rezervuarëve në 12 vendbanime me prioritet të lart sipas PZHK 2019-2027 ;
2. Ndërtimi i rrjetëve të reja në gjitha vendbanimet ku nuk ka rrjet por që ka banorë të mjaftueshëm rezident apo në zonat e planifikuara në 8 vitet e ardhshme;
3. Zëvendësimi rrjetëve të vjetra me rrjetë të reja apo zgjerimi i zona me rrjet në zonat urbane dhe rurale të planifikuara sipas PZHK 2019-2027;
4. Ndërtimi i pendëve ujëmbledhëse në rajonin e fshatit Dragaqinë dhe Mushtisht;
5. Instalimi ujëmatësit digjital në tërë zonën e shërbimit, ashtu që do të kishte avantazhe të ndjeshme sa i përket rënies së humbjeve të ujit si dhe rritjes së faturimit në [m3] të ujit të shpenzuar;
6. Mbrojtjen e burimeve sipërfaqësore dhe nëntokësore.

Kapaciteti

Në planet zhvillimore sektoriale dhe PZHK –së në Suharekë, Komuna ka bërë llogaritjen dhe analizën e shpenzimeve dhe kapacitetit të nevojshëm të ujit të pijes për banorët e zonës e cila do të jetë në harmoni me kërkesat për furnizim me ujë të pijes për të gjitha vendbanimet e Suharekës për vitin 2019-2027.

Pas analizës së shpenzimeve në bazë të numrit të planifikuar të banorëve për komune të Suharekës rezultojnë se sasia e nevojshme për furnizim me ujë të tërë komunës është rreth $Q=502.0$ l/s për periudhën 8 vjeçare.

-Mirëpo kapacitetet e projektuara të shpenzimeve (analiza e shpenzimeve) në të ardhmen duhet reflektuar edhe në ndryshimet eventuale nga propozimi i shfrytëzimit të tokës të paraqitura në Hartën Zonale të Komunës (HZK), dhe definimi i kushteve zhvillimore, duke saktësuar koeficientet dhe indekset e zonave dhe zonave mbishtetëse, për komplet territorin e komunës dhe duke prezantuar në hartën e kapaciteteve.

Komuna në HZK sipas **Planit të Veprimit** në planifikimet e reja gjatë përcaktimit të prurjeve llogaritëse të ujit për shtimin e kapacitetit të ujit (në pjesën urbane, rurale dhe industriale) duhet të merret bazë përdoruesit e ujit për të gjitha kategoritë e përdorimit të ujit sipas normave teknike të planifikimit hapësinor.

Me qëllim të ruajtjes së ujit të pijes dhe rritjes së kapaciteteve të ujit brenda zonës - Komunës, Komuna e Suharekës në planifikimet e reja (toka e shfrytëzuara për ndërtim) do të caktoj kushtet e reja zhvillimore të ndërtimit të rezervuarët grumbullues për ujë atmosferik (Ujë teknik).

Uji i grumbulluar përmes pullazeve (çative) të ndërtesave do të dërgohet në rezervuarin e ndërtuar brenda parcelës ndërtuese i cili pastaj do shfrytëzohet për nevojat e ndryshme të qytetit si: ujitjen e parqeve, larjen e rrugëve, trotuareve, shuarjen e zjarreve apo nevojave tjera.

Mbrojtja e burimeve sipërfaqësore dhe nëntokësore

Për të arritur objektivat për ujë të pijshëm dhe të sigurt për të gjitha burimet e ujerave Komuna do të ndërmerr gjitha masat mbrojtëse sipas dispozitave dhe ligjeve në fuqi për mbrojtjen e ujerave sanitare, përmes tre zonave të mbrojtura sanitare vijuese:

1. Zona e I-rë – Zona e Kufizimit përcaktohet me qëllim të mbrojtjes së burimit dhe objekteve ujë marrëse si dhe zonës së drejtpërdrejt të tyre nga çfarëdo dëmtimi, ndotje ose ndikime tjera të dëmshme të rastësishme ose të që qëllimshme.
2. Zona e II-të – Zona e Kontrollimit përcaktohet me qëllim të parandalimit të kontaminimit dhe rrezikut të ndotjes nga mikroorganizmat ose materiet tjera të dëmshme për cilësinë e ujit.
3. Zona e III-të – Zona e Mbikëqyrjes përcaktohet me qëllim mbrojtjes së burimit nga ndotja me materie të rrezikshme ndotëse që vështirë zbrëthohen dhe për pasojë dëmtojnë në afat të gjatë shfrytëzimin e ujit të burimit.

Zonat mbrojtëse për burimet nëntokësore në akuifer intergranular

Zona e I-rë e Mbrojtur Sanitare për burimet nëntokësore në akuifer intergranular

Kufiri i Zonës së I-rë të mbrojtura sanitare të një burimi nëntokësor në akuifer intergranular paraqet vijën e cila duhet të jetë e larguar së paku 10 (dhjetë) metra nga të gjitha anët e veprës ujë marrëse dhe objekteve përcjellëse që shërbejnë për shfrytëzimin e burimit, në të cilën ndalohen të gjitha aktivitetet të cilat nuk janë të lidhura drejtpërdrejt me operimin dhe mirëmbajtjen e sistemit të furnizimit me ujë, në cilën lejohet vetëm:

Kultivimi i barit pa përdorimin e plehrave dhe materieve tjera që mund ta rrezikojnë cilësinë e ujit;

Punimi i rrjetit të kanalizimit, ujësjellësit, energjisë për nevojat e procesit të marrjes dhe trajtimit të ujit nga burimi, me

ç' rast me zgjidhjet e elaboratit dhe zbatimit të punimeve duhet të sigurohet që mos të rrezikohet siguria dhe cilësia e ujit në burim.

Zona e II-të e Mbrojtur Sanitare për burimet nëntokësore në akuifer intergranular

Territori i zonës së II-të përfshin hapësirën jashtë kufirit të zonës së I-rë deri te vija prej së cilës ujit nëntokësorë i nevojiten së paku 50 (pesëdhjetë) ditë për të arritur te vepra ujë marrëse. Kufiri i zonës së II-të të mbrojtur për burime dhe puse duhet të jetë së paku 100 (njëqind) metra nga zona e I-rë e mbrojtur, në të cilën ndalohet zhvillimi i aktiviteteve dhe kryerja e punimeve që mund të ndotin ujin, si vijon:

1. Shkarkimi i ujërave të ndotura të pa trajtuara të kanalizimit;²¹
2. Ndërtimi dhe operimi i reparteve industriale dhe zejtare me teknologji të papastër të cilat lëshojnë materie radioaktive dhe materie tjera të dëmshme për ujin (reaktorë nuklear, industri petrokimike dhe kimike, reparte të përpunimit të metaleve, industri e lëkurave etj.);
3. Deponimi i përkohshëm ose i përhershëm i mbeturinave;
4. Përpunimi deponimi apo manipulimi me materie kimike, karburante, vajra dhe materie tjera të rrezikshme për cilësinë e ujit;
5. Ndërtimi dhe operimi i impianteve për përdorimin, përpunimin ose deponimin e mbeturinave të rrezikshme;
6. Ndërtimi i autoudhëve, aeroporteve, parkingjeve, ose hapësirave tjera transportuese pa largim të kontrolluar dhe trajtim të ujërave atmosferik para shkarkimit të tyre në recipient;
7. Kryerja e shpimeve hulumtuese për naftë, gaz tokësor dhe materie tjera të dëmshme për ujin, nëse nuk janë ndërmarrë masa për pengimin e infiltrimit dhe derdhjes së këtyre materieve në ujërat nëntokësore;
8. Deponimi i hapur dhe aplikimi i substancave kimike të dëmshme dhe të rrezikshme për ujin që shfrytëzohen për mbrojtjen e bimëve;
9. Ndërtimi i varrezave të reja apo zgjerimi i varrezave ekzistuese;
10. Aktivitetet tjera të cilat konstatohet se mund të kenë pasoja negative në burimin e ujit qoftë në kuptim sasior apo cilësor.
11. Përdorimi i plehrave kimike dhe atyre të kafshëve;
12. Përdorimi i pesticideve, herbicideve, dhe insekticideve;
13. Ndërtimi dhe shfrytëzimi i puseve dhe objekteve tjera për marrjen e ujit të cilat nuk shfrytëzohen për furnizim publik;
14. Ndërtimi dhe shfrytëzimi i fermave të shpezëve dhe kafshëve;
15. Ndërtimi dhe puna e reparteve industriale;

²¹ UA per Zonat e Mbrojtura Sanitare

- 16.Ndërtimi dhe shfrytëzimi i tubacioneve që transportojnë materie kimike, karburante, vajra dhe materie tjera të rrezikshme;
- 17.Transporti rrugor i materieve radioaktive, kimike, karburanteve të lëngëta, vajrave dhe materieve tjera të rrezikshme;
- 18.Eksploatimi i zhavorrit dhe rërës;
- 19.Aktivitetet tjera të cilat konstatohet se mund të kenë pasoja negative në burimin e ujit.

Zona e III-të e Mbrojtur Sanitare për burimet nëntokësore në akuifer intergranular

Territori i zonës së III-të të mbrojtura për burimet në akuifer intergranular përfshinë hapësirën jashtë kufirit të zonës së II-të të mbrojtur deri te ujëndarësi hidrogeologjik. Në rastet kur kufiri hidrogeologjik nuk është i njohur, zona e III-të përfshin hapësirën deri te kufiri prej të cilit ujit nëntokësor i nevojiten së paku 200 (dyqind) ditë për të arritur te vepra ujë marrëse. Kufiri i zonës së III-të duhet të jetë së paku 500 (pesëqind) metra nga vepra ujë marrëse në të cilën ndalohen kryerja e punimeve, ndërtimi i objekteve dhe zhvillimi i aktiviteteve me të cilat mund të ndoten ujërat e burimit, dhe në mënyrë specifike :

1. Shkarkimi i ujërave të ndotura të pa trajtuara të kanalizimit;
2. Ndërtimi dhe operimi i reparteve industriale dhe zejtare me teknologji të papastër të cilat lëshojnë materie radioaktive dhe materie tjera të dëmshme për ujin (reaktorë nuklear, industri petrokimike dhe kimike, reparte të përpunimit të metaleve, industri e lëkurave etj.);
3. Deponimi i përkohshëm ose i përhershëm i mbeturinave;
4. Përpunimi deponimi apo manipulimi me materie kimike, karburante, vajra dhe materie tjera të rrezikshme për cilësinë e ujit;
5. Ndërtimi dhe operimi i impianteve për përdorimin, përpunimin ose deponimin e mbeturinave të rrezikshme;
6. Ndërtimi i autoudhëve, aeroporteve, parkingjeve, ose hapësirave tjera transportuese pa largim të kontrolluar dhe trajtim të ujërave atmosferik para shkarkimit të tyre në recipient;
7. Kryerja e shpimeve hulumtuese për naftë, gaz tokësor dhe materie tjera të dëmshme për ujin, nëse nuk janë ndërmarrë masa për pengimin e infiltrimit dhe derdhjes së këtyre materieve në ujërat nëntokësore;
8. Deponimi i hapur dhe aplikimi i substancave kimike të dëmshme dhe të rrezikshme për ujin që shfrytëzohen për mbrojtjen e bimëve;
9. Ndërtimi i varrezave të reja apo zgjerimi i varrezave ekzistuese;
- 10.Aktivitetet tjera të cilat konstatohet se mund të kenë pasoja negative në burimin e ujit qoftë në kuptim sasior apo cilësor.

Zonat mbrojtëse për burimet nëntokësore në akuifer karstik

Zona e I-rë e Mbrojtur Sanitare për burimet nëntokësore në akuifer karstik

Kufiri i Zonës së I-rë të mbrojtura të një burimi nëntokësor në akuifer karstik paraqet vijën e cila duhet të jetë e larguar 20 (njëzet) metra nga vepra ujë marrëse. Kjo zonë duhet të përfshijë edhe të gjitha objektet përcjellëse që shërbejnë për shfrytëzimin e burimit të ujit, në të cilën ndalohen të gjitha aktivitetet të cilat nuk janë të lidhura drejtpërdrejt me operimin dhe mirëmbajtjen e sistemit të furnizimit me ujë dhe lejohet vetëm:

1. Kultivimi i barit pa përdorimin e plehrave dhe materieve tjera që mund ta rrezikojnë cilësinë e ujit;
2. Punimi i rrejtës të kanalizimit, ujësjellësit, energjisë për nevojat e procesit të marrjes dhe trajtimit të ujit nga burimi, me ç ‘rast me zgjidhjet e elaboratit dhe zbatimit të punimeve duhet të sigurohet që mos të rrezikohet siguria dhe cilësia e ujit në burim.

Zona e II-të e Mbrojtur Sanitare për burimet nëntokësore në akuifer karstik

Territori i zonës së II-të sanitare për burimet e ujit në akuifer karstik përfshin hapësirën jashtë kufirit të zonës së I-rë të mbrojtura deri te vija prej së cilës ujit nëntokësorë i nevojiten së paku 24 (njëzet e katër) orë për të arritur deri në veprën ujë marrëse, me ç ‘rast ky kufi nuk mund të jetë më afër së 500 (pesëqind) metra prej veprës ujë marrëse, në të cilën ndalohet zhvillimi i aktiviteteve dhe kryerja e punimeve që mund të ndotin ujin, në mënyrë specifike:

1. Shkarkimi i ujërave të ndotura të pa trajtuara të kanalizimit;
2. Ndërtimi dhe operimi i reparteve industriale dhe zejtare me teknologji të papastër të cilat lëshojnë materie radioaktive dhe materie tjera të dëmshme për ujin (reaktorë nuklear, industri petrokimike dhe kimike, reparte të përpunimit të metaleve, industri e lëkurave etj.);
3. Deponimi i përkohshëm ose i përhershëm i mbeturinave;
4. Përpunimi deponimi apo manipulimi me materie kimike, karburante, vajra dhe materie tjera të rrezikshme për cilësinë e ujit;
5. Ndërtimi dhe operimi i impianteve për përdorimin, përpunimin ose deponimin e mbeturinave të rrezikshme;
6. Ndërtimi i autoudhëve, aeroporteve, parkingjeve, ose hapësirave tjera transportuese pa largim të kontrolluar dhe trajtim të ujërave atmosferik para shkarkimit të tyre në recipient;
7. Kryerja e shpimeve hulumtuese për naftë, gaz tokësor dhe materie tjera të dëmshme për ujin, nëse nuk janë ndërmarrë masa për pengimin e infiltrimit dhe derdhjes së këtyre materieve në ujërat nëntokësore;
8. Deponimi i hapur dhe aplikimi i substancave kimike të dëmshme dhe të rrezikshme për ujin që shfrytëzohen për mbrojtjen e bimëve;
9. Ndërtimi i varrezave të reja apo zgjerimi i varrezave ekzistuese;
10. Aktivitetet tjera të cilat konstatohet se mund të kenë pasoja negative në burimin e ujit qoftë në kuptim sasior apo cilësor.
11. Përdorimi i plehrave kimike dhe atyre të kafshëve;
12. Përdorimi i pesticideve, herbicideve, dhe insekticideve;
13. Ndërtimi dhe shfrytëzimi i puseve dhe objekteve tjera për marrjen e ujit të cilat nuk shfrytëzohen për furnizim publik;
14. Ndërtimi dhe shfrytëzimi i fermave të shpezëve dhe kafshëve;
15. Ndërtimi dhe puna e reparteve industriale;
16. Ndërtimi dhe shfrytëzimi i tubacioneve që transportojnë materie kimike, karburante, vajra dhe materie tjera të rrezikshme;
17. Transporti rrugor i materieve radioaktive, kimike, karburanteve të lëngëta, vajrave dhe materieve tjera të rrezikshme;
18. Eksploatimi i zhavorrit dhe rërës;
19. Aktivitetet tjera të cilat konstatohet se mund të kenë pasoja negative në burimin e ujit.

Zona e III-të e Mbrojtur Sanitare për burimet nëntokësore në akuifer intergranular

Territori i zonës së III-të sanitare për burimet nëntokësore në akuifer karstik përfshin hapësirën jashtë kufirit të zonës së II-të deri te vija prej të cilës ujit nëntokësor i nevojiten së paku 20 (njëzet) ditë për të arritur te vepra ujëmarrëse. Kufiri i zonës së III-të sanitare duhet të jetë së paku 1000 (njëmijë) metra larg veprës ujëmarrëse në drejtim të rrjedhjes së ujit, në të cilën ndalohen kryerja e punimeve, ndërtimi i objekteve dhe zhvillimi i aktiviteteve me të cilat mund të ndoten ujërat e burimit, dhe në mënyrë specifike :

1. Shkarkimi i ujërave të ndotura të patrajtuara të kanalizimit;

2. Ndërtimi dhe operimi i reparteve industriale dhe zejtare me teknologji të papastër të cilat lëshojnë materie radioaktive dhe materie tjera të dëmshme për ujin (reaktorë nuklear, industri petrokimike dhe kimike, reparte të përpunimit të metaleve, industri e lëkurave etj.);
3. Deponimi i përkohshëm ose i përhershëm i mbeturinave;
4. Përpunimi deponimi apo manipulimi me materie kimike, karburante, vajra dhe materie tjera të rrezikshme për cilësinë e ujit;
5. Ndërtimi dhe operimi i impianteve për përdorimin, përpunimin ose deponimin e mbeturinave të rrezikshme;
6. Ndërtimi i autoudhëve, aeroporteve, parkingjeve, ose hapësirave tjera transportuese pa largim të kontrolluar dhe trajtim të ujërave atmosferik para shkarkimit të tyre në recipient;
7. Kryerja e shpimeve hulumtuese për naftë, gaz tokësor dhe materie tjera të dëmshme për ujin, nëse nuk janë ndërmarrë masa për pengimin e infiltrimit dhe derdhjes së këtyre materieve në ujërat nëntokësore;
8. Deponimi i hapur dhe aplikimi i substancave kimike të dëmshme dhe të rrezikshme për ujin që shfrytëzohen për mbrojtjen e bimëve;
9. Ndërtimi i varrezave të reja apo zgjerimi i varrezave ekzistuese;
10. Aktivitetet tjera të cilat konstatohet se mund të kenë pasojë negative në burimin e ujit qoftë në kuptim sasior apo cilësor.

Zonat mbrojtëse për burimet sipërfaqësore: akumulacione e liqene

Zona e I-rë e Mbrojtur Sanitare për burimet sipërfaqësore: akumulacione e liqene

Zona e I-rë e përfshin:

1. Liqenin respektivisht akumulacionin dhe brezin mbrojtës përgjatë akumulacionit me gjerësi 10 (dhjetë) metra nga kufiri i nivelit më të lartë të ujit;
2. Veprën ujëmarrëse dhe objektet tjera përcjellëse që shërbejnë për marrjen, trajtimin dhe deponimin e ujit si: stacioni i pompave, impianti për trajtimin e ujit, objektet për ruajtjen e burimit.
3. Në zonën e I-rë të mbrojtura sanitare të liqeneve dhe akumulacioneve ndalohet:
4. Kryerja e punimeve, ndërtimi dhe zhvillimi i aktiviteteve ekonomike, përpos atyre për marrjen, trajtimin, dhe transportimin e ujit në sistemin e ujësjellësit;
5. Përdorimi i plehrave dhe prepareve për mbrojtjen e bimëve;
6. Shkarkimi i ujërave të ndotura nga objektet prodhuese dhe të ujërave që përdoren për pastrimin e pajisjeve për trajtimin e ujit;
7. Shfrytëzimin e të gjitha llojeve të mjeteve të lundrimit me mjete motorike;
8. Sportet e ujit, peshkimi sportiv dhe kultivimi i peshkut;
9. Mbajtja dhe furnizimi me ujë i kafshëve;
10. Qarkullimi publik i automjeteve dhe këmbësorëve
11. Kultivimi i produkteve bujqësore përpos në rastet e prodhimit ekologjik pa përdorimin e plehrave;
12. Prodhimtaria e bagëtisë përpos për nevojat e bujqësisë respektivisht fermat deri 20 (njëzet) krerë me masat mbrojtëse në pajtim me praktikën e mira të bujqësisë;
13. Ndërtimi i të gjitha objekteve për prodhimin, deponimin dhe transportimin e materieve të rrezikshme;
14. Transporti rugor i materieve kimike, karburanteve të lëngëta, dhe materieve tjera të rrezikshme;
15. Ndërtimi i auto-udhëve, rrugëve magjistrale dhe hekurudhave;
16. Ndërtimi i varrezave dhe zgjerimi i tyre;
17. Stacionet e riciklimit dhe të ngarkimit të mbeturinave;

18. Ndërtimi i objekteve tjera të cilat mund ta rrezikojnë cilësinë e ujit në akumulacion.

Zona e II-të e Mbrojtur Sanitare për burimet sipërfaqësore: akumulacione e liqene

Territori i zonës së II-të të mbrojtura për akumulacione përfshinë :

1. brezin e gjerësisë prej 200 (dyqind) metra prej kufirit të zonës së I-rë të mbrojtura përgjatë gjithë liqenit ose akumulacionit;
2. brezin e gjerë prej 50 (pesëdhjetë) metra në të dy anët e ujë rrjedhave që derdhen në liqe dhe akumulacion në tërë gjatësinë e pellgut të akumulacionit.

Në zonën e II-të të mbrojtura për akumulacione cilën ndalohet zhvillimi i aktiviteteve dhe kryerja e punimeve që mund të ndotin ujin, në mënyrë specifike:

1. Deponimi i mbeturinave;
2. Shkarkimi i ujërave të ndotura të papërpunuara;
3. Ndërtimi i objekteve për deponim, transport, manipulim dhe përpunim të materieve radioaktive dhe materieve tjera të rrezikshme dhe të dëmshme për ujin përfshirë objektet për deponimin e naftës dhe derivateve të naftës;
4. Ndërtimi i rrugëve pa objektet për grumbullimin e vajrave dhe yndyrave dhe të atyre për trajtimin e ujërave atmosferike;
5. Eksploatimi i rërës, zhavorrit, dhe argjilës.
6. Kultivimi i produkteve bujqësore përpos në rastet e prodhimit të ekologjike pa përdorimin e plehrave;
7. Prodhimtaria e bagëtisë përpos për nevojat e bujqësisë respektivisht fermat deri 20 (njëzet) krerë me masat mbrojtëse në pajtim me praktikën e mira të bujqësisë;
8. Ndërtimi i të gjitha objekteve për prodhimin, deponimin dhe transportimin e materieve të rrezikshme;
9. Transporti rrugor i materieve kimike, karburanteve të lëngëta, dhe materieve tjera të rrezikshme;
10. Ndërtimi i auto-udhëve, rrugëve magjistrale dhe hekurudhave;
11. Ndërtimi i varrezave dhe zgjerimi i tyre;
12. Stacionet e riciklimit dhe të ngarkimit të mbeturinave;
13. Ndërtimi i objekteve tjera të cilat mund ta rrezikojnë cilësinë e ujit në akumulacion Ndërtimi dhe shfrytëzimi i puseve dhe objekteve tjera për marrjen e ujit të cilat nuk shfrytëzohen për furnizim publik;
14. Ndërtimi dhe shfrytëzimi i fermave të shpezëve dhe kafshëve;
15. Ndërtimi dhe puna e reparteve industriale;
16. Ndërtimi dhe shfrytëzimi i tubacioneve që transportojnë materie kimike, karburante, vajra dhe materie tjera të rrezikshme;
17. Transporti rrugor i materieve radioaktive, kimike, karburanteve të lëngëta, vajrave dhe materieve tjera të rrezikshme;
18. Eksploatimi i zhavorrit dhe rërës;
19. Aktivitetet tjera të cilat konstatohet se mund të kenë pasoja negative në burimin e ujit.

Zona e III-të e Mbrojtur Sanitare për burimet sipërfaqësore: akumulacione e liqene

Territori i zonës së III-të të mbrojtura për liqene dhe akumulacione shtrihet jashtë kufijve të zonës së II-të të mbrojtura dhe përfshinë tërë gjerësinë e pellgut natyror që derdhet në akumulacion ose liqe, në të cilën ndalohen kryerja e punimeve, ndërtimi i objekteve dhe zhvillimi i aktiviteteve me të cilat mund të ndoten ujërat e burimit, dhe në mënyrë specifike:

1. Deponimi i mbeturinave;

2. Shkarkimi i ujërave të ndotura të papërpunuara;
3. Ndërtimi i objekteve për deponim, transport, manipulim dhe përpunim të materieve radioaktive dhe materieve tjera të rrezikshme dhe të dëmshme për ujin përfshirë objektet për deponimin e naftës dhe derivateve të naftës;
4. Ndërtimi i rrugëve pa objektet për grumbullimin e vajrave dhe yndyrave dhe të atyre për trajtimin e ujërave atmosferike;
5. Eksploatimi i rërës, zhavorrit, dhe argjilës.

Zonat mbrojtëse për burimet sipërfaqësore : ujë rrjedhat e hapura

Zona e I-rë e Mbrojtur Sanitare për burimet sipërfaqësore: ujë rrjedhat e hapura

Zona e I-rë sanitare në rastet e burimeve të ujit nga ujë rrjedhat përfshinë territorin përreth veprës ujë marrëse në largësi së paku 10 (dhjetë) metra nga të gjitha anët e veprës ujë marrëse dhe të gjitha objekteve përcjellëse që shërbejnë për marrjen, trajtimin dhe deponimin e ujit si: stacioni i pompave, impianti për trajtimin e ujit, objektet për ruajtjen e burimit, në cilën ndalohej :

1. Kryerja e të gjitha llojeve të punimeve dhe aktiviteteve, përpos atyre për marrjen, trajtimin, dhe transportimin e ujit në sistemin e ujësjellësit ;
2. Përdorimi i plehrave dhe preparateve për mbrojtjen e bimëve.

Zona e II-të e Mbrojtur Sanitare për burimet sipërfaqësore: ujë rrjedhat e hapura

Zona e II-të e mbrojtura sanitare në rastet e burimeve të ujit nga ujë rrjedhat e hapura përcaktohet në bazë të elaboratit për mbrojtjen e burimit të ujit me ç ‘rast kufiri i kësaj zone nuk duhet të jetë më i vogël se 1000 (njëmijë) metra nga vepra ujë marrëse në rrjedhën e sipërme të ujë rrjedhës duke përfshirë ujë rrjedhën dhe brezin prej 30 metrash në të dyja anët e ujë rrjedhës. Ku ndalohej:

1. Kultivimi i produkteve bujqësore përpos në rastet e prodhimtarisë ekologjike pa përdorimin e plehrave;
2. Prodhimtaria e bagëtisë përpos për nevojat e bujqësisë respektivisht fermat deri 20 (njëzet) krerë me masat mbrojtëse në pajtim me praktikatat e mira të bujqësisë;
3. Ndërtimi i të gjitha objekteve për prodhimin, deponimin dhe transportimin e materieve të rrezikshme;
4. Transporti rrugor i materieve kimike, karburanteve të lëngëta, dhe materieve tjera të rrezikshme;
5. Ndërtimi i auto-udhëve, rrugëve magjistrale dhe hekurudhave;
6. Ndërtimi i varrezave dhe zgjerimi i tyre;
7. Stacionet e riciklimit dhe të ngarkimit të mbeturinave;
8. Ndërtimi i objekteve tjera të cilat mund ta rrezikojnë cilësinë e ujit në akumulacion.²²

Shtrirja e rrjetit të ujësjellësit

Sa i përket rehabilitimit të sistemit të ujësjellësit, Në Planit zhvillimor Komunal (PZHK), Komuna në bashkëpunim me Kompaninë KRU Hidroregjioni Jugor ka vlerësuar nevojat për rehabilitimin e rrjetit të ujësjellësit dhe bazuar në këtë vlerësim ka planifikuar projektet si vijon :

Infrastruktura e dobët e ujësjellësit dhe që ka nevojë për investime të reja kryesisht në zonën Urbane:

- Zonën Industriale në Shirokë (në këtë kohë ekziston një rrjet tejet i vjetër dhe i shkatërruar i ujësjellësit);
- Qendrën Zejtare Nr.1 & Nr.2 (një rrjet i projektuar shumë herët, i cili nuk i përballon nevojat për furnizim me ujë dhe një rrjet të dobët dhe jo funksional të kanalizimit);

²² UA për zonat e mbrojtura sanitare

- Rr. Nëna Terezë-Suharekë ka një rrjet të vjetër nga PVC dhe me diametër të vogël në krahasim me nevojat dhe zgjerimin e asaj zone të banimit;
- Zgjerime të rrjeteve të ujësjellësit në zonat e shërbimit si dhe krijimin e linjave unazore ndërmjet fshatrave me qëllim të furnizimit njëri-tjetrit në zonat dhe burimet kur kanë ujë më shumë.

Për ndërtimin dhe zëvendësimin e rrjeteve të ujësjellësve për vendbanimin urban (zonat) dhe rurale do të përdoren gjitha kushtet e përcaktuar në dokument si për gypa, fazoneri dhe objekte tjera përcjellëse të infrastrukturës së ujësjellësit, në mënyrë që zbatimi, implementimi apo zhvillimi i tyre të jetë me i lehtë, më i qëndrueshme dhe më cilësor.

Gjithashtu projektet e tilla duhet të implementohen, zbatohen apo zhvillohen në përputhje me ligjet aktuale në fuqi në Republikën e Kosovës si:

- Ligji në fuqi i ndërtimit.
- Ligji në fuqi i Ujërave të Kosovës.
- Udhëzimi administrativ për mbrojtjen e zonave sanitare i cili është në fuqi dhe
- Gjitha normat dhe standardet të cilat janë në fuqi në R. e Kosovës

Te gjitha këto do të realizohen në të ardhmen sipas kushteve të zhvillimit të projekteve dhe ndërtimit për infrastrukturën teknik të ujësjellësit.

-Në koordinim me kompaninë rajonale të ujësjellësit Komuna do të bëjë planin për shtimin e kapaciteteve prodhuese të ujit duke shfrytëzuar burimet lokale por edhe në kontekst rajonal.

Pas hartimit të Hartës Zonale të komunës së Suharekës çdo shtrirje e rrjetit qoftë në funksion të përmbushjes së **Strategjisë** – ku theksohet qëllimi i plotësimit (përmirësimit) të sistemit të furnizimit me ujë për gjithë zonën, shtimit të kapaciteteve prodhuese të ujit qoftë për furnizimin me ujë të hapësirave të reja, qoftë në planifikimin e rezervuarëve të rinj, mbrojtjen e burimeve, hapjen e puseve dhe montimin e ujëmatësive zonal, duhet bëhen duke u bazuar në një **projekt ideor** dhe **projekt kryesor** dhe duhet të përgatiten nga komuna, Kompania Rajonale e Ujit “Hidroregjioni Jugor” dhe aktet tjerë të rëndësishëm si ministria përkatëse (qytetarët, bizneset, OJQ dhe hisetarët e tjerë të zonës për të cilën kryhet projekti) dhe gjitha detyrat projektuese apo kushtet e zhvillimit të projekti dhe zbatimit të tij do të jepen në dokument për kushtet e zhvillimit të projektit dhe zbatimit.

Shtrirja e rrjeteve të cilat do të planifikohen apo riparohen do të bëhet sipas normave të planifikimit hapësinor, ligjeve dhe udhëzimeve në fuqi dhe kodit të ndërtimit, vetëm në rastet ku nuk lejohet mundësitë në terren të aplikohet një rregull i tillë, apo bien ndesh me rregulla tjera të ndërtimit dhe në rastet kur zgjidhja inxhinierike ose edhe aspekti ekonomik, financiar e mjedisorë e favorizojnë një zgjidhje më të qëndrueshme në segmente të caktuara të zonës.

Shtrirja e rrjeteve brenda projektit duhet të bëhet në harmoni me kushtet për përzgjedhjen e lokacionit të cilat janë të specifikuar të kushtet zhvillimore për projektin.

Presioni i ujit në rrjetin e ujësjellësit

Në kushtet e zakonshme të përdorimit të ujit, presioni hidraulik në gypin e lidhjes së konsumatorit duhet të projektohet dhe zbatohet që të jetë jo më pak se një e gjysmë (1.5) bar dhe jo më shumë se shtatë (7) bar.²³

Ndërtimi dhe mirëmbajtja e rrjetit të ujësjellësit

1. Hartuesi rrjetin shpërndarës (projektuesi) duhet që gjatë hartimit dhe zbatimit të planifikojë në atë mënyrë që të shmang “mbarimet pa dalje” në gypin kryesor. Në rastet kur mbarimet pa dalje janë të pashmangshme, ofruesi i shërbimeve duhet të sigurojë hidrant për shpëlarjen me rrjedhë të vrullshme të gypit kryesor me qëllim që të mirëmbahet cilësia e duhur e ujit të pijshëm.

2. Me qëllim që të mundësohet operim optimal i sistemit, valvulet në rrjetin shpërndarës duhet të planifikohen të

²³ Rregullorja Nr 10-2019 ARRU

vendosen në të gjitha degëzimet, ndërsaq në seksionet e drejta në distancë jo më të madhe se 250 metra.

3. Gjatë ndërtimeve të reja, rrjeti shpërndarës duhet hartohet që të shtrihet në një sistem rrjetë (Unazor apo rrjetë), kështu që në rast të riparimeve në rrjet numri i konsumatorëve të cilët i nënshtrohen ndërprerjeve të ujit të mbahet në minimum.²⁴

NDËRTHESAT PËRCJELLËSE-UJËSJELLËS

Objektet përcjellëse të ujësjellësit përfshijnë:

- Rezervuarët,
- Stacioni i pompave,
- Stacioni i Klorifikimit,
- Fabrikat për përpunimin e ujit dhe
- Rezervuarët në formë kulle

Rezervuarët

Janë objekte në të cilët akumulohet uji që të barazojë prurjen e ujit dhe shpenzueshmërin jo të njëtrajtshme të ujit të cilët gjatë ditës janë të ndryshueshme. Rezervuarët kanë rolin edhe ta ruajnë ujin për shuarjen e zjarrit dhe ta mirëmbajnë shtypjen në rrjetin e ujësjellësit.

Kushtet gjate përzgjedhjes se lokacionit të rezervuarve

Gjate zgjidhjes se lokacionit për rezervuarin duhet të vepohet sipas kushteve si me poshtë:

- Rezervuari të gjendet me poshtë se kaptazhi që të mundësohet rrjedhja gravitacione e ujit;
- Kaptazhi dhe rezervuari sipas mundësisë duhet t'i lidh gypi prurës i shkurte;
- Në raport të konsumatorit, rezervuari duhet të ndërtohet mjaftueshëm lartë që të mundësojë rrjedhje të ujit edhe deri te vendet më të larta të konsumatorëve;
- Që të ketë ekonomizim, gypi prurës ndërmjet rezervuarit dhe konsumatorit duhet të jetë sa më i shkurtë.

Në varësi nga konfiguracioni i terrenit dhe vend pozitës së burimit të ujit në raport të vendit të shpenzimit (me shpesh vendbanim), rezervuari mundet të jetë i vendosur në vend pozita të ndryshme.

Vëllimi i rezervuarëve

Vëllimi i rezervuarëve caktohet sipas mënyrës në të cilën uji derdhet në ta.

Te sistemet me gravitacione ku rezervuari ka rolin e rregulluesit të rrjedhjes, volumi është përafërsisht 1/3 nga shpenzueshmëria maksimale ditore e ujit.

Gjate krijimit artificial të shtypjes në rrjet, vëllimi i rezervuarit caktohet në varësi nga orët e punës të pompave gjatë ditës dhe shpenzueshmëris maksimale ditore të ujit.

Rezervuarët, -Stacioni i pompave, -Stacioni i Klorifikimit, Fabrikat për përpunimin e ujit dhe Rezervuarët në formë kulle;

Do të përcaktohen nga projektuesi dhe duhet të jete në lokacionin me të përshtatshëm, materialet të cilat përdoren duhet të jenë sipas normave dhe standardeve në fuqi.

²⁴ Rregullorja Nr 10-2019 ARRU

Kapatazhat

Janë ndërtesa specifike për të cilat duhet kushtuar rëndësi gjatë projektimit e sidomos gjatë implementimit të tyre, materialet të cilat përdoren duhet të jenë sipas normave dhe standardeve në fuqi.

Objektet e kaptimit (Kapatazhat)

Duhet të ndërtohen sipas kushteve teknike dhe hidroteknike të parapara me rregullore për objekte të tilla. Dimensionet e këtyre objekteve mundë të ndryshojnë nga ato të projektuara gjatë ekzekutimit varësisht prej kushteve në teren nën mbikëqyrje dhe aprovim të drejtpërdrejt të organit mbikëqyrës në konsultim me projektuesin:

Kushtet bazike të kaptimit janë :

Vepra e marrjes duhet të bëhet sipas qendrës së banuar dhe rajoneve Industriale sipas rrjedhjes (Ku uji është me cilësi të mirë).

Lumi të ketë shtrat dhe brigje të qëndrueshme.

Kushte Inxhiniero - Gjeologjike të përshtatshme.

Thellësi të mjaftueshme në prani të rrymës kryesore.

Pajisjet përcjellëse - ujësjellësi

Në pajisjet përcjellëse përfshihen:

- Gypat;
- Pompat; dhe
- Hidrantët, Ujëmatëset Zonal dhe elemente tjera fazonerike.

Gypat

Gypat e cilat duhet të instalohen në sistemet e ujësjellësit për ujë të pijshëm duhet të jenë në përputhje me standardet e cekura në tabelën e mëposhtme :

Tabela 37 Gypat për ujë të pijes: HDPE 100 RC(9010)PAS 1075 typ 2 me SDR 17 variable (varësisht nga projektuesi dhe konfiguracioni i terrenit);

Materiali:	HDPE-100- RC
Standardet e produktit	EN 12201-1:2011 ose EN 12201-2:2011 dhe DIN 8074:2011-12 ose DIN 8075:2011-12
Standardet e instalimit	PAS 1075:2009-03- TIPI 2
Certifikatat ISO:	Sistemi i Menaxhimit Mjedisor ISO 14001:2004 për prodhimin e gypave PE dhe Sistemi i Menaxhimit Kualitativ ISO 9001:2008 apo 2015 për prodhimin e gypave PE-100
Miraturar nga:	DVGW, WRAS, SVGW apo ndonjë organ tjerë miratues i ngjashëm.

Pompat

Lokacioni i pompave (stacioni i pompave) duhet të jenë të projektuar në vende me të përshtatshme dhe sipas normave dhe standardeve për pajisje të tilla. Për llogaritje duhet shfrytëzuar normat e lejuara sipas DIN-it, EC dhe dispozitave ligjore në fuqi.

Hidrantët

Në kuadër të shpërndarjes së gypave, duhet planifikuar edhe instalimi i hidrantëve kundër zjarrit. Hidrantët duhet të vendosen në pjesët ku diametrat e gypave janë >Ø90mm dhe në pjesët më të përshtatshme ku mundësia e qasjes së makinave për transportimin e ujit është më e lehtë.

Ujëmatësit zonal

Gjatë hartimit të projekteve kryesor duhet të parashihen edhe vendosja e ujëmatësve zonal për çdo vendbanim apo zone të caktuar brenda zone urbane (Ujëmatës digjital) dhe duhet të paraqitet (apo punohen) me kujdes detalet e pusetave të ujëmatësve ku duhet të respektohen :

Kushtet kryesore qe duhet respektuar dhe zbatuar janë:

Para ujëmatësit të vendoset FF me gjatësi 5d-10d (diametri) dhe pas ujëmatësit me gjatësi 3d-5d (diametri). (Ne mënyre qe leximi te jete me i sigurt).

Ndërtimi i pusetës se ujëmatësit duhet te behet sipas përcaktimit dhe dimensioneve të elementeve fazonerike:

Pusetat duhet te jenë te ndërtuara nga materiale te forta dhe me standarde në fuqi

Nëse pusetat përdoren nga materiale të përshkueshme nga uji, atëherë Izolimi I tyre duhet te behet edhe nga ana e jashtme edhe nga ana e brendshme me materiale hidroizoluese te forta dhe me standarde DIN dhe ISO.

Materialet që përdoren për fazoneri dhe materialet e ndërtimit duhet të jene te certifikuar dhe me ateste sipas standardeve DIN dhe ISO.

Kapaku i pusetave të ujëmatësve zonale duhet te jete me dimensione DN 80x80 cm

Secila puset duhet ti ketë shkallët e siguruara dhe me standarde DIN dhe ISO.

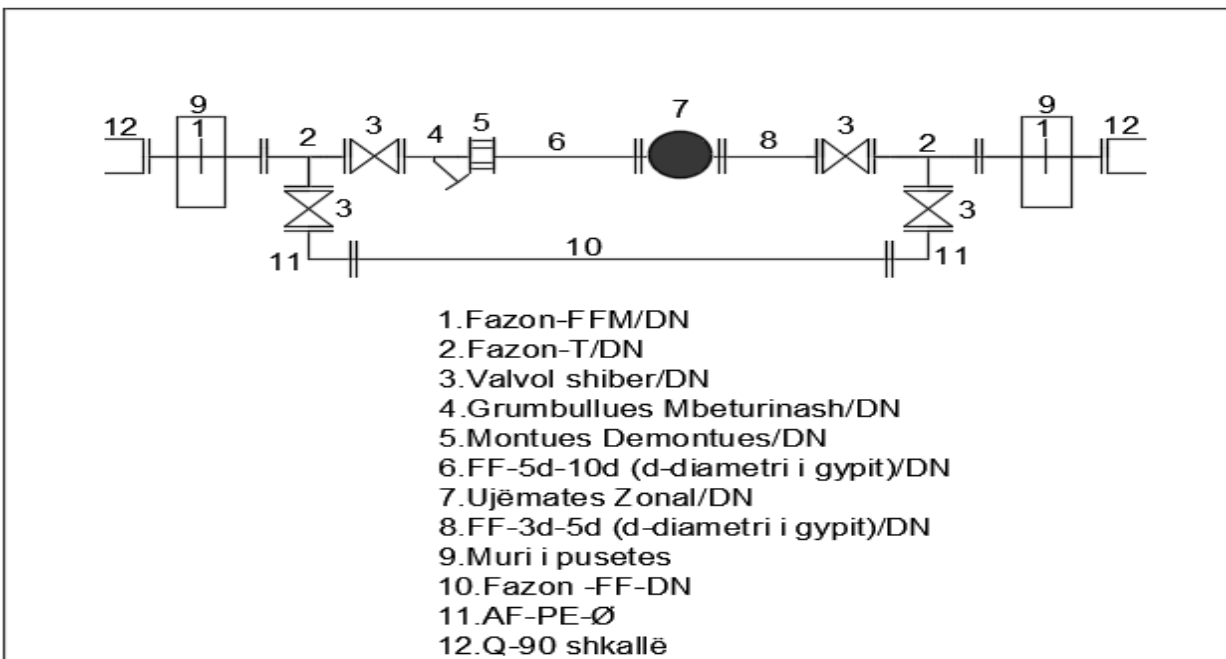

Figura 25 Detali i Ujëmatësit Zonal me standard

Pjesët Fazonerike

Te gjitha pjesët fazonerike ,Valvolat, Flanqet, Kthesat, Redukuesit, Teleskopët, Montuesit Demontuesit etj, luajnë rolë të rëndësishëm ne sistemet e furnizimit me ujë, secila nga to ka rolin dhe specifike e tyre ne vete, shfrytëzohen për kalimin prej gypave në pjesë të veçantë, gjatë ndryshimit të diametrit të gypave, atje ku gypi mbaron, ku gypi degëzohet, gjatë ndryshimit të drejtimit, ndryshimit të mënyrës së lidhjes etj.

Andaj gjate projektimit hartuesi i projektit duhet t'i kushtoj rëndësi të veçantë dhe duhet të jetë i kujdesshëm gjatë specifikimit të elementeve fazonerike dhe nyjave (pusetave) të madhësisë së nevojshme të cilat mundësojnë manipulim dhe mirëmbajtje të mjaftueshme me elementet fazonerike te instaluar ne të.

-Te gjitha pjesët fazonerike para montimit duhet t'i kenë atestet ISO 9001:2015 te prodhuesit.
-Kualiteti duhet t'i përgjigjet cilësisë GGG40 apo GGG 50 -DIN1693 dhe gjitha fazonerit tjera duhet të jenë në përputhje me cilësinë sipas standardit ISO apo DIN.

Kushtet e vendosjes së gypave dhe elementeve fazonerike në rrjet të ujë sjellësit

Kushtet për hartimin dhe ndërtimit të projekteve të ujësjellësve :

1. Gypat e ujësjellësit duhet të trasohen në njërin nga skajet e rrugës apo njërin nga trotualet e rrugës.
2. Thellësia minimale e vendosjes së gypave duhet të jetë 1.0 m nga pjesa e sipërme e gypit;
3. Gjerësia e kanalit merret nga normativa duke ju referuar normave teknike për gjerësisë të kanalit të ujësjellësit;
4. Diametri i gypave përcaktohet me llogari hidraulike, varësisht nga numri i banoreve të cilët jetojnë në atë zonë (Koeficienti i ndërtimit dhe destinimit të paraparë);
5. Në pjesët urbane duhet të kemi në çdo 500 m nga një hidrant;
6. Valvulet e ajrit duhet të vendosen edhe në terrene të rrafshëta (përveç në pikat e larta) dhe në distanca për diametra nga Ø50-315 mm në çdo 700-1000m dhe për diametra >315m në çdo 700-1500m;
7. Valvolat Kontrolluese për gypa transportues duhet të vendosen në çdo 500m;
8. Në çdo hyrje të zonës duhet të parashihet ujëmatës zonal dhe të jetë sipas standardeve të përcaktuar në vizatimin më sipër.

Ndarja në mes të gypave të ujësjellësit dhe kanalizimit

1. Kur rrjeti i ujësjellësit dhe rrjeti i kanalizimit janë afër njëri tjetrit, hartuesi dhe zbatuesi i projektit duhet të planifikoj gypat e kanalizimit më poshtë se gypat e ujësjellësit.
2. Distanca horizontale në mes të gypave të ujësjellësit dhe gypave të kanalizimit duhet të jetë së paku njëqind (100) centimetra, matur nga pikat më të afërta të mureve të jashtme ndërmjet këtyre dy gypave.
3. Nuk është e lejueshme që gypat e ujësjellësit të kalojnë nëpër puseta të kanalizimit. Gypat e ujësjellësit duhet të vendosen së paku njëqind (100) centimetra larg pusetave të kanalizimit, matur nga pikat më të afërta të mureve të jashtme ndërmjet gypave të ujësjellësit dhe pusetave të kanalizimit.
4. Distanca vertikale në mes të gypave të ujësjellësit dhe kanalizimit duhet të jetë pesëdhjetë (50) centimetra, matur nga pikat më të afërta të mureve të jashtme ndërmjet këtyre dy gypave.²⁵

²⁵ Rregullorja NR 10-2019 ARRU

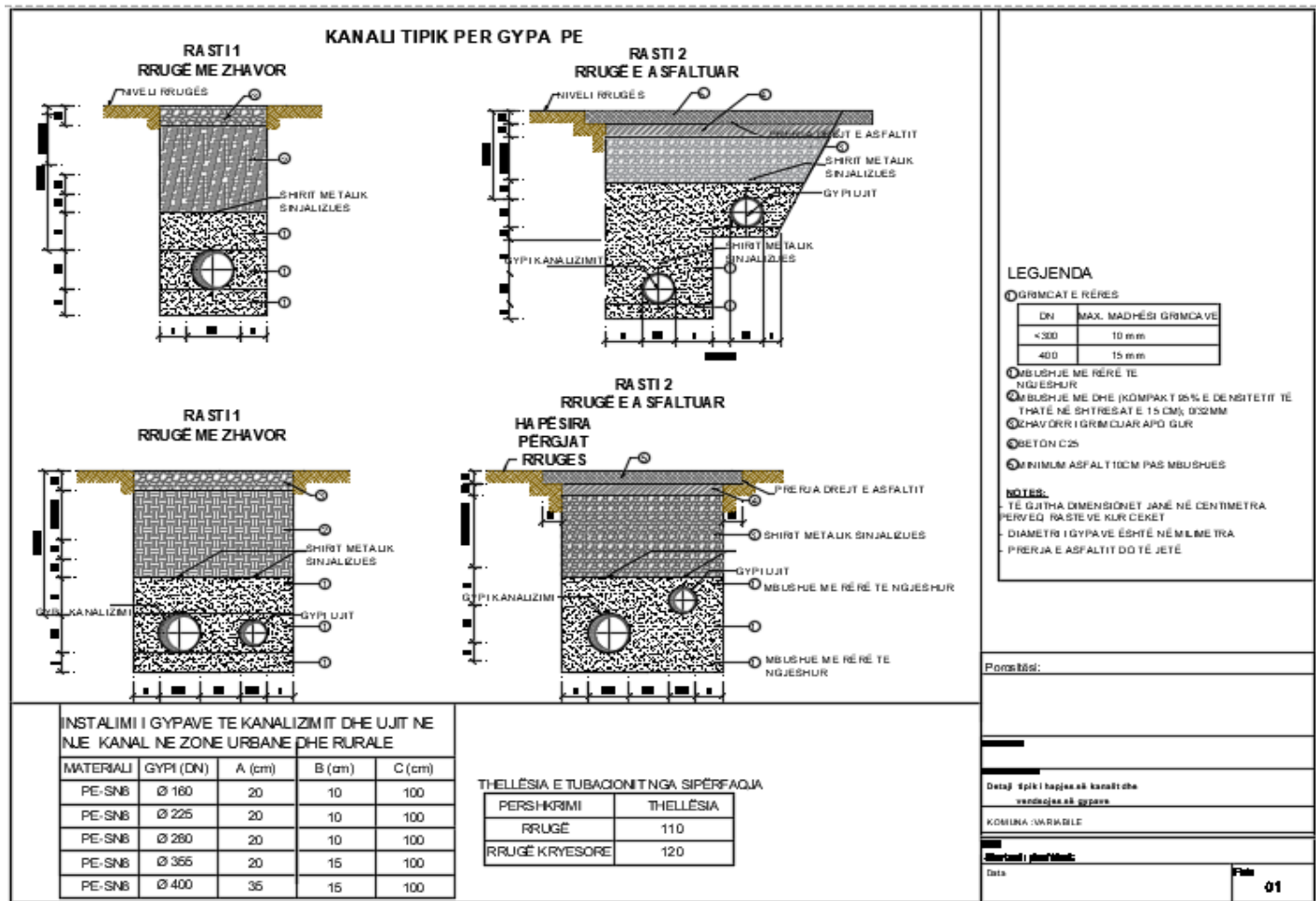

Figura 26 Detali i vendosjes së gypave të ujit dhe kanalizimit në një kanal në zona urbane dhe rurale, në riparimin e infrastrukturës së vjetër dhe investime të reja.

Kanalizimi i ujërave të zeza

Bazuar në planet zhvillimore sektoriale të hartuara si pjesë e Planit Zhvillimorë Komunal, Planit Zhvillimor Urban dhe Planit Rregullues Urban të Suharekës por edhe duke marr parasysh gjendjen ekzistuese të sistemit të kanalizimeve, HZK-së në udhëzimin administrativ ka parashikuar planifikimin e infrastrukturës teknike si: Kapacitetin dhe shtrirjen e rrjetit, ndërtesat përcjellëse, shiritat mbrojtës dhe pajisjet për rrjetin e ujësjellësit, kanalizimit, impiantet për trajtimin e ujërave të zeza dhe drenazhimit.

Sipas Ligjit të ujëra Nr 04/L-147 të gjithë shfrytëzuesit e ujërave sipërfaqësore dhe nëntokësore, janë të obliguar që gjatë shkarkimi të ujërave të shfrytëzuara, të mos shkaktojnë veprime të dëmshme në mjedisin rrethues dhe sferat tjera të mjedisit.

Kapaciteti

Pjesa më e madhe e qyteti të Suharekës ka sistem të rrjetit të kanalizimit të ujërave të ndotura dhe atmosferik. Rrjeti i kanalizimit të ujërave të ndotura është i shpërndarë më shumë ($L=8.096m$), gjersa të gjithë ujërat e zeza, pa përjashtim, shkarkohen në lumin e qytetit, në Toplugë, ku shkarkimi bëhet pa ndonjë trajtim paraprakë duke e ndotur ujin e lumit.

Kurse rrjeti në fshatra—Vetëm 11 ose 23% prej tyre kanë rrjet të kanalizimit të ujërave të ndotura, gjersa pjesa tjetër e fshatrave 30 ose 63 % nuk kanë rrjet të kanalizimit. Grupi i dytë i fshatrave, shkarkimin e ujërave të zeza e bëjnë

nëpër gropa klasike, nëpër jaze ose kanale sipërfaqësore, kurse shtëpitë ose grup shtëpishë që kanë afër lumenj shkarkimin e ujërave të zeza e bëjnë drejtpërdrejt në lumë pa ndonjë trajtim paraprak.

Bazuar në gjendjen ekzistues të rrjeteve të kanalizimit të ujërave të ndotura dhe atmosferike dhe numrit të prognozuar të banorëve, janë identifikuar 14 vendbanime të cilat kanë nevojë për riparim të rrjeteve të tyre.

Bazuar në gjendjen ekzistues të rrjeteve të kanalizimit të ujërave të ndotura dhe atmosferike dhe numrit të prognozuar të banorëve, janë identifikuar 27 vendbanime të cilat kanë nevojë për rrjete të reja të ujërave të ndotura.

Vendbanimi	Gjithsej	Vendbanimi	Gjithsej	Vendbanimi	Gjithsej	Vendbanimi	Gjithsej
1.Bllacë	3,598	8.Delloc	175	15.Gelancë	1,225	22.Leshan	1,748
2.Budakovë	1,856	9.Dobërdelan	1,218	16.Greigec	617	23.Luzhnicë	172
3.Bukosh	1,274	10.Duhël	1,855	17.Javor	524	24.Maçitevë	454
4.Çadrak	179	11.Dvoran	153	18.Krushicë e Ep	192	25.Mohlan	475
5.Neprebisht	820	12.Peqan	2,513	19.Semetisht	1,688	26.Vërshec	186
6.Nishor	1,291	13.Popolan	274	20.Sllapuzhan	1,121		
7.Papaz	311	14.Reqan	1,278	21.Staravuçinë	271		

Për gjithë vendbanimet e cekura (reja) kapaciteti i tubave si për ujerat e ndotura, atmosferike si dhe ato industriale projekcioni i tyre duhet të behet sipas normave teknike të planifikimit hapësinor.

Te gjitha kanalizimet e ndërtuara gjere me tani janë të ndërtuara si sisteme të përbashkëta ku:

- Ujërat atmosferike në pjesën urbane të qytetit shkarkohen në të njëjtin kolektor me ujerat e zeza ; dhe
- Ujërat Industriale shkarkohen pa trajtim paraprak në kolektorin e ujëra ve të zeza apo atmosferike.

Në raportet e hartuara dhe përshkrimet e gjendjes aktuale: Rrjetet e kanalizimit të realizuara gjeri në vitin 2018 në

Shtirja e rrjetit të kanalizimit

Në planet zhvillimore Sektoriale dhe në Planit Zhvillimore Komunal (PZHK) janë identifikuar disa prioritete në ndërtimin e rrjetit të kanalizimeve të ujërave te zeza dhe Impiante për trajtimin e ujërave të tilla, për të cilat do të duhet të caktohen edhe kushtet e zhvillimit në mënyre që zhvillimi i tyre të jetë më i lehtë dhe më cilësor dhe duhet të jetë në përputhje me Direktivat e BE së.

Në Planin Zhvillimor Komunal, në planin e veprimit është planifikuar zëvendësimi dhe ndërtimi i rrjetit të kanalizimit të ujërave të zeza në pjesën Urbane dhe Vendbanimet si:

Në Planin Zhvillimor Komunal, në planin e veprimit është planifikuar zëvendësimi dhe ndërtimi i rrjetit të kanalizimit të ujërave të zeza ne pjesën Urbane dhe Vendbanimet.

Shtirja e rrjeteve te cilat do te riparohen do te behet sipas normave te planifikimit hapësinor, ligjeve dhe udhëzime ne fuqi, vetëm ne raste ku nuk lejojnë mundësit ne teren te aplikohet një rregull i tille, apo bien ndesh me rregulla tjera dhe në rastet kur zgjidhja inxhinierike ose edhe aspekti ekonomik, financiar e mjedisorë e favorizojnë një zgjidhje më të qëndrueshme në segmente të caktuara të zonës.

Shtirja e rrjeteve brenda projektit duhet të bëhet në harmoni me kushtet për përzgjedhjen e lokacionit te cilat janë te specifikuara te kushtet zhvillimore PR projektim

Gjatë hartimit të projekteve kryesor duhet të paraqitet me kujdes detalet e pusetave dhe materialeve të përdorura.

Gjithashtu ashtu siç parashihet ne PZHK, në HZK është parapare edhe zëvendësimi i rrjetit ekzistues në disa pjesë të qyteti të Suharekës.

Dhe me këtë duhet te ndahen ujerat e zeza dhe Industriale nga ato atmosferike (drenazhimin), te trasohet rrjeti i ndare ne mënyre qe trajtimi i tyre te behet veçantë dhe objektet për pastrimin e këtyre ujërave të

dimensionohen me dimensione reale, trajtimi i tyre të jetë real dhe shfrytëzimi të jetë racional me destinacione sipas nevojave të qytetareve.

-Gjatë projektimit hartuesi i projekteve duhet t'i ketë parasysh edhe zgjidhjen e sistemit të kanalizimit-sipas ndarjes.

Rrjeti i ndarë

Duhet të trasohen dy rrjeta të kanalizimit paralele: Në mënyrë që në njërën anë të rrjedhin ujërat e zeza dhe industriale deri te stacioni për pastrim dhe pastaj lëshohen ne recipient dhe rrjeti i dytë (atmosferik), më i cekët i cili ndërtohet nën nivelin e rrugës dhe i përcjell ujërat atmosferik deri te pranuesi (recipienti) , pa pastrim. Edhe për arsyeje se ndërtohen dy rrjeta të kanalizimit, kjo mënyra ka përparësi të shumta: stacioni për pastrim ka dimensione më të vogla; rrjetat mund të ndërtohen në etapa (fillimisht për ujërat e zeza); janë të nevojshme investime fillestare më të vogla etj.

Sistemi i gjysme i ndarë

Rrjeti gjysmë-ndarës i largon ujërat e zeza dhe industriale në një rrjet të kanalizimit kurse ato atmosferike në tjetër. Ndërmjet këtyre dy rrjetave ekziston pika e përbashkët në lloj të shatës kapërderdhëse (Owerflow chamber).

-Në Suharekë ne ndertimet apo zonat e reja duhet te aplikohen sistemi i ndar i kanalizimeve dhe ne zonat (ekzistuese) sistemi gjysem i ndarë.

Në HZK do të paraqiten kushtet e nevojshme dhe të domosdoshme për zhvillimin e projekteve të kanalizimit dhe objekteve tjera përcjellëse të bazuara ne Raportet Sektoriale dhe Planet zhvillimore Komunale (PZHK).

Ndërtesat përcjellëse-kanalizimi

Objektet përcjellëse përfshijnë:

- Pusetat kontrolluese;
- Objektet për ndarjen e kanalizimeve te përbashkëta (Ower Flow Chamber);
- Stacioni i pompave;
- Fabrikat për trajtimin e ujerave te zeza.

Pusetat Kontrolluese

Për te kontrolluar funksionimin e rrjetit te kanalizimit si dhe për te pastruar e mirëmbajtur tubat, ndërtohen puseta kontrolluese. Si ne pjesën Urbane ashtu edhe atë rurale ne sistemet e vjetra zakonisht nuk janë aplikuar rregullat e vendosjes se pusetave te kontrollit sipas normave teknike te projektimit.

Gjate planifikimeve dhe hartimit te projekteve te reja Komuna duhet zbatuar me përpikëri Kushtet e projektimit dhe ndërtimit (zbatimit) te pusetave kontrolluese. Te gjitha materialet te cilat përdoren për ndërtimin e pusetave duhet të jenë me standarde te larta dhe sipas ligjeve aktuale ne fuqi.

-Objektet për ndarjen e kanalizimeve të përbashkëta-përziera (Owerflow Chamber);

Janë objekte konstruksioni te cilat aplikohen të kanalizimet e përbashkëta-përziera, zakonisht aplikohen në zona urbane ku nuk mund të bëhen ndarja e veçantë e tubave atmosferik dhe ujerave te zeza brenda një zone te caktuar.

Praktikohen të zbatohen në zona afër lumenjve apo kanaleve te mbyllura.

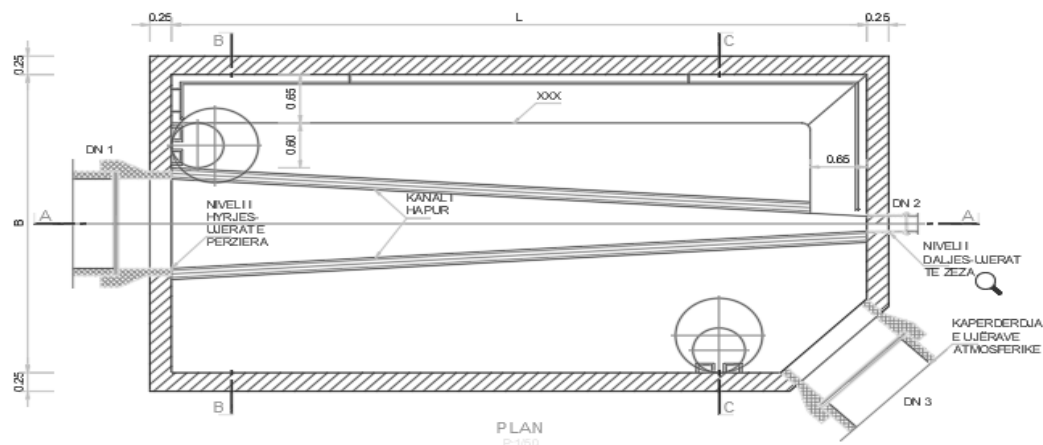

Figura 27 Puset për ndarjen e ujërave të përziera (Over flow Chamber)

Stacioni i pompave;

Lokacioni i pompave (stacioni i pompave) duhet të jete të projektuar ne vende me te përshtatshme dhe sipas normave dhe standardeve për pajisje të tilla. Për llogaritje duhet shfrytëzuar normat e lejuara sipas DIN-it, EC dhe dispozitave ligjore në fuqi.

Impiantet industriale

Autoritetet mjedisore duhet gjithmonë të kërkojnë nga bizneset e mëdha, në veçanti ato që prodhojnë sasi të mëdha të ujërave të zeza, ujërave të zeza me koncentrim të lartë të ndotësve ose lëndëve ushqyese, dhe mbeturinave të rrezikshme të lëngëta që të sigurojnë objektet e veta për implantet për trajtim, të cilat që kontrollohen rregullisht nga institucionet e pavarura. Në sajë të natyrës bujqësore të ekonomisë ve ndore në Suharekë, fokusi bie vetëm në sistemet për trajtimin e ujërave të zeza komunale (amvisërisë), të cilat mund të konsiderohen si burime kryesore të ujërave të zeza.

-Impiantet industriale të përbëra nga më shumë halla punuese dhe ndërtesa administrative (ekonomi të bujqësisë), duhet të kenë rrjetin e vetë vetanak të oborrin prej gypave, pusetave kontrolluese dhe stacionin pastrues.

Ndarja e ujërave të ndotura

- Ujërat e ndotura shtëpiake;
- Ujërat e ndotura nga sektorë të ndryshëm industrial;
- Ujërat e përziera/urbane (të cilat mund të jenë ujëra të ndotura shtëpiake, ose përzjerje e ujërave shtëpiake dhe industriale dhe/ose ujëra atmosferikë/drenazhës).²⁶

Kushtet për përzgjedhjen e lokacionit janë

Infrastruktura e ndërtesave ose pajisjeve për trajtimin e ujërave të ndotura, duhet të planifikohet në lokacionet, si në vijim:

1. Në parcela kadastrale zhvillimore mesatare nga 5 - 10 ha;
2. Në afërsi dhe në drejtim të rrjedhës së jashtme të lumit;
3. Me qëllim të shkarkimit të ujërave të trajtuara;
4. Në largësi nga lokacionet e ekspozuara ndaj rreziqeve natyrore- vërshimet;
5. Në lokacione jashtë vendbanimeve, dhe te izoluar nga vendbanimet;

²⁶ UA mbi normat teknike te planifikimit hapësinor

6. Në 6.60 m në largësi nga vija ndërtimore, në rrugë me gjerësi 7.0 m dhe shteg për këmbësor përgjatë rrugës me gjerësi 1.50 m;
7. Në 6.00 m në largësi nga vija ndërtimore, në rrugë me gjerësi 6.0 m dhe shteg për këmbësor përgjatë rrugës me gjerësi 1.00 m;
8. Trasohet në kuadër të njërit shteg për këmbësor përgjatë rrugës, në rrugët me gjerësi 5.00 m dhe shteg për këmbësor përgjatë rrugës me gjerësi 1.00 m.²⁷

Kushtet e vendosjes së gypave sipas kategorisë së rrugës :

Kushtet për hartimin dhe ndërtimit të projekteve të kanalizimeve të ujërave të zeza sipas kategorisë së rrugëve janë:

1. Gypat e kanalizimit të ujërave të zeza duhet të trasohen në aksin e rrugës.
2. Thellësia minimale e vendosjes së gypave duhet të jetë 1.0 m nga pjesa e sipërme e gypit;
3. Gjerësia e kanalit merret nga normativa duke ju referuar, Normat e gjerësisë së kanalit të kanalizimit;
4. Diametri i gypave përcaktohet me Llogari hidraulike; Varësisht nga numri i banoreve të cilët jetojnë në atë zone
5. (Varësisht nga koeficienti i ndërtimit dhe destinimit të zonës);
6. Distanca në mes të pusëve duhet të jete nga 20 deri në 60 m;²⁸

Rrjeti i drenazhimit i reshjeve atmosferike

Sipas udhëzimit administrativ mbi Normat Teknike të Planifikimit Hapësinor të përgatitur nga MEA: Rrjeti i Kanalizimit apo Infrastruktura e Kanalizimit përbëhet nga :

1. Rrjeti Primar (Kolektorët),
2. Rrjeti sekondar (Kanalet nëpër lagje) dhe
3. Rrjeti terciar (Kycjet shtëpiake)
4. Stacionet e pompimit për largimin e ujërave të tepërta;
5. Drenazhet;
6. Kolektorët për pranimin dhe transportin e ujërave deri në Impiant për trajtim;
7. Ndërtesat (fabrikat) dhe pajisjet për trajtimin e ujërave të ndotura;
8. Deponitë për materiet e ndotura;
9. Zonat e shkarkimit të ujërave të trajtuara.²⁹

Kushtet e vendosjes së gypave të sipas kategorisë së rrugës:

Kushtet për hartimin dhe ndërtimin e projekteve të kanalizimeve të ujërave të drenazhimit (reshjeve atmosferike) sipas kategorisë së rrugëve janë:

4. Gypat e kanalizimit të ujërave atmosferike (drenazhit) duhet të trasohen në njërin nga skajet e rrugës apo trotuarit;
5. Thellësia minimale e vendosjes së gypave duhet të jetë 1.0 m nga pjesa e sipërme e gypit;
6. Gjerësia e kanalit merret nga normat për gjerësi të kanaleve;
7. Diametri i gypave përcaktohet me Llogari hidraulike; Varësisht sipërfaqja ku trajtohen reshjet;
8. Distanca në mes të pusëve duhet të jete nga 20 deri në 60 m;

²⁷ UA mbi normat teknike të planifikimit hapësinor

²⁸ UA mbi normat teknike të planifikimit hapësinor

²⁹ UA mbi normat teknike të planifikimit hapësinor

9. Distanca e ujëmbledhësve duhet të jete nga 20 deri në 30m.

Kanalizimet Atmosferike të cilat janë parapare ne Planin Zhvillimor Komunal (Në Planin e Veprimit) janë:

1. Ndërtimi i drenazhimit në gjitha rrugët e reja të cilat planifikohen të ndërtohen në zonën urbane;
2. Ndërrimi i gypave të vjetër dhe zëvendësimi i tyre me të ri në zonën urbane;
3. Ndarja e ujërave të ndotura nga ato atmosferike në pjesët ku sistemi është i përbashkët.³⁰

Kushtet zhvillimore të rrjetit drenazhimit i reshjeve atmosferike

Në hartimin e Planit Zhvillimor Komunal (PZHK) janë identifikuar disa prioritete të cekuar më lart në ndërtimin e rrjetit të kanalizimeve të ujërave atmosferike për të cilat do të duhet të caktohen kushtet e zhvillimit në mënyrë që zhvillimi i tyre të jetë më i lehtë dhe më cilësor dhe duhet të jetë në përputhje me Direktivat e BE së.

Në këtë dokument do të paraqiten kushtet e përgjithshme të cilat mundësojnë hartimit e projekteve dhe zhvillimin e tyre në mënyrë që të sigurojnë kryerjen e punëve me kualitative dhe në përputhje me të gjitha rregullat dhe standardet teknike në fuqi si dhe konform normave EC dhe DIN për ekzekutimin e punimeve në sistemin e largimit të ujërave të zeza dhe Impiantet për pastrimin e këtyre ujërave.

Kushtet zhvillimore për ndërtimin e rrjetit të drenazhimit të reshjeve atmosferike janë të ngjashme si të kanalizimi i ujërave të zeza të cilat janë përshkruar në këtë dokument.

³⁰ UA mbi normat teknike të planifikimit hapësinor

Analiza SWOT

Analiza SWOT

Më poshtë paraqiten problemet më të rëndësishme mjedisore, zonat mjedisore dhe faktorët avantazhues, përkeqësues, kërcënues dhe mundesi për permiresim.

Zonat me Probleme Mjedisore

Ky seksion bën një përmbledhje të analizës së mësipërme të kushteve mjedisore në Suharekë dhe vë në dukje:

- Zonat që vuajnë nga një degradim i thellë mjedisor apo që po kalojnë një shok mjedisor;
- Zonat me ndjeshmëri të veçantë mjedisore, të cilave mund të pësojnë ndryshime të pakthyeshme të ekosistemeve, nëse nuk u ofrohet një mbrojtje më e mirë mjedisore; dhe
- Përmbledhje të natyrës dhe shkallës së ndikimeve të mundshme në mjedis, nisur nga përshkrimet e bëra në këtë kapitull.

Diskutim i grupeve të faktorëve në analizën SWOT.

Zonat që vuajnë nga degradim i thellë mjedisor

Të gjithë lumenjtë dhe proskat, vuajnë degradim dhe ndotje mjedisore të shkaktuar nga depozitimi i vazhdueshëm i mbetjeve të ujërave të ndotura dhe i lëndëve të ngurta. Pastrimi i lumenjve të Suharekës kërkon një menaxhim më të mirë të mbetjeve të ngurta, sidomos në vendbanimet e mëdha, si dhe sigurimin e kolektorëve të duhur gjatë rrugës. Eksploatimi i rërës dhe zhavorit nga shtrati i lumenjve në Komunën e Suharekës paraqet një problem në vete, nga ky eksploatim degradohet i tërë ekosistemi i lumit (mikrozoobentosi dhe makrozoobentosi) si dhe ndrrohet edhe shtrati i lumit.

Nëse nuk kontrollohet rritja e numrit të automjeteve dhe nuk ndërmerren masa për të përmirësuar rrugët, standardet e karburanteve dhe të shkarkimeve, atëherë rritja eparashikuar me katër herë më shumë mjeteve do të ketë pasoja në cilësinë e ajrit. Masat e ndërmarra nga Qeveria për reduktimin e makinave të vjetra nëpërmjet taksimeve dhe renia e ritmit të ndërtimeve kanë dhënë efekte pozitive në ndotjen e ajrit, por janë të pamjaftueshme për të siguruar cilesi të ajrit dhe nivel të zhurmave brenda standardeve.

Zonat që kanë nevojë për Mbrojtje Mjedisore

Sa i përket zonave të veçanta të mbrojtura për komunën e Suharekës duhet respektuar dhe zbatuar: Ligji Nr. 03/L-039 PËR ZONAT E VEÇANTA TË MBROJTURA. Në këtë komunë janë dy zona që kanë karakter të veçantë të mbrojtjes :

- Guri i Dellocit
- Burimi i ujit mineral në Reqan
- Rezervati natyror i Rusenicës
- Parku natyror Rahavan
- Lisi në Bllacë

- Parku Kombëtar i Malit Sharr

Agrumente të Analizës SWOT

Pikat e forta

Në komunën e Suharekës ekzistojnë hulumtime të natyrave dhe fushave të ndryshme të cilat janë berë edhe në të kaluarën edhe tani ka një inventarizim të florës dhe faunës bukur të mirë, identifikim të problemeve mjedisore, ka analiza për ekosisteme bimore dhe ato shtazore kryesisht në mikro dhe zoobentos (nga studentët dhe studiues tjer) ka strategji të zhvillimit ekonomik lokal, Planin zhvillimor Urban dhe draft Planin Zhvillimor Komunal, si dhe këtë dokument VSM) i cili analizon në mënyrë sistematike ndikimet potenciale mjedisore nga aplikimi i Planit Zhvillimor Komunal. Duke qenë komunë me një turizëm të zhvilluar, kjo komunë është në avantazh për shkak se është kryeqendër e Kosovës por edhe vetë si komunë si zona ekonomike dhe sociale me potenciale të konsiderueshme të zhvillimit ekonomik, turistik, komunikim (rrjeti nacional dhe ndërkombëtar i infrastruktures). Pika të forta janë edhe prezenca e kapaciteteve të zhvilluara intelektuale, kapacitetet rionore. Kemi edhe për çdo ditë e më shumë instalimin e teknologjive inovative dhe reduktim të dukshëm të industrive ndotëse. Legjislacioni mjedisor është drejt përafrimit me atë të Bashkimit Europian.

Pikat e dobëta

Shtirja e vendbanimeve në zonat ku toka është e bonitetit të lart, poashtu edhe në zonat me vlera mjedisore. Koncentrimi i banorëve në disa fshatra por edhe në qendra për rreth rrugëve kryesore, kurse disa vendbanime po ballafaqohen me zbrastje nga banorët. Ndikimi i presionit të rritjes dhe zhvillimit në disa vendbanime tjera determinohen kryesisht me mungesën e vëndeve të punës, papunësisë dhe kulturës së jetesës, faktorë që duhen të menaxhohen.

Në planin administrues niveli i ulët i aftësive në segmente të administratës lokale ngadalëson kapacitetet menaxheriale. Probleme me pronën private të truallit, privatizimet, prania e hot spoteve mjedisore, mungesa e zbatimit korrekt të legjislacionit, veçanërisht atij mjedisor, krahas zhvillimeve të pa kontrolluara gjatë dy dekadëve të fundit, janë pjesë e pikave të dobëta në këtë analizë. Pika të dobëta vazhdojnë të mbeten mangësitë në trajtimin e trashëgimis kulturore, arkeologjike, të ndërtuar dhe natyrore, infrastrukturës, veçanërisht në furnizimin me ujë të pishem, kanalizimi i ujërave të zeza, mungesa e pastrimit të ujërave të zeza, menaxhimi i dobët i mbetjeve komunale, etj.

Mundësitë

Potencialin turistik që ka kjo komunë dhe mbështetjen e mundëshme të donatorve dhe qeverisë, është e mundur që komuna të vazhdojë të hartojë dhe zbatojë plane, programe dhe iniciativë të tjera për zhvillimin e studjuar të pjesëve të trajtuar me këtë Plan Zhvillimor Komunal dhe trajtuara si zona për shfrytëzime të ndryshme, trajtimin e hapësirave të zgjeruara ndërtimore të parapara me planë, hapësirave pyjore, peisazheve atyre rekreative dhe përmirësimin e treguesve mjedisorë. Në Planin Zhvillimor Komunal është e mundur të rritet

ndjeshëm aplikimi i Ligjeve dhe Vendimeve të Kuvendit Komunal në favor të mjedisit dhe rritjes së financave publike komunale. Me qëllim të rritjes së hapsirave publike rekreative është e rekomanduar inkurajimi i biznesit privat në hapsirat rekreative (parqe, salla lojrash, fusha sporti, sipërfaqe për femijët). Rritja e cilësisë së transportit publik është një mundësi që duhet të zhvillohet në mënyrë të qëndrueshme.

Kërcënimet

Humbja e vlerave të trashëgimis natyrore, Mos trajtimi i hot spoteve mjedisore (deponive ilegale të mbeturinave dhe mbetjeve tjera, vendeve të goditura me uranium të varfëruar nga lufta e fundit) mos trajtimi i zonave të mbrojtura, mos rikthimi i shtratit të lumenjve në gjendjen e më parshme duke i rregulluar edhe argjinaturat mundë të shkaktoj kërcnime serioze mjedisore dhe shëndetsore në komunën e Suharekës dhe në rrethin pasi që ndotja dhe degradimi mjedisor nuk njohin kufij administrativ.

Me humbjen e vlerave natyrore, rekreative, shkencore dhe turistike, vendbanime të tëra të mbesin pa asnjë banor, kostoja e shërbimeve ngritet deri në shkallën që shkakton trazira sociale dhe ekonomike. Problemi i pronësisë së tokës sidomos mungesat e pronave komunale për zhvillime përbejnë një grup problemesh shqetësuese ndikimi i të cilëve do të vazhdojë gjatë.

Analiza AWOT

Përparsitë Me HZK janë trajtuar disa nga problemet dhe sfidat mjedisore Kushte të përshtatshme fiziko-gjeografik, turizëm i zhvilluar dhe burime natyrore kryesisht të mjaftueshme; Interesim në rritje i qytetarve, autoriteteve shtetërore dhe shoqërisë civile për mjedisin Legjislacion mjedisor dhe planifikimi hapsinor i zhvilluar dhe permiresuar; Prani e teknologjive inovative në procese industriale dhe ndërtimore; Kushte të mira të transportit të mallrave dhe njerzëve; Rritja e efektshmërisë së zbatimit të Ligjeve dhe detyrimeve financiare të popullsisë dhe biznesit në raport me taksat komunale; Përfshirja e ekipeve të kualifikuara në zbatimin e planeve dhe hartimin e projekteve të rendësishme në kuadër të HZK-së;	Dobësitë Mungesa e disa informatave për thellim të analizave për zhvillimet e planifikuara me HZK. Shkallë e lartë e ndërtimeve informale; Shpopullimi i zonave malore dhe përqendrim i konsiderueshëm në zonat e ulta; Rrugë me përmbajtje jotë plotë (trotuar, parkingje, etj) Shkallë e konsiderueshme nga ndotja e zhurmës dhe gazrave të djegjeve të brendshme motorike; Motivimi i ulët në segment të caktuar të administratës publike dhe qeverisjes lokale; Zvogëlimi i hapësirave të gjelbërta dhe hapësirave të tjera publike; Ndërtimi i banimit kolektiv pa norma të duhura urbanistike dhe ndërtimore; Mungesa e koordinimit me komunat për rreth; Infrastrukturë jo shumë e zhvilluar dhe e pabërtuar (jo shumë funksionale); Mungesa e dobët të mbeturinave; Mos trajtimi i hot spotëve mjedisore; Mungesa e mirë të turizmit; Shkallë e ulët e të hyrave vetanake në buxhetin e komunës;
Mundësitë Planifikimi i masave për mbrojtje dhe zhvillim të mjedisit; Gadishmëri donatorve dhe qeveris për trajtim të pikave të nxehta mjedisore; Zhvillimi i kapaciteteve manaxhuese të politikave, planeve dhe programeve në nivel komunal; Krijimi i një Forumi qytetar gjithë përfshirës për kualitet të jetës më të mirë, si një njësi për opionencë dhe edukim mjedisor; Bashkëpunimi i kordinuar me komunat tjera; Ndërtimi i impjantit regional dhe trajtimi i përkohëshëm në pikat e fundit të derdhjeve të ujit të përdorur. Përmirësimi i shërbimeve në transportin publik; Përfshirja e biznesit privat në hapsirat pyjore, të gjelbra dhe rekreative (parqe, salla lojrash, sipërfaqe për fëmijët).	Kërcënimet Rrezikimi i shëndetit të popullatës; Prishje e balancit mjedisor; Shkatërrimi i resurseve toksore, ujore dhe resurseve tjera; Shkatërrimi i ekosistemeve, biodiversitetit, florës dhe faunës; Shkatërrimi i trashëgimisë kulturore dhe natyrore; Konflikte në lidhje me çështjet e pronësisë; Pakësimi i hapësirave publike për shkak të presionit; Mungesa dhe/ose kosto e lartë për disponimin e sipërfaqeve të lira për projekte zhvillimore; Ulje e ndjeshme e biodiversitetit; Mungesa e koherencës midis aksioneve të shoqërisë civile dhe pushtetit vendor, donacioneve dhe departamenteve universitare/studiove profesionale etj.

HARTA ZONALE KOMUNALE

SHKALLA QË HZK-ja NDIKON NË PLANET E TJERA

HZK-ja vlerësohet të ketë pasur një vështrim të plotë të planeve të ndryshme të cilat janë zhvilluar në nivel të Kosovës ose Planeve dhe Projekteve të cilat janë bërë më herët në Komunën e Suharekës (PZHK) Kurse për zonën urbane ka PRRU ndersa më herët kanë ekzistuar plane detajizuese. Të gjitha këto plane janë marrë në shqyrtim dhe vlerësohet se gjendja në terren ka ndryshuar.

Disa nga aspekte kryesore të gjendjes aktuale mjedisore

Të dhënat më poshtë i referohen gjëndjes mjedisore të tanishme në komunën e Suharekës. Qëllimi kryesor i diskutimit të dhënave bazë është të identifikojë gjëndjen mjedisore në ballafaqim me vizionin, prioritetet dhe efektet e dëshiruara të zhvillimit dhe implementimit të Hartës Zonale Komunal të komunës së Suharekës Impaktet potenciale të zhvillimit të HZK-së mund të vlerësohen nga ndryshueshmëria e kushteve mjedisore me ose pa implementimin e Dokumentit nëpërmjet indikatorëve të gjendur/të supozuar sasiorë ose cilësorë. Esencialisht, gjendja mjedisore e komunës së Suharekës karakterizohet nga përshkrimi i receptorve mjedisore, siç kërkohet nga Direktiva e VSM, të përshkruara më poshtë:

- Popullsia dhe Shëndeti publik;
- Fitodiversiteti dhe Zoodiversiteti;
- Zonat e mbrojtura të natyrorës;
- Cilësia e ajrit
- Bezdisjet- zhurma kundërmimi pamjet e pa këndshme;
- Faktorët kilantikë, ndryshimet klimatike;
- Uji në përgjithësi;
- Toka bujqësore dhe peisazhi;
- Asete materiale/Infrastruktura fizike (transporti dhe administrimi mbetjeve);
- Trashëgimia kulturore (duke përfshirë trashëgiminë arkitekturale dhe arkeologjike);
- Trashëgimia natyrore (Zonat dhe monumentet e mbrojtura natyrore).

Shëndeti

Ndikimet në shëndetin e publik për VSM, janë ato të cilat lindin si pasojë e bashkëveprimit me receptorët mjedisorë (komponente mjedisore të tilla si ajëri, uji apo tokë nëpërmjet të cilëve ndotësit bëhen potencial nëpërmjet transportit në ujë dhe kontaktit më njerëzit. Kapaciteti mjedisor i komunës do të thotë, para së gjithash, ruajtja në nivele të pranueshme e parametrave kryesore mjedisorë. Dëndësia e popullsisë në disa vendbanime, zhvillimi pa plan i tyre, ulja e hapsirave publike rekreative dhe sidomos të gjelbërta sjell pa dyshim uljen e cilësisë së jetës, përkeqesimin e parametrave mjedisorë të pranuar si standarde, shpenzime të larta të shoqërisë për rregullimet e mëtejshme për njësi sipërfaqeje dhe shpenzime me të larta për mbrojtjen e shëndetit.

Ne komunën e Suharekës, shërbimi shëndetësor parësor ofrohet nëpërmjet QKMF dhe QMF dhe AMF.

Ndikimet mjedisore të lidhura me popullsine dhe shëndetin

Më poshtë, janë identifikuar disa ndikime që janë të lidhura për shëndetin në tërësi:

- Ndertimi/rehabilitimi i kanalizimeve dhe trajtimi i ujrave te zeza si dhe manaxhimi i mbetjeve.
- Mbrojtja e Vegjetacioneve autoktone;
- Mbrojtja e zonave të llojeve bimore endemike;
- Konsiderimi i kërkesës së rritur të infrastrukturës intensive në vendbanimet me densitet të lartë;
- Rikonsiderimi i trafikut publik për uljen e emetimit të gazeve dhe zhurmave;
- Cilësia e ndërtesave, densiteti dhe zonimi duhet të mbështeten në mënyrë adekuate nga shërbime dhe facilitetet të tjera komunale në disa vendbanime të komunës;
- Raportet ndërtimore me sipërfaqet e gjelbërta duhet të parashikojnë densitetin e popullsisë;
- Sipërfaqet aktuale të gjelbërta dhe parqet duhet të zhvillohen dhe mirëmbahen;
- Rritja e koordinimit me autoritetet paralele planifikuese për të vlerësuar impaktet mjedisore të pellgut;
- Ruajtja dhe mbrojtja e biodiversitetit;

Veçori natyrore kryesore të komunës dhe zonat që ndikohen

Te pjesa e gjendjes ekzistuese të komunës janë paraqitur mjaft të dhëna për veçrit natyrore dhe karakteristikat tjera natyrore.

Me zgjerimin e disa vendbanimeve janë të njohura edhe disa përzierje veprimtarish komerciale, të industrisë së lehtë e rezidenciale. Zhvillime dhe ndërtimet edhe në disa zona sensitivitet mjedisor, gjeomorfologjik dhe gjeologjik. Zhvillimet dhe ndërtimet në këto zona janë potencialisht të kërcënuara. Një pjesë e mirë e habitateve janë po ashtu të kërcënuara për pasojë të ndryshimit të sipërfaqeve të gjelbërta.

Ky ndryshim në përdorimin e tokës ilustron në disa nga shifrat që mund të jenë në dispozicion edhe se të pakta, ku tregohet shfrytëzimi i tokës në vitet e më hershme dhe tani. Shumfishimi i disa zonave ndërtimi ka ndodhur në kurriz të toke bujqësore, të zhdukjes disa pyjeve me pemë me gjethe, dhe ka shkaktuar zvogëlimin e një tërsie pejsazhesh e gjelbrimi.

Zonimi i territorit të komunës

Duke u bazuar në tipologjinë e vendbanimeve, popullsitë, infrastrukturën shoqërore arkitekturat, gjeomorfologjitë dhe sidomos çështjet mjedisore që mund të paraqesin komunën e Suharekës me HZK janë trajtuar si më poshtë:

Zonat e ndërtimit në vendbanime:

- **Zonat e pazhvilluara me ndërtim:**

HZK-ja i ka identifikuar dhe trajtuar duke i destinuar si tokë bujqësore, tokë pyjore zona të mbrojtura natyrore dhe zona tjera të mbrojtura, zona për infrastruktur hidrografike dhe infrastruktur tjetër.

- **Zonat turistike**

HZK ka identifikuar zonat turistike për të gjithë llojet e turizmit të mundshëm në komunën e Suharekës kurse nuk janë të prezantuar në hartën e turizmit.

Zona të mbrojtura

HZK-ja ka evidentuar gjithashtu zonën ku përfshihen zonat karakteristike me vlera të trashëgimis kulturore - historike, peisazhike, mjedisore e turistike të Komunës. Në këto zona nuk mund të jepen leje ndërtimi për objekte e struktura, të cilat çënojnë identitetin e zonës. Objektet ekzistuese të zonës mund të restaurohen vetëm në kushte të cilat i japin institucionet kompetente, duke mos çënuar identitetin e tyre dhe disa zona që shpallën të interesit komunal me HZK).

Zona Industriale dhe zonat për zhvillime industriale

Zona industrial planifikohet të jetë lokale, dhe do zhvillohen kryesisht ku tashmë është krijuar një bërthamë e një zone industriale në qytet ose aty ku vërtet ekzistojnë kushte të favorshme të zhvillimit të tyre dhe që nuk bie në konflikt me interesat tjera socio-ekonomike dhe mjedisore dhe zhvillimet industriale që janë identifikuar dhe trajtuar me HZK dhe duhet propozuar masat mjedisore. Në hartë nuk është e paraqitur kufiri i zonës industriale.

Pyllzimi, zhvillimi i pyjeve, zonat e blerta dhe të pushimit

Komunën e Suharekës sikurse në gjitha komunat tjera të Kosovës zhvillimet nuk i kanë favorizuar pyjet dhe zhvillimin e tyre, sidomos pyjet e zonave të ulta (Shpallurit me qarr). Shumë nga zonat e gjelbërta, zonat rekreative natyrore, në shumicën e rasteve vihen para shkatërrimit total të tyre, si pasojë prerjeve ilegale, djegjeve, zhvillimeve tjera dhe neglizhencës. Hapësira pyjore dhe zonat e shkurreve dhe kullosat janë planifikuar në HZK. Deri tanishëm pak është bërë për zonat lokale rekreative apo hapësirat ku mund të organizohen pushime vikendi apo diçka të ngjashme.

Esenciale çka HZK-ja duhet ofruar është sigurimi i korridoreve të gjelbërta që do të zhvillohen të bashkëshoqëruara me ndërtimin e rrugëve të reja dhe atyre ekzistuese, korsive për këmbësorët dhe bicikletat dhe tampon zonave të zhvillimit industriale dhe tjera të ndjeshme, si dhe rritjen e fondit të gjelbër në komunë.

Çështje mjedisore që lidhen me mjedisin fizik

- HZK duhet të tregojë çart në hartë vendet ku kemi erozion dhe çfarë shkalle të erozionit nëse kemi erozion shumë të fort ose të fort at'herë të merren rreptsisht masa për parandalimin e tyre, poashtu duhet të tregojë për zonat e vërshimeve dhe masat të cilat duhet të merren kundër vërshimeve.
- Zhvillimi i zonës industriale duhet të bëhet në territorin e përcaktuar, i pa përzier me hasirat e banimit duke e precizuar çart në hartë (pjesa grafike);
- zhvillimet industriale duhet të zhvillohen sipas standardeve mjedisore të përcaktuara vetëm pas rivlerësimeve mjedisore;

- Zhvillimi i Pyjeve, hapsirave të gjelbërta, shiritave gjelbrues dhe tampon zonave duhet të konsiderohet në çdo plan e sidomos në Planet Rregulluese dhe projekte duke vlerësuar raportet e ndërtimit.

Biodiversiteti, Flora dhe Fauna

Biodiversiteti i Komunës së Suharekës duhet të mbrohet përmes projekteve dhe planeve promovuese dhe forma tjera të mbrojtjes, poashtu duhet pasur parasush gjat zbatimit të projekteve infrastrukturore dhe ndërtimore duhet ruajtur habitatet natyrore të shtazëve dhe bimëve nga zhurma dhe forma tjera të bezdisjes dhe ndotjes. Komuna e Suharekës ka një pozitë të mirë gjeografike dhe shtrirje mjaft të madhe gjeografike, e cila përfshin zonat mesatarisht të larta dhe zonat e ulëta të terrenit. Në këtë komunë, sa i përket **fitodiversitetit** lidhur me llojet e bimëve këtu kemi mjaft llojllojshmëri të bimëve nga ato barishtore njëvjeqare dhe te ato shumëvjeqare dhe drunore apo brezat e pyjeve. Nga brezi i shpërdhit me qarr (*Quercus frainetto* dhe *Quercus cerris* shkon deri te brezi i ahut dhe shkozës. Brezi i pyjeve të shpërdhit me qarr dhe bungbut janë brezi më i dëmtuar nga faktori njeri. Ndërkaq në zonat e ulëta kemi vegjetacionin e livadheve me shoqërime mjaft të mëdha dhe të begatshme me lloje. Po ashtu, në këto zona e gjejmë edhe vegjetacionin ruderal përgjat rrugëve dhe vendbanimeve por, edhe barërat e kqia të cilat gjenden në tokat djerrina, në kufi të parcelave dhe në afërsi të gjerdheve.

Zoodiversiteti: Ihtiofauna: peshqit të cilët lajmerohen në këto ujëra janë: bërcaku, ngjala, mustaku, trofta e danubit dhe trofta projesh ne ujërat e lumit Toplluha.

Herpetofauna: Amphibiet- ujëtokësorët - bretkocat *Bufo bufo*, *Bufo viridis* *Rana rudibunda*, *Rana esculenta*, Salamandrat. Zvarranikët- breshkat, gjarprinjt dhe picrraku.

Ornitofauna: nga shpezet lajmerohen: qukapikëthi i larmë, bilbili, kukuvajka, thëllënza, fazani, kumrija, krahëthata dhe mullizera. Shpezët sezonale të këtij territori janë gjeraqina, shkurtëza, borsi, gushkuqja, çyqja. etj.

Mamalia – gjitarët janë më të shprehur vjedullat, kunadhja, ketri, ujçit, vidrat dhe kaprojt.

Tipet e Habitaveve

Disa nga habitatet në komunën e Suharekës janë të klasifikuara si të mbrojtura në nivel qendror dhe lokal (disa zona të identifikuar me HZK). Ato klasifikohen si më poshtë:

- Pyjet dhe korie
- zonat e mbrojtura natyrorë;
- Ligatinat;
- Lumenjt;
- Kullosat

Çështje mjedisore të lidhura me biodiversitetin, florën e faunën

Ekzistojnë disa çështjesa i përket manaxhimit të biodiversitetit të komunës së Suharekës. Çështjet në vijim janë identifikuar për zhvillim të mëtejshëm:

- Ekosistemet ujore (lumi Toplluha) janë të fragmentuara, të degraduara në disa pjesë nga eksploatimi i rërës, nga mbetjet që hudhen nga qytetarët, dhe siç janë, kanë humbur habitate për specie të rëndësishme. Gjendja e tanishme nuk siguron dot nivele të pranueshme të habitateve natyrorë;
- Prerja dhe djegja e pyjeve si ekosisteme vjen deri territorit dhe volumet të ujit sipërfaqësor si pasojë edhe e ndërtimeve dhe deponimeve mbetjeve të ngurta në zonat e vendbanimeve. Kjo mund të rritë përmytjet duke shkaktuar vërshime dhe erozionin, kështu duke humbur direkte habitatat;
- Masa për të ruajtur biodiversitetin dhe balancin ekologjik në natyrë duhet marrë në konsideratë, në fazat e herëshme, në plane të reja zhvillimi;
- Harmonizimi i planeve rregulloredhe masave duhet koordinuar me njësi të tjera të qeverisë qendrore me qëllim sigurimin e një brezi të gjelbër rrugëve magjistrale dhe rajonale.
- **Përdorimi i Tokës dhe Peisazhi**

Planifikimi i përdorimit të tokës dhe çështje të sigurimit të shërbimeve

Për të vlerësuar tokën si burim natyror i pa rinovueshëm dhe rolin që ka në hapsira banimi fillimisht po japin definicionin dhe funksionet bazë të saj. Toka përcaktohet si pjesa e sipërme e kores tokësore, veçanërisht komplekse, që luan rol të rëndësishëm në mjedis në zhvillimin social dhe ekonomik të cilat janë vitale për jetën. Direktiva kuadër e tokës (BE) identifikon shtatë funksione bazë të saj të cilat janë:

- Prodhimi i biomasës, përfshirë bujqësinë dhe pylltarinë;
- Mbajtjen, filtrimin dhe transformimin e ushqyesve, substancave dhe ujit;
- Mbajtëse e biodiversitetit;
- Mjedis fizik dhe kulturor për njerëzit dhe aktivitetet humane;
- Burim materiale;
- Si depozitë karboni;
- Arkiv për trashëgiminë gjeologjike dhe arkeologjike.

Disa nga zhvillimet në komunën e Suharekës sidomos ndërtimet e pa planifikuara nuk kanë bërë një përdorim efikas dhe të qëndrueshëm të tokës. Shumë nga zhvillimet e paplanifikuara nëpër vendbanime, mund të thuhet se i kanë përkeqësuar problemet e infrastrukturës dhe kanë çuar në degradim mjedisor. Shumë nga kanalizimet e furnizimit me ujë dhe të ujërave të ndotura tashmë gjenden në tokë me pronsi private, për të cilat të drejtat e kalimit dhe përdorimit nuk janë plotësisht të përcaktuara, duke e kufizuar kështu mundësinë e hyrjes për mirëmbajtje.

Poashtu, pa ndonjë plan, apo edhe vlerësim të resurseve, janë aprovuar shumë projekte të reja. Nuk është e qartë se a është bërë vlerësimi i furnizimit të mjaftueshëm me ujë dhe energji i këtyre zhvillimeve të reja.

Infrastrukturën dhe shërbimet për vendbanimet, duhet ti siguroj Komuna. E kombinuar me një kërkesë për infrastrukturë dhe mobilizim të resurseve financiare, kushtet mjedisore në komunë vazhdojnë të jenë një problem.

Toka ndërtimore në territorin e komunës merr një rëndësi të posaçme; për efekt të mungesës së fondeve dhe planifikimeve, për gjatë 20 vjetëve të fundit në Kosovë, toka pronë publike është zvogëluar dhe prona private po dominon. Ritmet e çmimit të sipërfaqeve të konsideruara si truall kanë qënë të larta. Statuti privat dhe çmimi vështirëson sot komunën e Suharekës të gjëjë hapsira për vepra publike. Kjo do të vazhdojë edhe më tutje duke kufizuar shpesh implementimin e HZK-së në vepra publike (rrugë, lulishte, parqe, etj).

Çështje mjedisore që lidhen me përdorimin e tokës

- Përdorimi i tokës për ndërtim është në rritje dhe raporti ndërtim/sipërfaqe e gjelbërt është i disfavorshem duke krahasuar me normat europiane për etnitete me specifika të njejta në komunën e Suharekës kemi shtrirje disperse të vendbanimeve;
- Planifikimi i zonave ndërtimore nuk duhet të prekë sipërfaqe të gjelbërta veç në raste të jashtëzakonshme dhe duke i rikompensuar ato;

Duke pasur parasysh keto specifika, ne kapitullin më poshtë paraqiten masa të pershatshme për shtimin e sipërfaqeve të gjelbërta. Për më tepër, paraqiten kriteret mjedisore që kufizojnë zhvillimin e ndërtimeve, që përfshijnë kriteret e forta mjedisore-shëndetsore, kriteret e trashëgimisë kulturore, kriteret peisazhike dhe ato inxhinierike dhe të infrastrukturës.

Rreziqet natyrore në mjedisin fizik

Me rritjen e ndërtimit dhe degradimit të pyjeve, rreziku i përmytjeve do të rritet shumë.

Kjo gjë përshkruhet mëposhtë në seksionin mbi Menaxhimin e Mbeturinave të lëngshme dhe Ujërave të Shiut.

Adaptimi dhe Zvogëlimi i Rrezikut të Katastrofave, përmirësimi i informacionit dhe reagimi për zbutjen e efekteve të çdo katastrofe natyrore duhet parë me prioritet edhe atë në funksion të:

- Menaxhimit të Rrezikut të katastrofës;
- Forcimit të shërbimeve hidrometeorologjike;
- Caktimit të kodeve të ndërtimit për aktivitetin sizmik;
- Sigurimin e individëve dhe bizneseve nga katastrofat natyrore.

Në tabelën në vijim do të paraqesim zonat në të cilat duhet të merren masa kundër erozionit shumë të fort, erozionit të fortë sipas një klasifikimi të projektit EULUP në Kosovë.

Mjedisi i ndërtuar dhe kultura

Sikurse komuna tjera edhe komuna e Suharekës është si komunë administrative jo fort e vjeter e disa nga vendbanimet e saj datojnë që nga lashtësia dhe prezantojnë vlera që janë të mbrojtura për nivelin e Kosovës.

Cilësia e ajrit

Industria e pa zhvilluar ka ndikuar pozitivisht në cilësinë e ajrit, ndërkoh që zhvillime tjera pas luftës në Kosovë si komunikacioni, djegia e pa kontrolluar e mbeturinave, djegiet e

biomasës, produkteve bujqësore lirimi i disa gazrave si freoneve, dhe gazrave azotike të cilat po përdoren kohëve të fundit në vend të karburanteve këto ndikojnë drejtpërsëdrejti në cilësinë e ajrit në hapësira të ngushta siç janë fshatrat që ndodhen në luginë ku lëvizjet e masave të ajrit janë të vogla. Zhvillimet ekonomike dhe sociale pas luftës veçanërisht rritja e numrit të automjeteve kur dihet se pjesa më e madhe e tyre janë të stërvjetuara të viteve të 80-ta, poashtu edhe veprimtarive ndërtuese kanë shkaktuar një ndotje të ajrit në Komunë. Në mënyrë të përbledhur po rendisim disa subfaktorë të cilat kanë ndikim në cilësinë e ajrit në komunën e Suharekës :

- Komunikacioni hekurudhorë
- Rritja e lartë dhe përdorimi i shpeshtë i makinave private;
- Shumica e këtyre automjeteve janë më shumë se 15 vjeçare dhe nuk janë në përputhje me Euro I apo II;
- Edhe pse të vjetër gjendja teknike e tyre jo e mirë, duke liruaz gazra dyfish më shumë se normal;
- Gati të gjitha objektet përdorin ngrohje individuale me dru dhe forma tjera të djegies;
- Një pjesë e madhe e tyre punojnë me naftë dhe me plin;
- Nga të gjitha rrugët që kalojnë nëpër territor të komunës së Suharekës , shumica janë të asfaltuar;
- Djegiet e mbeturinave në deponi të egra;
- Djegiet e pyjeve dhe mbetjeve të biomasës.

Një tjetër problem që lidhet me cilësinë e ajrit është edhe cilësia e karburanteve që përdorin automjetet. Shumë gjeneratorë me naftë që përdoren për të kompensuar ndërprerjet e energjisë janë gjithashtu kontribues në këtë cilësi të dobët të ajrit, mbasi punojnë me naftë të cilësisë së dobët. Megjithatë lidhur me këta të fundit, ndikimi i tyre në cilësinë e ajrit të komunës së Suharekës është minimal.

Zhurma dhe Kundërmimi

Një tjetër problem mjedisor më të cilin po ballafaqohet gjithnjë e më shumë Komuna e Suharekës është zhurma duke e pasqyruar se këtu gjenden koncentrim i vendbanimeve dhe dendësi e konsiderueshme e banimit. Komuna e Suharekës ka një rrjet të dendur rrugor. Me HZK, janë trajtuar disa nga masat mjedisore për amortizimin e zhurmës. Për gjat rrugëve nacionale, hekurudhave dhe rrugëve rajonale duhet të parashihen masa mjedisore kundër zhurmës, siç janë barrierat fizike nga dheu, zona të gjelbërta me pyllëzim dhe pahi të plastifikuara në vendet ku janë më të nsjeshme (si shkolla dhe hapësira tjera publike dhe banuese), por për shkak të implikimeve financiare disa nga këto masa mund të mos zbatohen ose mund të mos implementohen në lokacione të caktuara. Komuna e Suharekës këtu duhet të jetë vigjilente dhe të jetë e kyqur në kontrollin e ndërtimit të rrugëve.

Përpos këtyre akteve kemi edhe disa pika të ndotjes nëpër vendbanime. Megjithatë zhurma është në të gjitha rastet përtej vlerave limit që përcakton Udhezimin “Per nivelet kufi te

zhurmave në mjedise te caktuara” dhe Limitet e Pergjitheshme për Nivelin e Zhurmave të OBSH. Një tjetër dukuri për tu vënë në dukje është niveli konstatnt i zhurmës gjat 24 orëve në zonen e bllokut e cila është njëherësh edhe zonë residenciale ku limiti i nivelit të zhurmës në orët e natës nuk duhet të kalojë 45 dBA, ndaj vlerave mbi 60 dBA. Sa i përket kundërmimit si aspekt tjetër i bezdisjes në komunën e Suharekës vendet në të cilat kemi kundërmim janë deponit ilegale sidomos ato afër lumenjve për shkak të lagështisë të cilat sjellin në vazhdimësi bezdisje për qytetaret që jetojnë në ato zona. Vend shkarkimet e kanalizimeve të fshatrave dhe vendshkarkimet individuale të kanalizimit të ujërave të zeza janë poashtu burim i kundërmimit, bezdisjes dhe sëmundjeve për qytetarët dhe kalimtarët. Komuna duhet të eliminojë me prioritet deponit ilegale rreth lumenjve dhe të ndërtoj impiante për pastrim të ujërave të zeza siç është parapar edhe me HZK.

Burimet ujore dhe furnizimi me ujë

Kushtet zhvillimore të përcaktuara për rritjen e resurseve të ujit bazohen në Udhëzimin Administrativ për Hartën Zonale.

Më tej këto dokumente përcaktojnë kushte dhe sigurojnë zhvillimin dhe shfrytëzimin e qëndrueshëm të resurseve ujore, të cilat janë të domosdoshme për shëndetin publik, mbrojtjen e mjedisit, zhvillimin socio-ekonomik të Kosovës dhe kornizën institucionale për administrimin e resurseve ujore.

Në Planin Zhvillimor Komunal janë përcaktuar sipërfaqet (Pikat) dhe hapat e nevojshëm për rritjen e resurseve të ujit për komunën e Suharekës

Kjo nënkupton që për përmbushjen e nevojave për furnizim me ujë të popullsisë dhe ekonomisë së komunës së Suharekës do të nevojiten burime të reja dhe rritje të kapaciteteve të ujit dhe rezervuarëve të konsiderueshme në zonën urbane dhe rurale.

Sipas analizës së vlersimit të gjendje të ifrastrukturës së ujësjellësit, numrit të prognozuar të banorëve për secilin vendbanim deri në vitin 2028, përfshirë edhe banorët jo rezident, kërkesës mesatare sipas udhëzimit administrativ për Normat Teknike të Planifikimit Hapësinor, ndërtimit të hovshëm të njësisve banesore si dhe ndërtimit të lagjeve me ndërtime individuale:

Komuna ka nevojë që:

Për ofrimin e shërbimeve të qëndrueshme të furnizimit me ujë në të gjithë komunën deri në vitin 2028 të bëjë:

- Rehabilitimi dhe zgjerimi i sistemit të ujësjellësit në zona të reja të zhvillimit ndërtimor;
- Hapja e puseve të reja në disa vendbanime rurale;
- Rehabilitimi i stacioneve të pompave;
- Rritja e vëllimit të rezervuarëve dhe ndërtimi i rezervuarëve të ri;
- Mbrojtjen e burimeve sipërfaqësore dhe nëntokësore të ujit;

- Zëvendësimi (Ndërtimi) i gypave të vjetër AC, Çelik me PE-100-RC dhe Zgjerimi i rrjeteve primare të reja në qytet;
- Ndërtimi i rrjeteve të reja në gjitha fshatrat ku nuk ka rrjet të ujësjellësit;
- Krijimin e zonave dhe nënzonave për vendosjen e matëseve të ujit (DMA) për menaxhimin e humbjeve teknike dhe financiare të ujit.
- Studimi i fizibilitetit - rritja e kapaciteteve akumuluese të ujit: (pellgu të lumit Toplluha dhe lumenjve tjerë në Komunën e Suharekës)
- Studim i fizibilitetit mbi rrjetin e egzistues të ujësjellësit duke përfshirë planifikimin dhe ridizajnimin e rrjetit primar të rrjetit të ujësjellësit (modelimi hidraulik) për qytetin.
- Rritja e kapaciteteve të rezervarëve, kaptazhe, fabrika për përpunimin e ujit dhe ndërtimi i rezervuarëve të rinj në zonat e reja të zhvillimit të qytetit dhe fshatrave;
- Rehabilitimi i sistemit të ujësjellësit .

▪ Kapaciteti

Në planet zhvillimore sektoriale dhe në PZHK të Suharekës, Komuna ka bërë llogaritjen dhe analizën e shpenzimeve dhe kapacitetit të nevojshëm të ujit të pijes për banoret e zonës e cila do të jetë në harmoni me kërkesat për furnizim me ujë të pijes për të gjitha vendbanimet e Suharekës për vitin 2021-2029.

Bazuar në kapacitetet ekzistuese të burimeve të ujit me **Q=1650 l/s** kapaciteteve të konservimit të rezervuarëve, kapacitetet e stacioneve të pompimit, numrit të prognozuar të banorëve prej për vitin 2029 të **Skenari-a** i PZHK, përfshirë edhe banorët jo rezident, analizës së shpenzimeve me kërkesën mesatare prej **q=250 l/ për banor Komuna** nuk ka nevojë për rritje të kapaciteteve të konservimit të ujit prej së paku 8-10 vitete e ardhshme.

-Mirëpo kapacitetet e projektuara të shpenzimeve (analiza e shpenzimeve) në të ardhmen duhet reflektuar edhe në ndryshimet eventuale nga propozimi i shfrytëzimit të tokës të paraqitura në Hartën Zonale të Komunës (HZK), dhe definimi i kushteve zhvillimore, duke saktësuar koeficientet dhe indekset e zonave dhe zonave mbishtresore, për komplet territorin e komunës dhe duke prezantuar në hartën e kapaciteteve.

Komuna në HZK sipas **Planit të Veprimit** në planifikimet e reja gjate përcaktimit të prurjeve llogaritëse të ujit për shtimin e kapacitetit të ujit (në pjesën urbane, rurale dhe industriale) duhet të merre baze përdoruesit e ujit për të gjitha kategoritë e përdorimit të ujit sipas normave teknike të planifikimit hapësinor.

Me qellim të ruajtjes së ujit të pijes dhe rritjes së kapaciteteve të ujit brenda zonës - Komunës.

Komuna e Suharekës në planifikimet e reja (toka e shfrytëzuara për ndërtim) do të caktoj kushtet e reja zhvillimore të ndërtimit të rezervuarët grumbullues për ujë atmosferik (Ujë teknik).

Uji i grumbulluar përmes pullazeve (çative) të ndërtesave do të dërgohet në rezervuarin e ndërtuar brenda parcelës ndërtuese i cili pastaj do shfrytëzohet për nevojat e ndryshme të qytetit dhe zonës përreth si: ujitjen e parqeve, larjen e rrugëve, trotuareve, shuarjen e zjarreve apo nevojave tjera si uji teknik etj.

Poashtu bazuar në **skenarin-b** të PZHK-së nënkupton që për përmbushjen e nevojave për furnizim me ujë të popullsisë dhe ekonomisë së territorin e Suharekës nevojitet që Hidroregjioni Jugorë dhe Komuna duhet të orjentohej në **eliminimi e humbjeve teknike dhe komerciale** dhe mbulimin e fshatrave me furnizim me ujë në 8 vitet e ardhshme.

▪ **Mbrojtja e burimeve sipërfaqësore dhe nëntokësore**

Për të arritur objektivat për ujë të pijshëm dhe të sigurt për të gjitha burimet e ujerave Komuna në bashkpunim me nivelin qendror do të ndërmerë gjitha masat mbrojtëse sipas dispozitave dhe ligjeve në fuqi për mbrojtjen e ujerave sanitare, përmes tre zonave të mbrojtura sanitare vijuese:

1. Zona e I-rë – Zona e Kufizimit përcaktohet me qëllim të mbrojtjes së burimit dhe objekteve ujëmarrëse si dhe zonës së drejtpërdrejt të tyre nga çfarëdo dëmtimi, ndotje ose ndikime tjera të dëmshme të rastësishme ose të që qëllimshme.
2. Zona e II-të – Zona e Kontrollimit përcaktohet me qëllim të parandalimit të kontaminimit dhe rrezikut të ndotjes nga mikroorganizmat ose materiet tjera të dëmshme për cilësinë e ujit.
3. Zona e III-të – Zona e Mbikëqyrjes përcaktohet me qëllim mbrojtjes së burimit nga ndotja me materie të rrezikshme ndotëse që vështirë zbërthehen dhe për pasojë dëmtojnë në afat të gjatë shfrytëzimin e ujit të burimit.

Grumbullimi i mbetjeve të ngurta

- HZK përmend riciklimin, ndërkaq nuk tregon një lokacion të sakt ku do të bëhet grumbullimi i mbeturinave selektimi dhe proceset tjera;
- Në Plan parashihet përfshirja e të gjitha vendbanimeve në kuadër të rrjetit të infrastrukturës së grumbullimit dhe menagjimit të mbeturinave të ngurta;
- Mbyllja e deponive ilegale të mbeturinave të cilat gati në të gjitha rastet janë deponi spontane dhe të paligjshme dhe ndodhen kryesisht në përfiferi të vendbanimeve rurale.

Menaxhimi i mbetjeve të lëngëta dhe kullimi i ujërave të shirave

Shumë nga vendbanimet në Komunën e Suharekës nuk kanë menaxhim efektiv të ujërave të zeza. Janë ndërtime të paligjshme që derdhen drejt e në lumenj, të cilët shpesh janë jashtë standardit dhe rrjedhin, duke shkaktuar ndotjen e ujërave sipërfaqësore dhe nëntokësore.

Mungesa e trajtimit të ujrave të ndotura përbën ndoshta rrezikun të madh mjedisor për Suharekën dhe sigurisht shkakton ndotje të madhe.

Duhet vënë në dukje se MMPHI ka parapa impiant regional për trajtimin e ujrave të zeza në territorin e komunës së Suharekës gjë që do ta zvogëlonte ndotjen e ujrave Suharekës.

Furnizimi me energji

Qyteti i Suharekës me rrethinë furnizohet me energji elektrike nga nënstacioni :

NS Suhareka 110/35/10(20) kV në kuadër të të cilit janë të instaluar dy trafo.

T1-110/35/10 kV me fuqi 31.5 MVA

T2-110/10(20) kV me fuqi 31.5 MVA

Për furnizimin e këtij nënstacioni janë të ndërlidhura tri linja linjave 110 kV, konkretisht linjave të paraqitura në figurën 1 në vijim :

Linja nr. 179/2 NS Suhareka-NS Ferizaji 1.

Linja nr. 179/3 NS Suhareka-NS Prizreni 3

Linja nr. L158 NS Suhareka-NS Rahoveci31.

Nënstacioni Suhareka është rindërtuar në tërësi dhe tani i gjithë konsumi i qytetit dhe rrethinës së Suharekës do të furnizohet nga ky nënstacion, pasi që edhe daljet të cilat kane qenë nga nënstacioni 35/10kV janë transferuar në nënstacionin 110/35/10(20) kV Suhareka.

Ndërsa ne tabela 1 është paraqitur Infrastruktura për shpërndarjen e energjisë elektrike trafot, linjat (ajrore) te tensionit te larte dhe tensionit të mesëm si dhe fuqia e trafove te instaluara ne nivelin 10(20) kV.

PARIME, OBJEKTIVA E KRITERE MJEDISORE

VI. QËLLIMET E VSM-së PËR HARTËN ZONALE KOMUNALE TË SUHAREKËS

Duke u bazuar në qëllimin e VSM-së, që përkon edhe me qëllimin e mbrojtjes mjedisore të vetë HZK-së së Suharekës, janë përcaktuar objektivat mjedisore të VSM-së. Edhe objektivat mjedisore qëndrojnë po njëllor për Planet e niveleve tjera. Për më tepër, këto objektiva janë ndërtuar në përputhje me politikat e strategjitë mjedisore kombëtare, me Planin Hapësinor të Kosovës, si dhe me qëndrimet e sektorëve përkatës (që preken nga objektivat). Për çdo objektiv janë listuar ndikimet e mundshme të Planit në mjedis, nëse objektivi nuk realizohet, pra nëse nuk merren masat zbutëse, eliminuese apo parandaluese të dëmit mjedisor.

Sipas rëndësisë së tyre, objektivat mund të ndahen në objektiva primare apo globale dhe në objektiva lokale të nivelit komunal. Objektivat kryesore të shqyrtimit të gjerë që lidhen me këtë plan mund të jetë i definuar si:

Qëllimi Mjedisor 1 (QM1) – Ajri: Përmbushja e objektivave afatmesme për sasinë vjetore të shkarkimeve të ndotësve, sipas kufijve maksimalë e normave të lejuara nga Bashkimi Europian.

Qëllimi Mjedisor 2 (QM2) – Uji: Zbutja, kufizimi dhe parandalimi i efekteve negative të aktivitetit njerëzor në territorin e bashkisë, mbi burimet dhe trupat ujorë sipërfaqësorë e nëntokësorë, përfshirë ujin e pijshëm, ujërat bregdetare dhe brigjet.

Qëllimi Mjedisor 3 (QM3) – Toka: Mbrojtja dhe përdorimi e manaxhimi i qëndrueshëm i tokës dhe burimeve natyrore të lidhura drejtpërdrejt me të.

Qëllimi Mjedisor 4 (QM4) – Biodiversiteti: Mbrojtja dhe manaxhimi i qëndrueshëm i biodiversitetit në funksion të ruajtjes së ekosistemeve, shërbimeve të tyre dhe garantimit të aftësisë vetëripërtëritëse të mjedisit.

Qëllimi Mjedisor 5 (QM5) – Pyjet: Konservimi, shtimi dhe manaxhimi i qëndrueshëm i pyjeve në funksion të garantimit të aftësisë vetëripërtëritëse të ekosistemit, zbutjes së efekteve të ndryshimeve klimatike dhe ofrimit të një burimi të qëndrueshëm jetese për banorët e zonave rurale.

Qëllimi Mjedisor 6 (QM6) – Peizazhi dhe Ekosistemet: Konservimi dhe manaxhimi inteligjent i peizazhit, si matricë bazë për sigurimin e qëndrueshmërisë së shërbimeve të ekosistemeve.

Qëllimi Mjedisor 7 (QM 7) – Ndryshimet klimatike: Realizimi i masave dhe infrastrukturës për të mos kontribuar në ndryshimet klimatike dhe efektin serë, si dhe për të parandaluar, apo zbutur efektet negative nga ndryshimet klimatike, në përmbushje edhe të angazhimeve përkatëse kombëtare.

Qëllimi Mjedisor 8 (QM8) – Trashëgimia kulturore: Konservimi e restaurimi për jetëgjatësi i objekteve dhe zonave historike e të trashëgimisë kulturore e arkeologjike.

Qëllimi Mjedisor 9 (QM9) – Cilësia e jetës: Garantimi i zhvillimit social dhe ekonomik në harmoni me mjedisin dhe burimet natyrore.

- Zhvillimi i mëtejshëm i vlerave, ku të gjithë aktorët e kryera të drejtën e tyre për të ditur, për t'u dëgjuar, për t'u dëgjuar dhe për të ndikuar në vendimet që ndikojnë në

- jetën dhe tendencat e tij. Një nga qëllimet globale është se gjatë zhvillimit dhe implementimit të këtij dokumenti ne kemi pjesëmarrje të cilësisë;
- Zhvillimi i qëndrueshëm, i shpejtë e intensiv dhe ndryshimet në strukturën socio-ekonomik, përfshijnë zhvillimin e barabartë në kuadër të komunës;
 - Për të krijuar kushte për një rritje të përhershme në punësim, eliminimin e varfërisë, luftimin e sëmundjeve, përmirësimin e shëndetit dhe reduktimin e vdekshmërisë së fëmijëve në bazë të standardeve që do të ofrojnë qëllimet themelore të ndryshimit në strukturën sociale-ekonomike, zhvillimi dinamik i ekonomisë dhe nivelit të jetës dhe forcimin e rolit të sektorit privat në socio-zhvillimin ekonomik;
 - Rritja e vazhdueshme e sigurisë në të gjitha dimensionet (krijimi i sigurisë për edukim themelor, siguri sociale dhe fizike, siguri të mjedisit etj.);
 - Zhvillimi i një partneriteti global për zhvillim.

Qëllimet strategjike të mësipërme synojnë përmirësimin e cilësisë së jetes në komunë (rritja e sigurisë, shtim i mundësive për menyre aktive të jetesës, shtim i sipërfaqeve të gjelbra, përmirësim i cilësisë së ajrit, etj.). Ato duhen shoqëruar me veprime operacionale konkrete që çojnë në përmbushjen e objektivave strategjike të planit.

HZK-ja parashikon kushte dhe masa zhvillimore për Komunën si një e tërë me vendbanime, lagjet, e deri tek zonat e vogla të banimit. Në këto faze, duke qenë HZK-ja, do jepen kufijt, kriteret, intensitetet, densitetet dhe standartet e parashikuara për tërë komunën që nënkupton edhe refleksion në çdo vendbanim përmes kushteve zhvillimore dhe masave, dhe më pas puna do vijojë me Planet Rregulluese të Hollësishme të detajojnë zhvillimin për çdo zonë banimi dhe zona tjera. HZK-ja do të përfshijë kushtet zhvillimore dhe masat për menaxhimin e pronës në menyre adekuate pa dallime të pronarve gjatë dhënies së kushteve në zona ndërtimore, gjelbrim etj. Sfidues është fakti nga se në HZK nuk vërehen sakt të specifikuara si zona zhvillimet e reja të infrastrukturës, zonat industriale, etj., të cilat do të analizohen ndikimi i tyre në korridoret e qarkullimit të shtazëve ose a janë marrë masa të duhura për qarkullim natyrorë të shtazëve dhe llojeve bimë nga një habitat në tjetrin, pyllëzim, ripyllëzim, krijimin e disa shiritave të gjelbër, tampon zonave, parqeve, etj. Këto zona apo vija të infrastrukturës përmenden vetëm në pjesën strategjike. Një sfidë e veçantë mbetet zbatimi në praktike të këtyre kushteve zhvillimore të HZK-së; për pyllëzim, ripyllëzim, shirita të gjelbër, tampon zona, dhe në përgjithësi shtimin e hapësirave të gjelbra, krijimi i zonave rekreative dhe përmirësimi i treguesve mjedisorë të komunës.

Gjithashtu HZK-ja synon të integrojë dhe përmirësojë situatën aktuale komunale, si psh. zgjerimi i vendbanimeve në drejtimin më të favorshëm në kuptimin e shtrirjes në tokë më plotësimi të dobëtdhe me përdorim të perzier.

Një tjetër aspekt mjedisor i HZK-së është masat për rehabilitimin e pikave të nxehta mjedisore (duke mos specifikuar sakt lokacionet e pikave të nxehta mjedisore por kjo është trajtuar si problem).

Në mënyrë të përmbledhur objektivat për mbrojtjen e mjedisit në kuadrin e Planit mund të përmbledhen si mëposhte:

1. Pakesimi i sasise se mbetjeve dhe manaxhimi i integruar i tyre;
2. Krijimi i një komune të qendrueshme dhe të shëndetshme;
3. Identifikimi dhe krijimi i habitatve të reja, dhe korridoreve të gjelberta;
4. Përmirësimi i cilesise së ajrit, përfshirë reduktimin e zhurmave;
5. Kursimi i, energjise dhe paksimi i emisioneve të gazeve serrë;
6. Cilesia e ujrave sipërfaqesore në përputhje me kërkesat e legjislacionit të Kosovës dhe Direktives në kuader për Ujin të BE-së;
7. Reduktimi i intensitetit të trafikut nëpërmjet promovimit të transportit publik, këmbësor dhe qarkullimit me bicikleta;
8. Shtimi dhe mbrojtja e vlerave kulturore, përfshirë arkeologjike dhe arkitekturore;
9. Konservimi dhe shtimi i zonave dhe elementeve peizazhistik;
10. Mbrojtja e mjedisit natyror në pyjet dhe malet;
11. Ripërdorimi i disa tokave të ndotura në vend të tokave të reja.

6.1 Projekt-Raporti përfundimtar

Raporti Përfundimtar do të jetë rezultati kryesor raportues i procesit të VSM-së. Mbas shqyrtimeve dhe komenteve të komunës, si edhe seancave të dëgjësive me publikun, do shihen pyetjet, komentet apo sugjerimet që dalin gjatë procesit, do u jepet përgjigje dhe do integrohen nëse gjykojnë të drejta, dhe në fund do të prodhohet Raporti Përfundimtar për miratim nga Komuna dhe Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor.

6.2 Roli dhe natyra e Hartës Zonale Komunale

Harta Zonale Komunale e Suharekës është dokument i cili përmes kushteve zhvillimore dhe masave përcaktone drejtimet e zhvillimit të komunës duke marrë parasysh interesat e përbashkëta të banorëve të Komunës së Suharekës për një mirëqenie dhe një zhvillim ekonomik, duke përmirësuar kualitetin e jetes së banorëve të vet. HZK kujdes të veçantë i kushton vlerave të trashëgimisë kulturore, historike dhe natyrore dhe mbron resurset e këtij territori. Planifikimi hapësinor duhet të ketë rolin udhëheqës në zhvillimin e gjithëmbarshtëm prandaj Harta Zonale Komunale e Suharekës do të përbëjë udhëzuesin bazë për:

- Identifikimin e lokacioneve me potencial të zhvillimit hapësinor në komunën e Suharekës
- Përcaktimin politikave përmes kushteve zhvillimore dhe masat që i jep lidhur me shpërndarjen hapësinore të funksioneve të banimit, industrisë, shërbimeve, turizmit, zhvillimit rural dhe politikave në mbrojtjen e vlerave të trashëgimive kulturore, historike dhe natyrore.
- Identifikimin e rolit të vendbanimeve kryesore dhe veçanërisht të qytetit të Suharekës – si qendër administrative - duke kontribuar në zhvillimin të përgjithshëm ekonomik, social dhe mjedisor të kësaj komune.

Harta Zonale Komunale përmes një procesi transparent dhe gjithëpërfshirës të planifikimit të integruar:

- Përcakton mënyrën dhe drejtimet e vendosjes së popullsisë, punësimin dhe shfrytëzimin e resurseve natyrore për t'i shërbyer,
- Orienton dhe lehtëson vendimet politike për investimet publike në infrastrukturë teknike dhe sociale,
- Përkrah zhvillim të balansuar në mes të zonave urbane dhe zonave rurale dhe me shkallë të ndryshme ekonomike,
- Identifikon lokacionet me potencial të zhvillimit hapësinor të komunës.

6.3 Kriteret mjedisore që kufizojnë zhvillimin komunal

Më poshtë paraqiten disa kriteret mjedisore që duhet të kufizojnë zhvillimin komunal, të grupuara në katër kategori kryesore, përkatesisht (1) kriteret e forta mjedisore-shëndetësore, (2) kriteret të trashëgimisë kulturore, (3) kriteret peisazhike dhe (4) kriteret inxhinierike dhe të infrastrukturës.

Kriteret të forta mjedisore-shëndetësore

Këto kategori kriteresh përcaktojnë zonat e përjashtuara nga zhvillimi komunal. Kriteret e forta përfshijnë (I) zona me vlera të veçanta mjedisore (psh. zonat e mbrojtura të natyrës), (II) zona të rrezikshme për zhvillim, dhe (III) zona të ndotura të njohura si “hot-spote” mjedisore (psh. mbetje kimike).

(I) Zonat me vlera të veçanta mjedisore përfshijnë:

- Peizazhet specifike, një fenomen natyror me rëndësi të jashtëzakonshme;
- Zonat përgjat lumenjve dhe disa rrjedheve tjera të identifikuar si biokoridore kryesore dhe bikoridore sekondare;
- Kaptazhat e burimeve ujore në të gjithë komunën;

Nuk lejohen ndërtimet në zonat e mësipërme që bartin vlera të veçanta mjedisore.

(II) Zonat e rrezikshme për zhvillim përfshijnë:

- Shtretit e lumenjve dhe pjesët buferike rreth tyre
- Basenet nentokësore ujëmbajtëse;
- Zonat me pjerresë më të madhe se 15 apo 20%.

Nuk lejohen ndërtimet në (apo pranë) shtretërve të lumenjve pasi ndërtimet mund të jenë në zonën e përmytjeve (qofte dhe shumë të rralla), mund të shkaktojnë erosion të brigjeve, si dhe të cenojnë rregjimin hidrologjik të sistemit ujor.

Në mënyrë të ngjashme, nuk lejohen ndërtimet në zonat me pjerresë të madhe pasi në mjedis argjilor këto ndërtime mund të shkaktojnë (ose përkeqesojnë) situatë erodive të kodrave dhe janë një rrezik publik i përhershëm. Në këtë fazë të Planit Zhvillimor Komunal është vështirë të përcaktohen me detaje këto zona, por gjatë hartimit të këtij plani është punuar një planë me pjerrësi dhe gjatë zhvillimeve të ardhshme mund të superpunohet me informata tjera dhe të shfrytëzohet si bazë për Planin Rregullues dhe projekte tjera.

(III) Zona të ndotura të njohura si “hot-spote” mjedisore (psh. mbetje kimike) përfshijnë:

- Deponia e egra përgjat lumenjve dhe kanalizimet që derdhen drejt për drejt në lumenj;

- Vendet e goditura me uranium të varfëruar
- Thertore;
- Ndërmarrjetë riparimit të automjeteve;
- Deponit e veturave “varrezat e veturave”.

Këto zona duhet të jenë objekte të studimeve për vlersimin e situates mjedisore mbi bazën e të

Kritere të trashëgimisë kulturore

Komuna e Suharekës ka objekte të trashëgimise kulturore që duhen ruajtur për vlerat e tyre kulturoredhe potencialin turistik në të cilat nuk duhet të lejohet zhvillimi i pakontrolluar. Vlerat e trashëgimisë kulturore duhen të konsiderohen rast pas rasti me qellim rinovimin e objekteve në funksion të vlerës së tyre tradicionale, zhvillimin eqendrueshëm në përputhje me funksionin e tyre kryesor.

Lista e monumenteve te kultures do duhet rishikuar dhe lehtesuar ndjeshem. Disa prej monumenteve te kultures jane cenuar, tjetersuar apo zhdukur. Disa prej monumenteve kanë qenë shpallur për motive qartesisht politike dhe lista duhet avancuar.

Ka disa zona tradicionale me vlere konservimi që mund të mbrohen. Duke pasur vlera të ndërtimit tradicional, këto zonaturistike duhet ruajtur me karakter të veçant.

Kriteret peisazhike

Kjo komunë ka vlera të larta peisazhike të llojeve të ndryshme si peizazhe që krijojnë pyjet dhe Malet që shtrihen nëjug, livadhet dhe fushat e mbjellura përgjat luginave të lumenjve. Kriteret peisazhike janë vështirë për tu përcaktuar, pasi duhen konsideruar rast pas rasti dhe duhen caktuar në bashkepunim dhe pajtueshmeri me institucionet tjera.

Zona me vlera të larta peisazhike në të cilat nuk duhet të lejohet ndërtimi përfshijnë:

- Pejzazhi i mbrojtur Guri i Dellocit
- Burimi i ujit mineral në Reqan
- Rezervati natyror i Rusenicës
- Parku natyror Rahavan
- Lisi në Bllacë
- Parku Kombëtar i Malit Sharr në pjesen më të madhe të segmentit që përshkon i pasur me peizazhe atraktive;
- Peisazhe malore dhe kodrinoro-malore;
- Zonat për rreth monumentve te trashëgimisë Kulturore

Bukuria e peizazhit është pasuri për turizmin. Për t'i mbrojtur sa më mirë, intervenimet e njeriut në pikat skenike-atraktive, duhet të minimizohen. Posaçërisht, në zonat e dedikuara për zhvillimin e turizmit. Shkaktarët kryesorë të degradimit të peisazhit janë minierat sipërfaqësore (gurthyesit), djegja e pyjeve dhe prerja e pakontrolluar e tyre.

Duke pasur parasysh se Ligji i Planifikimit ngarkon komunat me përgatitjen e Planeve Hapesinore, ndërkohë që Suharka edhe se ka përgatit këtë planë duhet që të gjejë mirekuptim dhe bashkepunim me Institucionet tjera kompetente dhe akterët tjer për nevojën e mos-lejimit te ndertimeve në keto zona, qofte duke e sanksionuar këtë edhe me akt-normativ.

VII. PARIME, OBJEKTIVA E KRITERE MJEDISORE QE KUFIZOJNE

ZHVILLIMIN KOMUNAL

Ky kapitull paraqet parimet për planifikimin hapësinor të qëndrueshëm, objektivat strategjike dhe veprime operationale në kuadër të hartimit të HZK-së. Më tej paraqiten edhe kriteret mjedisore që kufizojne zhvillimin komunal në vendbanime të ndryshme të komunës dhe pjesë të caktuara të qytetit.

Parimet e përgjithshme për planifikim hapësinor

Parimet e përgjithshme për planifikimin hapësinor janë një tërësi rregullash të bazuara mbi eksperiencat ndërkombëtare, të cilat shkurtimisht mund të përmbledhen në dhjetë pika si mëposhte:

1. Nxitja e zhvillimit të qëndrueshëm;
2. Parandalimi i ndikimit të dëmshëm në mjedisin natyror;
3. Ruajtja e tipareve karakteristike natyrore, pejzazhore, të florës e faunës;
4. Zhvillim ekologjikisht i shëndetshëm, ruajtje e korridoreve ekologjike për të garantuar mbrojtjen e habitateve dhe komunikimin e habitateve mes veti;
5. Marrja e masave parandaluese dhe rigjenerimi i mjediseve natyrore;
6. Përfshirja e parimeve të tilla si „ndotësi paguan” ose „përdoruesi paguan”;
7. Përdorimi i teknikave dhe metodave më të mira për mbrojtjen e mjedisit;
8. Përdorimi i teknologjisë më të mirë të disponueshme bazuar në ndikimin minimal, ndërtimin pa ndotje dhe përgatitjen e sheshit;
9. Informimi i publikut, përfshirja e komunitetit në vendimmarrje dhe akses i publikut në informacion; dhe
10. Bashkëpunim ndërkombëtar.

Ne kuader të hartimit të HZK-së parimet e mësipërme përkthehen në përparësitë e mëposhtme (siç janë paraqitur edhe në këtë material):

- Densifikim përmes kushteve zhvillimore përpara shtrirjes – kjo ka për qëllim përdorimin e tokës në vendbanime në mënyrë më efektive dhe ngadalësimin e shpërndarjes së disa vendbanimeve përtej kufijve të planifikuar;
- Strukturimi dhe ristrukturimi i zhvillimit koherent të vendbanimeve – kjo synon kryesisht të krijojë një përdorim më të efektshëm të tokës;
- Krijimi i rrugëve të reja brenda strukturës së vendbanimeve – akses i nëpër vendbanime dhe komuna fqinje është një faktor madhor për udhëheqjen e zhvillimit;
- Rehabilitimi i tokës bujqësore;
- Rizhvillimi i pyjeve ekzistuese, pyllzime të reja;
- Ruajtja e trashëgimisë kulturore – historike dhe natyrore;
- Ruajtja e shumëllojshmërisë së aktiviteteve dhe përdorimeve nëpër vendbanime;
- Zgjerimi i zonave të banimit atje ku kushtet janë të favorshme.

VIII. VSM - VLERËSIMI STRATEGJIK MJEDISOR I KOMPONENTEVE KRYESORE MJEDISORE

HZK është zhvilluar duke u bazuar në principet e mëposhtme. Ato janë principe të përgjithshme që duhet të ndërmerren nga HZK-ja duke u ngritur nga korniza legislative e një niveli më të lartë dhe Planin Hapësinor të Kosovës (zhvillim i qëndrueshëm dhe kohezion social). Suharka si shumica e qyteteve të tjera përballet me një sërë problemesh mjedisore, si psh cilësi e dobët e ajrit, nivel i lartë i trafikut, nivel i lartë i zhurmës së ambjentit, mjedis i ndërtuar me cilësi të ulët, toka të braktisura, emisione të gazrave, shtrirje të gjërë urbane, dhe trajtimi i mbeturinave e kanalizimeve, etj. Këto problem lidhen me një zhvillim urban që nuk është i orientuar drejt mjedisit. Principet e përgjithshme për zhvillimin dhe mbrojtjen ofrojnë një kornizë direktivash të cilat vijnë nga një planifikim i rëndësishëm dhe dokumente zhvillimore në nivelin vendor, Europian, dhe botëror: Ligjet dhe udhëzimet administrative në Planifikimin Hapësinor dhe Planin Hapësinor të Kosovës 2010-2020; Principet udhëzuese për zhvillim të qëndrueshëm BE (nga strategjia tematike për direktivat mjedisore urbane për qytetet e së nesërme) Principet për zhvillim të qëndrueshëm – Agjenda 21 për të kundërshtuar aspektet negative të listuara më lartë, janë listuar më poshtë disa principe të rëndësishme për HZK të Suharkës

Tabela. 2. Elementet e përfshira në VSM

Elementet e Përfshira në VSM	Kategoritë e përdorura gjatë vlerësimit Strategjik Mjedisor
Biodiversiteti, bota bimore dhe bota shtazore	Ruajtja e biodiversitetit dhe natyrës(që përfshinë botën bimore dhe shtazore, dhe funksionimi i ekosistemeve)
Popullsia	Popullsia (përfshirë efektet socio-ekonomike dhe çasja)
Shëndetësia e popullsisë	Shëndetësia e popullsisë
Toka	Toka(përfshirë shfrytëzimin e tokës, zona të rëndësishme gjeologjike, ndotja e tokës
Uji	Burimi dhe cilësia e ujit (përfshirë ujërat e freskët të sipërfaqes dhe ujërat nëntokësor)
Ajri	Cilësia e ajrit
Faktorët klimatikë	Ndryshim i klimës (përfshirë emetimet e gasit të Serrave, efektet e parashikuara nga ndryshimi i klimës sikur: përmbytjet dhe aftësitë për t'u përshtatur
Asetet materiale dhe energjia	Menaxhimi i mbeturinave dhe mineraleve; dhe i energjisë
Trashëgimia kulturore, përfshirë atë arkeologjike dhe arkitektonike	Trashëgimia kulturore (përfshirë trashëgiminë arkologjike dhe arkitektonike)
Peizazhi	Peizazhi dhe pamja e qytetit

Për të ruajtur token bujqësore dhe për një përdorim më racional të territorit dhe mbrojtjes së burimeve, HZK duhet të synojë për një zhvillim më kompakt me dendësi më të lartë të zënies së tokave.

Përdorimi më i përzirë, densifikimi dhe kontrollimi i shtrirjes urbane janë tri çështjet kyçe që duhet të frymëzojnë HZK-në: më shumë ndërtesa, banorë, dyqane, dhe shërbime pranë njëra tjetrës që e lehtësojnë të ecurit, për të mundësuar një përdorim më efikas të shërbimeve dhe burimeve, dhe për të krijuar një vend më të përshtatshëm dhe kënaqshëm për të jetuar. Një qytet më kompakt është një qytet që konsumon më pak burime dhe mund të zbatojë sisteme të transportit në mënyrë më efektive me një kosto më të ulët.

IX. KUSHTET ZHVILLIMORE të HZK-së KUNDREJT OBJEKTIVAT TË VSM-së

VSM-ja si dokument duhet të jetë efektive në mbështetjen e procesit të planifikimit, fokusi i tij duhet ngushtuar, duke identifikuar çështjet specifike mjedisore (në aspektin e problemeve dhe mundësive) të cilat janë të rëndësishme. Problemet paraqesin çështjet kritike të cilat ne dëshirojmë t'i adresojmë dhe përmirësojmë përmes planit. Mundësitë janë elemente të kontekstit mjedisor që mund të përdoren në planin për t'i arritur objektivat e tij, ose për t'i përmirësuar kushtet mjedisore. Një gjë e tillë mundëson identifikimin e objektivave specifike të VSM-së për t'i adresuar çështjet e tilla dhe për t'i përdorur këto objektiva si referencë gjatë hartimit të planit, po ashtu gjatë zbatimit të tij. Objektivat e VSM-së janë identifikuar duke marrë parasysh edhe objektivat e zhvillimit mjedisor dhe të qëndrueshëm të përcaktuara në ligjet përkatëse dhe veprimet strategjike (shih Kapitullin 2). Objektivi i gjerë i Vlerësimit Strategjik Mjedisor është të integrojë çështjet mjedisore të politikave, planeve dhe programeve në proceset e vendim marrjes, të tilla që informacioni mjedisor që rrjedhin nga shqyrtimi i politikave të propozuara, planeve, programeve apo projekteve që është përdorur për të mbështetur vendim marrjen. Kushtet zhvillimore dhe masat të paraqitura me HZK mjaftueshëm i trajtojnë mbrojtjen e të gjitha komponentëve mjedisore si dhe mjedisin jetësor dhe shëndetin publik. Kushtet zhvillimore të përgjithshme, kushtet zhvillimore masat, Zonat mbishtresore dhe brezat mbrojtës të rrugëve burimeve të ujit dhe zonave të trashëgimisë parashohin kritere dhe kufizime për ndotjen akustike, për ajrin, ujin, tokën/dherat, Biodiversitetin dhe Ekosistemet në përgjithësi. Të gjitha këto kushte dhe masa të parapara me HZK janë në harmoni me objektivat e VSM-së të cekura më lart.

Draft Raporti për VSM-Harta Zonale e Komunës së Suharekës 2021 - 2025

Tabela 2. Lista e zonave bazë

Emërtimi i Zonave	Përmbajtja Zonave (Shfrytëzimi i Planifikuar i Zonave)	Kodi	Simboli
Zonë banimi	Banim Individual	ZB1	ZB1
	Banim Individual	ZB2	ZB2
	Banim Individual	ZB3	ZB3
	Banim Individual	ZB4	ZB4
	Banim Kolektiv	ZB5	ZB5
Zonë për shfrytëzim të përzier	Shfrytëzim të përzier	ZSHP1	ZSHP1
	Shfrytëzim të përzier	ZSHP2	ZSHP2
	Shfrytëzim të përzier	ZSHP3	ZSHP3
	Banim me aktivitete përgjellëse	ZSHP4	ZSHP4
	Banim me aktivitete përgjellëse	ZSHP5	ZSHP5
	Banim me aktivitete përgjellëse	ZSHP6	ZSHP6
	Banim me aktivitete përgjellëse	ZSHP7	ZSHP7
Zonë industriale	Zonë Industriale	ZI1	ZI1
Zonë komerciale	Afarizëm tregti-Biznese	ZK1	ZK1
	Afarizëm tregti-Biznese	ZK2	ZK2
	Treg	ZK3	ZK3
	Pompë Benzine	ZK4	ZK4
Zonë e shërbimeve	Varrezat	ZSH1	ZSH1
	Shkollë Fillore	ZSH2	ZSH2
	Shkollë Mesme	ZSH3	ZSH3
	Religion	ZSH4	ZSH4
	QKMF	ZSH5	ZSH5
	Çerdhe	ZSH6	ZSH6
	Qendër për të moshuar	ZSH7	ZSH7
	Kulturë	ZSH8	ZSH8
	Institucione	ZSH9	ZSH9
	Infrastrukturë bazene ujore	ZSH11	ZSH11
Zonë rekreative-turistike	Park/shesh	ZrT1	ZrT1
	Sport / rekreim	ZrT2	ZrT2
	Hapësirë e gjelbërt	ZrT3	ZrT3
Zonë e komunikacionit-transportit	Autoudhë	ZKT	ZKT
	Hekurudhë	ZKT	ZKT
	Koridoret e mbrojtura të mbrojtura	ZKT	ZKT
Zonë e mbrojtur	Peizazh i Mbrojtur	ZM	ZM
Zonë bujqësore	Bujqësi	Zb	Zb
Zonë pyjore	Zonë pyjore	ZP	ZP
Sipërfaqe ujore	Lumë	SU	SU1
Sipërfaqe ujore	Moqal	SU	SU2
Zonë e mbrojtur arkeologjike historike	Zona Arkeologjike dhe arkitektonike	ZmaH	ZmaH
Zonë-minierë sipërfaqësore	Minierë/gurore	ZmS	ZmS

Tabela 3. kushtet zhvillimore për zonat e banimit individual.

Prodhim primarë	ZB1	ZB2	ZB3	ZB4	ZB5		
Bujqësi	LV,N	LV,N	LV,N	LV,N	LV,N	1.1.2	1.1.1
Pylltari	N	N	N	N	N		
Minierë dhe gurore	N	N	N	N	N		
Akuakulturë dhe peshkim	LV,N	LV,N	LV,N	LV,N	LV,N	1.4.2	1.4.1
Prodhimtari parësore tjetër	N	N	N	N	N		
Prodhim dytësor							
Industri e lëndës së parë	N	N	N	N	N		
Industri e prodhimeve të rënda	N	N	N	N	N		
Industri e prodhimeve të lehta	N	N	N	N	N		
Prodhim i energjisë	N	N	N	N	N		
Prodhim tjetër dytësorë	N	N	N	N	N		
Prodhim tretësor							
Shërbim tregtar	LD,LV,N	LD,LV,N	LD,LV,N	LD,L V,N	LD,LV,N	3.1.2/3	3.1.1
Shërbim profesional financiar dhe i informacionit	LV	LV	LV	LV	LV	3.2.1- 3.2.5	
Shërbim i komunitetit	LD,LV	LD,LV	LD,LV	LD,L V	LD,LV	3.3.1	
Shërbim kulturor, argëtues dhe rekreativ	LD,N	LD,N	LD,N	LD,N	LD,N		3.4.2
Shërbim tjetër	LD	LD	LD	LD	LD		
Rrjetet e transportit, logjistikës dhe infrastrukturës publike							
Rrjetet e transportit	LD,N	LD,N	LD,N	LD,N	LD,N		4.1.3/4
Shërbim i logjistikës dhe magazinimit	N	N	N	N	N		
Shërbim publik	LV	LV	LV	LV	LV	4.3.1- 4.3.4	
Banim							
Banim i përhershëm	L	L	L	L	L		
Banim me funksione të tjera në pajtueshmëri	LD	LD	LD	LD	LD		
Banim tjetër	LV	LV	LV	LV	LV	5.3	
Shfrytëzim tjetër							
Tokë kalimtare	LP	LP	LP	LP	LP		
Tokë e braktisur	LP	LP	LP	LP	LP		

Tokë natyrore e cila nuk është nën ndonjë shfrytëzim tjetër ekonomik	LP	LP	LP	LP	LP		
Hapësirë në të cilën të gjitha shfrytëzimet janë të lejuara	LP	LP	LP	LP	LP		
Hapësirë pa ndonjë shfrytëzim të specifikuar apo të planifikuar	N	N	N	N	N		
Hapësirë me shfrytëzim të panjohur	N	N	N	N	N		
L-lejuar; LD-Lejuar Dytësore; LV-Lejuar e Veçantë; LP-Lejuar e Përkohshme dhe N-Ndalu							

Tabela 4. kushtet zhvillimore për zonat e banimit kolektiv.

Lloji i funksioneve dhe aktiviteteve	Kushtet e shfrytëzimit				Hilucs3	
Hilucs2	ZB6	ZB7	ZB8	ZB9	LV	N
Prodhim primarë						
Bujqësi	N	N	N	N		
Pylltari	N	N	N	N		
Minierë dhe gurore	N	N	N	N		
Akuakulturë dhe peshkim	N	N	N	N		
Prodhimtari parësor tjetër	N	N	N	N		
Prodhim dytësor						
Industri e lëndës së parë	N	N	N	N		
Industri e prodhimeve të rënda	N	N	N	N		
Industri e prodhimeve të lehta	N	N	N	N		
Prodhim i energjisë	N	N	N	N		
Prodhim tjetër dytësorë	N	N	N	N		
Prodhim tretësor						
Shërbim tregtar	LD, LV, N	LD, LV, N	LD, LV, N	LD, LV, N		
Shërbim profesional financiar dhe i informacionit	LV	LV	LV	LV		
Shërbim i komunitetit	LD, LV	LD, LV	LD, LV	LD, LV		
Shërbim kulturor, argëtues dhe rekreativ	LD, N	LD, N	LD, N	LD, N		
Shërbim tjetër	LD	LD	LD	LD		
Rrjetet e transportit, logjistikës dhe infrastrukturës publike						
Rrjetet e transportit	LD, N	LD, N	LD, N	LD, N		
Shërbim i logjistikës dhe magazinimit	N	N	N	N		
Shërbim publik	LV	LV	LV	LV		
Banim						
Banim i përhershëm	L	L	L	L		
Banim me funksione të tjera në pajtueshmëri	LD	LD	LD	LD		
Banim tjetër	N	N	N	N		

Lloji i funksioneve dhe aktiviteteve	Kushtet e shfrytëzimit				Hilucs3
Shfrytëzim tjetër					
Tokë kalimtare	LP	LP	LP	LP	
Tokë e braktisur	LP	LP	LP	LP	
Tokë natyrore e cila nuk është nën ndonjë shfrytëzim tjetër ekonomik	LP	LP	LP	LP	
Hapësirë në të cilën të gjitha shfrytëzimet janë të lejuara	LP	LP	LP	LP	
Hapësirë pa ndonjë shfrytëzim të specifikuar apo të planifikuar	N	N	N	N	
Hapësirë me shfrytëzim të panjohur	N	N	N	N	
L-lejuar; LD-Lejuar Dytësore; LV-Lejuar e Veçantë; LP-Lejuar e Përkohshme dhe N-Ndaluar					

HZK-ja duke u bazuar edhe në PZHK ka dhënë një List të Zonave të cilat janë formuar duke precizuar në mënyrë të sakt zonat sipas Udhëzimit Administrativ për Normat Teknike të Planifikimit Hapësinor.

Të dhënat e Suharkës janë strukturuar sipas grupimit tematik të emrave dhe temave të direktivës INSPIRE si në vijim:

1. Grupimi statistikor, do të përmban informata për njësitë statistikore, shpërndarjen e popullsisë, shëndetin e njeriut dhe sigurinë;
2. Grupimi atmosferik, do të përmban informata për kushtet atmosferike dhe të dhënat meteorologjike gjeografike;
3. Grupimi sipas shkencës së tokës, do të përmban informata gjeologjike, pedologjike, zonat me rreziqe natyrore, burimet minerale, burimet energjetike;
4. Grupimi sipas mbulueshmërisë dhe shfrytëzimit të tokës do të përmbajë informata për gjendjen e mbulueshmërisë dhe shfrytëzimit të tokës sipas klasifikimit Corine CLC, HILUCS dhe HRSL;z
5. Grupimi sipas hipsometrisë (MDR), do të përmbajë imazheve ajrore, modelin digjital relievor, sistemeve referuese koordinative dhe rrjetit gjeografik;
6. Grupimi sipas monitorimit dhe vëzhgimeve mjedisore, do të përmbajë informata për pajisjet mjedisore të monitorimit, vëzhgimit dhe matjeve;
7. Grupimi sipas biodiversitetit dhe menaxhimit të zonave të mbrojtura, do të përmban informata për zonat e mbrojtura, menaxhimin e zonave / kufizimin / rregullimi i zonave dhe njësitë raportuese, habitatet dhe biotopet, shpërndarja e specieve, rajonet bio-gjeografike;

8. Grupimi sipas ndërtesave, shërbimeve komunale dhe shërbimeve publike do të përmbaj informata lidhur me infrastrukturën e publike; dhe
9. Të dhënat topografike dhe referencat kadastrale, do të përmban informata për hidrografinë, emrat gjeografik, njësitë administrative, parcelat kadastrale, adresat, ndërtesat dhe rrjetet e transportit.

Tabela 6. Lista e Zonave Mbishtresore

ZONAT MBISHTRESORE	Kodi
Zonë Seizmike	ZmSh-A
Zonë e Vërshimeve	ZmSh-B
Zonë e Akuifereve	ZmSh-C
Zonë e Pasurive Minerare	ZmSh-D
Zonë mbishtresore Arkeologjike	ZmSh-E
Zonë e Trashëgimisë Natyrore	ZmSh-G
Zonë me Uranium të Varfëruar	ZmSh-H

HZK-ja zonat mbishtresore i ka përdorur për vendosjen e kushteve zhvillimore më strikte, dhe masave mbrojtëse shtesë në disa hapësira specifike gjeografike, për definimin e zonave mbishtresor kemi analizuar në komplet territorin e komunës së Suharkës se ku ka nevojë të: përcaktohen masa mbrojtëse për resurset kulturore, historike, ekonomike, turistike, bujqësore të cilat nuk janë adresuar me zonën bazë;

Janë përcaktuar masa mbrojtëse dhe parandaluese për Sipërfaqet e Mbrojtura, Zonat e Veçanta, Zonat e Veçanta të Mbrojtura dhe Zonat Mbrojtëse;

Janë përcaktuar masa mbrojtëse për resurset lokale natyrore, si: mbrojtja e natyrës, e sipërfaqeve ujore, klimës, pyjeve, etj. të cilat nuk janë të adresuara me zonën bazë;

Të përcaktohen masa mbrojtëse për ndikimet në mjedis, si: ndotja e ajrit, zhurmës, etj.;

Të përcaktohen masa mbrojtëse dhe parandaluese për sipërfaqet me rrezikshmëri nga zjarri, nga përmytja, sipërfaqet sizmike, erozive, rrëshqitja e gurëve, ortekëve, tërmetet, e të tjera; dhe Standarde të caktuara që nuk janë të nevojshme për tu zbatuar në gjithë territorin e Komunës së Suharkës.

Gjatë analizës së hollësishme është konstatuar se zona sizmike, zona e vërshimeve, dhe disa zona tjera në Suharekë të pasura me pasuri nëntokësore plotësojnë kushtet e trajtimit si zona mbishtresore.

X. MASAT E NEVOJSHME NË HZK PËR MBROJTJEN E MJEDISIT

Në analizën e terrenit është vërtetuar se në Suharkës kemi problem me shtrirjen shumë disperse (objekte të shpërndara) dhe shtrirje lineare sidomos përgjat rrugës të ndërtimeve të cilat më tutje paraqesin problem në ofrimin e infrastrukturës dhe elementeve tjera urbane. Cilësohet si problem me përmasa serioze zgjerimi i tokës ndërtimore në mënyrë spontane, pastaj shtrirja e ndërtimeve në tokat bujqësore sidomos në zonën përgjat magjistrave.

Harta e shfrytëzimit të planifikuar të tokës tregon destinimin për përdorim të tokës deri në vitin 2028. Këtu prezantohen edhe kufijt e rinjë ndërtimor dhe kushtet zhvillimor të përgjithshme, kushtet zhvillimore dhe masa tjera për zhvillimet. Kjo do të sjellë humbjen e mëtejshme të tokës bujqësore, por njëkohësisht do të sigurojë ruajtjen e pjesës së konsiderueshme të tokës me plleshmëri, tokës së pasur me resurse dhe pyjeve. Kemi të prezantuar edhe zonat e shënuara me ngjyrë e cila potencialisht mund të paraqesin pikat e nxehta mjedisore.

Konfliktet e mundshme për hapsira mund të adresohen vetëm nëpërmjet zbatimit më të mirë të këtyre planeve. Masa e parë duhet të jetë arritja e një marrëveshjeje për mbrojtjen e këtyre zonave, e cila duhet të ndiqet nga plane rregulluese dhe tjera për komunën, të cilat do të vireshin më pas në zbatim. Kjo është një sfidë e madhe për qeverinë komunale. Gjatë procesit të hartimit janë organizuar takimet me komunitetin për të filluar këtë proces.

Zhvillimi dhe rritja e Suharkës besohet se do të vazhdojë, e në fakt sa më shumë sukses ekonomik të prodhojë Suharka aq më shumë do të përshpejtohet rritja e saj. Kjo do të ishte e dëshirueshme dhe është në të mirë të Kosovës, duke supozuar se realizohen investimet në infrastrukturën mjedisore dhe menaxhimi efektiv komunal, komuna e Suharkës me kushte zhvillimore nga HZK ka mundësi të akomodojë një numër shumë më të madh popullsie me zgjerimin e kufinjve ndërtimore dhe turistëve me zgjerimin e kapaciteteve receptive turistike. Burimet ujore nuk janë të mjaftueshme. Kapaciteti mjedisor mbajtës i Suharkës nuk përbën problem, ndërkohë që problem përbëjnë menaxhimi dhe planifikimi urban jo-efektiv dhe nevoja për financimet mëdha në infrastrukturën mjedisore. Plani i njeh këto probleme dhe përpiqet në mënyrë realiste të punojë brenda këtyre kufizimeve.

Ndikimi në klimë

Komuna e Suharkës vlerësohet se nuk ka indikacione se me aktivitetin aktual dhe atë që do të ketë në perspektivë të ndikojë në klimën globale, pasi që komuna e Suharkës përpos disa industrive përpunuese të vogla nuk ka ndonjë industri apo objekt industrial që do të emitonte gazra të serrës në atë masë sa të ketë ndikim në klimën globale. Ndërsa si komunë është nën ndikim të ndotjes së ajrit nga komunat tjera dhe nga ndotja globale. Është e rëndësishme që të bëhen studime për të vlerësuar rritjen e temperaturës dhe faktorëve tjerë klimatik. Megjithatë komunikacioni hekurudhor dhe ai rrugor sidomos tani me ndërtimin e autostradave në mënyrë të pashmangshme do të shkaktojë një ndikim në mikroklimën rajonale duke ndikuar edhe në ngritjen e temperaturave dhe praninë e ndotësve në ajër, ujë dhe tokë.

Mbrojtja e pyjeve, zonave të gjelbra ekzistuese dhe zhvillimi i zonave të reja

Destinimet për shfrytëzim dhe të planifikuar të tokës të propozuara nga PZHK-ja dhe kushteve zhvillimore nga HZK-ja krijojnë mundësinë për struktura reja të pyjeve, kryesisht për

përdorim të ndryshëm, kështu duke krijuar edhe habitate natyrore dhe mjedise atraktive. Komuna duhet që në kuadër të zbatimit të planit të ketë në prioritet projektet si:

- Projekte pyllëzimi konform HZK-së;
- Projekte ripyllëzimi dhe mirë mbajtje konform planit;
- Numrin e këtyre strukturave që do të lejohet dhe ku do të lejohet (apo nuk do të lejohet) ngritja e tyre;
- Projekte për ndërtim të infrastrukturës si rrugët malore melorim dhe drenazhim për pyjet, etj.
- Arkitekturën e tyre për të siguruar harmoninë vizuale me mjedisin rrethues;

Cilësia e ajrit

Industria e pa zhvilluar në komunën e Suharkës ka ndikuar pozitivisht në cilësinë e ajrit, ndërkohë që zhvillime tjera pas luftës në Kosovë si komunikacioni, djegia e pa kontrolluar e mbeturinave, djegiet e biomasës, produkteve bujqësore lirim të gazrave azotike të cilat po përdoren kohëve të fundit në vend të karburanteve këto ndikojnë drejtpërsëdrejti në cilësinë e ajrit në hapësira të ngushta siç janë fshatrat që ndodhen në luginë ku lëvizjet e masave të ajrit janë të vogla. Zhvillimet ekonomike dhe sociale pas luftës veçanërisht rritja e numrit të automjeteve kur dihet se pjesa më e madhe e tyre janë të stërvjetuara të viteve të 80-ta, poashtu edhe veprimtarive ndërtuese kanë shkaktuar një ndotje të ajrit në Komunë. Në mënyrë të përbledhur po rendisim disa subfaktorë të cilat kanë ndikim në cilësinë e ajrit në komunën e Suharkës

- Komunikacioni Rrugor ;
- Rritja e lartë dhe përdorimi i shpeshtë i makinave private;
- Shumica e këtyre automjeteve janë më shumë se 15 vjeçare dhe nuk janë në përputhje me Euro V apo VI;
- Edhe pse të vjetër gjendja teknike e tyre jo e mirë, duke liruar gazra dyfish më shumë se normal;
- Gati të gjitha objektet përdorin ngrohje individuale me dru dhe forma tjera të djegies;
- Një pjesë e madhe e tyre punojnë me naftë dhe me plin;
- Nga të gjitha rrugët që kalojnë nëpër territor të komunës së Suharkës, shumica janë të asfaltuar;
- Djegiet e mbeturinave në deponi të egra;
- Djegiet e pyjeve dhe mbetjeve të biomasës.

Një tjetër problem që lidhet me cilësinë e ajrit është edhe cilësia e karburanteve që përdoren në automjetet. Shumë gjeneratorë me naftë që përdoren për të kompensuar ndërprerjet e energjisë janë gjithashtu kontribues në këtë cilësi të dobët të ajrit, mbasi punojnë me naftë të cilësisë së dobët. Megjithatë lidhur me këta të fundit, ndikimi i tyre në cilësinë e ajrit të komunës së Suharkës është minimal.

Rrezatimi jonizues dhe jojonizues

Rrezatimi është trajtuar në përgjithësi ndërkohë që është fushë mjaft komplekse dhe që duhet të trajtohet gjatë hartimit të planeve në përgjithësi.

Në këto zona:

Duhet të identifikohet lokacioni i saktëi goditjes me armë me përmbajtje të uranimit të varfëruar;

Duhet të bëhen studimet e nevojshme të fushës përkatëse në mënyrë që të vërtetohet saktësisht zona e ndikimit apo kërcënimit nga rrezatimi;

Në reze prej 500m nga lokacioni i goditur, nuk lejohet asnjë aktivitet i cili kërcenon jetën dhe shëndetin e qytetarëve, përveç nëse rezultatet e studimit rekomandojnë masa ndryshe.

Rrugët e propozuara

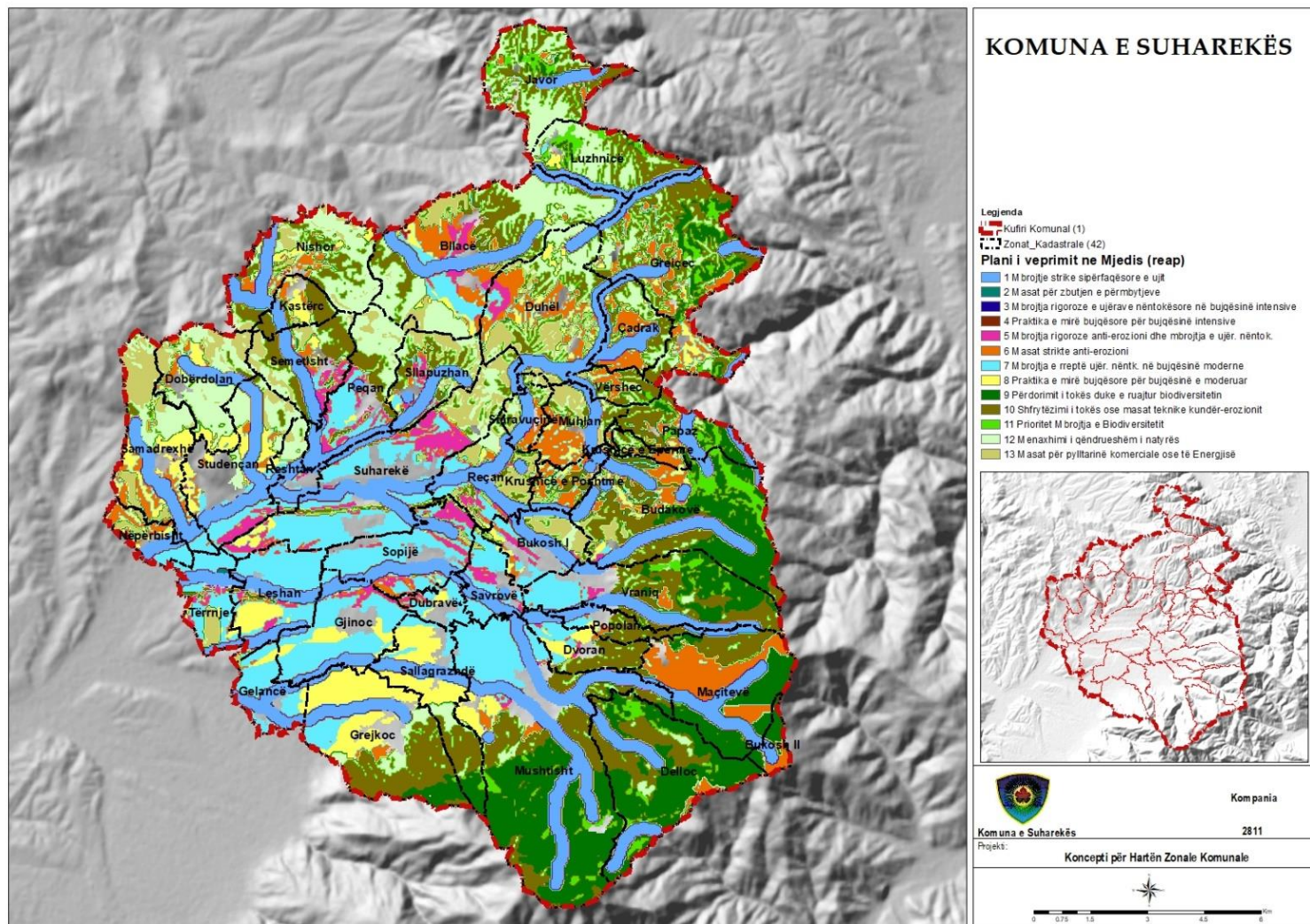
Rrugët kryesisht janë të propozuara nga PZHK, dhe PRRU, kurse Harta Zonale Komunale jep kushtet për zhvillimin e rrugëve dhe ndërtimin e tyre. HZK propozon një kategorizim të rrugëve lokale dhe ndryshim ose zgjerim të traseve të disa rrugëve regjionale dhe magjistraleve si dhe propozon unazën e jashtme komunale dhe unazën urbane, poashtu HZK përcakton edhe brezat mbrojtës rrugor. Pozita e Suharekës është një territor tranzit në mes të qendrave nacionale vjen në shprehje edhe infrastruktura tjetër e cila diktohet nga niveli nacional dhe e cila ka impaktet më të larta mjedisore. Me probleme të përafërta përballen edhe rrugë të tjera të propozuara, të cilat kalojnë nëpër zona të gjelbra në të cilat janë masat adekuate për ruajtjen e tyre.

Ndikimi i HZK-së në Ekosistemet natyrore

Në disa zhvillime të cilat janë planifikuar ka disa ndikime të cilat janë të kthyeshme dhe të riparueshme. Në HZK janë propozuar masa kundër zhurmës dhe masa kundër ndotjes në pjesët ku ndjeshmëria në ekosisteme është e lartë. Ekosistemet ku atakohen janë ekosisteme pyjore në disa korie (zabele) dhe në disa pjesë ekosisteme lumore por që ndikimi nuk është shumë i madh. Ndërkaq Plani parashe edhe projekte të cilat kanë ndikim pozitiv në ekosisteme siç shihen në hartat më posht.

Masat dhe kushtet për mbrojtjen e komponenteve kryesore mjedisore

Secili projekt dhe zonim dhe kushte të dhena zhvillimor dhe të përgjithshme dhe kushte tjera si dhe masat janë vlerësuar duke u bazuar në shkallën e ndjeshmërisë së komponenteve mjedisore në komunën e Suharekës.

Efektet kumulative

VSM-ja nuk do të kufizohet vetëm në analizën e elementeve individuale të planit, por duhet të bëjë gjithashtu edhe një vlerësim të përgjithshëm në vazhden e të gjitha aktiviteteve dhe politikave të cilat përfshihen në HZK-n e Suharkës

Në këtë Raport ndikimet mjedisore kumulative percaktohen si një kombinim i ndikimeve të zbatimit të veprimeve të Planit në aspekte të ndryshme të mjedisit. Gjatë implementimit të zhvillimeve të planifikuara të Planit, impaktet mjedisore kumulative variojnë sipas aspekteve individuale të mjedisit. Kur vleresohen impaktet mbi token, ajrin dhe faktoret klimatike,

biodiversitetit impaktet kumulative të zbatimit të veprimeve të HZK-së shprehen si shuma e impakteve të të gjitha masave, si të tilla në vlerësimin e impakteve kumulative mbi:

- Ajrin, shkarkimet e ndotësve që pasojnë zbatimin e masave që kombinohen; dhe
- Burimet natyrore si burimet ujore, minerale dhe resurseve tjera të cilat kombinohen;

-

- Token, zona toke bujqesore dhe e pyjeve e fragmentuar për shkak të integritetit të strukturave të infrastrukturës së re që kombinohen si efekte;
- Faktorët klimatik, shkarkimet e gazeve serrë që pasojnë zbatimin e masave që kombinohen.

Nga aspekti i impakteve mbi ajrin dhe faktorët klimatik, impaktet kumulative si shumë e impakteve të të gjithë veprimeve të HZK-së janë të rëndësishme për realizimin e objektivave mjedisore:

- Shkarkimet limiteve të ndotësve
- Menaxhimin e mbetjeve inerte dhe
- Masia vjetore më e lartë e shkarkimit të gazeve serre.

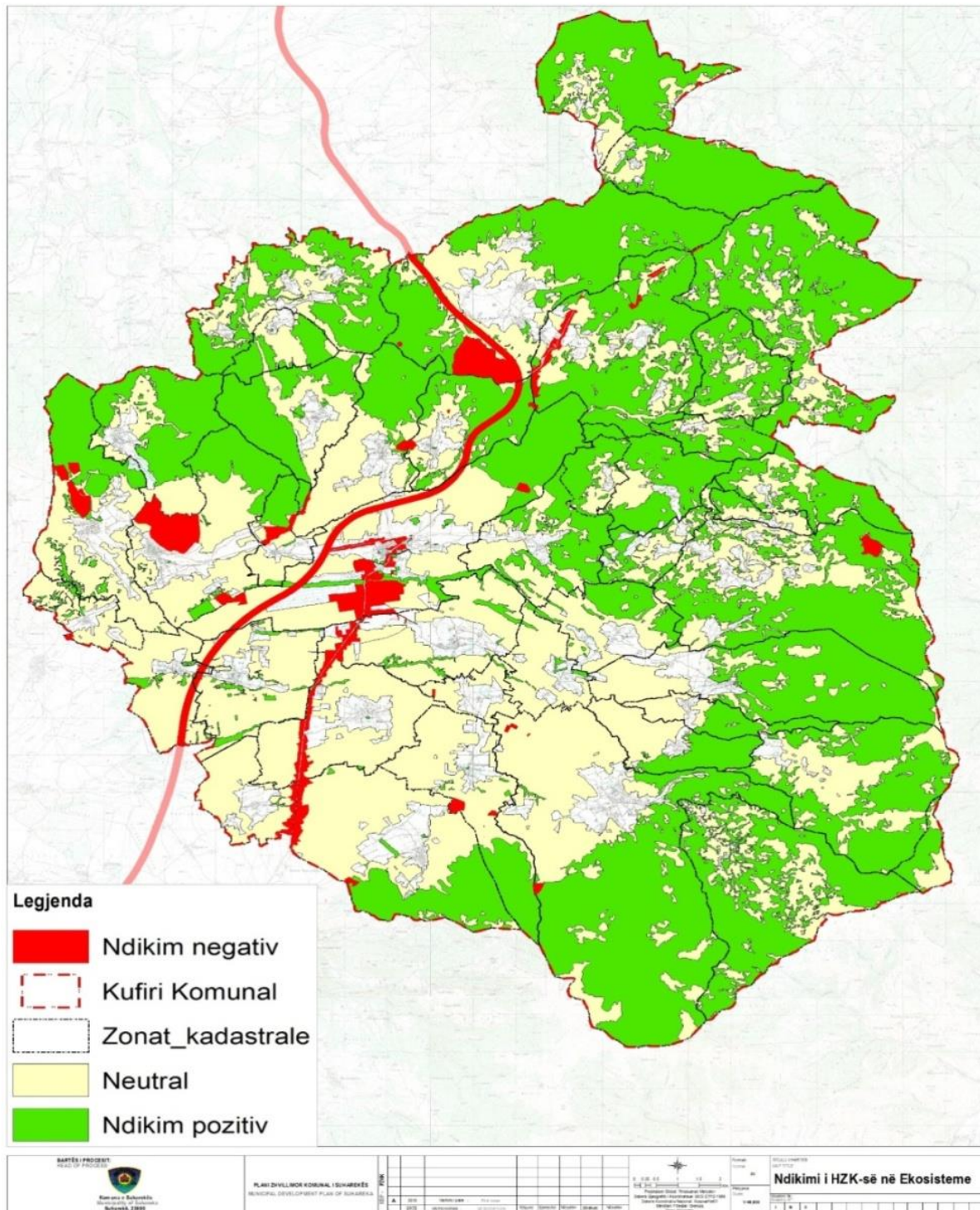
Në vlerësimin e impakteve mbi ujin, natyrën, trashëgiminë kulturore dhe peisazhin, efektet kumulative zakonisht nuk mund të shprehën si një shumë e impakteve të të gjithë veprimeve për të arritur zhvillimet përmes kushteve zhvillimore në HZK-së. Kur vlerësohen efektet kumulative në aspektet e përmendura më sipër, karakteristikat e një impakti individual që kontribuon në efektet kumulative janë shumë të rëndësishme. Këto janë përgjithësisht karakteristika në të cilat impaktet ndryshojnë njëri nga tjetri sipas vendit (impakt direkt dhe në distance) dhe kohës (afat-shkurter, afat-mesem dhe afat-gjate, perkohësisht dhe permanent) të efekteve.

Nëse vlerësohen efektet mbi shëndetin njerëzor, efekti komulativ të HZK-së shprehen si efekte të kombinuara komulative dhe zakonisht referohen për:

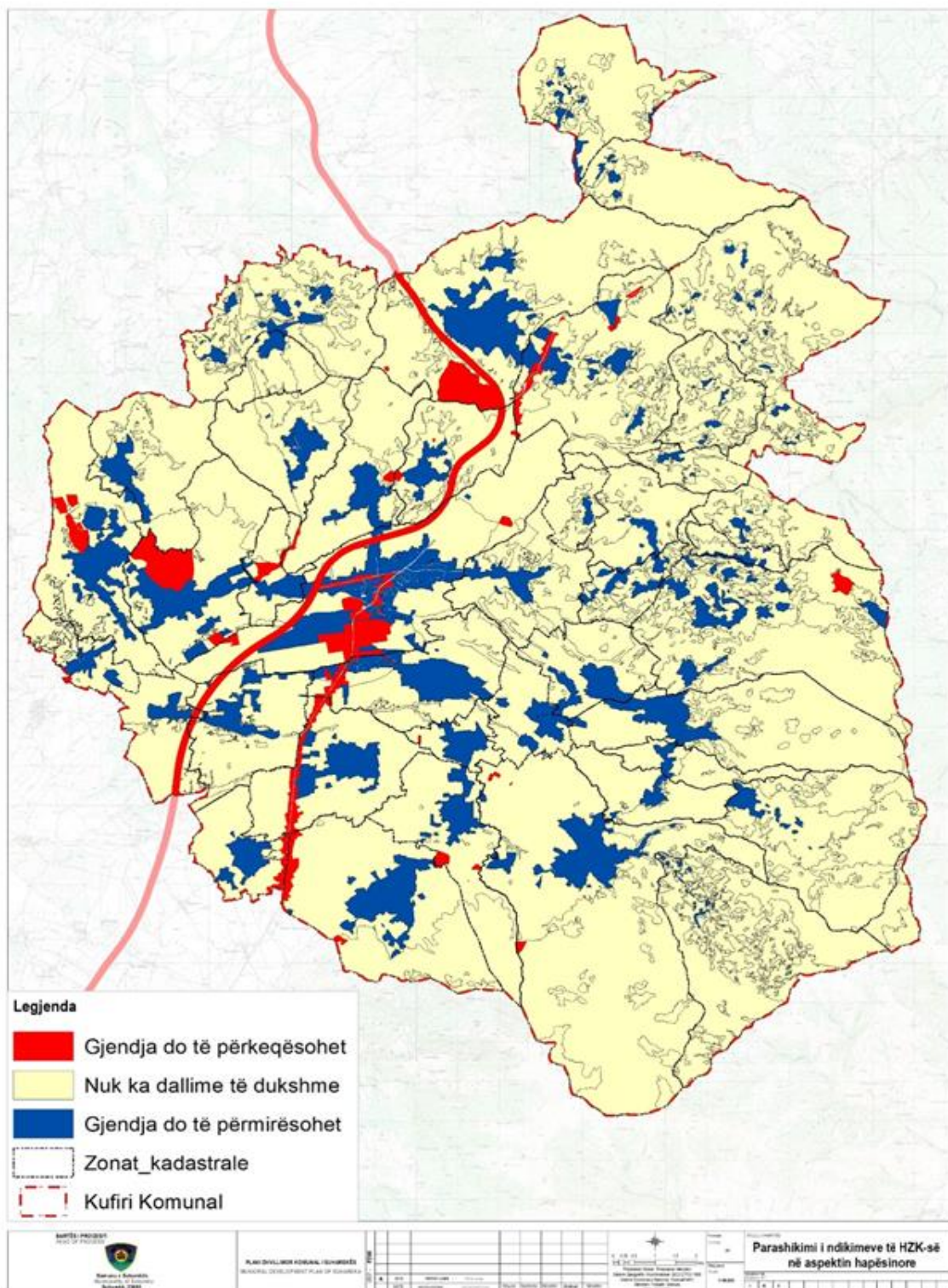
- Zvoglimin e ekspozimit në nivelet e tejkaluara të bezdisjes akustike;
- Zvoglimin e ekspozimit në nivelet e tejkaluara të ajrit të ndotur në mjedis; dhe
- Masat e marrura në HZK që lehtësojnë veprimtari shlodhëse dhe rekreative në një mjedis.

Kur vlerësohen impaktet mbi popullatën dhe asetet materiale, impaktet kumulative të zbatimit të HZK-së shprehen si një kombinim i impakteve të ndryshme që ndikojnë në hapësirën e tyre të jetesës dhe në jetën e tyre. Masat për zhvillimin e kushteve zhvillimore të HZK-së janë positive nga aspekti i impakteve mbi popullsinë dhe asetet materiale, nëse efektet kumulative të tyre kontribuojnë në arritjen e kohezionit social, sigurinë dhe qëndrueshmërinë.

Në vlerësimin e efekteve komulative në larminë biologjike të llojeve organike (biodiversitet) në zhvillimet e planifikuara shprehën si efekte të kombinuara duke rritur impaktin në biodiversitet, mirëpo me masat që janë marr me HZK efekti do të jet më i zbutur deri te efekti pozitiv për biodiversitetin.

Harta. 10. Ndikimi i HZK-së në ekosistemet natyrore

Harta. 11. Parashikimi i ndikimeve të HZK-së në aspektin hapësinor.

Tabela 7. Matrica e përmbledhjeve të efekteve kumulative të të gjitha elementeve të HZK-së në komponentet mjedisore

Komponentet mjedisore	Elementete e HZK-së					Vlerësimi i efekteve kumulative
	Kushtet Zhvillimore për rrugët e planifikuara	Autostradat dhe hekurudha	Kushtet Zhvillimore për Zonat e planifikuara të ndërtimeve	Kushtet Zhvillimore për Zonat ekonomike dhe industriale	Kushtet Zhvillimore për Pyllëzimi dhe bujqësi	
Ndryshimet klimatike	0	-	+	0	+	Pa ndonjë efekt domethënës
Ndotja akustike	-	-	+	0	+	Pa ndonjë efekt domethënës
Burimet natyrore	+	0	0	+	+	Pozitive
Toka	+	0	+	-	+	Pozitive
Uji	+	0	+	0	+	Pozitive
Ajri	+	-	+	0	+	Pozitive
Biodiversiteti	0	-	0	0	+	Pa ndonjë efekt domethënës

XI. PROBLEME TË MJEDISIT NË SUHAREKË DHE PËRGJIGJA QË JEPET PËRMES KUSHTEVE ZHVILLIMORE TË PËRGJITHSHME, KUSHTEVE ZHVILLIMORE DHE MASAVE NË HZK

Tabela e mëposhtme bënë një përmbledhje të problemeve mjedisore që u identifikuan në Kapitullin më lart dhe të shkallës në të cilën HZK-ja i u përgjigjet atyre, duke sugjeruar njëkohësisht edhe masa të tjera për mbrojtjen e mjedisit.

Tabela 13. Përmbledhje e Problemeve Mjedisore dhe përgjigja sipas HZK-së

Problemi mjedisor	Shkaqet	Ndikimi në mjedis	Ndikimi në shëndet	Propozimet për kushtet zhvillimore për HZK per destinimet dhe skenaret e zhvillimeve ne PZHK	Ndërhyrje të tjera të propozuara	Masa të tjera të nevojshme
1. Cilësi e ajrit.	Aktiviteti ndërtimor i pakontrolluar; Rrugë të pashtuara; Rritja e shpejtë e numrit të automjeteve; Karburante të cilësisë jo të mirë; Gjeneratorë me naftë; Ngrohjet individuale.	Të gjitha shkaqet e përmendura e ulin cilësinë e ajrit edhe pse kjo komunë është e mbuluar mjaft me vegjetacion.	Nuk ka të dhëna që provojn këtë lidhje për sëmundjet, apo ndonje sëmundje tjetër që vjen si rezultat i cilësisë së ajrit.	Propozimet për pyllëzim Propozimet për shirita gjelbrues Propozimet për transportin publik dhe ciklizmit ka si qëllim ngadalësimin e rritjes së numrit të makinave private dhe reduktimin e ndotjes së ajrit të disa zonave të komunës. Rrugët e reja të cilat duhet të lehtësojë trafikun nëpër vendbanime.	Duhet të bëhen studime mbi pyllëzimin; Duhet të bëhen studime mbi transportin; Përdorimi i karburanteve më të pastra (përmbajtje e squfurit të bjerë); Përmirësimet e rrugëve nga Komuna e Suharekës në bashkëpunim me Ministrinë e Infrastrukturës.	Studim për të përcaktuar ndikimin dhe koston e cilësisë së dëmshme të ajrit në shëndetin publik dhe në ekonominë në tërësi; Përmirësimi i teknikave të ndërtimit për të pakësuar ndotjen; Shtrimi i rrugëve, përmirësimi i trafikut edhe futja e korsive të biçikletave; Edukim më i mirë i publikut mbi shëndetin dhe cilësinë e ajrit; Përmirësimi i furnizimit me energji-zbutja e kërkesës nëpërmjet burimeve alternative të energjisë dhe përdorimit të gjeneratorëve; Vendosja e kriterëve strikte për pyllëzimin; Vendosja e kriterëve strikte për cilësinë e zonave të gjelbra (cilësia e mbulesës së tokës, dhe e mbulesës bimore).

2. Cilësi jo e mirë e ujit të lumenjve	Mungesa e trajtimit të ujërave të ndotura fekale dhe mbetjeve industriale që shkaktohet nga mungesa e sistemit të grumbullimit dhe trajtimit adekuat të ujërave të ndotura.	Ndikim në shëndetin e popullatës njerezore, humbje e flores dhe faunes ne ekosisteme ujore (mikrozoobentosit dhe makrozoobentosit); Ndotja e rezervave të ujërave nëntokësorë.	Ndikon në sëmundjet infektive, sëmundjet tjera të cilat lidhen me përdorim të ujit dhe përmes zingjirit ushqimor.	Skenari i zhvillimit të PZHK në përputhje me studimin e Planit hapësinor të Kosovës. Vendi i identifikuar për impiantin e trajtimit të ujërave të ndotura është në përputhje me Planit hapësinor të Kosovës pjesa e trajtimit të ujërave të ndotura. Trajtimi i përkohshëm dhe sipas zonave I ujrave të ndotura. Kurse HZK jep kushte duke u bazuar ne kete koncept	Përgatitja e Projekteve Sektoriale për Trajtimin e ujërave të zeza të Suharekës	Zëvendësimi i tubacioneve të vjetra dhe të vogla qe do te shoqerohet edhe me minimizimi i rrjedhjeve. Maksimizimi i lidhjeve. Rregullimi i lidhjeve të paligjshme. Reduktimi i përdorimit të gropave septike dhe lidhja me sistemin e kanalizimeve per ujërat e ndotura, lidhja me kolektorin kryesor të fshatrave,dhe ndertimi i impiantit të planifikuar.
3. Cilësi dhe sasi jo e kënaqshme e ujit të pijshëm	Humbje në sistem të furnizimit, tubat jo të cilësisë së duhur dhe mungesa e kontrollit të ujërave	Ndotja e ujërave nëntokësore Konsum i ujit në shishe dhe gjenerimi i mbetjeve plastike.	Shpërthim i sëmundjeve gastro-enterike, por lidhja e qartë nuk është provuar nga të dhënat shëndetësore.	Skenari i zhvillimit i PZHK përputhet me studimet e mëhershme për cilësin dhe sasinë; Në PZHK janë parashikuar edhe përfshirja e infrastrukturës për shkak të interferencave që ka.	Duhet përgatiten projektet Sektoriale përkatës dhe trajtohet mundësia e financimit.	Zvogëlimi i humbjeve në rrjet. Shmangia e intersektimeve me linjat e ujrave te zeza. Reduktimi i lidhjeve të paligjshme. Përgatitja e projekteve për të shkuar drejt furnizimit të vazhdueshëm me ujë; Mbrojtja e burimeve mbi sipërfaqe, eliminimi i shfrytëzuesveindividual të burimeve ujore.

4. Mbledhja dhe grumbullimi i mbeturinave	Mungesa e një sistemi reduktim-ripërdorim-riciklim për mbetjet e ngurta në nivel të Komunës së Suharekës Grumbullimi i mbetjeve në komunë nuk është plotësisht i rregulluar pasi shumë prej tyre hidhen në lumenj dhe zona të tjera. Nëse vazhdohet me këto ritme Suharekës do të ketë disa deponi ilegal brenda viteve të ardhshme. Mbetjet ndërtimore, dhe ato të tjera përzihen me mbetjet komunale.	Komuna gjeneron sasi të konsiderueshme të mbetjesh të ngurta. Në disa vendëbanime të Suharekës pamjet e mbeturinave mbeten të shëmtuara. Në komuna, sidomos në shtratin e lumit Toplluha dhe perroskat por edhe në lumenjt tjer pamja është shumë e shëmtuar. Mund të jenë burim semundjesh veçanërisht në stinën e nxehtë.	Djegia e mbeturinave shton ndotjen e ajrit. Personat që jetojnë pranë ktyre deponive dhe her pas here kontrollojnë mbetjet janë të ekspozuar ndaj rreziqeve serioze për shëndetin. Rrezik potencial për shëndetin nga hedhja e mbetjeve të rrezikshme në zona afër dhe në disa raste edhe brenda vendbanimeve të komunës së Suharekës	HZK sugjeron adoptimin e një sistemi të integruar të administrimit të mbetjeve në bashkupnim me kompaninë regjionale, bazuar në itinerarin reduktim-ripërdorim-riciklim-rekuperim. HZK përmend riciklimin, selektimin, por nuk tregojnë për vendet apo zonat se ku do të grumbullohen selektohen dhe riciklohen mbeturinat në të ardhmen.	Duhet përgatitet Projekti Sektorial përkatës me mundësi financimi; duhet të propozoj vendet për deponim të përkohshëm në të cilat mundë të bëhet selektimi, grumbullimi dhe riciklimi i mbeturinave.	Grumbullim më i mirë në vendbanime dhe nivel komunal. Vënie në jetë e strategjive për reduktimin e mbetjeve dhe për riciklimin. Ndarje më e mirë e materialeve të rrezikshme. Për të shmangur hedhjet e paligjshme, organizimi mund të bëhet nga komuna për një numër të mjaftueshëm kamionësh, dhe të menaxhohet me transport nga deponia e përkohëshme drejt asaj regjionale njejtë të menaxhohet me pagesë për tone për hedhjen e mbeturinave në Deponin e regjionale duke krijuar sistem pagesash nga ata që hudhin mbeturina. Zbatimi i projekteve për pika grumbullimi në sistemin e stacioneve të transferit .
---	---	--	--	--	---	--

5. Rehabil-itimi /Inkapsulim i pikave te nxehta të ndotjes	Ndotja e tokës nga aktivitete e ndryshme ekonomike dhe bujqësore	Ndotja e tokës dhe ajrit nga perberje të demshme për shëndetin e njeriut dhe biodiversitet	Ne vartesi të lendeve ndotese, mund të shkaktojnë një game të gjerë semundjesh	Propozohet të studiohen të gjitha hapësirat, zonat me rrethinë ku janë zhvilluar industritë të vogla ose edhe sot ku pjesërisht funksionojnë në territorin e komunës së Suharekës që kanë përdorur ose gjeneruar kimikate të rrezikshme për shëndetin, para, gjatë edhe pas viteve 90-ta dhe mbi bazën e shkallës së rrezikut të behen nderhyrja teknike	Te mbledhet informacione më të thelluara për këtë gjendje, për nivelin dhe llojin e ndotjes, për ndikimet në tokë, ujë ajër egzistencen e lidhjeve të territoreve të ndotura me kërcnimet për shëndetin, llojin e kërcnimit të bëhen analiza në terren dhe laborator, të trajtohen me HZK vendet ku është goditur me Uranium të Varfëruar gjat luftës së fundit në mënyrë që në të ardhmen të bëhen studime lidhur me ndikimin në mjedis të këtyre zonave dhe të bëhet inkapsulimi apo izolimi i këtyre zonave nëse është e nevojshme.	Plani i menaxhimit dhe rehabilitimit të pikave të nxehta bazuar edhe në studim, analizë dhe VNM të detajuar; Masat adekuate për shëndetin e njerëzve; Masat tjera për konsolidim të tokës, mbrojtje të ujit dhe cilësisë së ajrit dhe Biodiversitetit dhe ekosistemeve tjera.
---	--	--	---	--	--	---

Draft Raporti për VSM-Harta Zonale e Komunës së Suharekës 2021 - 2025

6. Shtrirja e ndërtimeve	Nevojat për banim; Zhvillim i pakontrolluar dhe i paplanifikuar brenda dhe rreth vendbanimeve sidomos nëpër terrene me tokë të plleshme bujqësore dhe ato kodrinore.	Humbje e tokës së plleshme dhe gjelbrimit e pemëve të ndryshme, humbje e shtresës së sipërme të tokës, rrjedhje dhe mundësi për rrëshqitje/ përmytje. Humbje e vlerave estetike. Humbje e vlerave peizazhistike të teritorit komunal.	Jo i drejtperdrejte dhe i menjëhershëm; Por shtrirja pa përcjellë me infrastruktur normal që shkakton edhe pasoja në shëndet; Edhe rrëshqitjet e mundëshme të tokës dhe përmytjet mund të shkaktojnë dëme serioze për jetën dhe pronën. Edhe humbja e gjelbrimit ka ndikimin e vetë në shëndetin e njeriut.	Planifikohet kushte zhvillimore për kufirin ndërtimor për të gjitha vendbanimet; Standartet dhe normat e planifikimit të përdorura në HZK bëhen automatikisht të vlefshme; Për të gjitha vendbanimet në Komunë. Parqe,zona të gjelbra rreth disa vendbanimeve	HZK ka propozuar për zonat jashtë kufijve të propozuar ndërtimor rreth vendbanimeve statusin e zonave ku nuk lejohet ndërtimi; HZK ka propozuar për zonat jashtë kufijve të ndërtimit të marrin statusin e parkut,zones së gjelbërt	Të përgatitet ekipi dhe një plan i Menaxhimit të ndërtimeve; Të përgatiten projekte për gjelbrim dhe parqe Moratoriumi për ndërtimet duhet të shtrihet edhe në gjitha zonat jashtë kufijve të propozuar ndërtimor. Është e nevojshme të hartohen Plane Rregulluese edhe për vendbanimet në konceptin e zhvillimit me nënqendra.
7. Degradimi i pyjeve,	Prerja e pakontrolluar dhe ilegale e pyjeve; Djegëjet e pyjeve; Zhvillim i pakontrolluar dhe i paplanifikuar i disa vendbanimeve.	Ndotja e ajrit; Ndotje e ujit, mungesë e kënaqësisë si për rezidentët ashtu edhe për vizitorët. Erozini në shkall të lart dhe prishje e balancit natyror.	Ndotja e ajrit edhe e ujit kan ndikim dhe pasoja në shëndet;	Revitalizimi i pyjeve ekzistuese; Propozohen mbulim me fidane të reja sipërfaqet e zhveshura; Dhe parqe tjera të reja në disa vendbanime.	Projekte konkrete pyllëzimi, revitalizimi,sanim për pyjet e Suharekës në zonat e parapara me HZK. Përgatitja e projekteve për shfrytëzimin e burimeve tjera alternative për ngrohje dhe energji tjera në mënyr që mos të shfrytëzohet druri për djegie.	Ngritja e një mekanizmi bashkpunues në nivel të komunës dhe ministrive për këto projekte; Kushtëzimi i projekteve të reja të infrastrukturës me gjelbrim dhe tampon zona; Aktivizim i gjykatave,policis inspektorëve në mënyr cilësore. Në ish venddepozitimet legale dhe ilegale masat rehabilituese dhe ri gjelbrim ose rivitalizim të atyre ekosistemeve.

8. Degradimi i lumenjve, eksploatimi i rërës dhe Zhavorit, Gurëthyesit dhe degradimi natyror i tokës	Ekspluatimi i rërës dhe zhavorit nga lumenjt e Suharekës sidomos nga lumi Toplluha dëmtimi i ekosistemit lumor. Degradimi i pjesëve të ndryshme të tokës gjat eksploatimit të gurëve nga gurëthyesit dhe shitësit e gurëve për dekorim.	Degradim i shtratit të lumit, dëmtim i faunës që si habitat kanë lumin apo lumin e përdorin si burim ushqimi, prishja e zingjirit ushqimor, degradim i tokës, pyjeve dhe hapësirave me pesazhe të bukura duke i shëndrruar në hendeqe të pa këdëshme.	Natyrrshëm ka ndikim në shëndet të popullatës njerzore dhe organizmave tjerë.	HZK ka trajtuar ndotjen që vjen nga gurthyesit, duke lënë hapësirë për trajtim të mëtutjeshëm në të ardhmen.	Duhet të parashihen masa për kthimin në gjendjen e më parshme të vendeve ku janë nxjerrur gurët, kurse te lumenjt të të rregullohen shtretit e tyre dhe të ndërpritet eksploatimi i rërës dhe zhavorit nga shtrati i lumit.	Në bashkpunim me nivelin qendror të merren masa për rehabilitimin e vendeve ku është eksploatuar. Të rregullohen argjinaturat e lumenjve dhe të parandalohen hudhjet e mbeturinave dhe kanalizimeve në lumenj.
9. Humbje e trashëgimisë së ndërtuar	Zhvillimet me trende të ndryshme nëpër vendbanime nuk janë në harmoni me arkitekturën ekzistuese.	Humbja e disa nga karakteristikat unike të vendbanimeve, cenim i identitetit dhe e kujtesës historike, kryesisht hubja e kullave karakteristike për këtë zonë.	Të dhëna të pa disponueshme por aspektin psikologjik dhe shpirtor mendohet se do jetë prezent.	Identifikon zonat brenda studimit të cilat do të ruhen. Propozon masat për ruajtjen. E orienton presionin për ndërtime drejt vendbanimeve dhe zonave më pak të pasura me këtë lloj trashëgimie	Identifikimi i instrumentave ekonomike dhe të valorizimit të territorit (psh, itinerare apo shtigje kulturore) që mund të bëhen mbështetje për komunitetet autoktone të Suharekës që banojnë në këto vendbanime dhe zona.	Zgjerimi dhe mbajtja/pasurimi i listës së monumenteve të kulturës, e cila është përgatitur nga Instituti i Monumenteve të Kulturës dhe institucione tjera qendrore dhe lokale për të mirëmbajtur zonat, ndërtesat që kanë vlerë të trashëgimisë së ndërtuar
10. Rrezik për tërmete, rrëshqitja e tokës, vërshimet dhe element tjerë rreziku	Sikurse i tërë territori i Kosovës edhe Suhareka bënë pjesë në zonë sizmike aktive të nivelit mesatar; Ka erosion e burime tjera rreziku.	Varsisht por dine të jetë me ndikim të lartë mjedisor sidomos nga ndikimet indirekte	Mund të rezultojë në katastrof	HZK përmes kushteve shitesë në Zonat mbishtetore paraqet në mënyr specifike zonat e rrezikuara nga tërmetet, nuk tregon për zonat ku ka erozion dhe shkarje dheu dhe çfarë shkalle si dhe nuk tregon por zonat të cilat janë nën ndikim të	HZK duhet të tregojë dhe paraqes grafikisht për zonat të cilat janë nën ndikim të rreziqeve të përmendura. Komuna duhet të ndërtojë brenda standarteve të larta anti-sizmike,	Studim i terreneve për qëndrueshmëri sizmikenë rast se do të duhet të ndërtohet ndonjë pikë karburanti, duhet patur parasysh raportin e vlerësimit të ndikimit në mjedis dhe raportin e vlerësimit të sigurimit teknik të karburantit, i cili duhet të ketë standarde shumë të larta.

				vërsime dhe mbyetje.		
11. Rreziqe nga uranumi.	Hedhja e predhave nga NATO-ja gjat luftës në Kosovë ne baze te informatav ka edhe lokacione mbrenda territorit te Suharekës	Mund të shkaktoj probleme të shumta shëndetësore, por më kryesore është kanceri.	Ekspozimi i vazhdueshëm ndaj radioaktivitetit mund të shkaktojë kancer.	Është trajtuar me HZK.	Kërkohen studime dhe hulumtime shitesë për të përcaktuar rrezën e veprimit	Duhet të bëhen studime të mëtejme në nivel vendi dhe sipas nevojës do duhej hartuar strategji e veçant për këtë problematikë.
12. Rreziqe nga Zjarret.	Shkatërimi i pyjeve, rrezikimi i pasurisë dhe pronës së qytetarëve, ndotja e ajrit.	Shkatërimi i pasurisë qytetare duke djegur pronën dhe pasurit tjera të paluajtëshme.	Rrezikimi i jetës së qytetarëve dhe pasurisë.	Bënë identifikim të zonave me probabilitet të zjarrendezjes dhe krijon kushte që zjarret të menaxhohen më lehtë.	Duhet ndërhyrje bonifikuese në ndërtesat me përmbajtje amianti - asbesti.	Duhet bëhen studime të mëtejme mbi shkaqet e zjarrvënjes, kohen dhe lokacionet më të atakuara.
13. Rënie e biodiversitetit dhe humbje e florës dhe faunës.	Rritja e disa vendbanimeve por edhe zhvillimet me karakter ndërtimi po shkaktojnë humbje në pyje dhe habitat. rritje e ndotjes, zhurmës dhe forma tjera të bezdisjes dhe gjuetia e pa kontrolluar.	Nuk njihet plotësisht, por ka probleme të përgjithshme të humbjeve ekologjike. Rënie e efektit zbutës të florës për gjurmën e karbonit në disa zona të komunës	Humbje e zingjirit ushqimor, Aspekti kulturor, shkencor dhe rekreativ. Ndikim negativ në gjendjen psikologjike të banorëve.	Përkufizimi i ndërtimit është propozim i drejtpërdrejtë, dhe ulja e zhvillimit të çrregullt të vendbanimeve do të sjellë edhe uljen e humbjes në biodiversitet.	Projekte të asistuar nga BE, me qëllim fuqizimin e monitorimit të mjedisit në komunëduhet zhvilluar studime të situatës.	Nevoja për të pasur një studim bazë për biodiversitet me qëllim identifikimin e humbjeve në biodiversitet dhe inventarizimin e florës dhe faunës, mundësite për përmirësimin e situatës.

14. Zonat e ndikimit të aktiviteteve në Suharekës	Të gjitha problemet e lartpërmendura, por nuk ka informacion të detajuar mbi ndikimin	Ndotje e lumenjve dhe tokës	Nuk dihen në hollësi por nënkuptohen	Jashtë studimit, por problemet janë të njohura, sidomos rritja vendbanimeve dhe zhvillimet tjera industrial dhe ndërtimore.	Projekte të asistuar nga MMPH, BE etj për identifikimin e nivelit të ndikimit dhe zones së veprimit loka, komunal, kombëtar ose edhe ndërkombëtar	Nevoja për të pasur një studim bazë për Suharekën me qëllim identifikimin e ndikimit të aktiviteteve në zona dhe mundësitë për përmirësimin e situatës
15. Ndotje akustike në Suharekë	Komunikacioni hekurudhor, qarkullimi i dendur dhe kaotik rrugor vlen të ceket me theks rrugët maxhistrale dhe regjionale mosrespektimi i rregullave të qarkullimit rrugor, numri i lartë i automjeteve private për shkak të mosefiçensës së transportit publik, ushtrimi i aktiviteteve argëtuese jashtë standarteve, cilësia e ulët e automjeteve.	Nivel i lartë i zhurmës në vendbanimet pran arterieve kryesore rrugore, hekurudhore si dhe zonat turistike.	Efekte kronike dhe akute në sistemin e dëgjimit, dhe dëmtim i sistemit nervor.	Krijim i një rrjeti më të disiplinuar dhe më të mirë rrugor.	Edukimi qytetar për mosshkaktimin e ndotjes akustike. Aplikimi në ndertesat ekzistuese dhe të reja të materialeve izolues të zhurmave.	Masa të karakterit rregullator për standartet e mjeteve që lëvizin në komunë dhe penalitetet ndaj shkaktuesve të zhurmave në vendbanimet e Suharekës. Përmirësim i transportit publik; Krijimi i barrierave me bimësi aty ku është e mundur anës rrugëve si dhe pengesa tjera të përshtatëshme.

MONITORIMI

MONITORIMI

E njëjta kërkesë është parashikuar në nenin 10 të Direktives se BE për VSM-n. Sipas po kësaj direktive, me qëllim që të shmangen dublikimet në procesin e monitorimit, mund të perdoret sistemi aktual i monitorimit, nëse konsiderohet i përshtatshëm.

Institucioni përgjegjës për monitorimin e mjedisit në vendin tonë është MMPHI-ja nëpërmjet AKMM Agjensise Kosovare të Mbrojtjes së Mjedisit, e cila zbaton Monitorimin në bashkepunim me institucionet përkatëse të Ministrive të tjera dhe institucioneve në nivel qendror dhe lokal.

Me qëllim që HZK-ja të zbatohen me efektivitet dhe të realizohen objektivat dhe synimet që janë përcaktuar në Plan, është e domosdoshme dhe siç e parashtruum edhe më sipër; është kërkesë ligjore, që të monitorohet zbatimi i Planit, për të shmangur që në fazat fillestare ndikimet eventuale negative në mjedis.

Për të qenë sa më racional dhe efektiv në monitorimin e mjedisit, do të referohemi atyre tregueseve që kanë rezultuar nga objektivat dhe synimet që janë përcaktuar për mbrojtjen e mjedisit dhe kapitullin mbi ndikimet dhe masat zbutuese të HZK-së. Plani Monitorimit përmbledh shumë treguesë që përfaqësojnë një numër të konsiderueshëm të elementeve të mjedisit.

Realizimi me sukses i kësaj ndermarrje kërkon angazhimin e mjaftë institucioneve të cilët duhet të bashkërendojnë aktivitetet përkatës monitoruese nën drejtimin e Agjensise Kosovare të Mbrojtjes së Mjedisit.

Mbeshtetur në Ligjin për Mbrojtjen e Mjedisit, Ligjin për VSM dhe VNM Komuna e Suharekës ka për detyrë të kryej monitorimin e aktiviteteve që kryen në kuadrin e zbatimit të HZK-së. Këtu perfshihen qoftë Planet, projektet e Infrastrukturës që po hartohen ndërkohe, edhe detajimi i HZK-së në Plane Rregulluese për vendbanimet me nënqendra, lagje apo blloqe banimi.

Komuna e Suharekës ka karakter administrativ dhe pa struktura të plota dhe të afta për të kryer veprimtari si monitorimi mjedisor dhe për rrjedhojë, nuk mund të mbulojë me kapacitetet dhe burimet e saj njerezore dhe financiare të gjithë këtë veprimtari. Megjithatë ajo, duke angazhuar Drejtorin e Planifikimit të Mjedisit dhe struktura të tjera në vartesi të saj mund të kryej një pjesë të programit të monitorimit si cilesinë e ndertimeve, ecurinë e pyllzimit dhe zhvillimit të pyjeve, zgjerimit të parqeve dhe sipërfaqeve të gjelbra, ecurinë nderimit të rrugëve të reja përfaqësojë ato për qarkullimin me bicikleta dhe të tjere indikatorë që janë paraqitur në programin e monitorimit të HZK-së.

Rezultatet e monitorimit, në Komunën e Suharekës sipas ligjit për VSM-n, duhet ti publikoj ne menyre periodike çdo vit. Për elementet e tjere të mjedisit duhet të procedohet sipas ligjeve që mbulojn fushen VSM,VKM për monitorimin dhe rezultatet ti përcillën komunës së Suharekës dhe Agjensise Kosovare për Mbrojtjen e Mjedisit. Kjo e fundit ka detyrimin ligjor ti publikoj ne kuader te Raportit Vjetor për Gjendjen e Mjedisit ne Republiken e Kosovës.

Receptoret mjedisor	Objektivat e Mbrojtes së Mjedisit	Synimi	Indikatori	Raportimi	Institucioni pergjegjes
Shendeti i banoreve	Promovimi per krijimin e nje komune të qendrueshem dhe të shëndetshme	1. Cilesia e burimeve te ujit te pishem konform stand. te BE ujrart sipërfaqore dhe nentokesore destinuar per uje te pishem 2. Cilesai e ujit te pishem konfrom standardit 3. Dendesia e popullsisë e qendrueshme në vendbanimet me trend të rritjes së popullësisë	1. Cilesia e burimeve te ujit te pishem, kundrejt standardit te BE. 2. Cilesia e ujit te pishem ne perputhje me standardin 3.Dendesia mestare për këto vendbanime	1. Rap.Vjetor 2. Rap.Vejtor 3.Rap.Vjetor	1. Drejtoria per Urbanizëm dhe Planifikim dhe Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor. 2. Drejt. Shërbimeve Publike e Suharekës; 3. Komuna e Suharekës
Biodiversiteti	Ruajtja e llojeve të cilat janë në rrezik të zhdukjes nga aktiviteti njerzor	1. ndalimi i gjuetis së egër 2. marrja emasave per mbledhësit e bimeve mjekuese 3.Rehabilitimi i sipërfaqeve te pyjore në zonat pyjore dhe ato të gjelbra ne zonat e banimit 5. Krijimi i korridoreve të gjelbra dhe tampon zonave	1. Siperfaqet e reja te krijuara, sip. m ² 2. Siperfaqe te reja, m ² 3.Siperfaqet te rehabilituara, m ² 5. Siperfaqe te kthyer ne zone te gjelber, pjese e korridorrit dhe tampon zona; m ²	1. Raportim 1 here vit 2. Raportim 1 here ne vit. 3. Raportim 1 here ne vit 4. Raportim 1 here ne vit 5. Raportim 1 here ne vit	1. Komuna e Suharekës dhe MMPHI 2. Komuna e Suharekës dhe MMPH 3. Komuna e Suharekës dhe MMPH 4. Komuna e Suharekës dhe MMPH & MBPZHR 5. Komuna e Suharekës dhe MMPH & MBPZHR dhe Ministria e Infrastrukturës
Ajri	Permireshimi i cilesise se ajrit	1. Ulja e niveli te ndotjes se ajrit per: NOx; CO2 ; O3, PM10. 2. Rruge te asfaltuara rishtas 3. Ulja e nivelt te zhurmave ne zonat e ndjeshme ndaj zhurmave 4. Aplikimi ne banesat e reja i materialeve termizolues dhe mbrojtje akustike	1. Arritja e vlerave te standardit per cilesin e ajrit lidhur me tregusit mbi norme 2. Gjatesia e rrugeve te asfaltuara rishtas 3. Respekt i niveleve te lejuara te zhurmes gjate dites dhe nates 4. Ulja e niveli te zhurmave ne mjediste e banimit	1. Raportim 1 here ne 6 muaj 2. Raportim 1 here ne vit 3. Raportim 1 here ne 6 muaj 4. Raportim 1 here ne vit	1. AMMK dhe Komuna e Suharekës 2. Komuna e Suharekës 3. Komuna e Suharekës 4. Komuna e Suharekës
Faktoret klimatik	Kursimi i, energjise dhe paksimi i emisioneve te gazeve serre	1. Promovimi i objekteve me izolim adekuat. 2. Promovimi i paneleve diellor per gjenerim energjie ne ndertesat residenciale dhe sociale dhe energjia e krijuar nga era	1. Siperfaqja e objekteve (m ²) me izolim adekuat 2. Siperfaqja (m ²) e paneleve te instaluar dhe sipërfaqja e ngrohur nga energjia e erës (m ²)	1. 1 here ne vit 2. 1 here ne vit	1. Komuna e Suharekës 2 Komuna e Suharekës

Uji	Cilesia e ujrave sip.ne perputhje me kerkesat e legjislacionit të Kosovës dhe Direktives kuadre per ujin te BE	1.Shmangia e shkarkimeve te ujrave te ndotura ne Lumenj 2. Sigurimi i hudhjeve të mbeturinave në lumenj. me qellim ruajtien e niveleve minimal të ndotjes	1a. Vellimi i ujrave qe shkarkohen ne Lumenj; 1b. Vellimi i ujrave mbi normat e lejuara qe shkarkohen Lumenjë; m3. 2. Siperfaqia e ndotjes (m ²) vllimi i mbeturinave (kg ose m ³) ,lloji mbeturinave shkruhet emir i saktë i mbeturinave të forta të gjetura në shtrat të lumit	1.Dy here ne vit 2. Dy here ne vit	1. Komuna e Suharekës , AMMK. 2. Komuna e Suharekës dhe AKMM
Mbetjet	3)Pakesimi i sasise se mbetjeve dhe manaxhimi qendrueshem i tyre b) Shnderrimi i pikave te nxehta mjedisore ne siperfaqe te gjelbra/parqe ose zona residenciale	a.1. Pakesimi ne burim dhe riciklimi i mbetjeve a.2. Vendosja e sistemit me disa konteniere per ndarjen ne burim te mbetjeve urbane b.1. Rehabilitim/inkapsulimi i pikave te nxehta ne territoret te mbyllura	a.1. Sasia e mbetjeve urbane/person/vit dhe sasia(ton) e mbetjeve te ricikluara. a.2. Numri i residenteve qe mbulohen nga sherbimi me kontenier b.1. m ² te rehabilituara ose inkapsuluara	a.1. 1 here ne vit a.2. 1 here ne vit b.1. 1 here ne vit	a.1. Komuna e Suharekës ,kompania regjionale e mbeturinave dhe MMPHI gjegjësisht AKMM a.2 Komuna e Suharekës ,kompania regjionale e mbeturinave dhe MMPHI gjegjësisht AKMM b.1. Komuna e Suharekës ,kompania regjionale e mbeturinave dhe MMPHI gjegjësisht AKMM
Rrugët dhe Transporti	Reduktimi i intesnsitetit te trafikut nepermjet promovimit te transportit publik, qarkullimi me bicikleta ku mundet me ndodhë	1.Zgjerimi i rrjetit rrugor per trafikun publik 2. Zgjerimi i rrjetit te korsive per bicikleta 3. Ndertimi i rrugeve te reja me hapsira te pershtatshme trotuaresh (perfshire korsite e bicikletave). Zgjerimi i trotuaresh gjate rehabilitimit te rrugeve ekzistuese. 4. Rehabilitim/asfaltimi i rrugeve lokale	1. Km rruge shtese qe mbulohen nga trafiku urban. 2. Km korsi shtese per levizje me bicikleta. Numri i bicikletave ne qarkullim. 3. Km rruge te reja dhe te rehabilituara. m ² trotuare dhe korsi bicikletash te shtuara. 4. Km rruge lokale te rehabilituara ose/dhe asfaltuara	1.1 here ne vit 2. 1 here ne vit 3. 1 here ne vit 4. 1 here ne vit	1. Komuna e Suharekës ,Ministria e infrastrukturës dhe MMPH 2. Komuna e Suharekës . 3. Komuna e Suharekës , Ministria e infrastrukturës dhe MMPHI 4. Komuna e Suharekës .
Trashegimia kulturore	Shtimi dhe mbrojtja e vlerave te kulturore, perfshire ato arkeologjike dhe arkitekturore	Rehabilitimi, mirembajtja dhe ruajtja e objekteve te trashegimise kulturore	1.Numri i objekteve/ndertesave me status mbrojtjes 2. Numri i objekteve/ndertesave te restauruara	1. 1 here ne vit 2. 1 here ne vit	1. Komuna e Suharekës Instituti për mbrojtjen e Monumenteve 2. Komuna e Suharekës Instituti për mbrojtjen e Monumenteve

Trashëgimia natyrore dhe zonat e mbrojtura	Mbrojtja e vlerave të trashëgimis natyrore, llojeve të cilat janë në listën për mbrojtje	Promovimin e vlerave natyrore rekreative, turistike dhe shkencore të këtyre zonave dhe rendesisë së llojeve të cilat janë në Listën për mbrojtje.	Gjetja e formave për sensibilizim dhe kërkime shkencore me të shumta.	1 here ne vit	Komuna e Suharekës , Ministria e MMPH-ja dhe instituti i Kosovës për Mbrojtje të Natyrës
Peizazhi, pyjet dhe toka	1.Konservimi dhe shtimi i zonave dhe elementeve peizazhistik 2. Mbrojtja e mjedisit natyror ne hapësirat për rreth vendbanimeve 3. Riperdorimi i tokave te ndotura 4.Mirmbajtje dhe zhvillim i pyjeve 5.Kultivim i pyjeve të reja.	1. Shtimi i hapsirave te reja dhe numurit te pemeve e shkurreve. 2. Dhenie e statusi mbrojtje dhe hartimi i nje plani manaxhimi mjedisor i ktyre hapësirave. 3. Rehabilitimi i tokave te ndotura(pikat e nxehta mjedisore) dhe venia ne eficiense per zona te gjelbera/parqe ose rezidenciale 4 ..Zhvillimi i pyjeve ekzistuese 5. Pyllëzimi I hapësirave të zhveshura	1. Siperfaqet ne m ² dhe numuri i pemeve te mbjella 2.Progresi i zbatimit te planit 3. Siperfaqe toke e ndotur e rehabilituar (m ²) dhe e vene ne perdorim sipas HZK. 4. Siperfaqe toke së zhvilluar pyjore (ha) 4. Siperfaqe toke së re pyjore (ha)	1.Një here ne vit 2. Një here ne vit 3. Një here ne vit 4. Një here ne vit 5. Një here ne vit	1. Komuna e Suharekës 2. Komuna e Suharekës 3. Komuna e Suharekës 4. Komuna e Suharekës dhe MBPZHR 5. Komuna e Suharekës dhe MBPZHR

PERFUNDIME

Suhareka shikuar edhe nga aspekti mjedisor në nivel të komunave të Kosovës është vend mjaft atraktiv, për të jetuar, vepruar dhe për të zhvilluar aktivitete tjera jetësore. Është toka kualitative, peizazhet e bukura si Malet e Sharrit me biodiversitetit, ekosistemeve të veçanta, shtrirja e mbulesave vegjetative nga nivelet me të ulëta deri te zona mesatare. Padyshim që hartimi dhe zbatimi i HZK-së dhe sugjerimeve të cilat u dalin nga VSM-ja në përgjithësi do të kenë ndikime pozitive në mjedis dhe do të paraqesin përpjekjet më serioze për baraspeshë mjedisore në këtë Komunë .

Duke analizuar HZK-në e Suharekës shihet qartë se HZK-ja prezanton një profil, koncept të zhvillimit hapësinor, Vizion, prioritete strategjike, strategji e masa zbatimi, në HZK vërehen edhe përpjekje për të orientuar rritjen e mundshme dhe të parashikuar të popullsisë në disa vendbanime të Suharekës bazuar edhe në disa shembuj të përkufizimit të zonave të ndërtimit (jo në definim të zonave në bazë të analizave profesionale) e me qëllim dendësimin në zonat që janë ende në proces zhvillimi dhe kanë synim zgjerimi edhe në zonat e reja të banimit duke marrë parasysh edhe shërbime të qëndrueshme rreth këtyre vendbanimeve aktuale në komunën e Suharekës

HZK-ja ka rrol përmbajtësor edhe në ruajtjen e trashëgimisë kulturore dhe trashëgimisë së ndërtimeve. HZK-ja dhe sugjerimet që dalin nga VSM duhet të ndikojnë pozitivisht në revitalizimin e ekosistemeve të degraduara, ripyllëzimin e zonave të zhveshura, pyllëzimin e disa zonave që vazhdimisht janë nën ndikimin e erozionit. Pozitivisht do të ndikoj edhe në ruajtjen e zonave të pasura me ujëra nëntokësore, ekosistemeve të lumenjve nga degradimi dhe nga ndërtimet në brigje të lumenjve.

Gjatë hartimit të VSM-së kemi hasur disa sfida por ndër ato kryesore gjatë hartimit të VSM-së ka qenë, nga se në HZK bazuar në harta, informata, hulumtime, analiza profesionale dhe ligje nuk janë definuar tregues numerik ose kualitativ për disa pika,vija dhe sipërfaqe të rëndësishme për trajtim adekuat të aspektit mjedisor të planit, vlen të vihet theksi në zonat e zhvillimeve të reja të infrastrukturës (korridoret rrugore, hekurudhore), zona industriale (sipërfaqja), ndikimi i tyre në korridoret e qarkullimit të shtazëve, masa të duhura për qarkullim natyrorë të shtazëve dhe llojeve bimore nga një habitat në tjetrin,zonat me ujëra nëntokësore, zonat me erozion,zonat me deponi dhe ndotje, zonat me mundësi pyllëzimi dhe ripyllëzimi, shiritat e gjelbër, tampon zonat, parqet, tok e ndotur nga pesticidet nuk përmendet as si informatë etj. Këto zona apo vija të infrastrukturës përmenden vetëm në pjesën strategjike. Një sfide e veçante mbetet zbatimi në praktike i këtyre synimeve të HZK-së; për pyllëzim, ripyllëzim, shirita të gjelbër, tampon zona, dhe në përgjithësi shtimin e hapësirave të gjelbra, krijimi i zonave rekreative dhe përmirësimi i treguesve mjedisore të komunës.

Rekomandimet që dalin nga VSM-ja janë:

- **Definimi në harta i zonave me potenciale rrezatimi, por edhe planifikimi i mundësive për trajtimin e rrezatimit dhe uranimit të varfëruar në vendet ku është goditur me bomba në luftën e fundit mendohet të paraqitet si një burim vazhdueshëm i ndotjes në komunën e Suharekës**

- Definimi në harta i zonave erozive dhe të vërshimeve por edhe planifikimi i mundësive, masave dhe projekteve për trajtimin e Erozionit dhe Vërshimeve në aspektin e zonave dhe shkallëve të erozionit;
- Definimi i zonës industriale në aspektin hapësinor dhe të tipit të industrisë dhe krijimit të bazave për hartimin e Planit Rregullues të Hollësishëm të zonës duke ofruar bazat për trajtim të zonës industriale me masa fizike, natyrore dhe teknologjike që të jetë miqësor edhe në aspektin mjedisor;
- Të precizohen në HZK vendet dhe mundësit, projektet dhe zhvillime për pyllëzim dhe ripyllëzim si mas të rëndësishme mjedisore.
- Definimi në HZK i zonave, Vijave ose mundsisht edhe pikave të zeza të ndotura nga mbeturinat dhe planifikohen mundësi trajtimi edhe se është përmend riciklimi si një mundësi por ka edhe mundësi tjera, definimi i hapësirave për deponi tranzite dhe sistemit të grumbullimit dhe menaxhimit të mbeturinave dhe proceset tjera.
- Definimi dhe trajtimi si zona konform standardeve dhe ligjeve në fuqi për ujrat nëntokësor dhe sipërfaqësor.
- Definimi dhe trajtimi i koridoreve transportuese në aspektin mjedisor
- Definimi i pejsazheve, parqeve dhe monumenteve tjera me vlera ose ndikime mjedisore dhe parashikimi i masave.
- Trajtimi i ngrohjes së qytetit të Suharekës por edhe vendbanimeve si një dimension i rëndësishëm i ndotjes dhe ndikimit në ekosisteme.
- Definimi dhe trajtimi i zonave të pasura me florë dhe faunë.

LITERATURA

American Planning Association (Steiner Frederick and Butler Kent eds.). 2010. Standartet e planifikimit dhe projektimit urban, Ufo University Press;

Agjensia Kosovare e Mbrojtjes së Mjedisit. Raport i Gjendjes së Monitorimit të Mjedisit per vitin 2018-2019;

Raport, Emetimi e Gazrave Serrë në Kosovë 2014-2019;

Mjedisi i Kosovës 2020 Raport i treguesve mjedisorë;

Raport Vjetor për Gjendjen e Ajrit 2020;

Plani Zhvillimor Komunal 2021-2029;

Strategjia dhe Plani i Veprimit për Biodiversitetin 2011-2020;

Menaxhimi i mbeturinave komunale në Kosovë, Raporti mbi gjendjen 2018;

Gjendja e Ujerave ne Kosove 2015;

Raporti vjetor per gjendjen e ajrit 2020;

Raporti per mbulushmërinë e tokave CLC 2018;

VSM e PZHK të Komunës së Suharekës;

Komuna e Suharekës. Hartat e prezantuar në PZHK;

Draft Harta Zonale Komunale e Suharekës 2019-2013;

Emetimi i gazeve serrë në Kosovë 2008 – 2009; UNDP- Kosovë;

Millennium Development Goals Global Targets-Local Approaches.